

Universitätsbibliothek Wuppertal

Sexti Julii Frontini, Viri Consularis, Quæ Exstant

Frontinus, Sextus Iulius

Amstelodami, 1661

Strategemata

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1185](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1185)

SEXTI JULII
FRONTINI,
V. C.
STRATEGEMATA.

SEXTUS. JULIUS.
FRONTINUS.
PROE M IO.
AQUÆDUCTUUM.

NULLUM. OMNIS. ACTUS. CERTIUS.
FUNDAMENTUM. CREDIDERIM.
QUAM. QUÆ. FACIENDA. QUÆQUE.
VITANDA. SINT. POSSE. DECER-
NERE.

cane; pau
banus. H
tuum var
rum recent
bis tatioue
fcriptus, q
dem ad nos
tatum lenu
nibus & e
LI. FRONT
TEGICON.
Iam Front
lis quidem

S E X T I
JULII FRONTINI

IN TRES PRIORES

STRATEGEMATICON

LIBROS,

P R A E F A T I O.

CUM ad adstruendam rei militaris scientiam, unus ex numero studiosorum ejus accesserim, eique destinationi, quantum cura nostra valuit, † satisfecisse visus sim; deberi adhuc institutæ arbitror operæ, ut solertia ducum

SEXTI IULII FRONTINI] Cum multa sint, quæ castigando Frontino dicenda conductant; pauca, quæ didicimus, docerimus. Hic enim ferè decrevimus tantum variarum lectionum numerum recensere, & receptarum à nobis rationem reddere. Unus manuscriptus, quem bona fortuna pridem ad nos detulit, habuit prænотatum lemma diversum ab omnibus rubricis & epigraphis; *SEXTI IULII FRONTONIS Vir. Cost. STRATEGICON.* Afferere hunc titulum Frontino nolui, quem in nullis quidem aliis exemplaribus, at ab

antiquis authoribus mutuarum cognovi: *SEXT. IUL. FRONTONIS.* Itaque sic vocatur à Martiale lib. I. epigrammatum, & auctore, qui Divi Adriani imperio τὰ τακτικά conscripsit, capite primo. Καὶ ἄλλο τὸ κατ' Ὀμηρον τακτικῆς ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, Στρατηγικῆς τῆς Ἑρμείας, ἢ Φρόντωνι τῷ κατ' ἡμᾶς ὑπακτικῷ ἀνδρὶ. Ubi Φρόντων nominatur, qui in procemio Φρόντωνος eidem Scriptori, & plerisque omnibus *Frontinus.* Indiciumque nominis etiamnum prostat in antiquo lapide de classe Misenenſi & Ravennensi: *IRS. QUI. MILITARERUNT. IN. CLASSE. MISE-*

A N E N

cum facta, 1 quæ à Græcis una *στρατηγηματικῶν* appellatione comprehensa sunt, expeditis amplectar commentariis.
2 Ita enim consilii quoque & providentiæ exemplis succin-

cti

NENSI. QUÆ EST. SUB. JULIO. FRONTONE. &c. Notabis *Iulium* ibi tantum prænominari sine *SEXTI* nomine. Sed ita Romanis historicis appellatur, Tacito, Plinio nepote, & aliis: quamquam palam dissentiant super hoc & isto Frontino quidam literiones intemptivè seduli. Vix putem. Omnino autem legendum: *SEXTI. JULII. FRONTINI.* Quo nomine quid notius? Vetus inscriptio in arâ quâdam votivâ Sexto Jul. Frontino apud Coloniam Trajanam olim posita, & à me lustrata.

UNONI.

RVÆ. PRO.

SEXTI. JUL.

ONTINI.

Suppletis lacunis ita hanc restitui-
mus: J. O. M. JUNONI. MINERVAE. PRO. SALUTE. SEXTI. JULII. FRONTINI. Ita etiam verè scripsit Frontinus, quam vis in descriptis nostris membranarum aliter rescripserit ingeniosus interpolator, qui sequentia suo potè etiam arbitrio concepit & exaravit, *Vir. COST. Strategicon.* Secundam voculam an hoc modo reperias *στρατηγηματικῶν* *consularis* in notis Romanorum vocabulorum, ignoranter dixero. Dioni quidem in Nerua memoratur *ὁ Φρόντων ὁ Νεῦρος*, & Aliano *Φρόντων ὁ ἐπισημῶν στρατηγῶν*, sive, ut ab aliquo primum exaratum est, *Frontinus, Vir Consularis*: nam illud *COST* non designat ex veteri

scribendi forma *Virum consularem*; quod iste, quisquis exscripsit, ineptè nobis supposuit. Nunc ad ipsum auctorem accingamur.

* *Cum ad adstruendam*] Veteres membranarum legunt, *instruendâ*, cum optimo codice Parisiensi. Sed utraque lectio Frontiniana est, & ab auctore recepta. Hoc eodem proœmio: *adjurari me ab his, qui aliquid illi adstruent, non argui credam.* altero libri secundi: *dispositis primo libro exemplis, instructuris duces in his, &c.* Est autem *adstruere*, instruere. Glossæ veteres: *adstruere, ἀνυδάδωσθαι, διδάσκειν.*

† *Satisfecisse visus sum*] Ita libri vulgari & deteriores. Optimus tamen Parisiensis, qui hic inter bonum & iniquum est, editum habuit *nixus*. *δοξαίνωσθαι* illud pro *nixus*. Sic apud Tacitum lib. I. *Annalium*: *Seque inferre munitoribus nisi: & aliquanto post, enisæque legiones &c.* Vide Valerium Probum.

1. *Quæ à Græcis una στρατηγηματικῶν appellatione comprehensa sunt*] Scripti codices, quos accuratissimus Scriverius inspexit, cum editionem suam formaret, *στρατηγηματικῶν* eidem exhibuerunt; quod ipse non damnavit, at in textum immisit. Eodem modo legebatur in optimis nostris membranarum, quarum opera sapissimè usus sum. Infracta: *ut parent gratiam στρατηγηματικῶν & στρατηγηματικῶν.*

2. *Ita enim consilii quoque & providentiæ*

Et ducēs erunt, unde illis excogitandi gerendique familia facultas nutriatur. Præterea continget, ne de eventu trepidet inventionis suæ, qui probatis eam experimentis comparabit. Illud neque ignoro, neque inficior etiam, rerum gestarum scriptores indagine operis sui hanc quoque partem esse complexos : & ab auctoribus, exemplorum quicquid insignē aliquo modo fuit, traditum. Sed (ut opinor) occupatis velocitate consuli debet : 1 longum est enim singula & sparsa per immensum corpus historiarum prosequi : & hi, qui notabilia excerpserunt, ipso velut acervo rerum, confuderunt legentem. Nostra sedulitas impendet operam, ut quemadmodum res poscet, ipsum quod exigitur, quasi ad interrogatum exhibeatur : circumspēctis enim generibus, præparavi oportuna exemplorum veluti consilia. 2 Quo magis autem discreta, ad rerum varietatem aptè collocarentur, 3 in tres libros ea diducimus.

IN

videntiæ] Perperam prudentiæ habuit adscriptum ora libri Parisiensis. Omnes calamo exarati, & excusi *providentiæ* legunt, uno consensu: quod & rectum est. Tria parandæ artis militaris fundamenta sunt, quæ leviter attingere videtur Frontinus in efformando bono Imperatore. Primum est *ἡ ἀπομνημονεύτων ἔργων καὶ τῶν κινήσεων*, historiarum nimirum *παρασκευῆς* lectitatio, & diligens rerum earum observatio. Alterum probatis experimentis comparatur, *ἡ δὲ ἐπινοήτων ἔργων ἐξέτασις καὶ τελεῆσις*. Tertium verò quasi ad interrogatum exhibetur, videturque continere *τὴν μεθοδικὴν πρόβησιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀνδρῶν παρεσσομένων*. Tactici solent appellare doctrinam *umbraticam*. Triplex ratio est disciplina: polemicæ, lectio historiarum,

opera magistri, & usus.

1. Longum est enim singula & sparsa per immensum corpus historiarum prosequi.] Infra Aquæductuum libello: *Ea, quæ ad universam rem pertinentia contrahere potui, more jam per multa mihi officia servato, in ordinem & velut in corpus deducta in hunc commentarium contuli.* Græci *σωμένον* similiter vocant. *Σωμένον Ἰλιάδου, & σωμένον Οδυσσεύς.* Longino *ἡ δὲ ὑποψία*.

2. Quo magis autem discreta, ad rerum varietatem aptè collocarentur, in tres libros ea diducimus.] Quidam libri legunt hoc modo: *quo magis autem discreta rerum collocarentur varietate, aptè in tres libros, &c.* Concinnius, quàm vulgo excusi.

3. In tres libros ea diducimus.] Unde pronum est suspicari, tres tan-

IN PRIMO ERUNT EXEMPLA, QUÆ
COMPETANT PROELIO NONDUM COM-
MISSO.

IN SECUNDO, QUÆ AD PROELIUM
ET CONFECTAM PACATIONEM PER-
TINEANT.

TERTIUS, INFERENDÆ SOLVENDÆ-
QUE OBSIDIONIS HABEBIT ΣΤΡΑΤΗΓΗ-
ΜΑΤΑ.

quibus deinceps generibus suas species attribui. Huic labo-
ri non injusſè veniam pacifcar, ne me pro incurioſo repre-
hendat, qui præteritum aliquod à nobis repererit exemplum.
Quis enim ad percenſenda omnia monumenta, quæ utraque
lingua tradita ſunt, ſufficiat? unde multa tranſire mihi ipſe
permiſi; quod me non ſine cauſa feciſſe ſcient, qui aliorum
libros eadem promittentium legerint. Verùm facile erit,
ſub unaquaque ſpecie ſuggerere. Nam cum hoc opus, ſicut
cetera, uſus potius aliorum, quàm meæ commendationis
cauſa

tum Strategematum libros initio
conſcribere decreviſſe auctorem,
quod & antea quibuſdam non me-
diocriter doctis viſum fuit, & aliis
rationibus obnoxium eſt. His poſtea
quartum adjecit, ut arguunt ver-
ba iſta, quibus in librum quartum
præfatur: *Multa lectione conquiſiſtis
ſtrategematibus, &c.* Quare fru-
ſtra eſt diligentiffimus Stevvechius,
qui quartum iſtum librum eſſe op-
pus *de re militari* negat, & alios
plures à Strategico conſcriptos latè
ſuſpicatur; quod quamvis non ne-
gem poſtremum iſtud, ſaltem ali-
ud eſt, quo prius evincam; cum
majus otium erit. Longè quidem
plura ſcripſit hic auctor, quæ ſimul
cum aliis communi literarum ja-
cturâ oliam intercidere.

1. CONFECTAM PACA-
TIONEM] Sic omninò legendum,
nec quicquam mutamus. Aliàs ta-
men editum fuit, *pactionem*, teſtan-
te Sciverio, cujus vocis τὸ ἔπειν an-
tea mirabamur. Cicero libro III.
Officiorum: *Regulus non debuit
conditiones, pactionesque bellicas &
hoſtiles perturbare perjurio.* Idem
ſerè retinet antiquæ membranæ à
nobis inſpectæ, niſi quod *pacionem*
exhibeant, mendosè magis quàm
δοξαίνωνς. Vix puto è penu Fron-
tiniana.

2. Unde multa tranſire] Vetus
Pariſiis editus immittit voculam, &
tranſire: quod videtur παρὰδιδειν.
Statim in eodem libro; *quaque*;
pro *unaquaque ſpecie* nimis jeju-
num, nec probum.

caussa aggressus sim, adjuvari me ab his, qui aliquid illi adstruent, non argui credam. Si qui erunt, quibus volumina hæc cordi sint, meminerint, ut parent gratiam *ερατηνημελων* & *ερατηνημελων* per quam possimus similem naturam discernere. Nam tum omnia, 1 quæ à duce providè, utiliter, constanter, 2 magnificè fiunt, 3 *ερατηνημελων* habebuntur, si in specie eorum sunt *ερατηνημελων*. Eorum proprie vis in arte solertiaque posita proficit, tam ubi cavendus, quàm ubi opprimendus hostis sit. Qua in re cum verborum quoque illustris extiterit effectus, ut factorum, ita dictorum exempla posuimus. Et Species eorum, quæ instruant ducem in his quæ ante prælium gerenda sunt :

I N D E X

1. *Qua à duce providè*] Et hæc innuunt, supra *providentia* legendum, repugnantibus glossis oræ Pacificensis editionis adscriptis. Eodem codice paullo post *è magnificè* præpositum est, quod nos retento meliorum ordine jubemus sequi. Lege Leonem Imp. *αει εειον δεει εναι ερατηνη*.

2. *Magnificè fiunt*] Additum est in eodem P. *ερατηνημελων*. quod si non rectè possumus, saltem de glossemate suspicimus.

3. *ερατηνημελων* habebuntur] Correctorum sphalmata agnosco ex hac connexionem distor-

tâ, quam P. exhibuit, in quo pro geminis vocibus receptis intrusæ duæ aliæ, *gratiam habebunt*; & mox *gratia* pro *ερατηνημελων* legitur. Unde unde tam mendosa scriptura? Sed respexit forsitan ad præcedentem periodum imperitus ille, quisquis fuit, qui tam malam manum admovit emendandis operis, & suâ incuriâ vitium lectionis præsentavit. Nobis placet, ut edidimus ad aliorum normam; & approbo quorundam censuram, qui non tam *ερατηνημελων*, quàm sinceræ lectionis & emendatæ gratiam habebunt.

INDEX CAPITUM.

- CAP. I. **D**E occultandis
consiliis. tur non deesse, aut usus eo-
rum expleatur.
- CAP. II. De explorandis con-
siliis hostium. CAP. VIII. De distringendis
hostibus.
- CAP. III. De custodiendo sta-
tu belli. CAP. IX. De seditione mili-
tum compefcenda.
- CAP. IV. De traducendo ex-
ercitu per loca hostium in-
festa. CAP. X. Quemadmodum in-
tempeftiva postulatio pugnae
inhibeatur.
- CAP. V. De evadendo ex lo-
cis difficillimis. CAP. XI. Quemadmodum
incitandus fit ad praelium
exercitus.
- CAP. VI. De insidiis in itinere
factis. CAP. XII. De dissolvendo me-
tu, quo milites ex adversis
omnibus conciderunt.
- CAP. VII. Quemadmodum
ea quibus deficiunt videan-

S E X T I
J U L I I F R O N T I N I,
V I R I C O N S U L A R I S,
S T R A T E G E M A T I C O N
L I B E R P R I M U S.

C A P U T I.

De occultandis Consiliis.

E X E M P L U M I.

M Porcius Cato, devictas à se Hispania civitates existimabat ² in tempore rebellaturas, fiducia murorum. Scripsit itaque singulis, ut diruerent munimenta, minatus bellum, nisi confestim obtemperassent: epistolasque universis civitatibus eodem die reddi iussit. Unaquæque urbium sibi soli credidit imperatum. Contumaces conspiratio potuit

M Porcius Cato] In Vet. Parif. est Portius. Sed prior est originalis *πορφ.* Ut ab ove Ovii, asino Afinii: Sic à porco Porcii, non Portii. Ita minutissima etiam sunt *δορυμνα*; ac vilia mihi aurea.

² In tempore rebellaturas] Lib. II. cap. I. existimavit ardori cedendum in tempore: id est, opportunè, in occasione. De Celtiberis loquitur Hi-

spaniæ populis, apud quos CCCC. simul urbium muros, quæ intra Bethini amnem sitæ erant, uno die solo æquavit. Historia refertur à Polybio & Appiano in Hispanicis. Ad dam Plinium, seu quisquis auctor est, de Vir. Illustr. à quo hæc verbotenus serè desumpta: *Consul Celtiberos domuit; Et ne rebellare possent, literas ad civitates singulas misit, ut muros diruerent: quum una-*

potuit facere, si omnibus idem denuntiari ¹ notum fuisset.

II. ² Himilco dux Pœnorum, ut in Siciliam ³ inopinatus appelleret classem, ⁴ non pronunciavit quo proficisceretur, sed tabellas, in quibus scriptum erat, quam partem peti vellet, univērsis gubernatoribus dedit signatas; præcepitque, ne quis legeret, ⁵ nisi vi tempestatis à cursu prætoris navis abductus esset.

III. C. Lælius ⁶ ad Syphacem profectus ⁷ legatus, quosdam ex tribunis & centurionibus, per speciem servitutis

quaque sibi soli imperari putaret, fecerunt: id est, confestim obtemperaverunt. August. Nerrucius in monumento hujus triumphi: PAREANT. ERGO. ET. NOSCANT. OMNES. S. P. Q. R. IMPERIUM. DEOR. NUMINE. ET. MILITUM. FORTITUDINE. ET. TUERI. ET. REGI.

1. Notum fuisset] Notum tunc fuisset, Par. Cod.

2. Himilco dux Pœnorum] Sequimur lectionem optimorum & doctissimorum virorum Casauboni & Scriverii, quæ est Himilco, non Hamilcar; ut malè in V.P. editum. Et mirum est, à vulgatis illud hæcenus retentam; & à Plantino recusum. Qui historiam sive strategema ex Polyæno novit, lib. V. ep. 2. de correctione non dubitabit. Nec aliter video pridem legisse Schefferum de milit. navali veterum, lib. III. c. 3.

3. Inopinatus] Scriptum fuit in in meo inopinanter; cujus margini, ne quid dissimulem, alius ascriptit inopinans, pro inopinatus: quod vix Latinum censeo. Alii omnes inopinatus. Glossæ inopinanter: ἀνεσδοκίητος. Certe aut ino-

pinatus scribendum, aut inopinanter. Exempl. 8. Sub quibus inopinato bello affusus. cap. IV. inopinatus Thermopylas trajecit.

4. Non pronuntiarvit] Ita melius, quàm pronuntiarvit; quod est in nostro MS. Nam pronunciare, est palam pronunciare, lib. II. cap. 7. ex. 1. sive palam dicere, ut explicat sese infra; palam pronunciare; ubi perperam, porò nunciare substituunt. Isidorus de Pharo: Vfus eius &c. ad pronuntianda vada, portusque introitus.

5. Nisi vi tempestatis] MS. nisi vi & tempestate. Figura est ἐν ἀ/ῆ δὸν. Malo receptum: nisi vi tempestatis. Sic vis venti legitur apud Lucret. Cursus navis ὁ πρὸς. Græci magistri: Πρὸς ἢ νεχλος ἐπὶ ὑγρῶν ἀέρεται. Nihil frequentius apud bonæ notæ scriptores.

6. Ad Syphacem] Symphacem junior Parisina. Græcis est σὺφαξ, non σὺμφαξ; & ita reliquis Latinis.

7. Legatus, quosdam ex tribunis, &c.] Et hoc loco patet vestigium incuriæ, quâ correctorum operæ sapiusculè Vet. Pâr. deformarunt, malè interpungendo, & suo

tis ac ministerii exploratores secum duxit, ex quibus L. Statorium, quia sæpius in eisdem castris fuerat, quidam ex hostibus videbantur agnoscere, occultandæ conditionis ejus causa, 1 baculo; ut servum, castigavit.

IV. Tarquinius Superbus pater principes Gabiorum interficiendos arbitratus, quia hoc 2 nemini volebat commissum, nihil nuntio respondit, qui ad eum 3 à filio erat missus: tamen virga, eminentia papaverum capita, cum forte in horto ambularet, 4 decussit. Nuntius sine responsione reversus, renunciavit adolescenti Tarquinio, quid agentem patrem vidisset: ille intellexit idem esse eminentibus faciendum.

V. C. Cæ-

suo arbitrio factum ex vocibus distorquendo. Scriptum fuit, ut hæc editum; unde incuriosi nimis illi ediderunt, *legatos quosdam ex tribunis*: Corruptè *εξ υερ' αυισοειου*. In eadem editione paullo post, *quem quidem*, pro *quidam ex h.* legitur.

1. *Baculo, ut servum, castigavit*] Tacitus II. Historiarum: *Sumptum de eo supplicium servilem in modum*. Et propriè *castigavit*, dicit, quod verbum passim extenditur ad fustes & flagella. Ita Latinus 2è Pauli *καταδικαζων, castigo* vertit. Optimæ Glossæ; *Castigat: υερεει, δεξι.* Facil. l. 3. π. de Offic. Præf. Vig.

2. *Nemini volebat commissum*] Ita primus omnium Modius correxit; cujus emendationi tres scripti Scriveriani respondent, & ipse suorum inspector Scriverius. Omnino rectè. Nam quod vulgò inferciunt *inmotescere*, è glossa est. Quod sequitur, *tamen*; id tantum explicio. Et ita quandoque sumptum memini. Vellejus. II. *Nec ta-*

men in eos, qui contra armatulerant, sed in multos insones servum. Ubi frustra sunt correctores, qui receptum in tantum emendare conati sunt.

3. *A Filio*] Sic idem Modius; cum antea esset, *à consilio*. Sed quod inter consilia retulit Strategicus, Florus superbiam fuisse interpretatur; melius alii prudentiam & calliditatem summam, ac consilium evulgaretur, fuisse volunt.

4. *Decussit*] In MS. meo, *excussit*. Prius placet, nec aliter scripsit Frontinus; nec aliter Florus: *eminentia forte papaverum capita virgulâ decussit*. Conveniunt omnes præter Ovidium, qui dicit, liliorum capita excussisse. Græcis sunt *καδικαι* vel *καδικαι papaverum capita eminentiora*, *ε' μυκρων καφυλας*. Plinius lib. XIX. cap. 8. de papavere: *Fuisse autem in honore apud Romanos semper, indicio est Tarquinius Superbus, qui legatis à filio missis decutiendo papavera in horto altissima, sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit:*

V. C. Cæsar, 1 qui suspectam habebat Ægyptiorum fidem, per speciem securitatis, inspectione urbis, atque operum, ac simul 2 licentioribus conviviis deditus, videri voluit captum sese gratia locorum, 3 & ad mores Alexandrinos vitamque deficere: atque inter eam dissimulationem præparatis subsidiis, occupavit Ægyptum.

VI. Ventidius Parthico bello adversus Pacorum Regem, non ignarus Pharneum quendam, 4 natione Cyrrestem, ex his, qui socii videbantur, omnia quæ apud ipsos agebantur, nuntiare Parthis; perfidiam Barbari ad utilitates suas convertit. Nam quæ maxime fieri cupiebat, ea vereri se ne acciderent: quæ timebat, ea ut evenirent optare se simulabat. Sollicitus itaque, ne Parthi ante transirent Euphraten, 5 quàm sibi supervenirent legiones, quas in Cappadocia trans Taurum habebat, studiosè cum proditore egit, ut solenni perfidia Parthis suaderet, per Zeugma trajicerent exercitum, 6 qua & brevissimum iter est, 7 & omisso alveo Euphrates decurrit. Namque si illac venirent, asse-

vera-

Nempe, idem esse eminentibus faciendum. Parile quid de Thraſybuli Mileſio à Dionys. refertur. IV. 63. antiq. Rom.

1. Qui suspectam habebat Ægyptiorum fidem] Suspecta mihi illorum lectio est, qui perſpectam malunt minimè addicentibus libris. Glos. *Perſpectus* (περὶπικῶς, id est, *perſpicax*) ἐν αὐτοῖς ὄραται. *Suspectus*, ὑπὸ πικῶ. Hoc à Frontino est, illud minus.

2. Licentioribus conviviis] MS. noster *licentiosus*. Quod nullo jure damno. In Vet. Glossario *licentiosus* exponitur *περὶπικῶς*. Infra: liberalissima Cyri epula.

3. Et ad mores Alexandrinos V. q. deficere] Alias, ut ad m. A. v. q. deficeret. Atque ita in seniore Parisiensi.

4. Natione Cyrrestem] Legunt hæc libri *Tyriestem*, testante Modio. *Cyrrestes* (non *Cyrestes*, ut in Plantinianâ) dictus à Cyro, urbe Syriæ. Stephanus: Κυρρέστis, πάλιν τῆς Κύρρης. Alii *Phaneum*, legunt, pro *Pharneum*.

5. Quàm sibi supervenirent legiones] Ex improvîso nimirum & inopinanter supervenirent.

6. Quà & brevissimum iter est] *Ἀεραίνῶς itiner* in Vet. MS. Quod indignum est avo nostri Julii. Sic apud Manilium: *Fecit & ignotis itiner*. Itiner *ἀποδημία, ἐμπροσθεν*, quod magis Poëtici. Glossarium: ἐν δέῃα ὁδοῖς, *itiner*.

7. Et omisso alveo] *Perperam emisso* in P. *Ζεύγμα πάλιν σελίας ἐπὶ τῆς ἐνφραγίας*. Stephanus. In nostro MS.

verabat se opportunitate collium usurum, 1 ad eludendos sagittarios. Omnia autem vereri, 2 si se in patentes campos projecissent. Inducti hac affirmatione Barbari, inferiore itinere, 3 per circuitum adduxerunt exercitum: dumque fusiores ripas, 4 & ob hoc operosiores pontes jungunt, instrumentaque moliantur, quadraginta amplius dies impenderunt: quo spacio Ventidius ad contrahendas usus est copias: eisque triduo antequam Parthus adveniret receptis, 5 acie commissa, 6 vicit Parthos, & interfecit.

VII. 6 Mi-

MS. *Decucurrit*, pro *Decurrit*, quod propriè etiam de fluminibus dictum. Sic *decursus aqua* apud Lucret. & Virgilium.

1. *Ad eludendos sagittarios*] Probat correctores *excludendos*, quod minus sapit. Donatus ad illud Terentii Eunuchi: *eludet ubi te videntum*. *Eludere*, inquit, propriè gladiatorum est, cum vicerint. Cicero: *quamdiu etiam furor iste tuus eludet? Eludere est finem ludo imponere*. Qui scriptorem hunc novit, de lectione non dubitabit.

2. *Si se in patentes campos projecissent*] Istud *in* non magis hic probum est, quàm quod editionum veterima habuit *infra*: *si se infra patentes campos projecissent*. Nihil miramur, præsertim cum sit mira quædam aliàs librorum consonantia receptam *προσθεν* propugnantium, quod & multis ex locis manifestum. Lib. II. cap. 2. à Romanis autem, quorum robur in pedibus erat, campestria teneri; Pœnos in plana deduxit. Ubi *campestria* vocat, quæ eodem libro cap. 5. *patentia*; Græci *πεδιά χωρία*. Apulejus: *Immitto me campis subprentibus*, id est, *in*, non *infra* cam-

pos. Varus lib. III. Excellentium:

Tum litterator creditos

Ludo Faliscum liberos,

Causatus in campi patens,

Extraque muros ducere,

Spatiando paulatim trahit

Hostilis ad valli latus.

3. *Per circuitum*] Circuitus, *περίοδο*. Agathias l. III. *περὶ εἰας Ἀγλαυφανέους* vocavit. Ex. II. *tantum circuitu majore hostem aggressurus*.

4. *Et ob hoc operosiores pontes jungunt*] Hæc lectio non coheret: quare Cl. Salmasius *operosiore* ponte legendum existimat. *Ripas* ponte *jungere*, *rectum* & *Latinum* est. *Scrivere*.

5. *Acie commissa*] Vet. Cod. Par. addit, *copiis*: legitque; *acie commissa, copiis vicit Parthos, &c.* Quod mihi videtur *παράκλησιν*. *Infra* lib. III. *acie commissa, impeditos religione hostes vicit*. *Commisissâ*, est *initâ* & *accensâ*. Sallustius, *Quibus dictis mox prælium committere, Πόλεμον ἠρβίσαντο*. Nam hoc est pugnam, aciem, prælium committere. Græci dicunt *συγκρούειν καὶ εὐρίπασθαι τὸν πόλεμον*. Et in Glossis absolute *committere* exponitur, *συμβάλλειν μάχην*.

6. *Vicit Parthos & interfecit*] Legendum

VII. 1 Mithridates circumvallante Pompejo, fugam in proximam diem moliens, hujus consilii obscurandi causa, latius & usque ad applicitas hosti valles, 2 pabulatus, colloquia quoque cum pluribus, avertendæ suspicionis causa, 3 in posterum constituit. Ignes etiam frequentiores per tota castra fieri iussit. Secunda deinde vigilia, præter ipsa castra hostium agmen eduxit.

VIII. Imperator Cæsar Domitianus Augustus Germanicus, 4 cum Germanos, qui in armis erant, vellet opprimere, nec ignoraret majore bellum inolutione inituros, si adventum tanti ducis præsensissent, profectioem suam 5 censu obtexuit Galliarum. Sub quibus 6 inopinato bello affusus, contusa immanium ferocia nationum, provinciis consuluit.

IX. Clau-

gendum ex MS. *vicit Pacorum & interfecit*. Sic me docuit vir optimus & amicissimus Joh. Fred. Gronovius ex Floro libro IV. cap. 9. & Justino XL. 4. Nihil notius illo bello intet Ventidium & Pacorum. Lege Plutarchum in Antonio & Appianum in Parth. Tacitus Germ. *Intra Ventidium dejectus Oriens*.

1. *Mithridates*] Parisinus, *Mythridates*. MS. verius *Mithradates*, Græcâ formâ: *Μιθραδάτης* enim eferunt, quod Latini *Mithradates* a in *i* non *Mythridates*. In nummis antiquis, quorum copiam mihi fecit doctissimus antiquarius Clivenfis, H. Evvichius, ita conceptum hoc nomen: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΙΘΡΑΔΑΤΟΥ ΕΥΠΑΓΩΡΟΣ.

2. *Pabulatus*] Verbum castrense est, tacticis non oratoribus solenne. Vide Gellium lib. XVII. c. 2.

3. *In posterum*] Sic decisum libri. MS. tamen *imposterum*. De

quo, etsi leve sit, monendum putavi. Prius placet *κατ' ἐξέλεσην*. Et sic Græci loquuntur *τῆ ὑπερβία*, si ve *τῆ ἐπίση*.

4. *Cum Germanos, qui in armis erant*] Id est, armati. Sic apud Varroem: *Servi in armis contra dominos*. Heliodorum: *ἐν ὄπλοις ἄνδρες*. Aët. I. 10. *ἐν λευκῇ ἐδῆπ*. Jacob. II. 2. *ἐν ἐδῆπ λαμπρῶ*. Eodem modo Solinus cap. 2. *Campus Ennensis in floribus semper*.

5. *Censu obtexuit*] Minus rectè & concinnè *sensu* in P. editum est. Nec placet Modio quod sequitur: *Sub quibus*; cum præcedentia alii sic legant: *profectionis suæ sensus obtexuit Galliarum*.

6. *Inopinato bello affusus*] Nihil notius utriusque lingua Scriptoribus, quàm confusio *πολέμω & μάχης*: quæ duo tamen Criticis differunt. *ἄλλο πόλεμω & ἄλλο μάχῃ*. In Leonis Imp. Constitutionibus

IX. Claudio
que ejus, an
re, idcircoq
bellum m
plo erant)
nibale, cu
fortissimo
relinquet
totidem
retur, ne
citatem re
imicibus,
quod signu
si Consulur
plicitatis ag
reducit ad H
Pennonum,

bis polio
que, natio
ha apud alio
tionibus non
fate, ceteris
tus est, qua
cum invicem
tinus Pacatu
dofiti: locum
calitatem p
manu utrius
cum belli
tano, utrius
zau. Sicut
vis à Verell
cuncta obli
1. Inger
pugnavit
2. Inter
Facies cast
pud Sallustian

IX. Claudius Nero, cum cuperet Hasdrubalem, copiasque ejus, antequam Hannibali fratri jungerentur, occidere, idcircoque festinaret, se Livio Salinatori collegæ suo, cui bellum mandatum fuerat, (parum fidens viribus, quæ sub ipso erant) adjungere, neque tamen discessum suum ab Hannibale, cui oppositus erat, sentiri vellet, decem millia fortissimorum militum delegit, præcepitque legatis, quos relinquebat, ut eadem stationes & vigiliæ æque agerentur, totidem ignes arderent, eademque facies castrorum servaretur, ne quid Hannibal suspicatus, auderet adversus paucitatem relictorum. 3 Cum deinde in Umbria, occultatis itineribus, collegæ se junxisset, vetuit castra ampliari, ne quod signum adventus sui daret Pœno; 4 detracturo pugnam, si Consulum junctas vires intellexisset. Igitur incscium duplicatis aggressus copiis superavit, & velocius omni nuntio, rediit ad Hannibalem. 5 Ita ex duobus callidissimis ducibus Pœnorum, eodem consilio alterum celavit, alterum oppressit.

X. The-

bus πολέμῳ καὶ τοῖς ἡμέτεροις & μάχῃ καὶ τοῖς ἡμέτεροις pro: eodem ponuntur. Ita apud alios. De Romanis vetustioribus non loquar, Livio, Cæsare; cæteris; quibus nihil frequentius est, quàm positio harum vocum invicem, belli & pugna. Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosii: *locum bello ante capere, speculatum egredi. Postea; Vix sursum manus in victa transferat; jam locum belli tenebat.* Sic apud Pœntam: *μὴταῦτά μὲν καὶ δὴ τῶν ὅρων, αὐτὸς ἐβόησεν ἄλλοις.* Quod quamvis à Veteribus non observatum, tamen observatione dignum est.

1. *Jungerentur, occidere*] Vet P. *jungerentur, excidi.* Ineptè.

2. *Sentiri vellet*] Idem, *velle.* *Facies castrorum, ut facies urbis apud Sallustium.*

3. *Cum deinde in Umbria*] Alias, *demum.* In MS. *occultis* pro, *occultatis itineribus.* Perperam: Lib. II. cap. 5. *parte quoque navium post quædam promontoria occultata.*

4. *Detracturo pugnam*] Quid illud *detracturo*? Haud dubiè legendum *detractare.* Ut Livio *detractare militiam.*

5. *Ita ex duobus callidissimis ducibus*] MS. *calidissimis*, ex Græcâ figurâ: Sic *ἡμεῖς* Aristophanis interpretes in Pluto exponit *παροργιστοῦ, πολυμνοῦ, ἐκείνου.* Placet tamen ad sententias reliquis *callidissimis.* Callidissimus dux *ἡμεῖς* & *πολιτικός.* Nepos noster Hannibale: *Fabius callidissimus Imperator.* Explicat Frontinus sese infra cap. 8. ex. 7. *propter calliditatem & peritiam bellandi.*

X. Themistocles Athenarum Dux exhortans suos ad succitandos festinanter muros, quos jussu Lacedæmoniorum dejecerant, 1 legatis Lacedæmone missis, qui interpellerent, respondit venturum se ad diluendam hanc existimationem, & pervenit Lacedæmonem: ibi simulato morbo 2 aliquantum temporis extraxit, & postquam intellexit suspectam esse tergiversationem suam, contendit, falsum ad eos 3 rumorem perlatum; & rogavit, ut mitterent aliquos 4 ex principibus, quibus crederent de munitione Athenarum. 5 Suis deinde clam scripsit, ut eos, qui venissent, retinerent, donec refectionis operibus, confiterentur Lacedæmoniis, munitionis esse Athenas, nec aliter principes eorum redire posse, 6 quam si ipse remissus foret: quod facile præstiterunt Lacedæmonii, ne unius interitum multorum morte pensarent.

XI. L. Furius exercitu producto in locum iniquum, cum constituisset occultare sollicitudinem suam, ne reliqui trepidarent;

1. Legatis Lacedæmone missis] Mendose Lacedæmonem habuit Parisiensis. Nam legatos Lacedæmone Athenas miserunt. Lege Thucyd. lib. I. & Diodorum XI.

2. Aliquantum temporis extraxit] Idem liber temporum: Duriusculè. Tempora, χρόνοι, vide Charisium. Extrahere, est diem de die proferre. Justinus in eadem narratione: Diem de die proferendo, spatium consummando operi quarebat. Alio sensu dixit Val. Maximus lib. II. cap. 10. diem extrahere, quod Agellio est, diem eximere, cui contrarium est discindere. Glossæ Veteres: Discindendi τμητίας, ἐν τῷ τεύχει τῶν δίκων.

3. Rumorem perlatum] Τὸ perlatum omittit idem Par. Παρεκκλήσε τὸς ἀρχοντας μὴ πιστεύειν κεναίς φήμας. Nepos: apud eos conten-

dit falsa his esse delata.

4. Ex principibus] Civitatis. ἐκ τῶν πρῶτων τῆ πόλεως: Principes sunt πρῶτοι. Auctor apud Aristophanis Scholiasten: ἀλλ' ἐπιλεψάμεθ' ἀντὶν ἀρχῶν τῶν ἐνοίων. Ἐπισεὶ ἀγαφρονας, πόπ' ἐς ἐμπέφυγ. Polyænus vocat κατισθησῶν ἀριστῶν.

5. Suis deinde clam scripsit] Justinus: Tum Themistocles per secretum Magistratibus scribit Atheniensium. Paulo aliter Diodor. XI. Et statim: operibus refectionis de ædificatione dixit. Ita vocem ἀπατελήσμεθ' usurpant Plutarchus & Polyb. Aristoteles ἐργῶν vocat initio Nicomach. Nihil frequentius Jætis.

6. Quam si ipse remissus] Istud si Paris. excludit. Retineo in frequentibus lectionem: Quod facile præstiterunt Lacedæmonii, non Lacedæ-

darent, paulatim se inflectens, tanquam circuitu majore hostem aggressurus, conuerso agmine, ignarum rei quæ agebatur, exercitum incolumem reduxit.

XII. Metellus Pius, in Hispania interrogatus, quid postera die facturus esset, ¹ Tunicam meam, si id eloqui posset, inquit, comburerem.

XIII. M. Licinius Crassus, percontanti, ² quo tempore castra moturus esset, respondit, ³ Vereris ne tuba non exaudias

Lacedæmoniis; ut in eodem exemplari fuit editum.

1. *Tunicam meam, si id eloqui posset (inquit) comburerem*] Scriptor de Viris Illustribus cap. 61. *Quum omnia proprio & subito consilio ageret, amico cuidam quid acturus esset roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem; si eam consilium meum scire existimarem: ubi vulgo malè legitur exurerem & exurerem. Quod miror à doctiss. Schotto intactum.*

2. *Quo tempore castra moturus esset*] Ducturus exercitum: ut apud Poëtam, *Nos castra mouemus, in personâ Imperatoris. Movebantur autem castra post exauditam tubam. Pollux I. 10. §. 19. ὑπερσημῆσαντο οἱ σαλπικταὶ τὸ εἰς ἔφοδον.* Unde ingens ὑπερολογία ab Appulejo commissa est in illis: *castra*

commouit, & aciem direxit, & classicum personauit. Nam classicum personare, est signum φωνικόν, quod castrorum commotionem & aciei directionem præcedit. Par exemplum de Antigono notarunt Historici. Qualem περιεργίαν magnus Casaubonus obseruat ad Theophrasti characteres ethicos. Solebant verò Duces Atheniensium scripto significare, quid opus factis suis centurionibus & tribunis. Vide Suidam in πινάκιον.

3. *Vereris, ne tubam non exaudias*] In antiquo Par. *Vereri se, ne tuba id audiat.* Aliis; *Vereris, ne tuba id audiat,* adnotante Scriverio. Et sic in ora scriptum fuit libri Wecheliani, quo usus olim præstantiss. Modius. Quod non exptessum, longeque minus est.

CAPUT II.

De explorandis consiliis hostium.

EXEMPLVM I.

SCIPIO Africanus, capta occasione mittendæ ad Syphacem legationis, cum Lælio fervorum habitu ¹ tribunos

1. **T**ribunos & centuriones leuissimos] Nihil mirandum: quanquam in Vet. Cod. Par. copitula videatur περιέλκιν. Perperam: Nam

nos & centuriones lectissimos ire iussit, 1 quibus curæ esset perspicere regias vires: hi ut liberius castrorum positionem scrutarentur, equum de industria dimissum, tanquam fugientem perfectati, maximam partem munimentorum circueverunt: quæ cum nuntiaffent, incendio confectum est bellum.

II. Q. Fabius Maximus 2 bello Hetrusco, cum adhuc incognitæ forent Romanis ducibus sagaciores explorandi viæ, fratrem 3 Fabium Cæsonem, peritum linguæ Hetruscæ, iussit Hetrusco habitu penetrare 4 Ciminiam silvam, ante militi nostro intentatam: quod is adeo prudenter atque industrie

Nam alii tribuni, alii centuriones. Frontinus supra, cap. I. C. Lalius ad Syphacem profectus legatus, quosdam ex Tribunis & centurionibus; &c. Infra: Imperavitque tribunis; & primis ordinibus & centurionibus; id est, primorum ordinum centurionibus. Tacitus III. Histor. Occisi sex primorum ordinum centuriones.

Arrianus τῶν πρώτων ἀρχαίων ἐπιστάτης appellat, & in agmine cum tribunis incessisse ante signa & circa signa perhibet: ἐπέλα τὸ σημεῖον τὸ πρῶτον εὐδοκίης φάλαγγος, καὶ ἀμφὸς αὐτῶ οὗ ἡγεμῶν τῶν φάλαγγος Οὐάλλης, & ὁ ὑπαρχὸς, καὶ οἱ χελευροὶ αἱ τριμῆ, & οἱ ἐκστῶν ἀρχαίων, οἱ τῶν πρώτων ἀρχαίων ἐπιστάται. Vides primæ cohortis centuriones cum tribunis ab Arriano junctim recenseri, ut ferè semper ab auctoribus aliis. Cæsar lib. VI. de Bello Gallico: Labienus noctu tribunis militum, primisque ordinibus convocatis, quid sui sit consilii proponit. Item lib. V. primorum ordinum centuriones appellat, quos & cum tribunis nominat: Sabinus quos in præsentia tribunos militum circum

se habebat, & primorum ordinum centuriones se sequi jubet. Ita passim alii.

1. Quibus curæ esset perspicere] Prospicere P.

2. Bello Hetrusco] Sine adspiratione Hetrusco in P. ut ubique. Placet editum δὲ τῶν ἑτέρας ὄξυ: quod & Servius monuit. In eodem pro Romanis mox legitur XX. & τὸν via reticetur. Nescio quo jure.

3. Fab. Cæsonem] Alii C. Claudium vocant, quos Livius citat lib. IX. 36. Hetruscus habitus Floro est pastorius, Τυρρηνός. In Romulo: Latini, Tusci que pastores. Tusci autem & Hetrusci iidem. Sic Græcis τρωαὶ (non θρωαὶ) & τυρρηνία.

4. Ciminiam silvam] P. Cuminam. MS. Geniniam. Sed Geminus, pro Ciminus aut Ceminus feram lubens solenni errore. Cuminam autem puto in Ciminiam mutandum: nam Ciminus & Ciminus dictus fuit iste saltus, de quo quidam frustra dubitant; non Cuminus. Sic Titus fl. & Titius pro eodem dicebant Veteres. Ptolemai

strie fecit, ut transgressus silvam, ¹ Umbros Camertes, cum animadvertisset non alienos nomini Romano, ad societatem compulerit.

III. Carthaginenses cum animadvertissent Alexandri ita magnas opes; ut Africæ quoque immineret, ² unum ex civibus virum acrem, ³ nomine Hamilcarem Rhodinum, jusserunt simulato exilio ⁴ ire ad regem, omnique studio in amicitiam ejus pervenire: qua is potitus, consilia ejus nota civibus suis faciebat.

IV. Iidem

mæi Græca *τινός* vocant, quem Plinius *Titium*. Virgilius Cimini montem & lacum memorat *Æn.* VIII. *Et Cimini cum monte lacum*. Mentio apud Livium in hac eadem narratione *Ciminia silva* & *Ciminiorum saluum*, idemque etiam *Ciminii montis* meminit. Quod autem subjungit Frontinus, Ciminiam silvam ante militi R. intentam fuisse, in eo Livium imitatur, à quo fermè & Flori & ipsius expressa: *Silva erat Ciminia magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuisse Germanici salus*. Idem Hetruscis literis eruditum fuisse hunc Fabii fratrem, qui Ciminiam silvam exploravit, & commercio linguæ fefellisse non obscure indicat, qui tamen hæc postremo adjicit: *Sed neque commercium lingua, nec vestis, armorumque habitus sic eos texit, quam quod abhorrebat à fide quenquam externum Ciminios salus intraturum*. Quin & audaci simulatione cum se hostibus immiscuisse, & principum ejus gentis colloquia petisse, clarè tradit. Quod de nocte Florus addidit; è genio suo est, sed *νεκρὸν ἀνίσταται*.

1. *Umbros Camertes*] Corruptè *Cameretes* in MS. Locus enim Græcis *Καμέρη* est vel *Καμερῖνος*; Romanis *Cameria*, *Camarium* vel *Camerinum*. Reliqui verius *Camertes*. Τὸ ἰδιώτῃ ἀνεκλήθη. Atque ita Plinio vocantur. Inscriptio Veter. in Hispania. NEC. BELLONA. QUAM. CAMERTES. ADORANT.

2. *Unum ex civibus virum acrem*] *Acer* est *δενδρὸς*. Sic lib. II. cap. 1. *miles acer*. Servius ad illud Virgiliti: — *acris Oronti. Fortis, aliàs velocis: quidam acrem in unquamque rem vegetum ac nimium tradunt*. Et ita Græci suum *δενδρὸς*.

3. *Nomine Hamilcarem Rhodinum*] Liber calamo exaratus: *Rodonum*. Scribo *Rhodanum*. Atque ita Justino vocatur lib. XXI. *Mittunt ad speculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento Rhodanum, virum solertiâ faciendiâque præter ceteros insignem*. Quod sequitur in P. *stadium*, ut *ὄδῃ πρὸς ἑγγύῃ* planè jubemus exulare.

4. *Ire ad regem*] Idem MS. *ad ire ad regem. ἀρχαίως*.

IV. Iidem Carthaginienſes i miſerunt, qui per ſpeciem legatorum longo tempore Romæ morarentur, exciperentque conſilia noſtrorum.

V. M. Cato in Hiſpania, qui ad hoſtium conſilia aliâ viâ 2 pervenire non poterat, juſſit trecentos milites ſimul impetum facere in ſtationem hoſtium, raptumque unum ex his in caſtra perferre incolumem: 3 tortus ille, omnia ſuorum arcana confeſſus eſt.

VI. C. Marius Coſ. 4 bello Cimbrico & Teutonico, ad excutiendam Gallorum & Ligurum fidem, literas eis miſit, quarum pars prior præcipiebat, ne interiores, 5 quæ præſignatæ erant, ante tempus certum aperirentur; eaſdem poſtea ante præſtitutum diem repetiit, & quia reſignatas reppererat, 6 intellexit hoſtilia agitari.

Eſt etiam aliud explorandi genus, quo ipſi duces nullo extrinſecus adjutorio, per ſe provident. Sicut

VII. 7 Æmilius Paulus Coſ. bello Etruſco apud oppidum Coloniam demiſſurus exercitum in planiciem, contem-

1. Miſerunt, qui per ſpeciem] P. propter. Cap. I. Per ſpeciem ſervitutis & miniſterii, & ibidem: per ſpeciem ſecuritatſ. Hoc placet, illud minus. Miſerunt, qui eſt ἑλ- λήψις.

2. Pervenire non poterat] Malè potuerat, in P.

3. Tortus ille] In eodem tortusque. Ælianus apud Suidam: Εκεῖνον &c. περιβλέσσει, & περιτρίβει, & ἀλλήλη λέγει. Synæſius in epiſtolis, Ἄξιόν βασιλεῖον τῶν ἀλλήλων ἡγεμονῶν dixit.

4. Bello Cimbrico & Teutonico] Vitioſè Cymbrico editum fuit in Plantiniana. Deinde Theutonico ſcribunt cum ſpiritu. Hoc ἀξιόφορον. In ſcriptore Viror. Illu-

ſtrium lego: Teutonas in Gallia apud aquas Sextias, Cimbroſ in Italia in campo Caudio vicit. Teutonas ἑρκαϊκῶς pro Teutones. Alii vocant Teutonos.

5. Quæ præſignatæ erant] Εμφανικώτερον. Alias ſignatæ teſtante Scriverio. Dies præſtitutus eſt ἰπεροβία.

6. Intellexit hoſtilia agitari] Sic hoſtilia facere dixit Tacitus lib. XV. Annal. & hoſtilia referre Livius. Legati retulerunt omnia hoſtilia.

7. Æmilius Paulus Coſ. bello Etruſco apud oppidum Coloniam] Coloniam retinet Ottelius. At conjicit Vir accuratiſſimus Joh. Fred. Gronovius: Æmilius Papius Coſ. bello Etruſco apud oppidum Telamo-

templatus procul avium multitudinem ¹ citatiore volatu è silva confurrexiffe, intellexit illic aliquid infidiarum latere, quod & turbatæ aves, & simul plures evolaverant. Præmissis igitur exploratoribus, comperit decem millia Bojorum, excipiendo ibi Romanorum agmini imminere: eaque alio, quam expectabatur, latere, missis legionibus, circumfudit.

VIII. Similiter ² Tifamenes Orestis filius, cum audisset jugum ab hostibus natura munitum teneri, præmissis sciscitatu-
 quod rei foret: ac referentibus eis, non esse verum, quod opinaretur, ingressus iter, ut vidit ³ ex suspecto jugo ⁴ magnam vim avium simul evolasse, neque omnino reside-
 re, arbitratus est latere illic agmen hostium: itaque circum-
 ducto exercitu ⁵ elusit infidiatores.

IX. Asdrubal frater Hannibalis ⁶ junctum Livii & Ne-
 rononis exercitum, quanquam hoc illi non duplicatis castris
 dissimularent, intellexit; ⁷ quod ab itinere strigiosiores nota-
 tabat

na. Mihi nefas est, tanti viri con-
 jecturam inceslere. Ibi enim cum
 collega C. Atilio Regulo (qui in
 eâ pugna oecubuit) feliciter adver-
 sus Bojos pugnavit L. Æmilius Pa-
 pus a. V. C. DXXXIX.

1. *Citatiore volatu è silva confur-
 rexisse*] Glossæ: *ἔτι τὰς, ci-
 ratim*. Et statim *τὴν* simul antè plu-
 res eliminat P.

2. *Tifamenes*] Sic ediderunt o-
 pera. *Tifamenes* tamen legit Scri-
 verius, nisi ignorantia sit in mendo.
 Vulgo est, *Thyamenus*. Et in P.
Horestis solenni more.

3. *Ex suspecto jugo*] Minus re-
 ctè suscepto à Stevvechio editum in
 Comment. ad lib. III. cap. 5. Ve-
 getii.

4. *Magnam vim avium*] Ut ap-
 pud Poëtam IV. Æneid. *Vis canum*.
 Alibi: *ni vis humana quotannis*

Maxima quoque manu lgeret.

5. *Elusit infidiatores*] P. exclu-
 sit. Vide quæ supra scripsimus.

6. *Junctum Livii & Neronis ex-
 erciturum*] Sic emendavit de conse-
 ctura Stevvechius, cum vulgò in-
 duceretur tunc Livii. Nihil ineptius.
 Correctionem Stevvechianam corrobora-
 tur Modii opinio, cui tale quid aut parile videtur deesse.

7. *Quod ab itinere strigiosiores
 notabat equos*] Morabundos & ter-
 giversatores. Ita Scaliger in Cata-
 lectis *strigosum* notat à Lucilio di-
 ctum, non ἰσχυρὸν, ut vulgò accipi-
 mus: Postea verò jumentâ maci-
 lenta ita dictâ, quasi strigare co-
 gantur præ macie, & quia malè cu-
 rata. Sabinus lib. VII. *equus stri-
 gosus*. Vetus Onomasticum: *Stri-
 gosus*, λαιγρός. Appositè Glosia-
 rium Cyrilli. *στεινός* (*seantós*,
 B 2 *strictus*,

tabat equos, & coloratiora hominum, ¹ ut ex via, cor-
pora.

strictus, ὑπερωδρῶς, ἀπλατῆς: scribo σεαφνός, σεαφνός, *strigosus*. Sic *strigosus habitus* & *strigosissimum corpus* apud Columellam. Agellius: *Equum strigosum* & *malè habitum*, sed *equitem ejus uberrimum* & *habilitissimum viderunt*. Inde est *strigmentum* γλοιός. Glossi.

CYT. γλοιός, *strigmentum*, *destri-
gmentum*. Aliud: *strigmenta*, εὐ-
σμεῖα. Est autem εὐστρε, rasura.

1. *Ut ex via*] Illud ut excludit
P. *Coloratiora* sunt præ itinere &
Sols ardore rubicunda. Alio sen-
su *perusta* dicuntur à Calphurnio
Flacco.

CAPUT III.

De custodiendo statu belli.

EXEMPLUM I.

ALEXANDER Macedo, cum haberet vehementem exercitum, semper eum statum belli elegit, ut acie confingeret.

II. C. Cæsar bello civili cum exercitum veteranum haberet, hostium autem tyronem esse sciret, acie semper decertare studuit.

III. Fabius Maximus adversus Hannibalem, successibus præliorum insolentem, recedere ab ¹ ancipiti discrimine, & tueri tantummodo Italiam constituit, Cunctatorisque nomen, & per hoc summi Ducis meruit.

IV. Byzantii adversus Philippum omne præliandi discrimen vitantes, omissa etiam finium tutela, intra munitiones oppidi se receperunt: affecutique sunt, ut Philippus obsidionalis moræ impatiens recederet.

V. Hasdrubal Gisgonis filius secundo Punico bello ² in Hispaniam ductum exercitum, cum P. Scipio instaret, per urbes

1. **A**ncipiti discrimine] Hoc vocant μέγρον ἀμφιβήτητον. Curtius ancipiti periculo & ancipiti acie dixit. Varro quoque ancipiti bello. De Cunctatore Ennius: V-

nus homo nobis cunctando restituit rem.

2. In Hispaniam ductum exercitum] Sic retinui. P. victum. Quod non probo.

1. Neque

urbes divisit: itaque factum est, ut Scipio, ne oppugnatione plurium oppidorum distringeretur, in hyberna suos reduceret.

VI. Themistocles adventante Xerxe, quia neque in prælio pedestri, neque finium tutelæ, 1 neque obsidioni credebatur sufficere Athenienses, 2 auctor fuit eis liberos & conjuges 3 Træzæna, & in alias urbes emittendi, relictoque oppido, statum belli ad navale prælium transferendi.

VII. Idem fecit in eadem civitate Pericles adversum Lacedæmonios.

VIII. Scipio manente in Italia Hannibale, transmissio in Africam exercitu, necessitatem Carthaginensibus imposuit revocandi Hannibalem; sicque à domesticis finibus 4 hostile transtulit bellum.

IX. Athenienses 5 cum Decleam castellum ipsorum Lacedæ-

1. Neque obsidioni] Tolerandæ f. Aliàs legitur *subsidiõni*, & mox *amandã* pro *emittendi*. Mod.

2. Auctor fuit eis] Adversus Cyrsilum, qui suadebat Atheniensibus, ut in urbe manerent, Xerxemque reciperent; Cicero III. Off. Legitur etiam apud Demosth. Ἐν τῷ ἀδελφικῷ λόγῳ.

3. Træzæna] Græcâ formâ, pro Træzenem. Οἱ μὲν παλαιοὶ ἐς Τροίαν ἀπέστειλαν, οἱ δὲ ἐς Αἴγυπτον, οἱ δὲ ἐς Σαλαμῖνα: Herodotus. Conjuges & liberos Træzæna miserunt, senes in insulas deportarunt; ut inquit Aristides Oratione τῶν ἐπὶ τῆς Τροίας.

4. Hostile transtulit bellum] Legit Freinshemius *in hostiles*: Sed nullo negotio. Non expectandum sed invadendum hostem potius rectè censuere Politici; ita tamen, ut locorum situs cognitus sit, & ut

imperator sciat, unde unde expediri comiteus possit. Quinimo semel hostem gravi clade affectisse, est patriam universam vicisse. Eodem motu civitates omnes percutiuntur, & respirare non possunt, cum in jugulo hostile ferrum est. Accedit agrorum hostilium devastatio, direptio bonorum, aliaque belli incommoda. Quin & sæpe ex hostium agris commentum & alimenta quis capit. Rectè alibi Justinus: Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari, domi eâ auxilia esse, quæ patriæ vires subministrant, foris etiam hostem suis viribus vinci. Ita sensit Hannibal, ita & Scipio.

5. Cum Decleam castellum] Editum in P. fuit *Deceliam*. Ut apud Nepotem Alcibiade: *Deinde Deceliam in Attica munierunt*. Sed utrumque scribunt periti correcto-

cedæmonii communissent, 1 & frequentius vexarentur, classem, quæ Peloponnesum infestaret, miserunt: consecutique sunt; ut exercitus Lacedæmoniorum, qui Decelæa erat, revocaretur.

X. Imperator Cæsar Domitianus Augustus, cum Germani more suo è saltibus & obscuris latebris subinde impugnant nos, tutumque regressum 2 in profunda silvarum haberent, 3 militibus per centum viginti millia passuum actis, non mutavit tantum statum belli, sed subiecit ditioni suæ hostes, quorum refugia nudaverat.

res. Græcis est Δεκέλεια, unde Decelia Latinorum, vel Decelæa; ei in e vel i. Sic Ἀλεξάνδρεια, Alexandria & Alexandrea; Κασσάνδρεια, Cassandria & Cassandrea. Quæ vestigia sunt antiquitatis in Vet. libris & MSS. expressa. Deinde castellum vocat, quæ fuit δῆμος ἡ ἰστροπρωϊδῶς φυλῆς.

1. Et frequentius] Idem P. & frequenter.

2. In profunda silvarum haberent] Elocutio Græcensis, à quâ non abhorret noster Frontinus. Sic profunda silva reperio apud Lucretium & Virgilium.

3. Militibus per C. Viginti &c.] Scriverius ex ingenio suo & ubique, limitibus.

CAPUT IV.

De transducendo exercitu per loca hosti infesta.

EXEMPLUM I.

I **Æ**MILIUS Paulus Cos. cum in Lucanos juxta litus 2 angusto itinere exercitum duceret, & Tarentini

1. **Æ**Milius Paulus] Perperam **Æ**Laulus in Plantiniana: Et statim Pucanos pro Lucanos. Sed est transpositio typographica. Nam L. in **L**aulus ponendum fuisset, ubi P. in Pucanos; & contra. Sic omnibus vocatur historicis Paulus **Æ**milius, vel **Æ**mil. Paulus. Amant eam cognomen nonnunquam

præponere. Nihil frequentius Tarcito, Floro, Vellejo, aliis.

2. Angusto itinere] Alia exemplaria, angusto. Quomodo in P. typis editum inveni. Ineptè ἡ ἀπλόγος. Qui totum caput legerit, nihil mutabit. Ex. 2. Tenentibus angustias Thebanis. 3. Cum ei aditus in fines eorum angusti fierent. Et sic deinceps.

1. Agmēs

tini ei classe infidiati, 1 agmen ejus scorpionibus aggressi essent, 2 captivis latera euntium prætexuit, quorum respectu hostes inhibuere tela.

II. Agefilaus Lacedæmonius, 3 cum præda onustus ex Phrygia rediret, insequerenturque hostes, & ad locorum opportunitatem laceflerent agmen ejus, ordinem captivorum ab utroque latere exercitus sui applicuit: quibus dum parcitur ab hoste, spacium transcundi habuerunt Lacedæmonii.

III. Idem tenentibus angustias Thebanis, 4 per quas transire habebat, flexit iter, quasi Thebas contenderet: exterritis Thebanis digressisque ad tutanda mcenia, repetitum iter, quod destinaverat, emensus est, nullo obsistente.

IV. Nicostratus Dux Ætolorum adversus Epirotas, cum ei aditus in fines eorum angusti fierent, per alterum locum irrupturum se ostendens, omni illa ad prohibendum occurrente Epirotarum multitudine, reliquit suos paucos, qui speciem remanentis exercitus præberent, & ipse cum cetera manu, 5 qua non expectabatur aditus, intravit.

V. 1 Au-

1. *Agmen ejus scorpionibus aggressi essent*] Non instrumenta intellige, sed ipsa tela ab hostibus excussa. Nonius: *Scorpio est genus telæ.* Sallust. hist. lib. III. *Quarum unam epistolam* (vulgo *malc*, *unâ epistolâ*) fortè cum servo nacti prædatores Valeriani scorpione in castra misere. Hoc innunt illa: quorum respectu hostes inhibuere tela.

2. *Captivis latera euntium prætexuit*] Non placet, quod in nonnullis teste Scriverio exaratum: *captivos lateri euntium prætexuit.* Sannatus: *exercitus latera captivis obrexit.*

3. *Cum prædâ onustus ex Phrygia*] P. bonusus ex Frygia: anti-

quiori notâ. Ποδα πὲ ἐπιπίδα τῆς στρατῆς εἶχε. Xenoph. Scribo *παρὰ τῆς*. Livius lib. I. *In latrones prædâ onustos imperium facere, dixit.* Et de fure Phædrus:

Onustus sacrilegio cum discederet.

4. *Per quas transire habebat*] Solenne est Frontino, Græcorum ἔξω usurpare αὐτῶν τὴν δὲναμιαν. Cap. 5. Exempl. 1. *Sertorius in Hispania, cum à tergo instante hoste flumen trajicere haberet.* Sic Cap. II. 2. *neesse habere decertare, dixit. alibi. neesse habere erumpere.* Et Cicero sæpius: *habeo dicere.* Hellenismus. Vide Nonium.

5. *Quâ non expectabatur aditus, intravit*] Hæc postrema variè e-

V. 1 Autophradates Perfes, 2 cum in Pisidiam exercitum duceret, & angustias quasdam Pisidæ occuparent, simulata vexatione trajiciendi, instituit reducere: quod cum Pisidæ credidissent, ille noctu validissimam manum ad eundem locum occupandum præmisit, ac postero die totum trajecit exercitum.

VI. Philippus Macedonum Rex, Græciam petens, cum Thermopylas occupatas audiret, & ad eum legati Ætolorum venissent acturi de pace, retentis eis, ipse magnis itineribus ad angustias pertendit, securisque custodibus, & legatorum reditus expectantibus, inopinatus Thermopylas trajecit.

VII. Iphicrates dux Atheniensium, adversus Anaxibium Lacedæmonium in Hellesponto circa Abydon, cum transfudendum exercitum haberet per loca, quæ stationibus hostium tenebantur, alterum autem latus ejus transitus abscissos montes præmerent, alterum mare ablueret, aliquandiu moratus, cum incidisset frigidior solito dies, & ob hoc nemini suspectus, delegit firmissimos quosque, 3 quibus oleo ac

mendant docti. Stevechius, quæ non sperabatur aditus, intravit. Idem aliàs τὸ ἀδῖτος delet. Libri quidam, quæ non expectabatur, aditum intravit. Atque ita in P. Sed vocem aditus omnibus modis delendam censet Magnus Salmasius; ὁρῶνς τε ἔκ κτ' λόγῳ. Sic alibi de Scipione: Quæ non expectabatur, irrupit.

1. Autophradates Perfes] Multum eruditi conquerruntur de nominibus antiquis legendis, præsertim illis quæ Persicis propiora sunt, vel ipsa Persica. Rectius autem hic Autophradates vocatur, quàm Antophradates, Antophradates, Autophradates, vel Androphradates:

quæ omnia in vulgò editis leguntur. Meminit ejus è Græcis Diodorus lib. XV. In Nepote nostro diversimodè etiam hoc excusum legitur. Ubi receptam lectionem nostram ex pervetusto Cod. suo Frontiniano confirmati Hyeron. Magius.

2. Cum in Pisidiam] P. Pisidiam, & sic deinceps: Malè. Lege Plinium lib. V. cap. 32.

3. Quibus oleo ac mero calefactis] Ad roborandas & conservandas vires: more luctatoribus Romæ usitatissimo. Augustus, centesimum annum excedentem interrogans, quamam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custo-

mero calefactis, præcepit ¹ ut ipsam oram maris legerent, abruptiora tranarent: atque ita custodes angustiarum inopinatus oppressit à tergo.

VIII. ² Cn. Pompejus cum flumen transire propter oppositum exercitum hostium non posset, assidue producere & reducere in castra instituit: deinde in eandem persuasivonem hoste perducto, ne ullam viam ad progressum Romanorum teneret, repente impetu facto transitum rapuit.

IX. Alexander Macedo, prohibente rege Indorum Poro trajici exercitum per flumem Hydaspem, adversus aquam assidue procurrere jussit suos: & ubi eo more exercitationis ³ affecutus est, ut Poro adversa ripa caveretur, per superiorem partem subito transmisit exercitum. Idemque ⁴ Indi fluminis trajectu prohibitus ab hoste, diversis locis in flumine equites instituit immittere, & transitum minari: cumque expectatione barbaros teneret intentos, insulam paulo remotiorem, primum exiguo, deinde majore præsidio occupavit, atque inde in ulteriorem ripam transmisit. Ad quam manum opprimendam, cum universi se hostes effudissent, ipse libero vado transgressus, omnes copias conjunxit.

X. Xenodoti

custodiisset: respondit, *intus mulfis, foris oleo.* Plin. XXIII. 24. Cælius VI. 6. Eusebius lib. IV. Demonst. Euang. de facultate olei. ἔλαγον πύλης ἀμυγρὸς ὑπερῶς ἕλης φάλης αὐξήτικον, πόναν ἑρραπυλῆσον, κρημάτων ἀπυλακτικόν, τὸ ἔπιπαλψαυδρον φαιδρῶπιον: φάλης δὲ πύλης ἀπυλακτικόν, κρημάτων ἀμυγρῶν, &c. Adde Lucianum ἀεὶ γρηναίαν. Plutarchus Alexandro: πόναν ἀρῶν ἔλαγον αὐθράπτις ἀπὸ τῆς ἰδῆς.]

1. *Ut ipsam oram maris legerent.* Signatissimè *legerent.* Quod verbum nauticum est. Habet autem à Virgilio, cujus formulas loquendi nonnunquam amat sequi noster.

Primi lege littoris oram.

2. *Cn. Pompejus*] *C. Pompejus* in Par. ex compendio literarum. MS. *Gn. Pomp.* Hoc verius: Nam *Cn.* & *Gn.* invicem mutantur. Græcis indifferenter Κνῖος & Γναῖος.

3. *Affecutus est, ut Poro*] Ita Modius. Alias ineptissimè, *assuetus est, quia Porus a. r. caveretur.* Scr. Et itatim *subitum* P.

4. *Indi flum. trajectu*] Impropiè *traectu* in nostro MS. Trajectus de flumine dicitur, tractus de regione. Livius lib. I. *Trajectum Albulæ amnis* dixit. Idem lib. IV. *Nisi in trajectu foris fluminis prohibendo.* Sic scripserim: Vulgò *peram*

X. Xenophon, ulteriorem ripam Armeniis tenentibus, duos iussit quæri aditus: & cum à citeriore repulsus esset, transit ad superiorem. Inde quoque prohibitus hostium occursum, repetit vadum inferius, iussa ibidem militum parte subsistere; ex qua cum Armenii ad inferioris vadi tutelam rediissent, per superius transgredereetur. Armenii credentes decursuros omnes, decerpti sunt à remanentibus. Hi cum resistente nullo vadum superassent, transeuntium suorum fuere propugnatores.

XI. P. Claudius Cōs. primo bello Punico, 1 cum à Rhegio Messanam trajicere militem nequiret, custodientibus fretum Pœnis, sparsit rumorem quasi bellum injussu populi inceptum gerere non posset, classemque Italiam versus se agere simulavit: 2 digressis deinde Pœnis, qui profectio- ni ejus habuerant fidem, circumactas naves appulit Siciliae.

XII. Lacedæmoniorum duces, cum Syracusas navigare destinassent, & Pœnorum dispositam penitus classem time- rent, decem Punicas naves, quas captivas habebant, veluti victrices, primas iusserunt agi, à latere 3 junctis ac puppe religatis aliis: qua specie deceptis Pœnis transierunt.

XIII. Philippus, cum angustias maris, 4 quæ Cyaneæ appellantur, transnavigare propter Atheniensium classem, quæ opportunitatem loci custodiebat, non posset, scripsit Antipatro Thraciam rebellare, prædiis, quæ ibi reliquerat

inter-
peram tractu, eodem mendo, quod
castigamus.

1. Cum à Rhegio] Libri quidam sine spiritu, *Regio*. Ita P. Frustrà. Strabo lib. VI. ex Æschylo confirmat etymon à *ρήγνυσι*, *rumpi*, quod violentiâ terræ motuum Sicilia hic ab Italia divulserit. *ἀσπράγηναι δὲ τὸ ἠπειρεῖν πρὸς Σικελίαν ἕως οὐρανοῦ*. Vide Manutii Orthographiam. Græcis enim *Ῥήγιον* Ἰσθμίου est, non *Ῥήγιον*; & aliud *Προ-*

lemæο *Ῥήγιον* λεπίδιον. Et ita semper in Frontino legendum. Igitur illi falluntur, qui alteram lectio- nem reponunt.

2. Digressis deinde Pœnis] Istud proprium rejicit P. & substituit *potius*.

3. Junctis ac puppe religatis aliis] Vulgò malè, *ut junctâ aut puppe religata*.

4. Quæ Cyaneæ] P. *Cyena*. Mendosè ut reliqua.

I. Quasi

interceptis, ut sequeretur ommissis omnibus: quæ epistola ut interciperentur ab hoste, curavit. Athenienses arcana Macedonum excepisse visi, classem abduxerunt. Philippus nullo prohibente angustias freti liberavit. Idem quia Cheroneseum, quæ juris Atheniensium erat, occupare prohiberetur, tenentibus transitum non Byzantium tantum, sed Rhodiorum quoque, & Chiorum navibus, conciliavit animos eorum reddendo naves, quas ceperat, ¹ quasi sequestris futuros ordinandæ pacis inter se atque Byzantios, ² qui causa belli erant: tractaque per magnum tempus postulatione, cum de industria subinde aliquid in conditionibus retexeret, classem per id tempus præparavit: eaque in angustias freti imparato hoste subito evasit.

XIV. Chabrias Atheniensis, cum adire portum Samiorum, obstante navali hostium præsidio, non posset, paucas è suis navibus præter portum missas, iussit transire, arbitratus, qui in statione erant, persecuturos: hisque per hoc consilium evocatis, nullo obstante portum cum reliqua adeptus est classe.

CAPUT

1. Quasi sequestris futuros ordinanda pacis] MS. futuras, & nisi vehementer fallimur, rectius, hoc modo: reddendo naves, quas ceperat, quasi sequestris futuras ordinanda pacis, Nam naves sequestris ordinanda pacis conveniet eo modo sequestris paci, quam intercedentem expono, *αποξενύσαντες*

μεσεγγυαδίην. Sic veriùs, ut puto, restituimus.

2. Qui causa belli erant] Observa formulam Causa belli. Petronius: ego omnium scelerum materia, ego causa sum. Nec aliter Græci: *ἐγὼ σοι τῆστων αἰτία*. Sic apud Achillem Tatium: *πάντα δ' ἐμὲ ἔπεισες, πολλῶν σοι ἐγὼ καλῶν αἰτίας*.

CAPUT V.

De evadendo ex locis difficillimis.

EXEMPLUM I.

Q. SERTORIUS, in Hispania, cum à tergo instante hoste flumen trajicere haberet, ¹ vallum in ripa ejus in modum cavæ Lunæ duxit, ² & oneratum materiis incendit, atque ita, exclusis hostibus, fluvium libere transgressus est.

II. Similiter Pelopidas Thebanus, bello Theſſalico, transitum quæſivit: nanque caſtris ampliorem locum ſupra ripam complexus, vallum cervulis, & alio materiæ genere conſtructum incendit: dumque ignibus ſubmoverentur hoſtes, ipſe fluvium ſuperavit.

III. **Q.** Lutatius Catulus, cum à Cimbris pulſus unam ſpem ſalutis haberet, ³ ſi flumen liberaffet, cujus ripam hoſtes tenebant: in proximo monte copias oſtendit, tanquam ibi

¹ **V**allum in ripâ ejus in modum cavæ Lunæ duxit] MS. produxit. Puto produxit. Sic Præduxit quod nobis exhibet MS. non facile rejecerim. Nam producere vallum dicebant *προβαλλεῖν*. Latini una etiam voce *præmunire* & *prævallare*. Non tamen protinus istud duxit displicet; immo valdè placet. Sic infra, *ducere fossas*, quod Græci *προβολλεῖν*. Ex. XI. deinde *similibus fossis circa omnia tentoria ductis*, ubi scribo *sublimibus*. Jampridem ex MSS. ita restituisse optimum Scriverium memini. Vitiosam prorsus esse vulgatam nobis fati constat.

- 2. Et oneratum materiis] Materia pro lignis. Unde *materia ligno-*

rum in Jure. Nihil frequentius. Exemplo sequenti: *Vallum cervulis*, (vel *cervolis*) & alio materiæ genere conſtructum incendit. *Cervuli* sunt *κλάδων ἐγκλιδῆς*; *materia*, ligna *ἐγκλίμια*. Cyrillus in Glossis: *ὄλη ξύλων materia*; *ὄλη λόγων materies*. Inde *ἐγκλίμια* materiatio, quæ Festo *abietaria*.

3. Si flumen liberaffet] Stevvechius: *superasset* ut ante. Quod non probat Scriverius, nec ego sequor. *Flumen liberare*, est transire, apud Hyginum & Frontinum. Petronius: *Vix janua limen liberarum*: scribendum puto, *liberaveram*. E contra *liberare sacra*, peperam est pro *libare*, apud Ciceronem.

ibi castra positurus: ac præcepit suis, 1 ne sarcinas solverent, aut onera deponerent, 2 ne quis ab ordinibus, aut signis discederet: & quo magis persuasionem hostium confirmaret, pauca tabernacula in conspectu erigi iussit, ignesque fieri, & quosdam vallum struere, quosdam 3 in lignationem, ut conspicerentur exire: quod Cimbri vere agi existimantes, & ipsi castris delegerunt locum: dispersique in proximos agros ad comparanda ea, quæ necessaria sunt mansuris, occasionem dederunt Catulo non solum trajiciendi, sed etiam castra eorum infestandi.

IV. Cræsus, cum Halym vado transire non posset, neque navium aut pontis faciendi copiam haberet, fossa superiori parte post castra deducta alveum fluminis à tergo exercitus sui reddidit.

V. Cn. Pompejus, 4 Brundisii, 5 cum excedere Italia & transferre bellum proposuisset, instante à tergo Cæsare, con-

scen-

1. Ne sarcinas solverent, aut onera dep.] Quidam de vulgo nec pro ne. Non aliter noster P. Onera, quæ nimirum conducebant ad bellum; Græci vocant *ἀποσκευῆς*. Sarcina, militares. Ut exemplo I. cap. 6. Hostes diripere sarcinas ceperunt. Appositè Vet. Glossarium: *Σακίη ἐρεσπιδιὰ*, sarcina. Seneca cap. 12. Consol. ad Helviam: *Milites quotam partem rerum suarum secum habent: cum omnem apparatus castrensium disciplina submovet.*

2. Ne quis ab ordinibus aut signis discederet] Notamus obiter *λεπτοτέξιον*, de quâ pluribus agit Frontinus lib. IV. cap. I. Adscribo formulas quas dicebant militibus: HACTENUS TIBI LICET. HIC CONSISTES. EO PROGREDIERE. HUC REVERTERE, *ἄγε δᾷ*, inde

ordo. Quæ vox in militiâ nata est, ut Græcorum *πέγης*, ab aciei directione.

3. In lignationem] *Ευλισμὸν* alii explicant. Puto verius *ἄροα καὶ κωμίσια καὶ ἐύλινα ἀεισπυρῶμιστα*.

4. Brundisii] Sic in plerisque per tertiam vocalem. Veteres tamen *Brundusii*. Sed illud ἀτικώτερον ἐδρακώτερον. Ennius VI. Annalium libro:

Brundisium polcro pracinctum prapete portu.

Straboni est *βρεντέσιον*, qui Messapiorum vocabulo cornu cervinum significare adserit, à situs similitudine, quam habet Brundisium cum cornu cervini figurâ. Idem elegantissimè ejus portum describit lib. VI.

5. Cum excedere Italia] *Excederet. P.*

1. Alias

scensurus classem, quasdam obstruxit vias, 1 alias parietibus intersepsit, alias intercidit fossis, 2 easque sudibus erectis præclusas operuit cratibus, humo aggesta; quosdam aditus, 3 qui ad portus ferebant, trabibus transmissis & in densum ordinem struendis, ingenti mole tutatus. Quibus perpetratis, ad speciem retinendæ urbis raras 4 pro mœnibus sagittarios reliquit, ceteras copias sine tumultu ad naves reduxit: navigantem eum mox sagittarii quoque per itinera nota digressi, parvis navigiis consecuti sunt.

VI. 5 C. Duillius C o s. in portu Syracusano, quem temere intraverat, 6 objecta ad ingressum catena clausus, universos in puppim retulit milites, atque ita resupina navigia magna remigantium vi concitavit: levatæ proræ super catenam processerunt; qua parte superata, transgressi 7 rursus milites proras presserunt, in quas versum pondus decursum super catenam dedit navibus.

VII. Ly-

1. *Alias parietibus intersepsit, alias intercidit fossis, &c.*] Quatuor hic habes distinctè proposita, ἡ φέρουσαν, τὰ τεύχεα, τὰς ἄρμας, & τὰς ἄρμας. Simile quid de Scipione Carthaginem obsidente, legitur apud Appianum in Punicis: de obfisione Ambraciæ apud Livium lib. XXXVIII.

2. *Easque sudibus erectis præclusas*] Σταυροὶ Græcis dicuntur οἱ καὶ ἀπεπηγῆτες σιδῆρονες ἔ πάντων ἡ ἐσῶτα, ξύλα, aut Helychius, pali defixi, & quæcunque ligna stant erecta. Nonnulli vocant ἡρώματα, alii σιδῆρονες. Auctor Etymologici; ἡρώματα, ὅξιν ξύλα, ἢ πάλαιμοι, ἢ ἀπεπηγῆ φυλά. Et inde est ἡρώματα, ordo sudium in terram fixorum aut implicitorum.

3. *Qui ad portus ferebant*] Vitiōsè portam in P. Florus lib. IV. 2.

per obsessi claustra portus.

4. *Pro mœnibus*] Ita Veteres loquebantur pro in mœnibus. Sic pro rostris, concione, tribunali, & alia.

5. *C. Duillius*] Hæc lectio à Scribentio est. Reliqui male Cn. Duillius. Et respondendum, quod in aliis Duillus, aut Duellius.

6. *Objecta ad ingressum catenâ clausus*] Alias ligneis septis cornua portuum muniabant Veteres: Ita observamus ex Appiano in bello Mithridatico, de Carthaginensium & Rhodiorum portu: ἐς λιμένας κατέφυγεν, ἔ κλειθραὶ ἀπέβησαν ἀπὸ τῶν πύλων τῶν Μιθριδάτιδος ἀπεμύχθητο. Illa septa Thucydidi sunt κλειθραὶ, Latinis claustra. Λιμένας κλειθραὶ occurrit apud Æneam Poliorcet. cap. 2.

7. *Rursus milites proras presserunt*]

VII. Lyfander Lacedæmonius, cum in portu Athenienfium cum tota claffe obfideretur, obrutus hoftium navibus, ab ea parte qua faucibus anguftiffimis influit mare, milites fuos clam in littus egredi juffit, & fubjectis rotis ad proximum naves portum ¹ Monœcium trajecit.

VIII. ² Herculejus legatus Sertorii, cum in Hifpania inter duos montes abruptos longum & anguftum iter ingreffus, paucas duceret cohortes, comperiffetque ingentem manum hoftium advenire, ³ foffam tranfverfam inter montes preffit, vallumque materia exftructum incendit, atque ita interclufo hoſte evafit.

IX. C. Cæfar, bello civili, cum adverfus Afranium copias educeret, & recipiendi fe fine periculo facultatem non haberet, ficut conſtiterat, prima & fecunda acie furtim à tergo ad opus applicata, quindecim pedum foffam fecit, intra quam ſub occafum Solis ⁴ armati fe milites ejus receperunt.

X. Peri-

runt] In Pariſienſi: *in proras prefferunt. Scribo: cefferunt.* Et hanc germanam Frontini ſcripturam eſſe putamus.

1. *Monœcium*] Modius rectè *Monychium*, ſive *Munychium*; & fic reponendum monuit Scrivertius; & ante illum Ortelius. Quod & prius probavi. Sed cum in MS. depravatam *Munychie* legiſſem, exemplò reformavi cum ſcriptura conjecturam, & ex priſco exarato non dubitavi *Munychiam* legendum, quod & etiamnum ſapit. *Muxia* Græcis Diodoro & Straboni; unde Romanorum *Munychia*, rariùs *Munychium* aut *Monychium*. Hoc concinnum eſt, illud ſuppoſitum.

2. *Herculejus*] Sic placet authoribus libris & hiftoricis. In MS. tamen *Hirulejus* exaratum inveni,

quomodo editur in fragmento Salluſtiani. *Herculeji cohortes* etiam Floro memoratæ in eodem prælio Sertorii lib. III. cap. 23. ad quem ſcriptam lectionem apud Frontinum implicat magnus Salmafius.

3. *Foffam tranfverſam inter montes preffit*] Sequimur lectionem doctiſſimi Stevvechii, quæ eſt *percuſſit. Percutere eſt περιβολειν*, ducere foffam, ut ſuprà notamus. Libro III. cap. 17. ex. 5. *Foffa in fronte percuffa, quietum in vallo militem tenuit.* Plinius nepos X. Epiſtolarum. *Ego per eadem loca invenio foffam à rege percuffam.* Ubi perperam *productam* ſubſtituunt correctores.

4. *Armati ſe milites ejus receperunt*] Veteres *τὸ ejus* reticent. Et ita P. Non malè.

X. Pericles Atheniensis, à Peloponensibus in eum locum compulsus, qui undique abruptis cinctus, duos tantum exitus habebat, ab alterâ parte fossam ingentis latitudinis duxit, velut hostis excludendi causa: 1 ab altera militem agere cœpit, tanquam per eum erupturus. Ii qui obsidebant, cum per fossam, quam ipse fecerat, exercitum Periclis non crederent evasurum, 2 universi à limite obstiterunt. Pericles pontibus, quos præparaverat, fossæ injectis, suos, qua non resistebatur, emisit.

XI. 3 Lysimachus, ex his unus in quos opes Alexandri transferunt, 4 cum editum collem castris destinasset, im-

pruden-

I. *Ab altera militem agere cœpit*] Frontinum exactius legerat, qui alteram lectionem nobis supposituit, & suo periculo *limitem editi* & *militem* verissimè restituit. Ita ex ingenio quondam (& quomodo ille aliter) vit summus P. Scriverius. Adscribam verba ejus, ut cognoscant docti germanam istam scripturam hic exhibitam, & secundum Autoris loca purissimè conceptam: Idem exemplum repetit Frontinus lib. III. cap. IX. 9. aliis tamen verbis: sed talibus, unde facile appareat hic *militi* locum non esse. *Aggerem*, inquit, *facere cœpit*, *aggerem terrâ & palis defixis*. Qui *Limes* Frontino. (Ubi notamus rursus *ἄρπυγῶν* & *σάτυρων*.) *Limitem* autem *agere* dixit: hinc *agentes* sunt, qui limites agunt. *Principium artis Mensura in agentis positum est experimento*, scribit in Fragmento quodam de Limitibus Frontinus. Et Hyginus: *Limitibus secundum suam legem latitudines dabimus*, & *aperiri in perpetuum cogemus*. *Plurimum enim a-*

gentibus præstat actuarii perpetua rectora, ex hac diveriti nisi per negligentiam non potest. Frontinus etiam alibi *agentis* meminit. Sed de totâ Limitum & agrimensorum ratione legendus eruditissimus Salmastius ad Solini Polyhistora, singulari Diatribè aliquot paginarum, quæ incipit fol. DCLXIX. Hactenus Scriverius. Quem, dum Lugduni Bat. agebam, ut emeritum militem cognovi, & propè exactæ atatis.

2. *Universi à limite*] Debetur hæc scriptura Stevvechio, quam ex quatuor MSS. confirmat ad priorem emendationem iste Scriverius.

3. *Lysimachus*] Legitur in nostro MS. *Lisymachus*. Non tam vitiosè quam venustè. Græcis nihil frequentius, quam mutatio harum literarum invicem. Sic *Λιβυκῶν* pro *Λυβυκῶν*. *Λιβυκῶν* pro *Λυβυκῶν*. *Κρητικῶν* pro *Κρηθῶν*. Sed aliàs hac de re plura.

4. *Cum editum collem castris*] Cato apud Agellium lib. III. cap. 7.

Matth-

prudencia autem suorum in inferiorem deductus, vereretur ex superiore hostium incursum, triplices fossas intra vallum objecit: 1 deinde similibus fossis circa omnia tentoria ductis, tota castra confodit: & intercepto hostium aditu, 2 simul humo quoque, & in frondibus, quas fossis superjecerat, facto impetu in superiora evasit.

XII. Cn. Frontejus Crassus, in Hispania, cum tribus millibus hominum praedatum profectus, * locoque iniquo circumventus † ab Hasdrubale, ad primos tantum ordines relato

Maturum censeo, inquit, se rem servare vis, faciendum, ut quadringentos aliquot milites ad verrucam illam (sic enim M. Cato locum editum, asperumque appellat) ire jubas, eamque uti occupent, impersque, horerisque. Sic Verruculam collis dixit Arnobius lib. II. & V.

1. Deinde similibus fossis] Veteres sublimibus: Vide quae supra notamus exemplo I. Nec probo, quod in calamo exarato reperi duplicibus, διμυτάποις; vel διεισόλοις. Et deinceps, quod sequitur; circa omnia tentoria ductis: aliter conceptum fuit in eodem MS. hoc nempe modo: circa omnia tenda ductis. Magnum animo scrupulum ista pars lectionis injecerat; nisi repente Vir doctus nobis fuisset θεός δὸς μηχανῆς. Erat enim vestigium non tam suspectae quam recentioris Latinitatis: circa omnia tenda ductis. Tenda pro tentoria, nescio an rectum sit & receptum; unde statim pronum fuit suspicari tenta. Et hoc arridet ut sanum. Vetus Glossarium explicat tentum, tabernaculum. Recentiores Romanorum genus mutarunt, & pro tentum, tenta dixerunt, quod forte

an scripserit Frontinus, non temere affirmaverim. Tenda autem, qui Latine noverit, hoc loco non ferret; nisi transmarinam magis dictionem esse statuat, quibus retinendis non omnino fastidiosi erant Veteres. Suidas in Σκηνῆ. Καὶ σκηνῶ ἐπιπέδοι, τέτρα τένδων καὶ γλάσσων. Alibi idem: Τένδω παρ' ἡμῶν ἀπὸ τῆς λῆρας. At ego tenta, retineo, quod Latino caelo natum, & cuius obvium. Tentum est σκηνῆ, tentorium: ut tenda & tenda, quod vilioris notae est. Unde & tendere, σκηνῶ πέζουζ.

2. Simul humo quoque & in frondibus] Corruptissimum hunc locum ingeniose Salmasius emendabat: Simul humo contexta frondibus. Posset etiam cum Scriverio, humo cooperta frondibus. Puto melius: Simul humo completa & frondibus. Tria enim complendis fossis solebant admoveri: terra, saxa, & ὕλη, materies lignorum; quae vel grandia erant, ut trabes, arborum trunci; vel minuta, ut κλάδων ἀνθελίδες, ramorum frondiumve fasciculi, item sarmentorum & virgultorum: Nihil magis obvium apud Tacticos & Poliorcticos.

relato consilio, incipiente nocte, quo tempore minimè expectabatur, 1 per stationes hostium prorupit.

XIII. L. Furius, exercitu perducto in locum iniquum, cum constituisset occultare solitudinem suam; ne reliqui trepidarent, paulatim inflexit iter, tanquam circuitu majore hostem aggressurus; conversoque agnine ignarum rei, quæ agebatur, exercitum incolumem reduxit.

XIV. P. Decius Tr. bello Samnitico, Cornelio Coss. iniquis locis deprehenso ab hostibus, suasit ut 2 ad occupandum collem, qui erat in propinquo, modicam manum mitteret; seque ducem iis, qui mittebantur, obtulit: avocatus in diversa hostis dimisit Consulem; Decium autem cinxit, obseditque. 3 Illas quoque angustias, noctu eruptione facta, cum eluctatus esset, Decius incolumis cum militibus Consuli accessit.

XV. Idem fecit † sub Atilio Calatino Cos. is cujus variè traditur nomen. Alii Laberium, nonnulli Q. Cædiditum,

* *Locoque iniquo circumventus*] Hæc verba aliunde à Modio intrusa sunt, & mera tantum glossata. Optimus MS. qui penes me est, nec hoc loco nec lib. IV. cap. 5. ubi eadem narratio & verba citantur, ea agnoscit. Et ita communiter seniores libri, quos cum P. contulimus.

† *Ab Hasdrubale*] Idem Modius *ad Hasdrubalem*, & *ad p. t. ord.* alibi legit. Quod an possit consistere, nullus video.

1. *Per stationes host. prorupit.*] In Codice calamo exarato scriptum fuit, *erupit*. Sic lib. IV. cap. 5. ubi diversa exempla hoc loco citata repetuntur.

2. *Ad occupandum collem*] Occupatum referunt alii teste Seriverio. Vegetius: *Primum auxilium optes*

ex loco, qui tanto utilior judicatur, quanto superior fuerit occupatus. Memorabile strategema est apud Livium lib. VII. in eadem historia.

3. *Illæ quoque angustias*] Debetur hoc Modio. Legebatur antea, *ille per angustias noctu &c.* Quod non damno, immo vehementer probo. Deinceps & *eluctatus* magis mihi congruum, quam quod in aliis *frustratus*. Sed & hoc in MS. expressum fuit mutata lectione superiori: *Illarum quoque angustiarum noctu eruptione facta, cum frustratus esset.* De cujus sinceritate dubitabam prius, cum & eodem postea modo in Agellio reperi rilem constitutionem. Lib. V. cap. 10. *Suo sibi argumento confutatus est, & captivus versutè excogitata frustratus est.*

† Sub

ditium, 1 plurimi Calpurnium Flammam vocitatum scripserunt. Hic cum dimissum exercitum in eam vallem videret, cujus latera omnia superiora hostis infederat, depoposcit, & accepit à Consule trecentos milites; quos adhortatus, ut virtute sua exercitum servarent, 2 in mediam vallem decurrit: & ad opprimendos eos uadique descendit hostis, longoque & aspero prælio 3 retentus, occasionem Consuli ad extrahendum exercitum dedit.

XVI. Minutius Cos. in Liguria, dimisso in angustias exercitu, cum jam omnibus obversaretur 4 Caudinæ cladis exemplum, Numidas auxiliares, tam propter ipsorum, quam propter equorum deformitatem despiciendos, iussit adequitare faucibus quæ tenebantur. Primo intenti hostes ne lacerentur, stationem objecerunt: 5 deinde industria Numidæ

¶ *Sub Artilio Calatino*] Mendose *Calatino* legebatur in editione, quam primam Parisi dederunt. Statim eius pro duabus voculis *is*, cujus in eadem; facili sed vitiosâ mutatione.

1. *Plurimi Calpurnium Flammam*] Egregie nomen hujus restitutum à posterioribus correctoribus; & Frotini locus à vitio immunis factus fuit illorum operâ, qui *Flammam* pro *famâ* reposuerunt; quod proclivi errore plerisque libris antiquis irrepserat. Ita omnibus Romanæ historiæ scriptoribus appellatur; Livio, Plinio, Floro, cæteris. Claudius Quadrigarius apud Agell. III. 7. *τοδὴν ἔργον* hunc *Valerium* vocat, ubi *Laverium* scribam præcipientibus exaratis.

2. *In mediam vallem decurrit*] Legendum *decucurrit*, *dezeivnâs* ex optimo MS. Vide Priscianum lib. X. Vix tamen alteri scripturæ ob-

sequimur, quæ sequitur, *descendit à viâ & descendit*; nisi auctoritatem doctissimi antiquarii Agellii hoc quidem loco prætere magis tutum fuisset, lib. VII. cap. 9.

3. *Retentus*] In eodem manu exarato libro scriptum fuit, *retentus*. Sic *τὸ hostis* antiquum erit, pro *hostes*. Nihil rectius. *Petendos*, quod aliâ teste Scriverio lectum, pro *retentos*, proprius petitum est, nec retinere possum.

4. *Caudina cladis exemplum*] Nota est hæc ipsa clades inter alios veterum ex Eutropio & Orofio. Florus lib. I. cap. 16. *Maximè tamen nota, & illustris ex hac gente clades apud Caudinas furcas Veterio Postumioque COS. accepta est.* Quarum perpetam *Claudiana* legebatur in veterissimis exculis, quorum correctores ad Caudinas furculas ablegat Modius.

5. *Deinde industria Numidæ*] Ad-

midæ 1 ad augendum sui contemptum, 2 labi equis, & per ludibrium spectaculo esse affectaverunt ad novitatem rei laxatis ordinibus, barbari in spectaculum usque resoluti sunt. Quod ubi animadverterunt Numidæ, paulatim succedentes, additis calcaribus per intermissas hostium stationes eruperunt: 3 qui deinde cum proximos irruerent agros, necesse Liguribus fuit avocari ad defendenda sua, inclusosque Romanos emittere.

XVII. L. Sylla, bello sociali, apud Esferniam inter angustias deprehensus, 4 ad exercitum hostium, cui Duillius præerat, colloquio petito, de conditionibus pacis agitabat sine effectu: hostem tamen propter inducias negligentia resolutum animadvertens, nocte profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium divideret, &, quarta vigilia commissa, cum sequeretur, incolumes suos cum omnibus impedimentis tormentisque 5 in tuta perduxit.

XVIII. Idem adversus Archelaum præfectum Mithridatis in Cappadocia, iniquitate locorum & multitudine hostium pressus, fecit pacis mentionem: interpositoque tempore etiam induciarum; per hæc avocata intentione, adversarium evasit.

XIX. Haf-

Adsentior omnino Stevvechio, de in de industria legenti, ex compendio literatum. De industria, est data operâ aliquid facere, ut se quodam loco Frontinus explicat: vel ex industria, ut pluribus locis, ex *πράξις ἀγροῦ*. Quamquam & industria dicebant, pro de vel ex industria Veteres.

1. Ad augendum sui contemptum] Numidæ enim non freno, sed virgis moderabantur equos. Meminit alibi Strabo. Hinc iste contemptus & deformitas.

2. Labi equis] Ita melius, quam equos; ut est in editione P.

3. Qui deinde cum proximos irruerent agros] In eadem editione multo aliter quidem, sed & multo minus hæc concepta sunt; hoc nimirum modo: quorum demum cum proximos inierunt agros.

4. Ad exercitum hostium] Modicus dubitat, an legendum sit, ab exercitu. Nullo negotio. Et statim in MS. de conditionibus agitabat ἀπὸ τῶν, ut supra; quod vehementer probō.

5. In tuta perduxit] Sic infra: per diversa incendit. Lib. II. cap. 5. per sylvestria Emilia via. Lib. III. cap. 1. per confragosa & deserta em-

XIX. Hasdrubal frater Hannibalis, cum saltum evadere non posset, faucibus ejus obsessis, ¹ agit cum Claudio Nerone, recepitque dimissum se Hispania excessurum, cavillatus deinde conditionibus dies aliquot extraxit; quibus omnibus non omisit per angustos tramites, & ob id neglectos, dimittere per partes exercitum: ipse deinde cum reliquis expeditis facile effugit.

XX. Spartacus fossam, qua erat à M. Crasso circumdatus, ² caësis captivorum pecorumque corporibus noctu replevit, & supergressus est.

XXI. Idem ³ cum in Vesuvio obsessus, ea parte qua

mensus. Et similia Frontinianam.

1. *Agit cum Cl. Nerone*] Hoc melius, quàm quod in proleatariis; agit cum C. Nerone.

2. *Caësis captivorum, pecorumque corporibus*] Tacitus in simili historia lib. IV. Annalium: *Barbari virgultis & cratibus, & corporibus exanimis complere fossas.* Livius lib. XXIII. de Pœno hoste & duce Hannibale: *Hunc natura & moribus immitem serumque insuperdux ipse efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis.* De paribus fossarum complementis existat gravis Appiani querimonia in Punico, ἀδελφῶν & ἀντιόχου. B. D. G.

3. *Cum in Vesuvio obsessus*] Antiqui Codices & recentiores opera mirabiliter hoc loco dissentiunt super sincera scriptura, quam nemo non verius rescribet ac edidimus. Omnis fundus in *Vesuvio* positus est, quem pro varietate librorum non temere flagellarunt. Inculat primum Modius opinionem Ste-

vetchianam, ut qui ex tantâ lectionum copiâ non montium nomina, sed portenta mera somniaverit; cum & *Lesbio* & *Vesbio* & *Besbio*, quæ in aliis libris reperta sunt, cum Vesuvio confundat, ac tantumdem valere putet. Cujus opinioni ut meam adjungam; non dissimulabo in MS. nostro *Vesbio* etiam exaratum fuisse; quod nomen ex *Vesuvio* corruptum, & apud Poëtas invenitur: Staius lib. XIV. Silvarum: — *fractas ubi Vesbius egerit iras:* ubi perperam *Vesuvius* substituunt impetiti literiones. Antiqui dicebant *Vesubius* & *Vesuvius*, h pro v more pervulgato, & contrâ; unde postea fecerunt *Vesuvius*, & cum augmento *Vesuvius*, *Vesuvius* & *Vesuvius*, ut *Vulvurus* & *Vulvurius*. Ex *Vesuvius* igitur primò factum est *Vesbius*, & statim *Vesbius*; quod rectum est & sincerum in MSS. Frontinianis. Postea ex *Vesbio* mutatum *Besbius* pari modo, ut à *Vesuvio*, *Vesbius*. Sed & *Lesbius*, quod in nonnullis editum, corruptum est; nec hoc loco narrationi con-

mons asperrimus erat, ideoque incustoditus, ¹ ex vimine silvestri catenas conferuit, quibus demissus non solum evasit, verum etiam ex alio latere ² Clodium ita terruit, ³ ut aliquot cohortes, gladiatoribus quatuor & septuaginta cesserint.

XXII. Idem ⁴ cum à L. Varino Procos. præclusus esset, palis per modica intervalla fixis ante portam, erecta cadavera, ⁵ adornata veste atque armis, alligavit, ut procul inuentibus stationis species esset, ignibus per tota castra factis; imagine vana deluso hoste, copias silentio noctis eduxit.

XXIII. Brasidas dux Lacedæmoniorum, circa Amphipolim ab Atheniensium multitudine numero impar deprehensus, claudendum se præstitit, ut per longum coronæ ambitum extenuaret hostilem frequentiam; quaque rarissimi obstabant, erupit.

XXIV. Iphi-

gruum; ideoque planè rejecerim. Saltem, aut *Vesuvio* legendum, aut *Vesbio*, quod temerè non reposuerim, donec prius cognitum retinebitur.

1. *Ex vimine silvestri catenas conferuit*] Plutarchus in eadem narratione *κλαμπείδης* habet; & sic Græci dicunt non *vimineas* sed *κλαμπείδης* catenas. Igitur legendum *conferuit*. Certo certior hæc conjectura, quam postmodum vidi Freinshemio etiam succurrisse. Nec aliter à Floro vocantur lib. III. cap. 20.

2. *Clodium ita terruit*] Sic Modius ex ingenio: Cum antea scripti libri & veteres excusi *gladio* exhiberent. Ego *Glabrum* rescriptum, quod æquè pronum fuit ex *gladio* induci. Nam Appiano *Viminus Glaber* vocatur, qui Plutar-

cho saltem *Κλάδιος Στρατηγός*. Is est *Claudius Pulcher* legatus in E-pitomâ Livianâ.

3. *Ut aliquot cohortes*] Decem amplius millia hominum. *Gladiatores* isti *παχηταί* & *ποδάρες ἄνδρες* appellantur à Plutarcho.

4. *Cum à L. Varino*] Parisiensis, *Varimo*. Puto *Varinio* ex conjunctione literarum.

5. *Adornata veste atque armis*] Gemine dixit *adornata*. Quod verbum tam ad arina, quam ad vestem trahi potest. Certè & *ornamenta* dicebantur arma: Ut de gladiatore apud Senecam: *qui per ornamenta percussus est*. Sequitur: *Ut procul inuentibus stationis species esset*: actio stantium & consistentium stationarium ad excubias agendas. Glossæ: *ἐπιστάτης*, ὁ ἡγούμενος τῶν ποταμῶν. Aliàs *statio* est *ἡγεμῶν* & *ἐπιστάτης*.

1. Iphi-

XXIV. ¹ Iphicrates in Thracia cum depresso loco castra posuisset, explorasset autem ab hoste proximum teneri collem, ² ex quo unus ad opprimendum ipsos descensus erat, nocte paucis intra castra relictis, imperavit, ut multos ignes facerent, eductoque exercitu & disposito circa latera prædictæ viæ, passus est transire barbaros: locorumque iniquitate, in qua ipse fuerat, illos conversa, parte exercitus terga eorum cecidit, parte castra fecit.

XXV. ³ Darius, ut falleret Scythas discessu, canes atque asinos in castris reliquit: quos cum latrantes rudentelque hostis audiret, remanere Darium credidit.

XXVI. Eundem errorem objecturi nostri Ligures, per diversa loca bubalos saqueis ad arbores alligaverunt, ⁴ qui deducti frequentiori mugitu speciem remanentium præbebant hostium.

XXVII. Hanno ab hostibus clausus, locum irruptioni maximè aptum, aggestis levibus materiis incendit, tum hoste ad ceteros exitus custodiendos avocato, milites per ipsam flammam eduxit: ⁵ admonito ora scutis, crura veste contegere.

XXVIII. Hannibal, ut iniquitatem locorum, & inopiam instante Fabio Maximo effugeret, noctu boves, quibus ad cornua ⁶ fasciculos alligaverat farmentorum, subiecto

1. *Iphicrates in Thracia*] Verustius *Hiphicrates* in P. editum. Meminimus in Appendice notarum ad Corn. Nepotem.

2. *Ex quo unus ad opprimendum ipsos descensus erat*] Ita libri omnes: Quod cum non arderet Stevechius, mutavit ille pronomen multitudinis in *ipsum*: Non etiam malè.

3. *Darius*] Et hoc loco patet vestigium antiquæ scripturæ, quæ fuit in P. *Dareus*. Δαρείος, *Dareus* vel *Darius*, quod recentius.

Vide quæ capite III. notamus.

4. *Qui deducti frequentiori mugitu*] Deduxit illud *deducti* Stevechius, & restituit edito; quod non dum editum.

5. *Admonito ora scutis*] Nihil mutamus. In nostro tamen P. *admonitos*. Deinceps *contingere* pro *contegere* in altero P. fuit, testante Modio.

6. *Fasciculos alligaverat farmentorum*] Quidam veteres, *fascicula*. Ita MS. cui conveniunt Glossæ: δε-

Et igne, dimisit, ¹ cumque ipso motu adolescente flamma turbaretur pecus, magna discursatione montes, in quos actum erat, collustravit: Romani qui ad speculandum concurrerant, primo prodigium opinati sunt; deinde ² cum certa Fabio renunciassent, ille de insidiarum metu suos castris continuit; barbari obsistente nullo profecti sunt.

σμή βύλων ἢ βόσδων, fasciculum. Glossæ aliæ: βόσδων δέσμων, fascicula. Item βύλων δέσμων, fascicula. Sic propriè fasciculi dicuntur de virgultis, lignis, sarmentis. Infrà l. II. cap. 1. Expugnauit castra eorum, inermesque cum fasciculis (lignorum) passim ad tumultum recurrentes, facile aut cecidit aut cepit. Nepos in eadem historiâ, & hoc callido facto Hannibalis: Sarmenta in cornibus iumentorum deligata incendit: Ubi sarmentorum tantum meminit, non fasciculorum. Polybius tradit fuisse λαμπή-

δους οὐτ' ἐνεγὼς τῶ πικτωδωπῆς ὕλης. Livius: Faces undique ex agris collectæ, fascesque virgarum atque arida sarmentia praligantur cornibus bouum.

1. Cumque ipso motu adolescente flamma] Perperam in membranæ nostris augete. Cæteri omnes, & rectè quidem adolescente legunt, ἡγὼ δέφημι. Nam adolescere dicuntur flammæ, cum incensæ motu & ventorum afflatu augete.

2. Cum certa Fabio renunciassent.] Aliàs cum cetera, quod probat Modius.

CAPUT VI.

De insidiis in itinere factis.

EXEMPLUM I.

FULVIUS Nobilior ¹ cum ex Samnio in Lucanos ² exercitum duceret, & cognovisset à perfugis, hostes novissimum agmen ejus aggressuros; fortissimam legionem primò

1. **C**um ex Samnio] Melius fecero, si MS. nostri sequar authoritatem, & legero, cum ex ipso Samnio. Figura est αὐτὸς τὸ σημαρῶσαν.

2. Exercitum duceret] Habuit Scriverii scriptus, educeret. Malo

deduceret: ut exemplo tertio: ubi Scriverius, quod in exarato fuit, Stevvechius receptum retinuit.

3. Fortissimam legionem primò ire] Fortissimam ob gravitatem armorum. Ut enim phalangis Macedonici, sic & legionum pugna fuit stabilis,

mò ire, ultimò sequi iussit impedimenta: ita factum pro occasione amplexi hostes, diripere sarcinas cœperunt. Fulvius legionis, de qua supra dictum est, quinque cohortes in dextram partem viæ direxit, quinque ad sinistram: atque ita prædationi intentos hostes, explicato per utraque latera milite, clausit, ceciditque.

II. Idem hostibus tergum ejus in itinere prementibus, dum flumine interveniente, non ita magno ut transitum prohiberet, ¹ moraretur tamen rapiditate, alteram legionem in occulto citra flumen collocavit, ut hostes paucitate contempta audacius sequerentur: quod ubi factum est, legio, quæ ad hoc disposita erat, ex insidiis hostem aggressa vastavit.

III. Iphicrates in Thraciam cum propter conditionem locorum, longum agmen deduceret, & nunciatum ei esset, hostes summum id aggressuros, cohortes in utraque latera secedere, & consistere iussit, ² ceteros suffugere & iter maturare.

stabilis, militibus & suo & armorum pondere in hostes incumbentibus. Græci Tactici & historici hoc vocant τὰ βάρη ἢ σωματικῶς, vel ὀπίσθιον κρούεσθαι, & ἐξ ὀπίσθου τὰ βάρη: Romani, pondere pugnare, item ala & cornibus pulsare. Hinc passim apud Livium, grave agmen legionum, & gravitas armorum; quum de legionariis Romanis loquitur. Frontinus multis in locis robur legionis appellat firmissimum; & firmissimos legionarios. lib. II. cap. 3. Scipio eo die, quo stateras decernere, commutavit instructionis ordinem, & firmissimos, id est, legionarios in cornibus collocavit. Eodem capite, exemplo 22. Legiones secundum virtutem cujusque firmissimas in cornibus & medio collocavit. Nam in legione ma-

xima ut plurimum virtus fuit; & ipsæ legiones virtutes vocantur à P. Diacono. Nec abeunt hinc novelli Græcorum, qui τειχῶν creberrimè dicunt de legione, quemadmodum Latini murum; quæ vox & à Vegetio retenta.

1. Moraretur tamen rapiditate] Schedæ nostræ rapiditate legunt, quod non admitto. Aliud enim rapiditas, aliud rapiditas; quamvis utrumque proprium sit ipsi flumini. Rapaces dicuntur fluvii, quod omnia secum agant, ferantque: rapidi propter rapidam velocitatem. Hoc Fulvium prohibuit, ne transiret & tranaret flumen: istud minus.

2. Ceteros suffugere, & iter maturare] Secunda vox à Modio est, quam ipse explicat de fictâ & simulatâ fugâ. Fuit tamen in aliis primiti-

trurare. Transeunte autem toto agmine lectissimos quosque retinuit: & ita passim circa prædam occupatos hostes, jam etiam fatigatos, ipse requietis & ordinatis suis aggressus, fudit, exiitque prædâ.

IV. Boji in silva Litana, qua transiturus erat noster exercitus, succiderant arbores, ita ut ex parte exigua sustentata starent, donec impellerentur: ¹ delituerant deinde ad extremas ipsi, ubi, ingresso silvam hoste, proximas ultiores impulerunt: eo modo propagata pariter supra Romanos ruina, ² magnam manum eliserunt.

mitivum fugere; in aliis fuisse.

1. Delituerant deinde &c.] Steyvechius corrigit hunc locum quâ ab interpunctione & scripturâ; hoc nimirum modo: delituerant deinde ad extremas ipsi Boji, ingresso silvam hoste, proximis ultiores impulerunt. Quod malim: nam prius apertè vitiosum est. Deinde novè

propagata dixit in illa significacione, quâ arborum succisum ruinâ quis obruitur.

2. Magnam manum eliserunt.] In patili exemplo Livius: ancipiti strage arma, viros, equos obruerunt. Quod multo venustius & *ἐπιφύλακτον* est.

CAPUT VII.

† *Quemadmodum ea, quibus deficiunt, videantur non deesse, aut usus eorum expleatur.*

EXEMPLUM I.

L. CÆCILII Metellus, ² quia usu navium, quibus Elephantos transportaret, deficiebatur, * junxit dolia,

Aliter hoc lemma, quam vulgo conceptum fuit in Ver. P. *Quemadmodum ea, quibus deficiunt, videantur non deesse, ut usus eorum expleatur.*

L. Cæcilius] Perperam P. Cæcilius.

2. Quia usu navium &c. deficiebatur] Πανθησι. In eodem ta-

men libro excusum fuit; quia usus navium, &c. deficiebatur. Quod verum non potest esse, nisi deficiebatur idem sit, quod deficiebat, ut similia, quæ jam non occurrunt. Infra: quia sparto deficiebantur. A libi: in eis locis esse, quæ lignis deficiebantur: ubi Scriverii liber scriptum exhibet, deficiebant.

* Lun-

constravitque tabulamentis, ac super ea positos, per Siculum fretum transmisit.

II. Hannibal, cum ad præalti fluminis transsum elephantos non posset pellere, ¹ neque navium, aut materiarum, quibus rates ² consternerentur, copiam haberet, jussit ferocissimum elephantum sub aure vulnerari, & eum qui vulnerasset, transnato statim flumine, procurrere: elephantus exasperatus, ad persequendum doloris sui auctorem, ³ tranavit annem, & reliquis idem audendi fecit exemplum.

III. Carthaginensium duces instructuri classem, ⁴ quia sparto deficiebantur, crinibus tonsarum mulierum ad funes efficiendos usi sunt.

* *Iunxit dolia, constravitque tabulamentis*] Membranz tabulatis. Nihil moveo, quamvis hoc vetustius. Romani antiquitus *stegas* vocabant tabulata navis & proscenia nautarum; unde *σῆγν* Petronius dixit *constratum puppis*. Lucanus lib. IV.

Namque ratem vacua sustentant undique cuppa;

Quarum porrectis series constricta catenis,

Ordinibus geminis obliquas excipit abros.

Vacuas cuppas vocat, quas alii *inanes*, quia ne pessum ire possent, vinculis inter se constrictæ, viminibus insuper injectis & multo pulvere fiebant faburate.

1. *Neque navium aut materiarum*] *Ac materiarum*, P.

2. *Consternerentur*] Pessimè quidam *continere*ntur, testante Modio: quod & in P. fuit editum. Unde Seriverius dubitat, num *compingerentur* sit legendum.

3. *Tranavit annem*] Melius fe-

IV. 1 Idem cero, si sequar antiquam scripturam, cujus vestigium mihi paruit in optimis manu exaratis schedis, nempe: *transnavit annem*: ut, *transnato statim flumine*. *ὑπερναύω*. Phinius lib. VIII. cap. 32. de cervis: *maria transnataut gregatim natantes*, ubi perperam vulgò, *tranant*.

4. *Quia sparto deficiebantur*] Armamenta nautica; funes, item & rudentes nautici, *ὑπάλαι*, ἢ ἰσχυροί, ex stuppa, cannabe & sparto vulgò fiebant. Græcorum Glossæ: *ὑπάλαι, ἡλίκοι δὲ τὸ συσπῶσις, ἢ λίγες, ἢ ἡγευάσεις*. Hefychius *σπῶσις* interpretatur *ράμματα*, & verbum Homericum exponit, *σπῶσις ῥάμματα*.

Καὶ δὴ δῖος ἰσχυρὸς πῶσις ἔσπερ τὸ λῆεν].

Idem: *σπῶσις, ῥάμματα*. In versu Homericò τὸ *ράμματα* intelligenda sunt, quibus futæ & condensatæ naves, non armamenta aut rudentes, quibus instructæ. Vide Varronem laudante Agellio lib. XVI. cap. 14. Verum in exemplo Fron-

IV. 1 Idem Massilienses, & Rhodii fecerunt.

V. M. Antonius à Mutina profugus, cortices pro scutis militibus suis dedit.

VI. Spartaco copiisque ejus, 2 scuta ex vimine fuerunt, quæ coriis tegebantur.

VII. 3 Non alienus (ut arbitrator) hic locus est, referendi factum Alex. Macedonis illud nobile, qui per deserta Aphricæ itinera, gravissima siti cum exercitu affectus, oblatam sibi à milite in galea aquam, spectantibus universis, effudit, 4 utilior exemplo temperantiæ, quam si communicare potuisset.

CAPUT

Frontiniano quomodo spartum sit intelligendum, præter illa docebit Isidorus: *Spartus est frutex virgossus sine foliis, ab asperitate vocatus, similis carici herba: Et funes de eo conficiuntur.* Nihil verius: *Spartus & Spartum* dicebant, ut Græci *σπάρτον* & *σπάρτον*, item, *σπάρτον* & *σπάρτον*. Istos funes thomices vocat Paulus abbreviator Festi, canabi imposito & Sparto leviter tortas restes: Græci *θώμιες*, unde Plautus *thomices*.

1. Idem Massilienses & Rhodii fecerunt] Aristides Oratione Rhodiaca, cum illa tetra motu deleta esset: *Καὶ πάλιν εἶρη τὰ ἐν τῷ γυναικῶν ἢ ἀσπαραγμῶν μηχανήματα ἰδεῖν οὐκ ἐπιθυμῶσι, ἔθνη μὲν τῶν πόλεων ἐν ταυτῇ ἡμέρᾳ λείπετε περὶ αὐτῶν, ἢ δεκνύσασιν τοῖς εἰσαγαγόμενοις ἡμετέροις βουλευτέροις, ἢ πινυκασὶν ἡμετέροις* &c. Eosdem foeminos crines commendat inter alia Heron Ctesibius Beloponicis: *ὁ δὲ ἐν τοῖς ἀσπάρτοις*, inquit, *τὸν σπάρτον ἢ ἐν τῶν ἰσχυρῶν γυναικῶν*. Vide sequentia.

2. Scuta ex vimine fuerunt]

Græcis *σπάρτον* ἢ *σπάρτον* istud scutorum genus dictum, quod tyrones contexere tenebantur. Florus: *affluentibus in diem copiis, quum jam esset justus exercitus, è viminibus pectundumque regumentis, inconditos sibi clipeos, è ferro ergastulorum recepto, gladios ac tela fecerunt.*

3. Non alienus, &c.] Locum hunc tentavit C. Barthius lib. XIV. cap. 9. suorum A dversariorum: sed perpetuum τὸ itinera jussit cancellandum.

4. Utilior exemplo temperantia, q. si c. potuisset] Nonnulli libri, quos inspexit Modius, minus eleganter ejusdem judicio: *utiliore e. t. q. s. c. voluisset.* Est autem communis dicendi modus apud Veteres in istis duobus verbis, & similibus, *communicare potuisset*, pro *communicasset*. Macrobius Sat. I. 11. *recentior est memoria, quam ut possit inter oblitterata nesciri*: pro, *ut nesciatur*. Sic alibi occurrit apud Philonem, *ἡμῶν δυναστῶν*, id est, *ἡμῶν*. & sexcenta Græcis Romanisque solennia. Quod non debuerat in lectione Frontiniana Barthium offendere.

† Sic

CAPUT VIII.

† De distringendis hostibus.

EXEMPLUM I.

CORIOLANUS, cum ignominiam damnationis suæ bello ulcisceretur, populationem patriciorum agrorum inhibuit, deustis vastatisque plebejorum: ut discordiam moveret, qua consensus Romanorum distringeretur.

II. Hannibal Fabium, cui neque virtute, neque artibus bellandi par erat, ut infamia distringeret, agris ejus abstulit, ceteros populatus. Contra ille, ne suspecta civibus fides esset, magnitudine animi effecit, publicatis possessionibus suis.

III. Q. Fabius Maximus quinto Cos. cum Gallorum, Umbrorum, Hetruscorum, ¹ Samnitiumque, adversus populum Romanum exercitus coissent, contra quos & ipse trans ² Apenninum montem castra communiebat, scripsit Fulvio & Postumio, qui in præsidio urbi erant, copias ³ ad Sitium moverent: quibus affectis, ad sua defendenda Hetrusci Umbrique descenderunt: relictos Samnites Gallosque, Fabius & collega Decius aggressi, vicerunt.

IV. M. Curius adversus Sabinos, qui ingenti exercitu conscripto, relictis finibus suis nostros occupaverant, occultis itineribus, manum misit, quæ desolatos agros eorum vicofque per diversa incendit. Sabini ad arcendam domesti-

cam

† Sic lego: non *distinguendis*, ut est in lemmate Parisiensis editionis. Exemplo I. in eadem editione expressum fuit, *dstringeret*, pro *dstringeretur*.

† Σαυιτιων. Perperam: nam caput ipsorum est Σάμνιον, à quo Σαμνιτης, à πολιτης. Stephanus in Σάμνιον. Τὸ ἔθνος Σάμνιον. ἢ Σαμνιτης.

1. *Amnitiumque*] Ita omnia habent excusa, quibus obsequimur. MS. tamen *Saunitiumque*,

2. *Apenninum*] *Apennium*, male vulgati.

3. *Ad Sitium*] *Modius ad Clusium*, auctoritate Livii.

1. *Pau-*

cam vastitatem, recesserunt. Curio contigit & vacuos infestare hostium fines, & exercitum sine proelio avertere, sparsumque cadere.

V. T. Didius paucitati suorum diffidens, cum in adventum earum legionum, quas expectabat, traheret bellum, & occurrere eis hostem comperisset, concione advocatâ aptari iussit milites ad pugnam, ac de industria negligentius custodiri captivos: ex quibus pauci, qui profugere nunciaverunt suis pugnam imminere. At illi, ne suspitione proelii deducerent vires, omiserunt occurrere eis, quibus insidiabantur: legiones tutissimè, nullo excipiente, ad Didium pervenerunt.

VI. Bello Punico quædam civitates, quæ à Romanis deficere ad Pœnos destinaverant, cum obsides dedissent, quos recipere antequam desciscerent studebant, simulaverunt seditionem inter finitimos ortam, quàm Romanorum legati dirimere deberent, missosque eos velut contraria pignora retinuerunt, nec ante reddiderunt quàm ipsi recuperarent suos.

VII. Legati Romanorum cum missi essent ad Antiochum regem, qui secum Hannibalem victis jam Carthaginensibus habebat, consiliumque ejus adversus Romanos instruebat, crebris cum Hannibale colloquiis effecerunt, ut is regi fieret suspectus, cui gratissimus alioquin erat, & utilis propter calliditatem & peritiam bellandi.

VIII. Q. Metellus adversus Jugurtham bellum gerens, missos

1. Paucitati suorum diffidens] P. paucitate: Et statim vocatâ, pro advocatâ concione.

2. Ne suspitione proelii] Stevvechius suspitione legit, quod mihi suspectum.

3. Destinaverant] Destinaverunt. P.

4. Cum missi essent] Ita emendandum ex MSS. & judicio Stevvechii. Vulgò perperam legebatur,

mississent.

5. Crebris cum Hannibale colloquiis] Livius XXXV. Propter colloquia cum Villo suspectus regi. Oĩ ð ñĩ Çbeis id eggrĩslov ð Kĩvĩslov, avedĩslov eis vovovĩslov eĩsbalĩslov avĩslov Avĩslov. ð ðĩ avĩslov Svĩslov. Pol b.

6. Et peritiam bellandi] Scripti, quos inspexit Scriverius, artem præferabant. Utumque rectum.

missos ad se legatos ejus, corrumpit, ut sibi proderent regem. Cum etiam alii venissent, idem fecit. Eodem consilio usus est & adversus tertios. Sed de captivitate Jugurthæ res parum processit, vivum enim tradi sibi volebat; plurimum tamen consecutus est: nam cum interceptæ fuissent epistolæ ejus ad regios amicos scriptæ, in omnes eos rex animadvertit, ¹ spoliatusque consiliis, amicos postea parare non potuit.

IX. ² C. Cæsar, cum per exceptum quendam aquatorem comperisset, Afranium Petrejumque castra noctu moturos, ut citra vexationem suorum, hostilia impediret consilia, in initio statim noctis ³ vasa conclamare milites, & præter adversariorum castra agi mulos cum fremitu, & sonum jussit continuare, ⁴ quos retentos volebat arbitrari castra Cæsarem movere.

X. Scipio Aphricanus ad excipienda auxilia cum com meatibus, Hannibali Venticium Ternum dimisit, ipse subventurus.

XI. Dionysius Syracusanorum tyrannus, cum Aphri ingenti multitudine trajecturi essent in Siciliam, ad eum oppugnandum, castella pluribus locis communiit, custodibusque præcepit, ut ea adveniendi hosti dederent, dimissique Syracusas occulte redirent. Aphris necesse fuit, capta castella præsidio ibi tenere; quos Dionysius redactos adquam volue-

1. Spoliatusque consiliis] Consi-
liariis.

2. C. Cæsar] Cæsar P. & sic sæpe.

3. Vasa conclamare milites] Lib. I. de Bello Civili: Cæsar quoque in proximo castra ponit, media circiter nocte itis, qui adaquandi causa longius à castris processerant, ab equitibus correptis, sit ab his certior Cæsar, duces adversariorum silentio copiam castris educere: Quo cognito, signum dari jubet, & vasa militaris

more conclamari.

4. Quos retentos] Modius invenit ad marginem Colon. editionis sequentem lectionem; & sonum jussit, continere se & arbitrarii &c. omittis illis, quos retentos volebat. Ex quibus aliam concinnavit, & legendum conjecit, agi mulos cum fremitu & sono jussit, & continere se illi arbitrari castra Cæsarem movere. Quod non erat meo quidem judicio mutandum. Res hac inter

voluerat paucitatem, penè jam par numero aggressus vicit, cum suos contraxisset, & adversarios sparsisset.

XII. Agefilaus Lacedæmonius, cum inferret bellum 1 Tyfapherni, Cariam se petere simulavit: quasi aptius locis montuosis, adversus hostem equitatu prævalentem pugnaturus. Per hanc consilii ostentationem 2 advocato in Cariam Tyfapherne, 3 ipse Lydiam, ubi caput hostium regni erat, irrupit; oppressisque qui illic agebant, 4 pecunia regia potitus est.

interpretatione adjuncta tam magnis mutationibus minimè favet.

1. Tyfapherni] In membranis Tyfapherni: Græcis semper Τισσαφίρνης. Equitatu prævalere est κρητείν τῶν ὑπ᾿αἰθρων.

2. Advocato in Cariam] Inceptè. Legendum *avocato*, notante Modio.

3. Ipse Lydiam] Polyænus de eadem re; τείχεϊ μὲν τῶν Φαργῶν ἐπὶ Λυδίας, τείπεϊ δὲ ἀφανῶν ἐπὶ Καρίας. Reliqui Phrygiam habent, atque ita cum Xenophonte Plutarchus; quod sequatur qui volet, nos veterem intactam relinquitus.

4. Pecunia regia potitus est] Καὶ λείαν πολλὰ καὶ τίλα. Hoc verius.

C A P U T IX.

De seditione militum compescenda.

EXEMPLUM I.

I. **A**. MANLIUS COS. cum comperisset conjurasse milites in hybernis Campaniæ, ut jugulatis hospitibus, ipsi res eorum invaderent, 2 rumorem sparsit eodem loco hybernatos: atque ita conjuratorum * consilio turbato, **Cam-**

I. **A**. Manlius COS] Committit Frontinus *μνημονιὸν ἀμαρτημῶν*, quod solenne est scriptoribus nimium festinantibus. Malè enim hoc stratagemata Manlio tribuit, quod verius C. Mario Rutilo, qui postea Censorinus dictus fuit, à Livio adseribitur. Vide illum lib. VII. Sed idem ille in primo consulatu suo collegam habuit

quendam Cn. Manlium Capitolinum, cognomento *ἐπιτάκτην* anno ab urbe conditâ, CCCXCVI. Exinde dubitat Scriverius, num fortè Cn. Manlius legendum sit, quod difficulter feram.

2. Rumorem sparsit] Spargit, P. Utitur sæpe præsentibus noster loco τῶν μεθόντων, aut præteritorum: quod elegantiz est.

* *Comm.*

Campaniam periculo liberavit, & ex occasione nocentes punivit.

II. L. Sylla, cum legiones civium Romanorum perniciofa seditione furerent, consilio restituit sanitatem effertis. 1 Propter enim annunciari iussit, hostem adesse, & ad arma vocantium clamorem tolli, signa canere: discussa seditione est, universis adversus hostem consentientibus.

III. Cn. Pompejus, trucidato ab exercitu Mediolani fenatu, ne tumultum moveret, si solos evocasset nocentes, mixtos eis, qui extra delictum erant, venire iussit: ita & noxii minore cum metu, quia non segregati, 2 ideoque non ex causa culpæ videbantur; accersiti, comparuerunt, & illi quibus integra erat conscientia, custodiendis quoque 4 nocentibus, attenderunt, ne illorum fuga inquinarentur.

IV. C. Cæsar, cum quædam legiones ejus seditionem movissent, adeo ut in perniciem quoque ducis viderentur consurrecturæ, dissimulato metu, processit ad milites, postulantibusque missionem, ultro minaci vultu dedit: exauctoratos pœnitentia coëgit satisfacere Imperatori, obsequentioreque in reliquum operas edere.

CAPIT

* *Consilio turbato*] Turbant sensum & sententiam, qui istud *turbato* delent. Quod tamen abest à P. & nonnullis vulgaris.

1. *Propter enim*] Quidam propter, testante Scriverio.

2. *Ideoque non ex causa culpa*] Scribo, ideo qui, &c. decisim.

3. *Accersiti, comparuerunt*] Haud melius P. *accersiri paruerunt*.

4. *Nocentibus attenderunt*] Modius *intenderunt*: alii, *accesserunt*.

D

I. Caudam

CAPUT X.

*Quemadmodum intempestiva postulatio pugnae
inhibeatur.*

EXEMPLUM I.

Q. SERTORIUS, quod experimento didicerat, imperem se universo Romanorum exercitui, ut barbaros quoque inconsulte pugnam exposcentes doceret, adductis in conspectum duobus equis, altero prævalido, altero admodum exili, duos admovit juvenes similiter affectos, robustum, & gracilem: ac robustiori imperavit, equo exili universam caudam abrumpere: gracili autem, valentiorum per singulos pilos vellere: 2. cumque gracilis fecisset quod imperatum erat, validissimus cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur: 3. jam, inquit Sertorius, naturam Romanarum cohortium per hoc vobis exemplum ostendi milites: insuperabiles sunt universas aggredientibus; eandem lacera- bit & carpet, qui per partes attentaverit.

II. Idem,

1. **C**audam abrumpere] *Abri-
pere*, P. & mox, *per singula
vellere*, quomodo in nostris mem-
bris & in Scriverianis etiam exa-
ratum fuit. Sed præstat vulgatam
scripturam servare, nisi forsan de
glossemate suspecta sit. Propriè
autem *vellere* dixit de pilis, qui
per singula evelluntur. Unde &
volfella, *regis heros*. Idem exem-
plum habes infra lib. IV. cap. 7.
multò emendatius, quàm hoc loco
editum, ubi manifesto præstat scri-
ptura libris addicentibus; *alteri
prævalido*, 3. *alteri admodum exili
duos admovit juvenes*. Et videtur
allusisse Flaccus II. Ep. 1. hisce ver-
ficulis:

*Vror permisso: caudaque pilos ut
equina*

*Paulatim vello, & demo unum:
demo etiam unum:*

*Dum cadat elusus ratione ruen-
tis acervi.*

2. *Cumque gracilis fecisset*] In-
fra: *cumque gracili successisset*. Et
statim lege, *validissimus cum infir-
mi equi cauda sine eff. l.* Quod vul-
gò additur *in*, glossema est.

3. *Iam, inquit Sertorius, natu-
ram R. C.*] Ita restituit Modius ex
Vet. edit. cum vulgata lectio cir-
cumferretur mutila; *Iam, inquit
Sert. R. C.* & istud *jam* à pluribus
abesset.

1. *Hosium*

II. Idem, cum videret suos pugnae signum inconsulte flagitantes, crederetque rupturos imperium nisi congrederentur, permisit turmae equitum ad laceffendos hostes ire; laborantique submisit alias: & sic recepit omnes: tutisque & sine noxa ostendit, quis exitus flagitatum pugnam mansisset: obsequentissimisque inde eis usus est.

III. Agefilus Lacedaemonius, cum adversus Thebanos castra super ripam posuisset, multoque majorem hostium manum esse intelligeret, & ideo suos arcere à cupiditate decernendi vellet, dixit, 3 responso Deum se ex collibus pugnare jussum: & ita exiguo praesidio ad ripam posito, 4 accessit in colles. Quod Thebani pro metu interpretati transierunt flumen, & cum facile depulissent praesidium, ceteros insecuti avidius, iniquitate locorum à paucioribus victi sunt.

IV. Scorylo Dux Dacorum, cum sciret dissociatum armis civilibus populum Romanum, neque tamen tentandum arbitraretur, quia externo bello posset concordia in cives coalescere, duos canes in conspectu popularium commisit, hisque acerrime inter ipsos pugnantibus, lupum ostendit, quem protinus canes, ommissa inter se ira, aggressi sunt: quo exemplo prohibuit barbaros ab impetu 5 Romanis profuturo.

CAPUT

- 1. Hostium manum esse intelligeret.] Dele praecuntibus libris istud esse, quod supervacuum est.
- 2. A cupiditate decernendi.] Decertandi P. ut infra lib. II. cap. I. ex. 12. subitam hostibus necessitatem decernendi injecit. ubi similiter decertandi pro verbo principe in eodem legitur P. & nostro MS.
- 3. Responso Deum se ex collibus

- pugnare jussum] Oeds don' puzavns. Vide quae latius infra notamus.
- 4. Accessit in colles] Ad colles in Vett. nonnullis; δεξινωτερον: & paullo post, depepulissent, in nostris membranis: quod vehementer arripio.
- 5. Romanis profuturo] P. pro Rom. profuturo. & sic saepe.

CAPUT XI.

Quemadmodum exercitus incitandus sit ad praelium.

EXEMPLUM I.

M. FABIVS & ¹ Cn. Manlius Coss. adversus Hetruscos, propter seditiones detrectante praelium exercitu, ² ultro simularunt cunctationem, donec milites probris hostium coacti, pugnam deposcerent, jurarentque se ex ea victores redituros.

II. Fulvius Nobilior, cum adversus Samnitium numerosum exercitum, ⁴ & successibus tumidum, parvis copiis necesse haberet decertare, simulavit unam legionem hostium à se corruptam ad proditionem, imperavitque (ad ejus rei fidem) ⁵ tribunis, & primis ordinibus & centurionibus, quan-

1. **C**N. Manlius] Scriptum in Scriverii membranis Cn. Manlius. In nostro P. Gn. Mallius. Istud mihi vitii suspectum est, hoc fecus. Græci Romanorum Manlium, μάλλιον vel μάλιον solent scribere, nunquam μάλλιον. Plutarchus in vita Ciceronis: ἔτος ὁ ἡγεμόνα Μάλιον ἔχοντες. Iterum: αὐτὸς ἔ Μάλιον. Malim tamen Mallium, quàm Malium, consentientibus presertim antiquis libris, & veteri inscriptione: AB. COLONIA. DEDUCTA. ANNO. XC. N. F. FULLIO. DUO. VIR. P. RUTILIO. CN. MALLIO. COSS. OPERUM. LEX. II. Cneus etiam & Gneus indifferenter mutantur: Sic Græcis invicem Κνήϊος & Γνήϊος.

2. Ultro simularunt cunctatio-

nem] Perperam cunctationem, in nonnullis proletariis.

3. Se ex ea victores redituros] Hoc melius est, quàm victuros, ut in P. legitur excusum.

4. Et successibus tumidum] Apoge hinc timidum, quod in nonnullis depravatum est. Successibus tumidus, est victoriis elatus, μεδω-εωδεις, δελοεις, successibus praeliorum insolens, ut alibi loquitur. Et deinceps proditionem minus bene in nostro P.

5. Tribunis, & primis ordinibus, & centurionibus] Non audiendus est hoc loco Vir doctus, qui ex conjecturâ rescribendum retur, primi ordinis centurionibus. Nam primi ordines iidem, qui primi ordinis centuriones, ut supra notamus: quæ licet apud auctores conjungantur, tamen

tamen

quantum quisque numeratæ pecuniæ aut auri argentique haberet, conferret, ut 1 præsentari merces proditoribus posset: se autem his qui contulissent pollicitus est, consummata victoria, ampla insuper præmia daturum. 2 Quæ sua persuasio Romanis alacritatem attulit & fiduciam: unde etiam præclara victoria, commisso statim bello, peracta est.

III. C. Cæsar adversus Germanos & regem Ariovistum pugnaturus, 3 confusus suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die opera, nisi decimæ legionis, usurum: quo

contamen ineptè confunduntur. Ita capiendus locus ille Cæsaris in VI. de Bello Gallico, vulgo non intellectus: *Labienus nocte tribunus militum, primisque ordinibus convocatis, quid sui consilii sit, proponit.* Solus Græcus interpres sensum assecutus est, qui vertit: ὁ Λαβιανὸς τῆς τε χλιείας, καὶ τῆς πρώτης ταξιαίας, συγκλήσεως. Sic & Quintilianus Declam. III. *Enimvero auctorem habet, hoc primi ordines jubent. Primi ordines*, pro ductoribus ordinum, eodem modo quo λόγον pro λογιστῆν dixit Strabo, ἰδιὸν λόγον de rationali Principis. Sic officia pro officialibus, principia pro principibus, in castris, αἰ ἀρχαί. Sic Marcellus Empiricus, *materia Caesarum*, Cæsarum uxores, & alia.

1. *Præsentari merces*] Scribo *representari*. Et sic postmodum in nonnullis expressum inveni. Nam *representare mercedes*, est statim exsolvere sine dilatione. Suetonius extremo Augusto: *quam summam representari iussit.* Idem Claudio: *pœnasque parricidarum representabat.* Alibi: *representaturus pro operâ dignam cuique mercedem.* In-

de est *potestas representandi* apud Teutullianum Apologetico, potestas representandi pœnas contemptorum Imperatoris Majestatis.

2. *Quæ sua persuasio*] Istud sua non agnoscit P. Et paulo post *commisso bello*, pro prælio. Vide supra notata.

3. *Confusus suorum animis*] Ita in omnibus seimè libris: & haud dubiè rectum est *confusus*: quod non uno loco cognovimus, & omnino lib. IV. cap. 5. eodem Cæsaris exemplo sanum invenimus, quanquam dissentientibus ibidem Vet. editionibus, in quibus *confusior animis* expressum fuit, pro *confusus*. Non dissimulabo tamen in membranis nostris *confusus* exaratum fuisse, quod æquè probum quidem, si modo foret receptum. Nihil moverim tamen, sed juvat potius inclinare in favorem nostri auctoris, aliorumque scriptorum. Livius lib. VI. *cum confusam eam ex recenti morsu animi vidisset.* Ita συνεχθὸν τῷ ψυχῷ dicunt Græci. Proclus Episcopus Constantinopol. ad Armenios de Fide: οἱ μετεῖως ἀδελφοὶ συνέχον ἡμῶν τῷ ψυχῷ. Ἐ τὸ λογιστῆν τῆ τοῦ γεννῶν λόγῳ, &c.

consecutus est, ¹ ut decimani tanquam præcipuæ fortitudinis testimonio cogerentur; & ceteri pudore, ne penes alios gloria virtutis esset.

IV. Q. Fabius Maximus, qui egregie sciebat, & Romanos ejus esse libertatis, quæ contumelia exasperaretur, & à Pœnis nihil justum aut moderatum expectabat, misit legatos Carthaginem, de conditionibus pacis: ² quas cum illi iniquitatis & insolentiæ plenas retulissent, exercitus Romanorum ad pugnandum concitatus est.

V. Agesilaus Lacedæmoniorum dux, cum prope ab Orchomeno sociâ civitate castra haberet, comperissetque plebrosque ex militibus pretiosissima rerum deponere intra munimenta, præcepit oppidanis, ne quid ad exercitum suum pertinens reciperetur, quo ardentius dimicaret miles, qui sciret sibi ³ pro omnibus suis pugnandum.

VI. Epaminondas dux Thebanorum, adversus Lacedæmonios dimicaturus, ut non solum viribus milites sui, verum etiam affectibus adjuvarentur, pronunciavit in concione, destinatum Lacedæmoniis, si victoria potirentur, omnes viriles sexus interficere, uxoribus autem eorum & liberis in servitutem adductis, Thebas diruere: qua denuntiatione concitati, primo impetu Thebani Lacedæmonios expugnaverunt.

VII. ⁴ Leotychidas dux Lacedæmoniorum, pugnaturus

codem

1. *Ut decimani tanquam p. f. i. cogerentur*] Hac lectione nihil verius, quam pari consensu reposuerunt curatores, Stevvechius, Modius & Scriverius. Depravatè legebatur antea, *ut decimani p. f. i. cogeret*. Cæterum pro *cogerentur*, aliter Frontinus ipse *conciatentur* lib. IV. cap. 5. exemplo 11.

2. *Quas cum illi iniquitatis & insolentiæ plenas retulissent*] Primò *illi* supervacuum est in P. & pu-

to delendum. Deinceps *attulissent*, quod in aliis expressum, non probamus.

3. *Pro omnibus suis pugnandum*] Græci exponunt *δυνάμει & ἑξουσίᾳ*. Rectius *τῆ ἐπιτοχῆς*, quibus opponatur *τὰ ἔργα*. Nam *Omnia sua* sunt, quæ moveri possunt.

4. *Leotychidas*] Perperam in Parisiensi fuit *Eutidas*, quod in omnes etiam optimos Codices irrepit. *Leotychidas* sincera lectio est; vel

ut

eodem die, quo classe vicerant focii, quamvis ignarus actæ rei, vulgavit nunciatam sibi victoriam partium, quo constantiores ¹ ad pugnam milites haberet.

VIII. A. Postumius prælio, quo cum Latinis conflixit, oblata specie ² duorum in equis juvenum, animos suorum erexit, Pollucem & Castorem adesse dicens, ac sic prælium restituit.

IX. Archidamus Lacedæmonius ³ adversus Arcadas bellum gerens ⁴ aram in castris statuit, & circa eam duci equos noctu clam imperavit: quorum vestigia mane, tanquam Castor & Pollux ⁵ perequitasent, ostendens, adfuturos eosdem ipsis præliantibus persuasit.

X. Pericles dux Atheniensium initurus prælium, ⁶ cum animadvertisset lucum, ex quo utraque acies conspici poterat, densissimæ opacitatis, vastum alioqui & Diti patri sacrum, ingentis illic staturæ hominem, altissimis cothurnis, & veste purpurea, accoma venerabilem, in curru candidorum equorum sublimem constituit, qui dato signo pugna, procheretur; & voce Periclem nomine appellans, cohortaretur

ut in nonnullis, *Leotychides*, Græcâ formâ. Sic *Leonidas*, *Polyxenidas*, Λεωνίδης, Πολυξενίδης; & alia.

1. *Ad pugnam milites*] MS. *animos*.

2. *Duorum in equis juvenum*] Florus bello Latino: *Ea demum atrocitas fuit prælii, ut interfuisse spectaculo deos fama tradiderit, duos in candidis equis; Castorem atque Pollucem nemo dubitavit. Ubi tamen demum armis denique positum manifestò liquet. Alterum quod sequitur, animos suorum erexit, est ἐπιβαλεῖν sive ἐπιπροσέειν vñ. Exemplo XIX. ut concitaret animos popularium. Livio aliisque dare vel injicere mentem.*

3. *Adversus Arcadas*] *Vetus Cod. P. cum spiritu legit Archadas. Sed Arcadas pro Arcades, Ἀρκάδιος. Lib. II. cap. 3. Cleandridas adversus Lycaonas densam instruxit aciem. Sic alibi dixit Sammitus, Thracas, Macedonas; de quibus vide Charisium lib. I.*

4. *Aram in castris statuit, & circa eam*] *Mendosè legebatur antea; arma in castris statuit, & circa ea.*

5. *Perequitasent*] *Scripturarius, præterequitasent.*

6. *Cum animadvertisset lucum*] *Ita Modius rescripsit, cum vulgò malè locum poneretur. Luci enim vasti dicebantur & religione Diti*

taretur eum, 1 diceretque, Deos Atheniensibus adesse: quo penè 2 ante conjectum teli hostes terga verterunt.

XI. L. Sylla, quo paratiorem militem ad pugnandum haberet, prædici sibi à Diis futura simulavit. 3 Postremus etiam in conspectu exercitus, priusquam in aciem descenderet, signum modicæ amplitudinis, quod Delphis sustulerat, orabat, petebatque, ut promissam victoriam maturaret.

XII. C. Marius 4 sagam quandam ex Scythia habuit, à qua se dimicationum eventus 5 prædiscere simulabat.

XIII. Q. Ser-

consecrati; quod præter Poëtas alii Scriptorum loquuntur; & hoc loco noster Frontinus. Glossæ: *Λιεύς*, ἄλο. Hefychius: ἄλοσι τερδρη. Sic vocant loca arboribus confita, & Silvano vel Diu sacra.

1. *Diceretque, Deos Atheniensibus adesse*] Mos antiquus, & tragœdium observatus, DEUM EX MACHINA ADHIBERE. Solebant ad hæc commenta magni duces plerumque confugere, cum vis aut ratio humana non satis valeret ad id, quod concupiscunt, efficiendum. Sic Epaminondas persuasit militibus, Deos iter suum sequi, ut præliantibus ipsis adessent. Sic Sylla, quo paratiorem militem haberet, prædici sibi à Diis futura simulavit. Sic Pisistratus tyrannus, cum eiectus è civitate fuisset, commentus est illud de Pallade arma, à quâ in currum imposta, edicendum curavit præconibus; Pisistratum in civitatem, atque adeo in arcem restitui; cum revera esset mulier nomine Phya ingenti corporis statura, ita subornata, ut speciem Palladis præbere videretur.

Sic solebant antiqui θεὸς δὲ μνηστῆρας, vel ὀπτιόνους passim inducere; quod & Poëtis familiare est, quibus hic vel ille Deorum πολυθεῖες ἠήες Græcis aut Trojanis, & πῶς δ' ἐν θυμῷ ἦνε μῦθος ἦγε. aut ἐν μῦθῳ ἄγεσι, Virgilius: *Bellatorque animo Deus incidit* —

2. *Ante conjectum teli*] *Primo conjectu teli*; P.

3. *Postremus etiam*] *Istud etiam scripti nostri autoritate jubemus exulare.* Paullo post *descenderet*, quod in eodem reperi, non probō. Nam *descendere* est κατέβαινε. Inde κατέβαινε & ἀνέβαινε.

4. *Sagam quandam ex Scythia*] *Veteres ex Syria legunt: quod convenit historia Plutarchi; & Modius in medio relinquit.* Et sic quoque noster Parisiensis. In membris scriptum fuit, *Sagam quandam Scythiâ h.* ut sit, *saga Scythia, Scythica* vel *ex Scythia*. Sic *hospes Zacyntho, Ζακυνθῶν*, & similia apud Plautum. Quod vehementer velim.

5. *Prædiscere*] *Scribe prædicere, meo periculo.*

XIII. Q. Sertorius, cum barbaro & rationis indocili milite uteretur, 1 cervam candidam insignis formæ per Lusitaniam ducebat, & ab ea, quæ agenda, aut vitanda essent prænoscere se asseverabat, ut barbari ad omnia tanquam divinitus imperata obedirent.

(Hoc genere 2 Strategematicôn non ea tantum parte utendum est, qua imperitos existimabimus esse, apud quos his utemur, sed multo magis ea, quæ talia erunt, excogitantur, ut ab his monstrata credantur.)

XIV. Alexander Macedo sacrificaturus, inscripsit medicamento aruspis manum, quam ille extis erat suppositurus: literæ significabant victoriam Alexandro dari, quas cum jecur calidum rapuisset, & à rege militi esset ostensum, auxit animum, tanquam Deo spondente victoriam.

XV. Idem fecit * Innides aruspex; prælium Eumene cum Gallis commissuro.

XVI. Epaminondas Thebanus, adversus Lacedæmonios fiduciam suorum religione adjuvandam ratus, arma quæ ornamentis affixa in templis erant, nocte subtraxit, persuasitque militibus, Deos iter suum sequi, ut præliantibus ipsis adessent.

XVII. Age-

1. *Cervam candidam insignis formæ*] Agellius lib. XV. cap. 22. *Illud ad Sertorii nobile est: Cervæ alba eximia pulchritudinis & vivacissima celeritatis à Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam divinitus & instructam Diana numine colloqui secum, monereque & docere, quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit: ac, si quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, cervæ sese monitum prædicabat.*

2. *Strategematicôn*] Multum fallitur, immo gravissimè hallucina-

tur Stevvechius, qui hæc sequentia usque ad ex. XIV. tanquam glossata suspicatur, & aliundè intrusa. Scriverius obscurum locum equidem agnoscit, & coniecit aliquando legendum in fine, *ut ab Diis monstrata credantur*, pro, *ut ab his &c.* Integrum locum debemus emendatum Salmasio: *Hoc genere Strategematicôn, &c. Sed multi magis ea quæ tales non erunt, excogitantur, ut his monstrata credantur. Quæ tales non erunt, id est, imperiti non erunt: exponente Scriverio.*

XVII. Agesilaus Lacedæmonius, cum quosdam Persarum cepisset, quorum habitus multum terroris præfert, quoties veste tegitur, nudatos militibus suis, ut alba corpora & umbratica contemnerent, ostendit.

XVIII. Gelo Syracusarum tyrannus, bello adversus Pœnos suscepto, cum multos cepisset, infirmissimum quemque præcipue ex auxiliaribus, qui nigerrimi erant, nudatum in conspectu suorum produxit, ut persuaderet contemnendos.

XIX. Cyrus rex Persarum, ut concitaret animos popularium, tota die in excidenda quadam silva eos fatigavit, deinde postredie præstitit eis liberalissimas epulas, & interrogavit, utro magis gauderent: cumque ei præsentia probassent: Atqui per hæc (inquit) ad illa perveniendum est: Nam liberi beatique esse, nisi Medos viceritis, non potestis. atque ita eos ad cupiditatem prælii concitavit.

XX. L. Sylla, qui adversus Archelaum præfectum Mithridatis apud Pirea pigrioribus ad prælium militibus utebatur, opere eos fatigando compulit ad poscendum ultro pugnae signum.

XXI. Q. Fabius Maximus veritus, ne qua fiducia navium, ad quas refugium erat, minus constanter pugnaret exercitus, incendi eas, priusquam iniret prælium, iussit.

C A -

* *Innides aruspex*] Scriverius emendat *Sumides* aut transpositè *Sundines*: quod utrumque rectum. In P. legitur malè *hostes*, pro *aru-*

spex, quod tamen est *δοῦ παλαῖς ἄξιος*.

I. *Ex auxiliaribus*] *Auxiliariis*, P.

† Lem-

CAPUT XII.

† De dissolvendo metu, quo milites ex adversis omnibus conciderunt.

EXEMPLUM I.

SCIPIO ex Italia in Africam i transportando exercitum, cum egrediens navem prolapsus esset, & ob hoc attonitos milites cerneret, id quod trepidationem afferebat, constantia & magnitudine animi, in hortationem convertit:

2 Et ludite (inquit) milites, Africam oppressi.

II. C. Cæsar, cum forte conscendens navem lapsus esset,

3 Teneo te terra mater, inquit: qua interpretatione effe-

cit,

† Lemma capitis in P. prænotatum erat: *De dissolvendo metu, quem milites adversis conceperunt omnibus.* Sine dubio melius, quam quod degeneres ac vilioris notæ exhibent, omnibus, ἀντὶ τῶν ἐναντιοῦν.

I. **T**ransportando] Parisiensis transportato præfert: & statim, navem prolapsus.

2. Et ludite (inquit) milites] Idem liber exhibuit legendum cum aliis, quos inspexit Modius: *Et audite (inquit) milites:* quorum neutrum tamen Modio probatur. Janus Gulielmius Vir summus, apud Stevvechium restituēbat, *Et plaudite (inquit) milites:* unde Stevvechius, *ejus plaudite* legendum divinabat, quod antiquum pro *plaudite:* & hinc illud *ludite* ab indoctis librorum descriptoribus suppositum esse volebat. Nobis laudatur conatus amborum, non ta-

men assequendo admittitur. Nec paullo melius est, quod Scriverius excogitavit; *Et videte, inquit, milites,* non habet enim, quo nitatur, nisi solâ conjecturâ. Vir summus Phil. Rubenius voluit: *Ludens, inquit, milites Africam oppressi.* Omnino certum est, par quicquam desiderari; quod depravatum protinus haud facillè restituitur.

3. Teneo te, terra mater, inquit] Amicorum & amantium vox est in comædiis, TENEO TE, cum conveniunt. Sic uxor Faustum adloquitur, tanto post tempore visum amplexu retinens apud Clement. ΕΧΩ ΣΕ φάσκει τὴν γῆν πάλαι γλυκύνητον, πῶς ἀπὸ ζῆτος, ὅς τις τὸ θνήσκει μιν ἐξ ἀπείρου ἡλικίας. Cæsar autem per matrem, terram quoque intelligebat, ut est apud Suetonium in ejus vitâ. Aliquid simile factum ex parili narratione colligas de Bruto & Tarquinii

cit, ut repetiturus illas, 1 à quibus proficisceretur, terras videretur.

III. 2 T. Sempronius Gracchus Cos. acie 3 adversus Picentes directa, cum subitus terræ motus 4 utrasque partes confudisset, exhortatione confirmavit suos, & impulit, ut consternatum superstitione hostem invaderent, * adhortatusque devicit.

IV. Q. Sertorius, cum equitum scuta extrinsecus, equorumque pectora cruenta subito prodigio apparuissent, victoriam portendi interpretatus est, quoniam illæ partes forent hostili cruore respergi.

V. Epaminondas Thebanus, contristatis militibus, quod ex hasta ejus ornamentum, insulæ more dependens, ventus ablatum in sepulchrum Lacedæmonii cujusdam depulerat;

Nolite

nii filiis, quibus, cum oraculum Delphici Apollinis peterent, responsum est, ejus imperium fore, qui primus matrem reversus oscularetur. Quod solus Brutus agnoscens, de navi egressus, simulans casum, osculatus *παλαμώματος*, ceu *tellurem antiquam matrem*, ut Poëta loquitur; & exinde imperio potitus est. Notum porro illud Cæsaribus somnium, per quietem matris stuprum intulisse visum; quo admocebatur, futurum esse, ut orbem terrarum subigeret: quando mater, quam subjectam sibi vidisset, non alia esset quam terra, quæ omnium parens haberetur. *Σημείον ὅδ τῆς πατρὸς αἰδέσεως*. Plinius: *Terra uni rerum natura partium, ætæ propter merita, cognomen indidimus matris venerationis*. Orpheus antiquissimus Vates: ΓΑΙΑ ΘΕΑ, μήτε μολίσειν θνητῶν τ' ἀφροσύνας. Ita ibi legendam, pro

μήτε μολίσειν θνητῶν ἀφροσύνας. Sed hæc in transitu dicta sunt.

1. *A quibus proficisceretur*] Excludit præpositionem P.

2. *T. Sempronius*] Immo, *P. Sempronius Sophus Cos*: Perperam hic T. Sempronius Gracchus Cos. pro P. Sempronio Sopho suppositus à librariis, notante Scriverio.

3. *Adversus Picentes*] In optimis membranarum meis exaratum fuit *Picantes*, quod quomodo ferri possit, non video, nisi *Picans* dictum sit ut *Campans* aut *Lucans*; quæ apud alios scriptores integra leguntur. Sed vulgata scriptura melior est, cum *Picentes* *ἑθνήων* sit à Piceno, quod Provinciae nomen; unde *Picentes*, *Picentini* & *Picentici*; nunquam *Picantes*.

4. *Verasque partes*] Hoc melius, quam quod supprimunt quidam vulgati τὸ partes.

* Ad-

Nolite (inquit)

VI. Iden

adverterent

stendunt.

VII.

cum fedile

tristi sign

(inquit)

VIII

* Adhor

P. Modius a

1. Sepulc

nator] No

lulæ autem

sio, etiam v

Sacerdotes

velabantur

& ita Pot

Livius ven

Glossæ: V

insula: s

supplices,

& alium

antiquari

sepulchr

gendus d

lib. IV. c

manorum

2. C

aliter illa

culo laps

ducent.

vocant, q

hec non

tantum m

therici. U

stegan, A

cum: App

Nolite (inquit) milites trepidare, Lacedæmoniis significatur interitus. 1 Sepulchra enim funeribus ornantur.

VI. Idem, 2 cum fax de cœlo nocte delapsa, eos, qui adverterunt, terruisset; Lumen (inquit) hoc Numina ostendunt.

VII. Idem instante adversus Lacedæmonios pugna, cum sedile, in quo resederat, succubuisset, & id vulgo 3 pro tristi significatione confusi milites interpretarentur; Imo (inquit) vetamur sedere.

VIII. * L. Sulpitius Gallus † defectum Lunæ imminentem,

* *Adhortatusque*] *Hortatusque* P. Modius *adoratusque*.

1. *Sepulchra enim funeribus ornantur*] Nonnulli legunt, *insulis*. Insulæ autem, teste Varrone & Festo, erant velamenta lanea, quibus Sacerdotes & hostiæ, templeque velabantur. Græci *τέμνυλα* vocant, & ita Polybii *τέμνυλα* lib. XVI. Livius vertit *insulas* lib. XXXI. Glossæ: *Velamentum, τέμνυλα*. Item, *insula*: *τέμνυλα*. Istitis velabantur supplices, qui aliquid postulabant; & alium harum usum ex geminis antiquariis cognovimus; nunquam sepulchra ornabantur. Omnino legendus doctissimus Kirchmannus lib. IV. cap. 3. de Funeribus Romanorum.

2. *Cum fax de Cœlo*] Aliter hæc, aliter illa Poëtæ intelligenda: *De cœlo lapsa per umbras Stella facem ducens*. --- Tales Græci *Διότιοντες* vocant, quarum Poëta meminit. At heic non stella cœlo delapsa, sed tantum mera fax, *δὲ πύριον* ignis ætherei. Lege *ἄρα τῶν Διότιοντων ἀστέρων*, Aristot. I. Meteorologicorum. Apulejus de mundo: *sunt &*

alia ejusmodi imaginum genera, quas Græci faces nominant. Faces, λαμπάδας vocat auctor libelli de mundo. Aurelius Victor in Juliano: *ac ne noctu quidem visus ingens globus cœlo labi, diem belli cautum præstiterit*. Ammianus libro XXV. de tali face, sive globo: *Errat autem nitor igneus iste, quem Διότιοντες nos appellamus, nec cadens unquam, nec terram contingens*. Achilles Statius in Arati Phœnomena, *ἄρα τῶν ποτῶν ἐστὶν ἡμετέρας, καὶ λήνται ἀπτοντες, καὶ Διότιοντες. γίνετ' ἢ τῶν τῶν ἀστέρων ἡσυχία πνέουσι πινασσομένων, καὶ οἰονεὶ ἀστυθῆτος ἀφίεντων* διὰ τὸ σημαίνει ἀίμεων εἶπεν Ἀργεῖος τῶν. quæ eadem apud Heronem Alex. leguntur. Arati versus sunt:

Ὅπῃθεν ῥυμὶ ἡσυχία
νονται,
Δειδέχθαι κείνοις ἀντὶ τὸ ἰδὲν ἐγ-
χρηθῆναι
Πνέουσι — &c.

3. *Pro tristi significatione*] Redundat excipere, quod aliàs infer-tum legitur in P.

* L. Sul-

tem, ne pro ostento exciperent milites, prædixit futurum, additis rationibus causisq; defectionis.

IX. Agathocles Syracusanus adversus Pœnos simili ejusdem sideris diminutione, qua sub diem pugnae, ut prodigio milites sui consternati erant, ratione qua id accideret exposita, docuit quidquid illud foret, ad rerum naturam, non ad ipsorum propositum pertinere.

X. Pericles, cum in castra ejus fulmen decidisset, terrissetque milites, advocata concione, lapidibus in conspectu omnium collisis, ignem excussit, sedavitque turbationem, cum docuisset et similiter nubium adritu excuti fulmen.

XI. Timotheus Atheniensis, classe dimicaturus adversus Corcyreos, gubernatori suo, qui proficiscenti jam classi signum receptui cœperat dare, quia ex remigibus quendam sternutantem audierat; † Miraris (inquit) ex tot millibus unum perfrixisse?

XII. Cha-

*L. Sulp. Gallus] Fortè, C. Sulpicius in Gallis. Vide lib. II. c. 4. ex. 5.

† Cum defectum Luna] Idem ex pari causa effectus in nocturno prælio Pompejum inter & Mithridatem, apud Plutarchum & Dionem: τὴν ἢ περιχρὴν ἐπηξήσεν ἡ σελήνη † νεκρὸς ἐκλιπῆσαι, καὶ ὅτι τῷ ἐπιπέσει (καίτοι τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τῷ ποιῶντι φόβον φέρεται) &c.

1. Eiusdem sideris diminutione] hoc est, Luna, ἐξαιρέτως. Plinius Paneg. de Sole: quod terra genuit, quod sidus aluit, &c.

2. Similiter nubium adritu excuti fulmen] Secundum Physicos, qui dicunt collisione nubium fulmen creati. Plerique omnes scriptorum naturalium eâ comparatione utuntur collisorum inter se lapidum ad exprimendam excussi fulminis naturam, aut emicantis

coruscationis. Apulejus de Mundo: Quando perfracta nubecula patefecerit cœlum, ignescunt penetrabiles spiritus, emicatque lux clara, hoc dicitur coruscare. Quippe ubi nubes adflicta, cen ignifera saxa adritu, ignem ex se dat, obtutus velocius illustriora contingit, audient dum ad aures venit, serior sensu concipitur. Vetus Interpres Juvenalis: nam ex nimio statu vel certamine ventorum nubes inter se collisa tonitrua & coruscas (vulgò malè coruscus) veluti saxa inter se collisa ignem excutiunt. Alexander Aphrodisæus ἐκπύρωσι quæ ἀστροπῆ dicitur, ita fieri dicit nubium collisarum inter se flictu, ὡς ἐπὶ πυρεκτόλων λίθων. Lapidès collisi sunt πυρεκβολοὶ λίθοι. malè posteriores interpretantur igniarium, vel vitium lapidem, πυρεκβολοὶ λίθων.

† Mi-

XII. Chabrias Atheniensis classe dimicaturus, excusso ante navem ipsius fulmine, exterritis per tale prodigium militibus; Nunc (inquit) potissimum ¹ incunda pugna est, cum Deorum maximus Jupiter ² adesse numen suum classi nostræ ostendit.

SEXTI

† *Miraris (inquit) ex tot millibus unum perfrixisse*] Malè perfrinxisse supponunt ineptiores editi. Obiter emendabimus Vegetium pari mendo corruptum: *Qui ex perfrictione febris rigidus est*: quo loco *perfrictione* nemo nisi febriculosus hortebit. Ita & alibi *perstrinctio* corruptè pro perfrictione, & æstus opponuntur apud eundem auctorem. Caterum illud non insulsè à Timotheo projectum fuit ad averruncandum malum omen, quod ex sternutamento veteres augurabantur. Nam & sternutantes omnis causa salutæ moris erat usitatâ formulâ: ZEY ΣΩΣΟΝ, vel ΣΗΘΙ. Plinius lib. XXII. cap. 2. *Cur sternutamentis salutamur? Quod etiam Tiberium Casarem tristissimum (ut constat) hominum, in vehiculò exegisse tradunt.* Apulejus lib. IX. Milesior. solenni exemplo hunc etiam ritum subindicat: *Pone vergum ejus maritus acceperat sonum sternutationis: quod cum putaret ab eâ profectum, solido sermone salutem ei fuerat imprecatus: & iterato rursum, & frequenter sæpius.* Hoc et

iamnum à nobis eadem benedicendi formulâ & salutis omine scimus observari; quod & Græcis juxta solenne fuisse Aristoteles innuit in Problem. quærens, *Διὸς π τῶν ἄλλων πνεύματων αἱ ἐξοδοί, οἷον φύσις ἐ ἐρυγμῆ, ἐχ ἰσχυρί, Η Δ Ε ΤΟΥ ΠΤΑΡΜΟΥ ΙΕΡΑ*: Nam postquam dixit, *τὸ πνεῦμα κενόφαλῆς πνεύμα* esse, subjungit, *Διὸς τὸ ἰερώτατον ἐν ἐνέαι τὸ τόπον, ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΣ ΙΕΡΟΝ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΣΙΝ.* Idem probat Epigramma Græcum:

Οὐδὲ λόγῳ, ZEY ΣΩΣΟΝ ἴσῳ
πνεύματι.

1. *Incunda pugna est*] Quidam *incunda*, ex affinitate literarum. Perpetam.

2. *Adesse numen suum*] Scriptum *lumen* in membranis nostris, quibus hac in parte non adtipulamur. Adscriptis oræ quidam *fulmen*, quod placeret, nisi *numen* esset germana scriptura. Erat autem *fulmen* *νεφέλας*, minus monitorium. De quo pulchrè Cæcinnæ apud Senecam, qui varia fulminum nomina posuit.

S E X T I
J U L I I F R O N T I N I
V I R I C O N S U L A R I S,
I N S T R A T E G E M A T O N
L I B R U M S E C U N D U M.

P R Æ F A T I U N C U L A.

DISPOSITIS primo libro exemplis, in-
structuris (ut mea fuit opinio) ducem in his,
quæ ante commissum prælium agenda sunt, de-
inceps reddemus pertinentia ad ea, quæ in ipso
prælio agi solent, & deinde ea, quæ post præ-
lium. ² Et eorum, quæ ad prælium pertinent, species sunt:

L I B E R

I N D E X C A P I T U M.

CAP. I. DE tempore ad pugnam eligendo. II. De loco ad pugnam eligendo. III. De acie ordinanda. IV. De acie hostium turbanda. V. De insidiis. VI. De emittendo hoste, ne clausus prælium ex desperatione rediret egret. VII. De dissimulandis adversis. VIII. De constituenda per constantiam acie.	IX. De his, quæ post prælium fiunt, si res prosperè cesserint: & de confirmandis reliquis belli. X. De adversis emendandis, si res durius cesserit. XI. De dubiorum animis in fide retinendis. XII. Quæ faciendæ sunt pro castris, si satis fiducia in presentibus copiis non habeamus. XIII. De effugiendo.
- I. **M**ea fuit opinio] Paris. fert: & ita Scriverianus: non tam rectè.
2. Et eorum, quæ ad prælium] Modius mutavit distinctionem, cum legerent omnes: & deinde ea, quæ post prælium, & eorum quæ ad prælium &c. malè. Neque enim dicitur est de speciebus eorum, quæ ad prælium pertinent, ubi de iis egerit, quæ post prælium agi solent,
- cum id nec rectè nec ordine fieri possit, sed postquam, de quibus acturus est, indicavit, quæ sunt ea ipsa, quæ in prælio, aut post prælium faciendæ sunt, tum subjungit: & eorum, quæ ad prælium pertinent, species sunt: quæ sequuntur, s. tempus & locum pugnæ eligere, aciem peritè instruere, insidiis hostem circumvenire, aliæque de quibus hoc libro acturus est.

SEXT. JUL. FRONT. STRATEG.
LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De tempore ad pugnam eligendo.

EXEMPLUM I.

P. SCIPIO in Hispania, cum comperisset Hadrubalem Pœnorum ducem jejuno exercitu manè processisse in aciem, continuit in horam septimam suos, quibus præceperat, ut quiescerent, & cibum caperent: cumque hostes inediâ, siti, morâ sub armis fatigati, repetere castra cœpissent, subitò copias eduxit, &, commisso prælio, vicit.

II. Metellus Pius in Hispania 1 adversus Herculejum, cum ille oriente protinus die instructam aciem vallo ejus admovisset 2 fervidissimo tunc tempore anni, 3 intra castra suos continuit in horam dici sextam; atque ita fatigatos æstu, facilè integris & recentibus vicit suorum viribus.

III. Idem junctis cum Pompejo castris adversus Sertorium in Hispania, cum sæpe instruxisset aciem, hoste, qui imparem se duobus credebat, pugnam detrectante: quodam deinde tempore, 4 cum Sertorianos milites animadvertisset

I. **A**dv[er]sus Herculejum] Hirculium P. Lege supra notata. Et statim admonuisset, pro admovisset, perperam in eodem excusum.

2. Fervidissimo tunc tempore anni] Bene fervidissimo: Καύμυγος Græci vocant. Inde apud Athenæum: καυμυγὸς καύματ' ὄρα. Clemens: καυμυγὸς ὄρα καύματ'

τ' ὄρα, καυμυγὸς ἰδίω. Ita solent Scriptores quandoque καυμυγὸς Gellius lib. XVII. 10. N. Att. Cum in hospitii sui Antiatem villam æstus anni concessisset. Sic hieme anni legitur apud Suetonium, ἄρα, vel ὄρα ἔρας καυμυγὸς.

3. Intra castra] In Parisinus: Quod nimis geminum est in lectione sequentium.

4. Cum Sertor.] Tò cum delet P.

E

I. Hums

fer magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, 1 humerosque exerentes, 2 & lanceas vibrantes, existimavit ardori cedendum in tempore, recepitque exercitum, & Pompejo 3 idem faciendi auctor fuit.

IV. Postumius Cos. in Sicilia, cum castra ejus à Punicis trium millium passuum spacio distarent, 4 & dictatores Carthaginensium quotidie ante ipsa munimenta Romanorum dirigerent aciem, exiguâ manu levibus assidue præliis pro vallo resistebat: quam consuetudinem contemnente jam Pœno, reliquis omnibus per quietem intra vallum præparatis, ex more pristino, cum paucis sustinuit incursum adversariorum, ac solito diutius detinuit: quibus fatigatis, post sextam horam, 5 & jam se recipientibus, cum & inediâ quoque laborarent, per recentes suos hostem, quem prædicta profligaverant incommoda, fugavit.

V. Iphicrates Atheniensis, quia exploraverat, eodem assidue tempore hostes cibum capere, maturius vesci suos iussit, & eduxit in aciem, aggressusque hostem ita detinuit, ut

ei

1. *Humerosque exerentes*] Ita legendum: vulgò est *exercentes*.

2. *Et lanceas vibrantes*] Ineptè *librantes* hoc quidem in loco legit noster manuscriptus. Nec enim lanceæ *librantur*, ut minora tela; sed *vibrantur*, quod Virgilio est *crispare* vel *cornuscare hastilia*; Homero *πλάττει*. Cicero II. de Oratore: *Atque hujusmodi illa prolusio debet esse, non ut Samnitum, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utimur.* Theodor. Prodromus τὰ δέξτετα λαγρίεα vocat

3. *Idem faciendi auctor fuit*] Probo formulam veteris exarati: *idem audendi auctor fuit.* Nam ut hoc, sic & alia à Poëtâ sunt; Au-

ctor ego audendi — XII. Dictys Cretensis: *Quis Hector dux atque audendi auctor factus.*

4. *Et dictatores Carthaginensium*] Nihil mutandum existimamus cum doctissimo Freinshemio. Multos vidimus Codices, in quibus eam lectionem reperimus. Stevetchius tamen *ducatores* contentiosius defendit, qui sunt ἀγχι ἡγεμόνες, ἀσπυγέδροι. Quod nos, uno verbo, non probamus. Dictatores autem non sunt, ut Suidas exponit, *οἱ ἀπολασίου δέχων ἔχοντες*, neque *populi magistri*, ut apud antiquos vocatos Seneca tradit; sed imperatores & præfecti militum. Vide Hesygium.

5. *Et jam se recipientibus*] Veteres

ei nec configendi, nec abeundi daret facultatem. Inclinato deinde jam die reduxit suos, & nihilominus in armis retinuit: fatigati hostes non statione magis, quàm inediâ, statim ad corporis curam & cibum capiendum festinaverunt; Iphicrates rursus eduxit, & incompositi hostis aggressus est castra.

VI. Idem, cum adversus Lacedæmonios pluribus diebus castra cominas haberet, & utraque pars certis temporibus assidue pabulatum lignatumque procederet, quodam die militum habitu servos lixasque dimisit ad munera, milites retinuit;

teres etiam, ex confinio literarum.

1. Inclinato deinde jam die] Sic infrâ exemplo 13. Intelligit tempus illud diei, quod ad lumina Romani veteres eleganter dicebant, *πρὸ λύχρον ἀφίαις*. Cum oriente die dixit, diluculum intelligit, pro quo dicebant, *ad lucem*.

2. Servos lixasque dimisit ad munera] Calones & lixas. Uterque erat *δὲλ* *⊗* *σερπίως*. Festus: Calones, militum servi, dicti, qui lignea clavas ferebant, quæ Greci *κάλια* vocant: ubi malè *κάλια* quondam offendimus. Scribendum *πείρατωρως*, *κάλια*: ut *κρίγωνα κάλια*. *Κάλιον*, lignum, inde *καλοβάτης*, gallator, & *καλοπόδιον*, quod est *σκυπίνος ἐργαλείον*. Nonius: Calonum proprietas hæc habetur, quod ligna militibus subministrant: *κάλια* enim Greci ligna dicunt: ut Homerus *πολλάτε ζύλ' ἐπέγντο*. Inde *calones* *ξύλοφοροι*. Sed & *σελοφόροι* & sarcinarum custodes, & *δελοι δημόσιοι* in Glossis explicantur. Hoc sensu libro quarto legitur, cap. 1. Philippum post interdictum vehiculorum usum, e-

quitibus non amplius quàm singulos calones habere permisisse, pedibus autem denis singulos, qui molas & funes ferrent in æstiva exeuntibus, & ad alia ministeria conducerentur. Isidorus; Calones, *γαlearii militum*: quomodo Vegetio *lixæ* vocantur, ambo custodes ad sarcinas, & *σενοφύλακες*. Athenæus ex Dosiade: *ἐκασῶ αὐτῶν ἀγλαῖ-θῆσι δύο ἱερράποντες ξυλοφόροι, κελῆσι δ' αὐτῆς κελοφόροις*. Greci posteriores & Constant. in Tacticis *κάλιανας* appellant: ita enim pro *κάλιανας* accuratissimus Meursius monuit legendum. De *lixis* tam a quarariis quam mercenariis patia colliges ex Isidoro & Fulgentio. Sed in Isidoro mendosum fuit: *Lixa, aquam qua per milites ambulat, antiqui lixam dixerunt*: emendat vir doctus; *lixæ, agmen quod per milites ambulat, antiqui lixum dixerunt*. Puto legendum; *Lixa, aquarii qui per milites ambulat, aquam antiqui lixam dixerunt*. Cyrillus; *ὑδροφόρος*, *aquarius, aqua portator, lixio*. Immo *lixiones* sunt iidem cum *Lixis*.

tinuit; & cum hostes ¹ dispersi issent ad similia munera, expugnavit castra eorum, inermisque cum fasciculis passim ad tumultum recurrentes, faciliè ² aut cecidit, aut cepit.

VII. Verginius Cos. in Volscis, cum procurere hostes effusos ex longinquo vidisset, quiescere suos ac defixa tenere pila iussit. ³ Tunc anhelatos integris viribus exercitus sui aggressis avertit.

VIII. Q. Fabius Maximus, non ignarus Gallos & Samnites primo impetu prævalere, suorum autem infatigabiles spiritus, inter moras decertandi etiam incallescere, imperavit militibus, ut contenti essent primo congressu sustinere, ut hostem morâ fatigaret: quod ubi successit, admoto etiam subsidio suis, in prima acie universis viribus oppressum fudit hostem.

IX. Philippus ⁴ ad Cheronæam, memor sibi esse militem longo usu duratum, Atheniensibus acrem quidem, sed * inexercitatum & impetu tantum violentum, ex industria prælium traxit: moxque languentibus jam Atheniensibus, concitatius intulit signa, & ipsos cecidit.

X. La-

Suidas de eorum ministerio: λέγει, σφραγίσται. Στο δὲ ἢ τὸ γένος τῶν ἑργαστιῶν ἢ παρὰ σφραγίδων ἀνδρώπων. Ex quibus apparet ad alia etiam munera calones & lixas, quàm ad ligna & aquas ferenda fuisse adhibitos.

1. *Dispersi issent*] Hoc melius est, quàm *dispersissent* in vulgo ex-cussis.

2. *Aut cecidit*] P. occidit.

3. *Tunc anhelatos*] Vetusta P. *anhelantes*. Non damno reliquorum *anhelatos*, quod minus suspectum. *Anheli equi* apud Maronem, pro anhelantibus, quos Græci dicunt ex cursurâ *πυδιστῶν ἢ ἀδμεῖν*. *Anhelati* pro anhelan-

tes, nomen pro participio, Græcâ figurâ. Ita loqui amant optimi Scri-ptores.

4. *Ad Cheronæam*] Quidam *Cheroniam*. Deinceps appositè Macedonum *militem longo usu duratum* fuisse memorat. Justinus in eâdem historiâ: *assiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur*. Græcis opponuntur ἀθλητῶν ἢ ἰδιώται. Aristot. III. Nicomach. ἀσπερ δὲν ἀνότοις ὠτοῖσι (ἄνοις μὲρονται, & ἀθλητῶν ἰδιώταις. Sic in X. Dionys. Halicarn. ἀθλητῶν πόλεμων & σκληροφύλων contrarii, sibi invicem opponuntur. Sunt autem ἀθλητῶν πόλεμων, sive ἔργων, summi bellatores, longo usu dura-ti,

X. Lacedæmonii certiores ab exploratoribus facti, Mefsenios in eam exariffisse rabiem, ut in prælium cum conjugibus ac liberis descenderent, pugnam distulerunt.

XI. C. Cæfar bello civili, cum exercitum Afranii & Petreji circumvallatum 1 siti angeret, isque ob hoc exasperatus, 2 interfectis omnibus impedimentis ad pugnam descendisset, continuit suos, arbitratus alienum dimicationi tempus, quod adversarios & ira & desperatio incenderat.

XII. Cn. Pompejus fugientem Mithridatem cupiens ad prælium compellere, elegit tempus dimicationi nocturnum, 3 ut abeunti se opponeret: atque ita præparatus, subitam hostibus necessitatem decernendi injecit. Præterea sic constituit aciem, 4 ut Ponticorum quidem oculos adversâ Lunâ perfringeret, suis autem illustrem & conspicuum præberet hostem.

XIII. Jugurtham autem constat memorem virtutis Romanorum, semper inclinato die committere prælia solitum, ut si fugarentur sui, opportunam noctem haberent ad delitescendum.

XIV. Lucullus adversus Mithridatem & Tigranem, in Arme-

ti, qui constituunt veteranum exercitum, & diu edoctum, & ad omne momentum respondentem: *οὐλοφύλακας & ιδιωταις*, inexercitati & impetu tantum violenti, tyrones.

* *Inexercitatum*] Reperi in membris *inexercitum*; quod non mutat sententiam, & æquè sincerum est. Macrobius: *Ego Disarium nostrum inexercitum non relinquam*. Nam *exercitus* pro *exercitatus* solenne est apud infinitos auctores. Tacitus de Agrippina: *ad omne flagitium exercitia*: ubi malunt tamen *exercitata* reposuisse *οἱ τὴν ζευματικὴν πυγδὴς*.

1. *Siti angeret*] Sic emendatum in recentioribus. Alii malè, *angeret*.

2. *Interfectis omnibus impedimentis*] *Scrivierius interceptis*. Istud maximè Stevvechio retinendum videtur.

3. *Ut abeunti*] *P. adeunti*; & mox *decertandi*.

4. *Ut Ponticorum quidem oculos* &c.] *Florus*: *Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus quippe quasi commilitans, quum à tergo se hostibus, à facie Romanis prabuisset, Pontici per errorem longius cadentes umbras suas quasi hostium corpora petebant*.

Armenia majore apud Tigranocertam, cum ipse non amplius quindecim millia armatorum haberet, hostis autem innumerabilem multitudinem, eoque ipso inhabilem, ¹ usus hoc ejus incommodo nondum ordinatam hostium aciem invasit, atque ita protinus dissipavit, ut ipsi quoque reges abjectis insignibus fugerent.

XV. Cl. Tiberius Nero adversus Pannonios, cum barbari feroces in aciem oriente statim die processissent, continuit suos, passusque est ² hostem nebulâ & imbribus, qui fortè illo die crebri erant, verberari; ³ ac demum ut fessum stando & pluvîâ non solum animo, sed & lassitudine deficere animadvertit, signo dato, adortus, superavit.

XVI. C. Cæsar in Gallia, quia compererat ⁴ Ariovisto Germanorum regi institutum, ⁵ & quasi legem militibus non pugnandi decrefcente Lunâ, tum potissimum acie commissa impeditos religionē hostes vicit.

XVII. D. Au-

1. *Usus hoc ejus incommodo*] Tò ejus delet P.

2. *Hostem nebulâ & imbribus verberari*] Verberari est occupari. Cap. 2. *Ut adverso Sole, & vento & pulvere barbarorum occuparetur exercitus.* Alio modo verbera ventorum vocat Lucretius *ἀνέμων πλινθίζην*, vel *ἀνεμφοδολίαν*, concussationem.

3. *Ac demum*] Quidam deinde; & sic P.

4. *Ariovisto Germanorum regi*] Impropriè regem Germanorum ait fuisse Ariovistum. Sic lib. IV. cap. 5. *C. Cæsar adversus Germanos & regem Ariovistum pugnaturus, &c.* Satis usitatè tamen secundum imperium, quod angusta tantum & bellica quædam fuit *ἄρχη*, nomine non potestate; qualis in Graciâ Lacedæmoniorum. Ita Cæsari

Theutomatus aliquis Olloriconis filius, rex Nitiobrigum appellatur; ut eadem potestas apud Gallos tum temporis fuerit, haud absurdè inde ducas. Lege quæ de Germanorum regibus tradit Tacitus, in *de Mor. Germ.* ubi regem principem vocat more Græcorum, qui & Homero frequentior, vocare τὸς βασιλεῖς, τὸς ἀρχοντας.

5. *Et quasi legem militibus*] P. *Et quasi lege esse non pugnandi*: quod vulgò additur *militibus*, glossèma est. Cæterum Plutarcho notatum, Cæsarem ex hac Germanorum superstitione opportunam pugnandi occasionem arripuisse. Meminerunt plurimi Veterum & inter alios Cæsar de Bello Gallico: *non esse fas Germanos superare, si ante novam Lunam prælio contendissent.* Eandem religionem Lacedæmonii observava-

XVII. D. Augustus Vespasianus, Judæos Saturni die, quo eis nefas est ¹ quicquam feriæ rei agere, adortus superavit.

XVIII. Lyfander Lacedæmonius adversus Athenienses ² apud Ægospotamum, instituit certo tempore infestari naves Atheniensium, deinde revocare classem: qua re in consuetudinem perductâ, cum Athenienses post digressum ejus ad contrehendas copias dispergerentur, extendit ex consuetudine classem, & recepit. Tum hostium maxima parte ex more dilapsa, reliquos adortus, occidit, & universas naves cepit.

servabant, ut est apud Pausaniam: *ἔτι καὶ τὸν νόμον αὐτοῖς, μὴ πρὸς τὴν μνηστῆρα ἐξέρχουσι, πρὶν ἢ πάλιν τὸ κώλον τὸ σελήνης γενέσθαι.* De quâ Lycurgi legem commemorat Lucianus *de Astrologia*: *μηδὲ ἐς πόλεμον πωχευέην, ΠΙΠΙΝ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΑΙΗΝ ΠΑΗΡΕΑ ΓΕΝΕΣΘΑΙ.*

1. *Quicquam seria rei agere*] Sabbatorum observatio Judæis sæpe noxia fuit in bello. Vide doctissimum Cunæum lib. II. cap. 22. de Rep. Hebr. ubi ex Maimonide notat, Judæos paganorum urbes, cum sabbatum est, obsidere, atque

etiam prælium cum illis conferere. Nos aliud agamus.

2. *Apud Ægospotamum*] Multi codices hâc in voce corrupti sunt: alii *Ægeopotamon*, quidam *Egeopotaneos*, nonnulli *Ægeopotamos* legunt, testante Modio. Nihil verius est, quàm *Ægospotamum* rescribendum, vel *Ægospotamos*, Græcorum formâ. Nam hi communiter *αἰγὸς ποταμὸς* vocant, quem fluvium Latini *Ægospotamum*, *Ægospotamos*, vel *Ægos flumen*. Sic *αἰγὸς λιμὴν*, *Capra fluvius*, aut *Capra fluvii*; cum sit unicus fluvius.

C A P U T II.

De loco ad pugnam eligendo.

EXEMPLUM I.

M. CURIUS, quia ¹ phalangi regis Pyrrhi explicatæ resisti non posse animadvertibat, dedit operam, ² ut in angustiis confingeret, ubi conferta sibi ipsa esset impedimento.

II. Cn.

1. *Phalangi regis Pyrrhi explicatæ*] Mendosè P. habuit,

phalange: & statim explicatæ.

2. *Vi in angustiis*] Hoc verius, quam

II. Cn. Pompejus in Cappadocia ¹ elegit locum castris editum; unde ² adjuvante proclivio impetum militum, facile ipso ³ decursu Mithridatem superavit.

III. C. Caesar adversus Pharnacem Mithridatis filium dimicaturus, in colle instruxit aciem, quæ res expeditam ei fecit victoriam. Nam pilâ ex edito in subeuntes barbaros emissâ, ⁴ protinus eos averterunt.

IV. Lucullus adversus Mithridatem & Tigranem, in Armenia majore, apud Tigranocertam dimicaturus, collis proximi planum verticem raptim cum copiarum parte adeptus, in subiectos hostes ⁵ decurrit, & equitatum eorum à latere invasit, ⁶ aversumque, & eorundem partem peditum perturbantem infecutus, clarissimam victoriam retulit.

V. Ven-

quàm quod in exarato scriptum fuit, *angustis*: Angustiarum viarum sunt *σενχοχελαι*, quas in omnibus proeliis observabant veteres. Sic Themistocles hortabatur Aristidem *ἐν τῆς σενχῶς ναυμειχίῳ*. Plutarchus in vitâ, & noster ex. ult.

1. *Elegit locum castris editum*] Sic legendum, non ut alii codices habent, *in castris editum*.

2. *Adjuvante proclivio*] Ultimam literam noster manuscriptus expungit, legitque *proclivi*. *Proclive* pro *proclivium*, *ἐπακλῖς*, quod in gloss. *ακλίως*, exponitur *ἐπιπέτως ἐπιπέδον*. Elegantius.

3. *Decursu*] P. *discursu*.

4. *Protinus eos averterunt*] *Quidam protenus*, *ἐξ αρχῆς*. Cap. 7. *Protenus* ad eripiendam classen ducto exercitu suis opem tulit: quod ubique recipiendum ex libris Scripserianis.

5. *Decurrit*] Vereres *decucurrit*, scribunt; cujus scripturam &

ubique confirmat noster Parisiensis. Cato contra Pisonem: *video hæc tempestate concucurrisse omnes adversarios*. Sic *excucurrit* Caesari, *præcucurri* Comico, & alia: vide Pifscianum lib. 10.

6. *Aversumque, & eorundem partem peditum perturbantem infecutus*] Hoc modo lege primum, non *adversumque*; quod rectè vidit ex libris chirographis optimus Modius, quanquam more suo loquendi genus adtextis suis pannis ampliaverit. Deinceps *turbatam ànī* & *perturbantem* reposuit; cui nemini hæcenus tutum fuit suffragari: quanquam dissentientibus Stevvechio & Palmerio tota ferme periodus iudicii subiecta fuerit; quorum ille commodius legendum existimabat, & *eorundem pariter peditem perturbantem*: hic malebat, & *eorundem in arcto peditem perturbantem*, optimâ sanè perturbatione.

5. *Apud*

V. Ventidius adversus Parthos non antè militem eduxit, quàm illi quingentis non amplius passibus abessent; atque ita procurfione subitâ ad eò se admovit, ut sagittas, quibus ex longinquo usus est, cominus applicitus eluderet: quo consilio, quia quandam fiducia etiam speciem ostentaverat, celeriter barbaros debellavit.

VI. Hannibal ¹ apud Numistronem contra Marcellum pugnaturus, cavas, & præruptas vias objecit à latere; ipsaque loci naturâ pro munimentis usus, clarissimum ducem vicit.

VII. Idem apud Cannas, cum comperisset Volturnum amnem, ² ultra reliquorum naturam fluminum ingentes auras manè perflare, ³ quæ arenarum & pulveris vortices agerent; sic direxit aciem, ut tota vis à tergo suis, Romanis in ora & oculos incidere: ⁴ quibus incommodis mirè hosti adversantibus, illam memorabilem adeptus est victoriam.

VIII. Marius adversus Cimbro ac Teutonon constituta die pugnaturus, firmatum cibo militem ante castra collocavit, ut per aliquantum spaciū, quo adversarii dirimebantur, exerci-

1. *Apud Numistronem*] *Munifronem* transpositis literis, P. & statim *Volturnum*: Sed hæc gemina.

2. *Ultra reliquorum naturam fluminum*] Ista flumina Græcis à *vovog*, dicta, quæ auras non remittunt. Ab amne Volturno qui veniebat ventus, quod ab Oriente flaret, Volturnum appellarunt indigenæ. Quo nomine notus scriptoribus Romanis fuit.

3. *Quæ arenarum & pulveris vortices agerent*] *Vortices* est vetus & vera lectio, quanquam in Parisiensi *Vortices* excusum fuit: ut *voster*, *volutus*, *vortere*. Sed Fabius auctor est lib. I. cap. 7. primum Scipionem Africanum, *verticem* &

versus per e exarasse, quæ priores per o extulere, *vorticem* & *vorsus*. Elegans porrò loquendi genus & hyperbolicum est, *arenarum & pulveris vortices agere*, quo veteres eodem vel parili modo nunquam usi sunt. Sic Aulus Gellius lib. XVI. *montes arenarum* dixit: Lucretius *nebulam pulveris*, & *nimbos arena*. Cæterum MS. habet *pulverum*, de quo consulendus est Priscianus.

4. *Quibus incommodis mirè hosti adversantibus*] Aliter visum fuit legenti Barthio, *quis sibi commotis mirè hosti adversantibus*: quod mirè ipsum juvat. Sed non debuerat Vir optimus illud *incommodis*

exercitus hostium potius labore itineris profligaretur: fatigationi eorum deinde incommodum aliud objecit, ita ordinata suorum acie, ut adverso Sole, & vento & pulvere barbarorum occuparetur exercitus.

IX. Cleomenes Lacedæmonius, adversus Hippiam Atheniensem, qui equitatu prævalebat, planiciem in qua dimicaturus erat, arboribus prostratis impedivit, & inviam equiti fecit.

X. Iberi in Africa ingenti hostium multitudine excepti, timentesque ne circumirentur, applicuerunt se flumini, quod altis in ea regione ripis ¹ profluebat: qui ita à tergo amne defensi & subinde cum virtute præstarent, incurfando in proximos, omnem hostium exercitum straverunt.

XI. Xanthippus Lacedæmonius, solâ loci commutatione, fortunam Punici belli convertit: nam ² cum desperantibus jam Carthaginensibus mercede sollicitatus, animadvertisset Aphros quidem, qui equitatu & elephantis præstabant, colles sectari: à Romanis autem, quorum robur in peditibus erat, campestria teneri, Pœnos in plana deduxit: ubi per elephantos, dissipatis ordinibus Romanorum, sparfos milites per Numidas persecutus, eorum exercitum fudit: ut illam diem terra marique victorem.

XII. Epaminondas dux Thebanorum, adversus Lacedæmonios directurus aciem, pro fronte ejus decurrere equitibus jussis, ³ cum ingentem pulverem oculis hostium objecisset, expectationemque ⁴ equestris certaminis prætendisset, circumducto pedite ab ea parte, ex qua decursus in adversam hostium aciem ferebat, inopinantium terga adortus cecidit.

XIII. Lacedæmonii trecenti contra innumerabilem multitudi-

namnasse, quasi de civitate non factis bonâ, ut ipse subjungit. Secus iudico, nec aliter immuto.

1. Profluebat] P. præfluebat.

2. Cum desperantibus] Fortè me-

lius, cum à desperantibus, &c.

3. Cum ingentem pulverem] Lib. IV. cap. 7. Pulvis, quem pecora excitaverunt, &c.

4. Equestris certaminis] Nostri P.

titudinem Persarum, Thermopylas occupaverunt, quarum angustiae non amplius, quam parem numerum cominus pugnaturum, poterantmittere: eaque ratione quantum ad congressus facultatem, æquati numero barbarorum, virtute autem præstantes, magnam eorum partem occiderunt: nec superati forent, nisi per proditorem Ephyaltem Trachiniam circumductus hostis, à tergo eos oppressisset.

XIV. Themistocles dux Atheniensium, cum videret utilissimum Græciæ, adversus multitudinem Xerxis navium, in angustiis Salaminis decernere, idque persuadere civibus non posset, solertia effecit, ut à barbaris ad utilitates suas Græci compellerentur: simulatâ namque proditione, misit ad Xerxem, qui indicaret populares suos de fuga cogitare, difficilioremque rem ei futuram, si singulas civitates obsidione aggrediretur. Qua ratione effecit, ut exercitus barbarorum primum inquietaretur, dum tota nocte in statione custodia est: deinde, ut sui manè integris viribus, cum dictis barbaris vigiliâ marcentibus confligerent, loco ut voluerat arcto, in quo Xerxes multitudine qua præstabat, uti non posset.

1. *Angustis Salaminis*] *Salaminis* in Vet. P. *ὁ τῶν στενῶν ὁ Σαλαμίνος*. Sed istud placet. Statim: *solertia effecit*, in membranis, *efficit*; præsens pro præterito, ut paulò post. *Solertia* est consilium, sive *σοφία* &

σοφία, ut habet Polyænus.

2. *Vigiliâ marcentibus*] *Marcidis* habuit noster MS. Tacitus *Annal.* VII. *Libidinosi vigiliis marcibus*. Apulejus, III. *Mil. Lumibus meis vigiliâ marcibus*.

CAPUT III.

De acie ordinanda.

EXEMPLUM I.

CN. SCIPIO in Hispania, adversus Hannonem ad oppidum Indibile, cum animadvertisset Punicam aciem ita directam, ut in dextro cornu Hispani constituerentur, robu-

1. **UT** in dextro cornu Hispani constituerentur, *robustus* *quidem miles*] Robustum militem, quia Hispani gens bellicosa apud Li-

robustus quidem miles, sed qui alienum negotium ageret: in sinistro autem Aphri minus viribus firmi, sed animi constantioris, reducto sinistro latere, suorum dextro cornu, quod validissimis militibus extruxerat, obliquâ acie cum hoste conflixit. Deinde, fuis fugatisque Aphris, Hispanos, qui in recessu spectantium more steterant, facillè in deditio- nem compulit.

II. Philippus Macedonum rex, adversus Illyrios gerens bellum, ut animadvertit frontem hostium stipatam, electis de toto exercitu viris, latera infirmiora, fortissimis suorum in dextro cornu collocatis, sinistrum latus hostium invasit, turbatâque acie totâ, ¹ victoriam profligavit.

III. ² Permenes Thebanus, inspecta Persarum acie, quæ robustissimas copias in dextro cornu collocatas habebat, simili ratione & ipse suos ordinavit, omnemque equitatum & fortissimum quemque peditum in dextro cornu, infirmissimos autem contra fortissimos hostium posuit, præcepitque ut ad primum impetum eorum sibi fuga consulerent, & ³ in silvestria confragosaque loca se reciperent: ita frustrato robore exercitus, ⁴ ipse optimâ parte virium suarum, (dextro cornu,) totam circuit aciem hostium, & evertit.

IV. P. Cor-

Livium. Florus lib. II. cap. 6. *bel-
latrix viris armis que nobilem His-
spaniam vocat.*

1. *Victoriam profligavit*] Id est, consummavit. Tacitus II. Histor. *Profligarerat bellum Hispanicum Vespasianus.* Augustus in Ancyrano Marmore: *Cæpta profligatæque opera à patre meo perfecti.* Glossæ Cyrilli: *κατατροπή, profligo, conficio.* Aliæ: *περιεργασίη, consummatus, profligatus.*

2. *Permenes*] P. Parmenes: quæ minimè mihi aridet lectio, nec

mutatam velim aut rejectam, quæ edita est, cum & melior sit, & plures habeat fautores libros vetustissimos.

3. *In silvestria confragosaque loca*] Sic statim infra exemplo 7. *In colle confragoso*, & sub finem hujus capituli, *perduceret hostes in confragosa loca*, & alibi scriptus.

4. *Ipse optimâ parte virium suarum, dextro cornu*] Illud dextro cornu inclusum è glossâ esse, suspicantur Stevvechius & Scriverius.

IV. P. Cornelius Scipio, cui postea Africano cognomen fuit, adversus Haldrubalem ducem Pœnorum in Hispania bellum gerens, ita per continuos dies ordinatum produxit exercitum, ut media acies fortissimis fundaretur: sed cum hostes quoque eadem ratione assiduè ordinati procederent, Scipio eo die, quo statuerat decernere, commutavit instructionis ordinem, & ¹ firmissimos, id est legionarios, in cornibus collocavit, ac levem armaturam in media acie, sed ² retractatam: ita cornibus, quibus ipse prævalebat, infirmissimas hostium partes ³ lunatâ acie aggressus facilè fudit.

V. Metellus in Hispania, eo prælio quo Herculejum devicit, cum comperisset cohortes ejus, quæ validissimæ vocabantur, in media acie locatas, ipse mediam suorum aciem reduxit, ne eâ parte antè cum hoste confingeret, quàm ⁴ cornibus confligatis mediòs undique circumvenissent.

VI. Artaxerxes adversus Græcos, ⁵ qui Persidem intraverant,

1. Firmissimos, id est, legionarios] Vide quæ supra notamus. Verus Glossarium, Ταγματῆς, legionarius. Ibidem mendosè est Ταγμα, τὸ στρατιωτικὸν σημεῖον, Vexillum: Lego, Τάγματ' στρατιωτικὸν σημεῖον. Nihil certius, quod ad emendationem adduximus.

2. Retractatam] Scribunt, retractam: Nihil mutamus. Paulus mutilator Festi rovarios appellat, qui levi armatura primi prælium committebant. Glossarium: rogarii, ἀροβολῆς ὄν. Malè legit rogarii, pro rovarii. Nam ut ante imbrem ferè forare solet, sic illi, ante gravem armaturam quod prodibant, rovarii dicti sunt.

3. Lunatâ acie] Parisiensis legit, limata. Illud retineo, quanquam limatam dicebant etiam veteres. Lunata est in modum lunæ dispo-

sita & ordinata. Julius Pollux: Σελήνης χήμασι, μνησίδης, ἀμφικυρτόν, ἡμίτομόν, πεινοσλήν. Onofander in Strategico: τὸ δ' ἐν τοῖς εἰς τὸ μέσον κλάπης Ἑμβυσειδῶς ἀνπιπυρκατ' ἑσθροῖς ἐνάνητ' ἰσώται καὶ μὴ ἀσθαγῆται. Libro I. cap. 5. Vallum in ripa ejus in modum curvæ luna duxit.

4. Cornibus confligatis] Modius, profligatis.

5. Qui Persidem] Restituenda lectio vetus, Persidam. Et sic in editione nostrâ Parisiensi legebatur, Περίδα, pro Persidem. Persida quippe & Persis dicebatur particularis Persarum regio, quæ non περιούσι πόλεις sed πόλεις Περίδος complectebatur. Ex quarto casu Græcorum, τῷ Περίδα factus est Latinis primus, hæc Persida, ut in aliis sexcentis.

verant, cum multitudine superaret, latius quàm hostes acie instructâ, in fronte equitem, levemque armaturam in cornibus collocavit; atque ita ex industria lentius procedente media acie, copias hostium cinxit, ceciditque.

VII. Contrâ Hannibal ad Cannas reductis cornibus, productaque media acie, nostros primo impetu protrusit. Idem conferto prælio, paulatim invicem sinuantibus, procedentibusque ad præceptum cornibus, avidè insequentem hostem in mediam aciem suam recepit, & ex utraque parte compressum cecidit, veterano & diu edocto usus exercitu: hoc enim genus ordinationis exsequi, nisi peritus, & ad omne momentum respondens miles, vix potest.

VIII. Livius Salinator & Claudius Nero, cum Hasdrubal bello Punico secundo decertandi necessitatem evitans, in colle confragoso post vineas aciem direxisset, ipsi 2 reductis in latera viribus, vacuâ fronte ex utrâque parte circumvenerunt eum; atque ita aggressi superaverunt.

IX. Hannibal, cum frequentibus præliis à Claudio Marcello superaretur, novissimè sic castra metabatur, ut aut montibus, aut paludibus, aut simili locorum aliqua opportunitate adjutus, aciem eo modo collocaret, ut vincentibus quidem Romanis, penè indemnem recipere posset intra munimenta exercitum; cedentibus autem, instandi liberum haberet arbitrium.

X. Xanthippus Lacedæmonius in Aphrica adversus M. Attilium Regulum levem armaturam in prima acie collocavit, in subsidio autem robur exercitus; præcepitque auxiliariis, ut emisissis telis cederent hosti; & cum se intra suorum ordines recepissent, confestim in latera discurrerent, & à cornibus rursus erumperent, exceptumque jam hostem à robustioribus, & ipsi circumirent.

XI. Sertorius idem in Hispania adversus Pompejum fecit.

XII. 1 Clean-

1. In mediam aciem] In abest omnibus antiquis.

2. Reductis in latera viribus] P. deductis &c.

1. Clean-

XII. 1 Cleandridas Lacedæmonius adversus Lucanos densam instruxit aciem, ut longè minoris exercitus speciem præberet: 2 securioribus inde hostibus, in ipso certamine diduxit ordines, & à lateribus circumventos eos fudit.

XIII. 3 Gastron Lacedæmonius, cum in auxilium Ægyptiis adversus Persas venisset, & sciret firmiorem esse Græcum militem, magisque à Persis timeri, commutatis armis Græcos in prima posuit acie, & cum illi æquo Marte pugnarent, submisit Ægyptiorum manum: Persæ cum Græcis, quos Ægyptios opinabantur, restitissent, superveniente multitudine, quàm ut Græcorum expaverant, cesserunt.

XIV. Cn. Pompejus in Albania, quia hostes & numero & equitatu prævalebant, juxta collem in angustiis protegere galeas, ne fulgore earum conspicui fierent, jussit: equites deinde in æquum procedere, 4 ac velut prætere pedibus; præcepitque eis, ut ad primum impetum hostium refugerent; & simulac ad pedites ventum esset, in latera discederent: 5 quod ubi explicitum est, patefacto loco subita peditum surrexit acies, in vestrosque temerè hostes, inopinato interfusa prælio cecidit.

XV. M. Antonius adversus Parthos, qui infinita multitudine sagittarum exercitum ejus obruebant, subfidere suos, & restudinem facere jussit; supra quam transmissis sagittis, sine militum noxa exhaustus est hostis.

XVI. Hannibal adversus Scipionem in Africa, cum habebat

1. *Cleandridas*] Perperam *Cleandridas* vocatur hic in quibusdam vulgò editis. Statim cum Scriverio lege *Lucanos*, ut edidimus: Vulgò pessimè *Lycaonas*.

2. *Securioribus inde hostibus*] *Securis* P. Lego, *securis* deinde *hostibus*: & sic læpius.

3. *Gastron*] Ita benè Scriverius; cum esset *Gastronius* in proletariis.

4. *Ac velut prætere pedibus*

bus] Ante tendere, quod verbum castrense. Hyginus Gromat. *Exploratores in strigà cohortis prima præterant*. Lego: *primi præterant*. D. Ambrosius: *tanquam in prociñctu positus præludit prælium, & velut coram posito præterit hoste*.

5. *Quod ubi explicitum est*] *Displetum*. P. & deinceps *consurrexit*, optimà correctione.

haberet exercitum ex Pœnis & auxiliariis, quorum pars non solum ex diversis partibus, sed etiam ex Italicis constabat, post elephantos octoginta, qui in prima fronte positi hostium turbarent aciem, auxiliares Gallos, & Ligures, 1 & Baleares Maurosq̄ue posuit, ut non fugere possent, Pœnis à tergo stantibus, & hostem oppositi si non infestarent, ac certe fatigarent, tum suis & Macedonibus, qui jam fessos Romanos integri exciperent, in summa acie collocatis novissimos Italicos constituit, quorum & timebat fidem, & segnitiem verebatur, quoniam plerosq̄ue eorum ab Italia invitos extraxerat. 2 Scipio adversus hanc formam, robur le-

1. *Et Baleares Maurosq̄ue*] Plurimi, *barbaros Maurosq̄ue*; quasi non omnes sint æquè barbari. Livius in historiâ: *Hannibal ad terrorem primum elephantos* (LXXX. autem erant, q. n. v. i. a. a. b.) *instruxit; deinde auxilia Ligurum Gallorumq̄ue Balearibus Maurisq̄ue admisis.*

2. *Scipio adversus hanc formam*] Malè Polybium assequutus est in illâ pugna describendâ: vel si Livium aliis verbis expressit, eundem errorem ab eo quem imitabatur, mutuatus est, dum ita scripsit: *Scipio adversus hanc formam, robur legionis triplici acie in fronte ordinatum, per hastatos & principes & triarios opposuit, nec continuas construxit cohortes, sed manipulis inter se distantibus spatium dedit.* Quomodo per continuas cohortes potuisset tunc aciem ordinare Scipio, cum nondum in cohortes legio divideretur, & mos militiae perpetuus eo tempore exigeret aciem instrui manipulis inter se distantibus, sed alio modo quam tum ea

gionis, disponi voluit Scipio? Hoc enim solo recessit ab ordinandi vulgato usu, quod directa per aciem hastatorum & principum intervalla uno ductu ac tenore petiit, cum aliter disponi solerent. Fefellit Livium, fortè & Frontinum, vox Græca *αριστοι*, quæ apud Polybium non aliud significabat, quam manipulum centum & viginti militum, cum vulgò apud Græcos Scriptores illius ævi cohortem designaret sexcentis hominibus constantem. Sed nec scio quid illud sit, quod à Frontino scriptum est: *robur legionis triplici acie in fronte ordinatum, per hastatos, principes & triarios?* In fronte quidem ordinabantur hastati, qui & primi pugnant: sed principes qui secundam aciem constituebant, & triarii, qui tertiam, non possunt dici unâ cum hastatis in fronte ipsâ ordinati. Livius lib. VIII. *de hastatis* dicit, *primam eos frontem habuisse juvenum pubescentium ad militiam.* Si prima frons hastatorum fuit, non etiam quæ sequebantur acies principum

gionis, triplici acie in fronte ordinatum per hastatos & principes & triarios opposuit, nec continuas construxit cohortes, sed manipulis inter se distantibus spacium dedit, per quod elephantum ab hostibus acie facile transmitti sine perturbatione ordinum possent: ea ipsa intervalla expeditis velutibus implevit, ¹ ne interluceret acies; dato eis præcepto, ut ad impetum elephantorum, ² vel retro, vel in latera concederent. Equitatum deinde in cornua divisit, & dextro Romanis equitibus Lælium, sinistro Numidis Masinissam præposuit: quæ tam prudens ordinatio, non dubiè causa victoriæ fuit.

XVII. Archelaus adversus L. Syllam, in fronte adper-

tur-
pium & triariorum in primâ fronte aciei constituisse putandæ sunt. Sed & illud falsum quod ait, *robur legionis in primâ fronte collocatum*. Hic iterum cogitavit in ævi militiam & ordinationem, quæ robur legionis in primâ fronte collocabat. Conutarium usum receptum fuit apud veteres bellatores, qui robur legionis in postremâ acie collocabant. Sed hæc hæcenus.

1. *Ne interluceret acies*] Hoc non habet neque Polybius; neque ex eo Livius. Sed Frontinus ad ætatis suæ morem respiciens, quo interlucere non debebat acies, nullis inter ordines aperiri solitis viis, ideo hanc causam retulit, cur Scipio intervalla ordinum in acie à se ordinatâ replenda curaverit velutibus. Atqui ex arte quæ tunc observabatur, id ille factitavit. Viæ illæ patentis inter manipulos relinqui solitæ, vulgo velutibus ac levi armaturæ assignabantur, ut inde primo conflictu contra hostem emitti possent. Quod cum fecit-

sent, rursus aut per eadem intervalla se recipiebant, aut in latera discurrerant, ut locum darent hastatis in primâ acie post velites ac levem armaturam pugnaturis: Polybius; τὰ δὲ Ἀρχιμήδου τὸ πρῶτον σημειῶν ἀνεπαρήρα τὴν τῶν ῥοχφραμῶν ἀπεργίαν, περιχρῆσθαι τῆς τῆς ἀποκινδυνώσεν. Et bene ἀποκινδυνώσεν, quod proprium vitium fuit, qui primi præliabantur. Inde quatuor hisce nominibus Polybio vocantur, ὄχινοι, ῥοχφράμοι, ἀποκινδυνώσαντες & ἀποταπεινώσοι, quæ perperam in versione passim viro summo Isaac Casaubono confunduntur.

2. *Vel retro vel in latera*] Paris. & alii: *ῥετὰ ἢ ἑλὴν ἢ ἐν ἑσπέρῃ* concederent: quod manavit à Livio, in quo est: *ut ad impetum elephantorum aut post rectos refugerent ordines, aut in dextram laevamque discursu, applicantes se antesignanis viam quâ irruerent, in ancipitia tela bellum darent.*

3. *L. Syllam*] Scyllam, in quibusdam

turbandum hostem ¹ falcatas quadrigas locavit, in secundâ acie phalangem Macedonicam; in tertiâ, Romanorum more, armatos auxiliares, mixtis fugitivis Italicæ gentis, ² quorum pernicitati plurimum fidebat; levem armaturam in ultimo statuit. In utroque deinde latere equitatum, cujus amplum numerum habebat, circumeundi hostis causâ posuit. Contra hæc Sylla fossas amplæ latitudinis in utroque latere duxit, & capitibus earum castella communivit: quâ ratione, ³ ne circumiretur ab hoste, & peditum numero, & maximè equitatu superante, consecutus est. Triplicem deinde peditum aciem ordinavit, relictis intervallis, per levem armaturam, & equitatum, quem in novissimo collocaverat, ⁴ ut cum res exegisset, emitteret eum: ⁵ tum prosignanis, qui in secundâ acie erant, imperavit, ut densos numerososque palos firmè in terram defigerent; intraque eos, appropin-

busdam corruptum est & ineptum.

1. *Falcatas quadrigas*] Ita retinendum; & nihil tam notum est, quàm *falcata quadriga* apud auctores bellicos. Lucretio sunt *falciferi currus*; Græcis δὲ ἄπυνοφόροι. Quare πὲ factas in Vet. P. positum, eliminamus.

2. *Quorum pernicitati*] *Pervicacia* alii, & fortasse rectè: Desperatione enim veniæ verisimile est, tales Italicos fuisse.

3. *Ne circumiretur ab hoste*] *Nepos* noster *Datame: Locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, &c.* Sic *circumiri multitudine*, Themistocle dixit. Et Cicero, *circumiri belli fluctibus*. In sequentibus lego: *propter levem armaturam*.

4. *Ut cum res exegisset, emitteret eum*] Lego: *ut cum res exegisset, emitteretur*. Hoc novum in-

ventum Syllæ plurimi veterum laudarunt. In antiquâ ordinatione ob aliam causam & aliter intervallis distincta acies. Jul. Africanus in libris qui nondum sunt editi *de re Bellicâ* caput habet πρὸ δόποτων ἢ ἀποσημείων ἢ φάλαγγος. In eo multa miranda secundum τακτικόν.

5. *Tum prosignanis*] *Tum postsignanis* quidam: & ita planè legendum. *Prosignanos*, perperam pro antesignanis accipiunt: non enim in secundâ acie. Atqui paulò post etiam *antesignanorum* meminuit, ut nos verisimè emendamus. Omnes qui ante signa pugnabant, primam aciem constituebant, & *antesignani* erant; cæteri *postsignani*: Hi totam aciem constituebant. Et fallitur vir doctus, qui *subsignanos* pro secundis habet, & in secundâ acie pugnantes, quam

pinquantibus quadrigis, ¹ ante signa nostra aciem recepit : tum demum sublato univerforum clamore velites & levem armaturam ingerere tela jussit : quibus factis quadrigæ hostium aut implicitæ palis, aut exterritæ clamore telisque in suos conversæ sunt, turbaveruntque Macedonum instructuram : quâ cedente cum Sylla staret, & Archelaus equitem opposuisset, Romani equites subitò emissi, averterunt eos, consummaruntque victoriam.

XVIII. C. Cæsar, Gallorum falcatas quadrigas eâdem ratione palis defixis excepit inhibuitque.

XIX. Alexander ad Arbela, cum hostium multitudinem vereretur, virtuti autem suorum fideret, ² aciem in omnem partem spectantem ordinavit, ut circumventi, undique pugnare possent.

XX. ¹ Æmi-

ex Livio colligit præcipua & plurima signa habuisse. Nobis aliud videtur, quamvis hæc maximè confusa sint in veterum historiis.

1. *Ante signa nostra aciem recepit*] Puto legendum: *antesignanorum aciem recepit*. Cum postsignanis secundam aciem assignet, apparet, antesignanis primam tribuisse. Per antesignanos autem intellige velites & levem armaturam.

2. *Aciem in omnem partem spectantem*] Quintus Curtius *versatilem* vocat lib. IV. in eâdem narratione. Sed egregiè vir doctus ad illum fallitur animo, qui ἀμφιστοιμίαν fuisse putat, de quâ Hesychius: Ἀμφιστοιμία φύλαξις, ἢ τῆς ἡμετέρας ἕχου ἀντιπεφυγμένης. Nihilominus. Hæc acies *in omnem partem spectans*, *πληθίων* est, sive τετραγώνου τῆς, ut à Sextio Philosopho vocatur, cujus Seneca meminix Ep.

LIX. qui *quadratum agmen* Latine vocat, ut etiam τετραγώνου πύργου Onofand. & alii veterum. Quidam melius τετραστόμου vel τετραστόμου, quod à quatuor lateribus armatos in hostem conversos haberet. Hujusmodi *πληθία* sive quadratas acies in omnes partes spectantes Græci posterioris ævi sub Constantinopolitano Imperio, quando ex peditibus atque equitibus exercitum compositum habebant, quam *σύνμικτον πύργον* vocabant, id est, miscellam ordinationem, à tergo peditum collocare consueverant sub nomine *ιστοφυλάκων*. Eorum forma *πληθίων* nomine vocatur: nam *πληθίων* proprie est quadratum oblongum lignum, in quo formantur lateres sive *πληθίου*. Inde Grammatici *πληθίων* interpretantur *ἑξήμισι τετραγώνου ἑτερόμετρικῆς*, formam quadratam oblongam; quomodo &

XX. 1 *Æmilius Paulus* adversus *Perfen* *Macedonum* regem, cum phalangem suorum duplicem, mediam in partem direxisset, eamque levi armaturâ cinxisset, & equitem in utroque cornu collocasset; 2 triplicem aciem cuneis instruit: inter quos subinde velites emisit. Quo genere cum profligari nihil videret, cedere instituit, ut hac simulatione perduceret hostes in confragosa loca, quæ ex industriâ captaverat. Cum sic quoque suspectâ calliditate recedentium, sequeretur ordinata phalanx, equites à sinistro cornu præter ora phalangis iussit transcurrere, citatis equis tectos, ut obiectis armis ipso impetu perfringerent hostium spicula: quo genere telorum 3 exarmati *Macedones* solverunt aciem, & telora verterunt.

XXI. *Pyr-*

πλευσίον interpretantur. Alii tamen, ut *Atrianus*, *πλευσίον* quadratum æquilaterum faciunt, & eo nomine à *πλευσίω* distinguunt, quod *πλευσίον* sit, ὁπίσταν πῶτος πείσεις πῆς πλόδους παρεξέζηται πῆς ἐν ἐπιρομῆν ἡμίπ. Hæc necessario sunt interstinguenda.

1. *Æmilius Paulus* *Æmilius* reticetur in plerisque antiquis.

2. Triplicem aciem cuneis instruit] *Cuneos* appellavit, manipulos viis disseptos à cuneorum theatralium forma, quæ sedilium loca erant viis & canalibus interjectis separata, quibus non dissimiles manipuli inter se distantes, per interpositas vias quibus dispersebantur. Aliàs *cuneos* apud *Tacticos* forma est cætervæ militum in trigonum ordinatæ, de quâ non hic intellexit *Frontinus*, qui manipulos à manipulis viâ interpositâ separatos ita vocavit, ut mos fuit fieri in antiquâ militiâ. Ideo & velites inter eos cuneos subinde emissos memorat,

quod inter manipulos intervallis distinctos fieri solebat. Et sic *Scipio* in acie quâ cum *Hannibale* conflixit velitibus ea intervalla ordinum complevit. Hæc manipulatim sive cuneatim instructa ordinatio, ac brevibus manipulis velut intercisa, præstabat ut acies in omnes partes versatilis esset, laxari & comprimi facilis propter intervalla, quibus erat distincta. Egregia ad hanc rem signanda verba *Polybii* sic legenda & emendanda: Οὐσης ἡδ' ἀλγεύεται τὸ Ῥωμαίων ἄλγεως τ' ἀνδρῶν πλῆθη καὶ κατόλε καὶ καὶ μέρη μάχης πρὸς πάσαις τὰς ἐπιφανεύεις, ἀλγεύεται τὸ μῆος ἀλγεύεται δὲ ἰγναται τὰ δεινὰ σημεῖων συνεπιπεφύσων πρὸς τὸ δεινόν. Vulgò malè lectum, οὐσης ἡδ' ἀλγεύεται. Nam certè τὸ ἀλγεύεται in acie cum vitio sit. Quod tu me primum docere facis *Vir* omni laude major, sed deplorando *literatorum* fato pridem erepte *Claudi Salmasi*.

3. *Exarmati*] Hoc omnino verum

XXI. Pyrrhus Epirotarum rex 1 pro Tarentinis apud Asculum, 2 secundum Homericum versum, quo pessimi in medium recipiuntur, dextro cornu Samnitas Epirotasque, sinistro Brutios atque Lucanos cum Salentinis, in mediâ acie Tarentinos collocavit, equitatum & elephantos in subsidiis esse iussit. Contra Coss. aptissimè divisus in cornua equitibus, legiones in primâ acie & in subsidiis collocarunt, & his immiscuerunt auxilia. Utrinque quadraginta millia constat fuisse: Pyrrhi dimidia pars exercitûs amissa, apud Romanos quinque millia desiderata sunt.

XXII. Cn. Pompejus adversus C. Cæsarem, Palæopharsali triplicem instruxit aciem, quarum singulæ denos ordines haberent 4 in latitudinem. Legiones secundum virtutem

rum est; & perperam in exemplaribus aliis *armati ἀπὶ τῷ ἀφοσπλιζωιδῶν*, excusum est.

1. Pro Tarentinis] *Tarentinis* in optimis membranis exaratum fuit, ex antiquâ scripturâ, ut *Picans* pro *Picens*, & alia, de quibus supra.

2. Secundum Homericum versum] Exstat Iliad. Δ.

— *ἡρώδης δ' ἐς μέσων ἔλασ-*
σεν,

ὄφρα κ' οὐκ ἔελεν πρὸ ἀναγκῆς
πολεμίζη.

Vide præcedentia & Ammianum libro XXIV.

3. *Palæopharsali triplicem*] Cum in libris Frontiniani variantem hoc loco lectionem impegisset doctiss. Modius; nulla potuit iudicio suo satisfacisse; & quod in aliis *palestrialis*, in aliis *palæpharsali* reperit, ipse ut mera ænigmata fateatur rejicienda. Quis non vidit optimam scripturam restitui debere, *Paleopharsali*, vel *Palæpharsali*, quam rectè jam obtinere voluc-

runt viri docti. Græci antiquam urbem vocabant *πυλαίοπολιν*, unde specialiter postea urbes, locique istud prænominis sortiti sunt. Strabo lib. XVI. *ἢ τῶν Τύρον ἢ πυλαίτου ἐν τελευκονίᾳ σαδίοις*. Post Tyrum dicit esse antiquam Tyrum, sive Græcorum voce *Palætyron*, quam vocem & retinuit Curtius in Tyriorum descriptione, Alexandrum recipere recusantem. Sic *Palæpharsalus* sive *Palæopharsalus*, est antiqua Pharsalus, sive vetus urbs in regione ad Pharsalum, extra quam triplicem aciem Cæsar instruxit. Florus *Pharsaliam* memorat in eadem historiâ, pro regione nimirum ad Pharsalica, vel forsan ipsâ urbe Pharsalo. Quod secundum morem suum est, & nimis solutum.

4. *In latitudinem*] Doctissimo Lipsio molestus Frontini locus & suspectus; ut qui *in altitudinem* malit apud eum scribi, quàm *latitudinem*. Et explicat alibi totum

tutem cujusque firmissimas in cornibus, & in medio collocavit, spacia his interposita tyronibus supplevit, dextro latere sexcentos equites, ¹ propter flumen Enipeum, quod & alveo suo & alluvie regionem impederat, reliquum equitatum in sinistro cornu cum auxiliis omnibus collocavit, ut inde Julianum exercitum circumiret. Adversus hanc ordinationem Julius Cæsar & ipse triplici acie, dispositis in fronte legionibus, sinistrum latus, ne circumiri posset, admovit paludibus. In dextro cornu posuit equitem, cui velocissimos miscuit peditum, & ad morem equestris pugnae ² exercitatos, ³ sed deinde cohortes in subsidio retinuit, ad res subitas: sed dextro latere conversas in obliquum, unde equitatum hostium expectabat, collocavit: nec ulla res ad victoriam plus eo die Cæsari contulit: effusum namque Pompeji equitatum ⁴ inopinato subinde lati excursu averterunt, cædendumque tradiderunt.

XXIII. ⁵ Imperator Cæsar Germanicus, cum subinde ¹ Catti

hunc locum accuratè juxta rationem polemicam.

1. Propter flumen Enipeum, quod] Ita libri meliores; omninò rectè. Lucanus lib. VII.

Sanguine Romano quàm turbidus ibit Enipeus.

Enipeam vitiosè dederunt Parisenses, mutato relativo: & statim *Julianum* omiserunt, quam vocem nunc ex aliis supplevimus.

2. *Exercitatos*] *Exercitos* in schedis chirographis.

3. *Sed deinde cohortes*] *Lege* cum Modio & Stevvechio, *sex deinde cohortes*. Nihil verius. Nam palam Plutarchus in Cæsare: *ab extremo agmine sex cohortes*. Et in Pompejo: *cohortes sex ex ultimis aut subsidiariis*. Sic in sequentibus, *sex dextro latere, &c.*

4. *Inopinato subinde lati excursu*] *Stevvechius elati*.

5. *Imper. Cæs. Germanicus*] Libri veteres cum augmento: *Imp. Cæs. Aug. German.* Ita scripsit non ipse Frontinus, sed rescribere correctores ex antiquis numismatis. Nummus argenteus, qui penes me est: IMP. CÆS. AUGUSTUS. GERMAN. *Dacium & Germanicum* cognomina ex devictis gentibus reportasse testis Jvenalis:

— cum lance beatiâ

Dacicus, & lato splendet Germanicus auro.

Ubi perperam *lato* in nostro codice excusum. Porro nullus nummus exstat, nullum monumentum, in quo *Dacici* cognomen sit. At *Germanicus* sæpissimè in ejus nummis legitur: quod cognomen non habet

1 Catti equestre proelium, in silvas refugiendo diducere: jussit suos equites, simul atque ad impedimenta ventum esset, equis desilire, pedestrique pugnâ confingere: quo genere consecutus est, 2 ne quis non locus ejus victoriam miraretur.

XXIV. C. Duillius, cum videret graves suas naves 3 mobilitate Punicæ classis 4 cludi, irritamque virtutem militum fieri, excogitavit 5 manus ferreas, quæ ubi hostilem

bet nisi jam consul decies. Sanè in XI. & XIV. Consulatu nummi habent tropæum cum inscriptione, GERMANIA. CAPTA.

1. Catti] Cæsari Germanico laudem suam eripuerunt, qui novum hominum genus *Cattos* *uxr' av-
spenciar* supposuerunt. Suetonius: *Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario: sponte in Catos; necessario unam in Sarmatas, legione cum legato simul casâ.* Sequitur: *De Cattis Dacisque post varia prælia, duplicem triumphum egit.* Alaudit Martialis — *ex Cattis gloria tota tua est:* quomodo ibidem reponendum, pro *Dacis*, monuit olim Just. Lipsius in suis epistolicis. Alii *Cateos* legendum hoc loco rati sunt; quorum fides æquè lubrica est. Sequitur *diducere*, & hoc placet, pro *Stev* *vechiano ducerent*, vel aliorum *reducerent*; quod & in P. & quibusdam melioris notæ offendimus.

2. *Ne quis non locus ejus victoriam.* Victoriâ ad multos dies remorati videbantur Catti, cum ad silvas & lucâ ardua, impeditâ sæpius sese reciperent. Quare non dubita *ta non* omisso cum doctis legere; *ne quis locus ejus victoriâ miraretur:* & hoc placet.

3. *Mobilitate Punicæ classis]* Perperam *nobilitate* scriptum invenio in nostris membranâs. Respexit fabricaturam, cujus opere lignario maxime claruerunt Pœni; unde multa fabricæ lignæ opera ab ipsis nominata, ut *naves Punicæ*, item *lecti Punicæ* apud Plin. XXX. 11. *fenestra Punicana* Varroni, & *torcular Punicum* eidem, & *coagmenta Punicana*, quæ fideliter hærebant, nec hiascebant, apud Catonem. Erant enim omnia magis mobilia & utensilia; & ipsi Pœni mobiles in opere manuario.

4. *Eludi]* Vetera excusa legunt *erudi:* Corruptè.

5. *Manus ferreas]* Hoc inventum C. Duillio à Polybio etiam, & plerisque scriptoribus antiquis tribuitur. Græci vocant eodem modo *χεῖρας σιδερέας*. Zonaras lib. II. de Duillio: *μεγανὸς ἐστὶ τὸ χεῖρας, ἀνθρώπος τε καὶ χεῖρας σιδερέας ἠγορεύοντες.* Ubi *anchors* vocat ob eandem formam, quas plerique Veterum melius appellant *harpagones*. Corrigendus obiter Jct. in l. 12. §. 21. de Instr. Legat. apud quem mendosè *arpagones* & *amas* legitur, pro *harpagones* & *hamos*, quanquam prius vestigium sapiat antiquæ scripturæ. Plerique etiam

apprehenderent navem, superjecto ponte, 1 transgrediebatur Romanus, & in ipsorum ratibus 2 cominus eos trucidabat.

harpagones & *χεῖρας οὐδ' ἔχεις* distinguere. Quod & Cæsar indicat his verbis: *manus ferreas atque harpagones paraverant*; quæ duo Curtius tamen confundit lib. IV. cap. 2.

Ferrea manus, harpagones vocant; & describit Dio lib. XXIV. *ἀρπαγῶν τε ἔταρα ἔχουσι, καὶ καδ' ἔχειν τὸ ἐπιπνεύσιον καὶ ἀνέστησαν ἀπὸ βραχέων*. Addit auctor de Vir. Illustrib. primò *corvos* appellatas, in vita Duillii; quod fortassis glossema est, ut suspicantur ad istum locum correctores.

1. *Transgrediebatur Romanus*]

Pro Romani transgrediebantur. Χεῖρας Romana, quæ passim obvia legentibus Florum & Romanos. Varro: *Romanus sedendo vincit*. lib. I. de R. R. cap. 2.

2. *Cominus eos trucidabat*] Melius & figuratè P. *trucidabant*. Porro simile quid narrat Appianus in pugna Menodori cum Menecrate: *ἐν τῷ ναυῶ ἠετιπὸν ἀντας ἐπίπνευσεν ἐς τὸ ἐπιπνεύσιον ἀνέστησαν*. Vegetius: *Qui de virtute presumunt, admotis liburnis, pontibus in adversariorum transeunt naves, ibique gladiis manus ad manum cominus dimicant*.

C A P U T I V.

De acie hostium turbandâ.

EXEMPLUM I.

PAPYRIUS Cursor, filius Consulis, cum æquo Marte 1 adversus obstinatos Samnites concurreret, ignorantibus suis præcepit Spurio Naucio, ut pauci calones, & agafones mulis infidentes, ramosque per terram trahentes, à colle transverso magno tumultu decurrerent: quibus prospectis proclamavit victorem adesse collegam, ut occuparent ipsi præsentis prælii gloriam: quo facto, & 2 Romani fiducia concitati propulserunt, propulsi terga vertere.

II. F. Rutilius Maximus quarto Cos. in Samnio, omnimodo frustra conatus aciem hostium perrumpere, novissimè hastatos subduxit ordinibus, & cum Scipione * legato suo

1. **A**dversus obstinatos Samnites] *Samnitas* ex membranis venustus & vetustius.

2. *Romani fiducia concitati*] *Alias, Romanis fiducia concitatis, nullo ordine.*

* *Legato*

suo circummissit, iussitque collem capere, ex quo decurri poterat in hostium terga: quod ubi factum est, Romanis crevit animus, & Samnites perterriti fugam molientes cæsi sunt.

III. Minutius Ruffus Imperator, cum 1 à Scordiscis Dacisque premeretur, quibus impar erat numero, præmisit fratrem & paucos equites unà cum æneatoribus: præcepitque, ut cum vidisset contractum prælium, subitus ex diverso se ostenderet, juberetque æneatores concinere: sonantibus montium jugis, species ingentis multitudinis 2 offusa est hostibus, quâ perterriti dedere terga.

IV. 3 Attilius Glabrio Cos. adversus Antiochi regis aciem, quam is in Achajam per angustias Thermopylarum 4 direxerat, iniquitatibus loci non irritus tantum, sed cum jacturâ quoque repulsus esset, 5 nisi circummissus ab eo M. Porcius Cato, qui tum Tribunus militum à populo factus in exercitu erat, dejectis jugis Callidromi montis,

1 Æto-

* *Legato suo circummissi*] Perperam legatos suos in Parthienli editum: Nec enim legatos suos cum Scipione circummissit, sed hastatos ordinibus subductos.

1. *A Scordiscis*] Levi tralatione unius literulæ scriptum invenio in membranæ nostris, *Scordiscis*, quod fortè melius est. Σκώδρου Ptolomæus inter Liburniæ *μεσογεί* ponit. Alia est *σκώδρος* apud Stephanum, qui scribit *σκώδρου* esse *μεγαδονικὸν πόλι*. Sed posset eadem esse *σκώδρος* & *σκώδρος*, ut iidem sunt *σάλγι* & *σύλγι*, & alia. Sic puto, nec tamen *Scordiscis* rejecero.

2. *Offusa est hostibus*] Aliàs *effusa*: prius placet.

3. *Attilius*] Ita vulgo ineptè conceptum & receptum est hoc no-

men, cum nihil verius exstet, quin *Acilius* sit rescribendum. In gente enim *Aciliâ* Glabrioæ fuerunt, ut notissimum est ex veterum monumentis. Is est Manius Acilius Glabrio. Apud Appianum mendo sè legitur *Αξιμ* inverso a pro *Αχιμ*.

4. *Direxerat*] Referunt *diduxerat* nostræ schedæ membranacæ. In sequentibus scribo *territus*, non *irritus*.

5. *Nisi circummissus*] P. ubi *circummissus*. Sed posteriora indubiè corrupta sunt. Lectio nihili quorundam vulgatorum est, *qui tum, jam Consularis, tribunus militum, &c.* Dux voces pro glossmate mihi videntur *παρέλκω*. Placet *emendatum*, qui tum *tribunus militum à populo factus in exercitu erat.*

¹ *Ætolis*, qui præsidio tenebantur, super eminentem castris regis collem, à tergo subitus apparuisset: quo facto perturbatis Antiochi copiis, utrinque irrupere Romani, & fufis fugatifque castra ceperunt.

V. C. Sulpitius ² Petreius Cos. contra Gallos dimicaturus, iussit miliones clam in montes proximos cum mulis abire, & inde conferto jam prælio, velut equis insidentes ostentare se pugnantibus: quare Galli existimantes adventare auxilia Romanis, cessere jam penè victores.

VI. Marius, circa aquas Sextias, cum in animo haberet posterâ die depugnare adversus Teutonos, Marcellum cum parvâ manu equitum peditumque noctu post terga hostium misit, & ad implendam multitudinis speciem, agasones lixasque armatos simul ire iussit, jumentorumque magnam partem; intratorum cum centunculis, ut per hoc facies equitatus objiceretur; præcepitque ut cum animadvertissent committi prælium, ipsi in terga hostium descenderent: qui apparatus tantum terroris intulit, ut asperrimi hostes in fugam versi sint.

VII. M. Li-

rat. Sensus est: Ni M. Porcius Cato ab jugo Callidomi, dejectis inde *Ætolis*, & magnâ ex parte caesis (incautos enim & plerosque sopitos oppresserat) super eminentem castris collem apparuisset, Glabrio iniquitatibus loci non territus tantum, sed cum jaçturâ quoque repulsus esset.

1. *Ætolis*, qui præsidio tenebantur] Modius totam fermè periodum ex Plutarcho conjecit hoc modo legendam; *dejectis jugis Callidomi montis Ætolis*, quorum præsidio tenebantur, aut certè, qui ea præsidio tenebant, super eminentem regis castris collem, à tergo subitus apparuisset, &c. Optimâ ra-

tione; nam hæc omnia mirè videbantur fœdata, & à correctoribus diversis immutata. In sequentibus idem maluit *super eminentem regis castris collem*, quàm *super eminentem*, quod & Stevvechio minus displicuit.

2. *Petrejus COS.*] Reposuit ex Fastis nomen Sulpiciae gentis *Peticus* pro *Petrejo*, accuratissimus Scriverius. Vide etiam Rubenium lib. II. cap. 39. Electorum.

3. *Intratorum cum centunculis.*] Quidam, *continiculis*; quod pro *sphalmate* agnoscimus. *Centunculus* est vilis lacinia, seu stragulum jumentorum. Vetus Onomatisticum: *Centunculus*, *πυφάδιον*.

Livius

VII. M. Licinius Crassus, fugitivorum bello, ¹ apud Calamarcum educturus militem, adversus Castum & Canimocum duces Gallorum, duodecim cohortes cum C. Promptino, & cum Q. Martio Ruffo legatis post montem circummissis: quæ cum commisso jam prælio, à tergo clamore jam sublato, * decurrissent, ita fuderunt hostes, ut ubique fugam pro pugnâ capesserent.

VIII. Mar-

Livius lib. VII. *Multis stratis detrahi jubet, binis tantum centunculis relictis.*

1. Apud Calamarcum] Unius nominis ignorantia, sed in quo tota loci ratio ut in cardine suo vertetur, satis exercuit hujus ætatis doctissimos viros. Viderunt omnes mendam tegere vocem hanc *Calamarcum*, quod nemo potuit adhuc detegere; cum & manuscripti codices, & quicquid est veterum impressorum hoc quidem in loco sint corruptissimi; & nulla sitis istius compar mentio reperitur apud auctores, qui eandem fermè historiam exararunt. Non atidet nobis Scriverii conjectura, qui ex tanto variantium membranarum agmine, legendum fortassean opinatur, *M. Licinius Crassus, fugitivorum bello, ad caput Silavi annis* &c. idque ex Orofio lib. V. cap. 34 vel *ad Silarum annum*: sed cum nec vola nec vestigium appareat uspiam istius opinionis; nihil temerè quicquam affirmare ausim: Apud Plutarchum nulla Calamarci mentio fit vel aliis abstrusi vocabuli, sed hoc tantum memorat, non procul à stagno Lucano accidisse hanc Licinii victoriam. Equidem pronum fuit accuratissimis vi-

ris *ἢ κερικωπέσις*, ex diversitate corrupti vocabuli quicquam suspicari, quod paululum historię conduceret. Et cum sequenti capite ejusdem fermè narrationis repetitio exstet, exemplo 34. varièque *Cathenam, Catanam & Cartennam* suppeditent diversi codices; nullus dubito erubescet, si discrepantiam se nescire, liberè fateatur. Philippo Cluverio certum est, *Calamarcum* & *Cathenam* unum & idem esse debere unius ejusdemque montis nomen: & censet, verum genuinumque nomen fuisse CALAMATIUS MONS. Unde postea factum vulgare *Calmatio*, mox *Calpatio*, & tandem *Capacio*. Et mansit etiamnum antiqui opidi in eo siti ruinis appellatio *Capacchio Vecchio*, apud hodiernos Italos, id est, Calamarcum vetus. Cæterum & posteriora hîc quodammodo videntur affecta, cum potius *Gannicum* vel *Cannicum* pro *Canimoco* reponendum sit, qui Plutarcho *Καννικισ*. Apertè in vita Crassi; *Γαύ* *Καννικισ* *ἢ Κὰς*. Is est *Cannicus*, qui Livio lib. XLVII. appellatur *Granicus*, & ipsi Frontino *Gannicus* infra cap. V. exempl. 34. Sed nihil magis apud auctores obvium est, quàm persequi *λεπτολογίας*

VIII. Marcellus, cum vereretur, ne paucitatem ejus militum clamor detegeret, simul lixas calonesque, & omnis generis sequelas conclamare jussit; atque ita hostem magni exercitus specie exterruit.

IX. 1. Valerius Levinus, adversus Pyrrhum Epirotarum regem, occiso quodam 2 gregali, tenens gladium cruentum, exercitui utrique persuasit Pyrrhum interemptum. Quamobrem hostes destitutos se ducis morte credentes, conternati à mendacio, se pavidi in castra receperunt.

X. Jugurtha, in Numidiâ, adversus C. Marium, cum Latinæ quoque linguæ usum ei conversatio pristina castrorum dedisset, in primam aciem procurrit, & occisum à se C. Marium 3 tum Latinè clarè prædicavit, atque ita multos nostrorum avertit.

XI. M. ronides Atheniensis, dubio prælio adversus Thebanos 4 rem gerens, repentè in dextrum suorum cornu profiliit, & exclamavit, se jam sinistro vicisse: quâ re & suis alacritate, & hostibus metu injecto, vicit.

XII. Cræsus prævalido hostium equitatu camelorum gregem opposuit; quorum novitate & horrore consternati equi,

λοξίας degenerantium nominum.

* *Decurrissent*] Veteres *decucurrissent*. Suprà de hoc diximus. Exemplo sequenti in fine quidam legunt, *atque hostem &c.* Sed nobis, *atque ita hostem*, videtur omninò retinendum.

1. *Valerius Levinus*] Nec malè scriptum *Levinus* in nostro manuscripto. Et ita Plutarcho vocatur in Pyrrho, ubi perperam Ἀλβίνοσ λιενίς transpositis & omisso *ι*, pro *Λεβίνοσ*.

2. *Gregali*] Meliora excusa *grecali*, & pro *g*, ut aliàs, mutatis.

3. *Tum Latinè clarè prædicavit*] In P. suis, *clamare prædicavit*, mi-

noti sensu: Lege, *clamare cepit*, ut ex melioribus restituerunt Mod. & Scriver. Sallustius Jugurthino: *Numida, cognito Bocchi adventu, clam cum paucis ad pedites convertit: ibi Latinè (nam apud Numantiam loqui didicerat) exclamat, nostros frustra pugnare: paullo ante Marium suâ manu interfecit, &c.*

4. *Rem gerens*] *Rem gerere* est, pugnae præesse, & ἡγεμενία. Horatius: *Rem gerere, & captos ostendere civibus hostes*. Sic *rem malè gerere*, de infelicitate belli, ἡγεμονία dicebant. Inde & *res gesta*, pro operibus bellicis, quas Græci

epi, non
proque suo
præbuerunt.
XIII.
versus Rom
aciem ulus
XIV.
frequente
XV.
ita effere
in vallum
castrum
XVI.
cum copu
XVII.
junctos in
& septi &
actis de
perunt.
XVIII.

Græci
1. P.
MS. I
gens
orient
abit ec
in un
2. P.
Scriver
3.
nulli
est, pro
bus ma
4.
sublim
sermon
res pro

equi, non solum insidentes præcipitaverunt, sed peditum quoque suorum ordines protriverunt, vincendosque hosti præbuerunt.

XIII. Pyrrhus Epirotarum rex, ¹ pro Tarentinis adversus Romanos, eodem modo elephantis ad perturbandam aciem usus est.

XIV. ² Pæni quoque adversus Romanos idem fecerunt frequenter.

XV. Volscorum castra, cum prope virgulta silvasque posita essent, Camillus ea omnia, quæ conceptum ignem usque in vallum proferre poterant, incendit; & sic adversarios exiit castris.

XVI. ³ M. Crassus, bello sociali, eodem modo prope cum copiis omnibus interceptus est.

XVII. Hispani contra Hamilcarem boves vehiculis adjunctos in primâ fronte constituerunt, ⁴ vehiculaque tædæ & sepi & sulphuris plena, signo pugnae dato, incenderunt: actis deinde in hostem bobus consternatam aciem pererrunt.

XVIII. ⁵ Falisci & Tarquinienfes, compluribus suorum

Græci περὶ ζεις & ἔργου vocant.

1. Pro Tarentinis] Tarentinis, MS. De elephantis Pyrrhicis frequens mentio apud auctores. In oriente tandem in desuetudinem abiit eorum usus Δ[ὲ] π[ρὸ] τῶν ἱερῶν ποδῶν μιλακῆτις.

2. Pæni quoque] Quidem, Cod. Scriber.

3. M. Crassus] P. Crassus, nonnulli Veteres. Statim, interemptus est, pro interceptus, in aliis vilioribus vulgatis.

4. Vehiculaque tædæ & sepi & sulphuris plena] Sepum, sebum, & serum promiscuè usurpabant veteres pro pinguedine ex omento ani-

malium, ex quo candela nostræ consunt. Quare minus diversum erit, qualem ex his lectionem recipias: Vet. Glossarium; Sebum (sic enim, vel aliter, non sebrum legendum) λιπες. Appulejus: tædis, lucernis, cereis, sebaceis, &c. clarescunt tenebra.

5. Falisci & Tarquinienfes] Nullo discrimine membranz nostræ Falerii reponunt pro Falscis, qui & Livio & aliis idem sunt; licet Strabo inter Φαλιγγες & Φαλιεργες videatur distinguere. Sed cum nulli Codd. sequantur magis, adlubescit receptum.

rum 1 in habitu sacerdotum subornatis, faces & angues furi-ali habitu præferentibus, aciem Romanorum turbaverunt.

XIX. 2 Idem Vejentes & Fidenates facibus arreptis fecerunt.

XX. 3 Atheas rex Scytharum, cum adversus amplio-rem Triballorum exercitum confugeret, jussit 4 à fœminis & pueris omnique imbelli turbâ, greges asinorum ac boum ad postremam hostium aciem admoveri, & erectas hastas præferre: famam deinde diffudit, tanquam auxilia sibi ab ulterioribus Scythis adventarent: quâ asseveratione avertit hostem.

CAPUT

1. *In habitu sacerdotum subornatis*] Tò in delet Stevvechius: τὸ *subornatis* verò MSS. Scriverii; quod etiam Sanutus ignorat. Parile est nuperrimum strategema, quod in obsidione Hafniæ rex Suecorum Carolus adhibuit, militibus in habitu albicantium sacerdotum subornatis, quanquam non facibus armati, & discoloribus, serpentum in modum, vitis, furi-ali more per albertia nivibus rura processerint. Subita enim conterrent hostes, usitata vilescunt.

2. *Idem Vejentes & Fidenates*] Et facium tantum meminit, non etiam serpentum, prælatarum à Fidenatibus eo prælio Livius lib. IV. *Ignibus armata ingens multitudo, facibusque ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit. Quare falluntur illi, qui res diversas ac tempora miscent, confunduntque Faliscorum*

& Fidenatium historiam.

3. *Atheas*] Ponticarum gentium rex quidam apud Florum occurrit *Atheas*, qui hic non est, nisi vehementer fallimur. Nam hic Scytharum Rex *Anteas* vel *Antias* à Plutarcho vocatur; à Strabone *Arteas*: iste Medææ pater, Ἀρτίης.

4. *A fœminis & pueris*] Redundat in nostro P. repetitio *Triballorum*, hoc modo: *cum adversus amplio-rem Triballorum exercitum confugeret, jussit à fœminis & pueris Triballorum, omnique imbelli turbâ, &c. Imbellis turba* est militiæ inhabilis, ἀπίεμος. Livius: *imbellis inermisq; foeminarum turba*. Noster capite sequenti, exemplo 19. *moltus imbelles suorum, & alibi sæpius. Ovidius Epist.*

Tres sumus imbelles numero, sine viribus: uxor,

Læertesque senex, Telemachusque puer.

CAPUT V.

De Insidiis.

EXEMPLUM I.

ROMULUS, per latebras copiarum parte dispositâ, cum ad Fidenas accessisset, simulatâ fugâ temerè hostes insecutos eò perduxit, ubi occultos habebat milites, qui undique adorti effusos & incautos ceciderunt.

II. Q. Fabius Maximus Cos. 1 auxilio Sutrinis missus adversus Hetruscos, omnes hostium copias in se convertit: deinde simulato timore, in superiora loca velut fugiens recessit, effusèque subeuntes aggressus, 2 non aciem tantum superavit, sed etiam castris exiit.

III. T. Sempronius Gracchus adversus Celtiberos, metu simulato, continuit exercitum: emissâ deinde armaturâ levi, quæ hostem faceretur, ac statim pedem referente, evocavit hostem: deinde inordinatos aggressus, usque eò cecidit, ut etiam castra caperet.

IV. 3 Q. Metellus Cos. in Siciliâ bellum gerens adversus Hasdrubalem, 4 ob ejus ingentem exercitum & centum triginta Elephantos intentior, diffidentia simulata, intra Panormum copias tenuit, fossamque ingentis magnitudinis

I. **A**uxilio Sutrinis missus] Extra mendi aleam videtur mihi membranatum scriptura esse, quæ *Sutrinis* àvñ *Sutrinis* hoc quidem in loco reposuit. Et sanè *Satirium* Livius Pliniusque nominant istum locum, ubi postmodum colonia fuit: cujus gentile *Satrinus* dubitanter rescripserim. Vulgati manifestè mendosè *subtilius* ediderunt, quod nec in nostro P. correctum fuit. Certè aut *Sutrinis* aut

Sutris retinendum tantisper, donec *Sutrinis* videbo aliis observatum.

2. *Non aciem tantum*] P. *acie*, & sic sæpius. Placet editum. Exemplo sequenti perperam *referret* legitur in eodem libro.

3. *Q. Metellus*] L. *Metellus*, habuit cod. Scriverianus.

4. *Ob ejus ingentem exercitum, & cent. trig. eleph.*] Hæc lectio à Stevvechio est; Vitiosa profus vulgata, quæ copulam retinet.

nis ante se duxit: inspecto deinde exercitu Hasdrubalis, qui in primâ acie elephantos habebat, præcepit hastatis, tela in belluas jacerent, protinusque se intra munimenta reciperent: ¹ eâ ludificatione rectores elephantorum concitati, in ipsam fossam elephantos egerunt: quo ut primum illaqueati sunt, partim magnitudine telorum confecti, partim retro in suos acti, totam aciem turbaverunt. Tunc Metellus, hanc operiens occasionem, cum toto exercitu erupit, & aggressus à latere Pœnos cecidit, ² ipsisque & elephantis potitus est.

V. ³ Tamyris Scytharum regina, Cyrum Persarum ducem, æquo Marte certantem, simulato metu elicit ad notas militi suo angustias, atque ibi repente converso agmine, naturâ loci adjuta, devicit.

VI. Ægyptii conflicturi acie in eis campis, quibus junctæ paludes erant, ⁴ algâ eas contexerunt, commissoque prælio fugam simulantes in insidias sevocaverunt: qui rapidius vecti per ignota loca, limo inhæserunt, circumventique sunt.

VII. ¹ Vi-

1. Eâ ludificatione rectores elephantorum] Eâ deceptione, sive insidiis istis rectores elephantorum concitati sunt. Nam ludificatio est dolus compositus, quo quis hostem circumducit. Silius: *Ludificante ducem Fabio* —. Rectores elephantorum sunt, primicerii jumentariorum; illi, per quos reguntur elephantii; *οἱ ἐπιτῆ ἑλεφάντων*, vel *οἱ ἐπιτῆ ἑλεφάντων ἐπιμελείαι*, ut quidam auctores loquuntur. Hos rectores aliquoties *magistros* appellant historici. Regebatur in bello elephas non arbitrio militum, nec ab ipsis in turri pugnantis, sed magistro aliquo imposito. Quintilianus XIII. De-

clam. Et *vacca* & *armenta*, & *omne pecudum genus*: sed illa *impositus cohibet magister*. Hinc in Glossario, *ἐπιμενίτης*, exponitur *jumentarius*, quo loci non ineptè ex vi præpositionis *superjumentarius* reponas.

2. *Ipsisque & elephantis*] Libri vilioris notæ: *ipsisque, ut elephantis, &c.*

3. *Tamyris*] *Tamiris* in schedis vetustioribus exaratum. Al. *Tomyris*. *Τάμυρις*, *Τάμυρις* & *Θάμυρις*, tot modis, & pluribus hujus reginæ nomen in antiquis libris tam Græcis, quàm Romanis exhibetur.

4. *Algâ eas contexerunt*] *Τὸ eas, omit-*

VII. ¹ Viriatus ex latrone dux Celtiberorum, cedere se Romanis equitibus simulans, usque ad locum voraginosum & præaltum eos perduxit: & cum ipse per solidos ac notos sibi transitus evaderet, Romanos ignaros locorum immerfosque limo cecidit.

VIII. Fulvius Imperator, Cimbrico bello, collatis cum hoste castris, equites suos iussit succedere ad munitiones eorum, laceffitisque barbaris, ² simulatâ fugâ regredi: hoc cum per aliquot dies fecisset, avidè insequētibz Cimbris, animadvertit castra eorum solita nudari: itaque per partem exercitûs custoditâ consuetudine, ipse cum expeditis post castra hostium consedit occultus; effusisque eis, ex more, repentè adortus, & desertum proruit vallum, & castra cepit.

IX. Cn. Fulvius, cum in finibus nostris exercitus; Faliscorum, longè nostro major castra posuisset, per suos milites quædam procul à castris ædificia succendit, ut Falisci suos id fecisse credentes, spe prædæ diffunderentur.

X. Alexander ex Epirotis adversus Illyrios ⁴ collocatâ in insidiis manu, quosdam ex suis habitu Illyriorum instruxit, & iussit

omittitur in nostro P. & deinceps *verti* pro *vecli*, in eodem vitiosè legitur.

1. *Viriatus*] Optimæ membranæ, *Viriathus*, Gracâ consuetudine. Nam Appiano est *Ουζιανθ*. Perperam *Ουζιανθ* apud Diodor. LII. Fragm. Frontino malè *Celtiberorum dux* vocatur. Ex latrone, quod conductus militasset. Nam latrones eos dicebant, qui conducti militabant.

2. *Simulatâ fugâ regredi*] Ita Modius: cum antea esset, *recessit*, & *recedi*.

3. *Faliscorum*] *Faleriorum* MS. ut ubique; & deinceps *Illyricos*.

4. *Collocatâ in insidiis manu*] De ejusmodi insidiis Livius libro I. *Egressus omnibus copiis, partem militum locis circa densa obsita virgulta obscuris subsidere in insidiis iussit.* Inde *subseſſa*, pro insidiis, apud posteriores. Vegetius libro tertio cap. sexto: *In itinere autem minus armatus, minusque attentus est miles, & superventus impetu vel fraude subseſſa repentè turbatur.* Sic rectè emendant ex vet. libris. Alibi eadem voce usus idem Vegetius. Græci quoque *κατακλιθεὶς* de insidiis in occulto positus dicunt. Orosius Strategico cap. VI. *πολλὰν τὴν ἐνέδραν πολέμου κατακλιθεὶς*.
G ζονται.

& iussit vastare suam, (id est Epiroticam) regionem : quod cum Illyrii viderent fieri , ipsi passim prædari cœperunt, eò securius, quòd præcedentes veluti pro exploratoribus habebant ; à quibus ex industriâ in loca iniqua deducti, cæsi fugatique sunt.

XI. ² Leptenes quoque Syracusanus adversus Carthaginienses vastari suos agros, & incendi villas castellaque quædam imperavit. Carthaginienses à suis id fieri rati, & ipsi tanquam ; in adiutorium exierunt, exceptique ab insidiatoribus fusi sunt.

XII. Maharbal, missus à Carthaginiensibus adversus Aphros rebellantes, cum sciret gentem avidam esse vini, ⁴ magnum ejus modium mandragorâ permiscuit, ⁵ cujus inter venenum ac soporem media vis est : tunc prælio levi commisso, ex industriâ cessit: nocte deinde intempestâ, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & omni vino infecto, fugam simulavit : cumque barbari occupatis castris, in gaudium effusi, ⁶ medicatum avidè merum haussissent, * & in modum

Ζορταί. Sic enim legendum, non ut vulgo legitur, ἰσοσημοῦ Ζορταί.

1. *Id est, Epiroticam*] Hoc ubique adjunctum in antiquis, quod Seriverio tamen de glossemate suspectum fuit.

2. *Leptenes*] Ita invenio in omnibus editionibus, & optimis libris, præterquam nostro manuscripto, ubi *Leptines* exaratum, quod æquè placet. Ασπίνας Diodoro & Pólyano. Alius est in historiâ Polybii, τὸ Ἀσπίνας εἶδος κὶ τῆ ἀρσενικῆς κὶ τῆ πικρῆ πολὺ ἀεφείγουσα ἢ ἄλλων πολιτῶν, quem malè video à docto quodam viro, cum Syracusano nostro confusum.

3. *In adiutor.*] *Aliàs adiutores.*

4. *Magnum ejus modium*] Scri-

verii MS. *magnum vas* exhibuit, nullis hactenus aliis assentientibus. Non dissimulabo tamen, *modium* in meo exaratum; quod conjecturâ quidam rescripserat. Sic *modius vini Parisinus*, est apud Budeum, & alios.

5. *Cujus inter venenum & soporem*] Latine dixit *soporem*, pro medicinâ soporiferâ. Seneca lib. V. de Benef. *Qui soporem, cum venenum crederet, miscuit, &c.* ubi vulgò malè *soporem*. Græci vocant Φαρμακὸν ἰσχυρικόν, quod more medicamentorum bibebant; idque πικρὸν Φάρμακον dicebatur. De naturâ mandragoræ plura notavimus in appendice notarum ad Nepotem.

6. *Medicatum avidè merum*]

Vinum

modum defunctorum strati jacerent, 1 reversus cepit eos, ac trucidavit.

XIII. Hannibal, cum sciret sua & Romanorum castra in eis locis esse, 2 quæ lignis deficiebantur, ex industriâ in regione desertâ 3 plurimos armentorum greges intra vallum reli-

Vinum P. incuriâ correctorum.

* *Et in modum defunctorum strati jacerent* } *jacerent* eleganter in hâc narratione. Viig. VI. Eclogâ.

Silenum pueri somno videre jacentem,

Inflatur hesterno venas, ut semper, Iaccho.

Idem Æneid. III. de Polyphemo.

— *vinoque sepulius*

Cervicem inflexam posuit, jacuitque per antrum.

Ubi Servius notat, Poëtam verbum *jacuit*, de Varrone mutatum esse; qui ait, in lecto temulentos *jacere*, sobrios *cubare* consuecere. Cæterum, *in modum defunctorum jacere*, non minus invenistè dictum est. Philostratus: *ἐκπέοντες εὐτὲς ὡπτερ οἱ δειπνήσαντες*. Helychius: *καὶ αἰ ἐπὶ τῆς κακῆς τῆς ἡ γυνάτις, ἡ ἀπαραξίας*. In *modum defunctorum strati*, sunt *ἐκδοτοὶ ὑπὸ τῆς ὕπης*: Sic Apulejus *in modum mortui* dixit; pro quo tamen, *jacens in mortuum*, in plerisque omnibus melius, quod sciam, inducitur. Erat autem *κάπος ἐξ αἰνῶς*, de quo alibi plura observamus.

1. *Reversus cepit eos, ac trucidavit*] Sifenna apud Nonium: Inermes armati, impeditos expediti sine ullo suorum vulnere cunctos interficiunt. Nam facilis est victoria de madidis & blæsis atque me-

ro titubantibus. Adscribam ob argumenti similitudinem Nonni versus in Dionysiâcis, ubi de Indis canit, post potum medicatum fluvium à Baccho subjugatis:

Καὶ σφισὶ λούχῳ ὕπνῳ ἐπέχρην,
ἀκλινέες δὲ

Ἐχέου βαρυχόρητες ἐπιδυάζοντες
βατείαις,

Ἄλλοι δ' ἀπορέεσσι κρατελίνοιο κρα-
τὸ δλαίης,

Ναῦρον ἐπιτέψαντες ἀκινήτῳ δέ-
μας ὕπῳ.

Βακχεύας ἀδραχέσσι ἐλώσει καὶ Διο-
νύχῳ.

Τὲς ἰ δὲ γὰρ πτολέμιο καὶ δ' ἡλικίῳ
σιδῆσιν

Δέλιον ἐς Ζυγῶδες (μὲν) ἐλπίσαντο
γυναικῆς

Βελισσοδῶς μελίεσσι, καὶ ἀντιβίων
ὑπὸ τῶν ὡκῶν

ὧς νέκυες ζῶοντες ἐλαφελίζοντο με-
χρῆται.

2. *Quia lignis deficiebantur*] Scribervianus, *deficiebant*; libro primo: *quia sparto deficiebantur*.

3. *Plurimos armentorum greges*] Cicero Philippicâ: *Fudit apothecas, cecidit greges armentorum*. Sic *greges equarum*, dixit Prudentius in *Psychomach*. Deinceps sine hujus exempli venustè dixit, *onerarunt*: Sic ἀνορθώθησαν utuntur Græci de Plautinis illis, qui *celocem onerant* & vino se implent. Itaque

reliquit: quâ velut prædâ Romani potiti in summis lignationis angustiis, insalubribus se cibis onerant: Hannibal reducto nocte exercitu, securos eos & semicrudâ graves carne, majorem in modum vexavit.

XIV. Tiberius Gracchus, in Hispaniâ, certior factus 1 hostem inopem commercio laborare, instructissima castra omnibus esculentis deseruit, quæ adeptum hostem, & repertis intemperanter 2 repletum gravemque, reducto exercitu, subito oppressit.

XV. Hi qui adversus Erythræos bellum gerebant, speculatorem eorum in loco edito 3 deprehensum occiderunt, & vestem ejus militi suo dederunt, qui ex eodem jugo Erythræos signo dato in insidias evocavit.

XVI. Arabes, cum esset nota consuetudo eorum, quâ de adventu hostium 4 interdiu fumo, nocte igne significare instituerant, ut sine intermissione ea fierent præceperunt, adventantibus autem adversariis intermitterent: qui cum cessantibus luminibus existimarent, ignorari adventum suum, avidius ingressi oppressique sunt.

XVII. Ale-

dum nimis sese ingurgitabant cibo insalubri, dicti à Frontino sunt *onerati*. Et antiqui *saburratos* vocabant homines multo cibo onustos, gulones five gumias, quales isti Romani, semicrudâ carne graves, & repertis intemperanter repleti.

1. *Hostem inopem commercio laborare*] Apage Palmerii conjecturam, *commeratu laborare*. Græci venustè vocant, *τὴν ἀγορὴν* ἢ *πωλεῖσθαι*, annonam propolarum five promercalem; & ἀγορὴν propriè de esculentis accipiunt, ut Frontinus *commercium*, elegantissimâ imitatione. Est autem *commercio laborare*, *ταὺς ἀγορῆς ἐκ*

χρῆν, sive *πωλεῖσθαι ἀγορῶν*. Sic in Græcâ veteri historiâ, *αἰτεῖν ἀγορῶν*, & *ἀγορῆς δελεῖσθαι*, semper de commercio video acceptum. Quod minus intellexit Palmerius; qui suo intellectu non tam facile debuit optimum scriptorem deformâsse.

2. *Repletum, gravemque*] Vox postrema nobis de glossemate suspecta est; quare jubemus eam salvo meliorum judicio exulare.

3. *Deprehensum occiderunt*] Quiddam de vulgatis, *cecidissent*: nec aliter P.

4. *Interdiu fumo, nocte igne*] Ob evidentem usum, consensu receptum est utrumque signum. Vegetius:

XVII.
 contra con-
 his, quos
 que p-
 gones cu
 co, dep-
 XVI
 ret, &
 let ded-
 ge mil-
 monis
 pars ejus
 p-
 ut in ca
 solliciti
 derunt, &
 XIX.
 Ardie
 litus im-
 sparit,
 cum his
 rius: Si
 flammis
 sociis;
 ciat.
 1. Sed
 dicitur
 Scam
 bon, Scam
 2. Pa
 p-
 ne hab-
 afflu-
 3. L-
 Ham-
 sollo-
 h-;

XVII. Alexander Macedo, cum hostis in saltu editiore castra communisset, ¹ seductâ parte copiarum, præcepit his, quos relinquebat, ut ex more ignes excitarent, speciemque præberent totius exercitus: ipse autem ² per avias regiones circumductâ manu, hostem, superiore aggressus loco, depulit.

XVIII. Memnon Rhodius rex cum equitatu prævaleret, & hostem in collibus se continentem in campos vellet deducere, quosdam ex militibus suis, sub specie persuasæ misit in hostium castra, qui affirmarent exercitum Memnonis jam perniciosâ seditione furere, ut & subinde aliqua pars ejus dilaberetur. Huic affirmationi ut fidem faceret, passim in conspectu hostium jussit parva castella muniri, velut in ea se recepturi essent, qui dissidebant: hâc persuasione sollicitati qui in montibus se continuerant, in plana descenderunt, & dum castella tentant, ab equitatu circumventi sunt.

XIX. ³ Arridas rex Molossorum, ⁴ bello petitus ab Ardie Illyrio, majorem aliquanto exercitum habente, ⁵ molitus imbelles suorum, in vicinam regionem Ætolix famam sparsit, tanquam urbes ac res suas Ætolis concederet. Ipse cum his qui arma ferre poterant, insidias in montibus, &

eius: *Si divisa sint copia, per noctem flammis, per diem fumo significant sociis; quod aliter non potest nunciari.*

1. *Seductâ parte copiarum*] P. in auctâ. Quod non placet induci. Statim: *reliquerat*, pro *relinquebat*, Scriverii MSS.

2. *Per avias regiones*] *Alias* alii, perperam. Exemplo sequenti, sine habuit P. *castra tentant*, pro *castella*.

3. *Arridas*] Vitiosè *Arridas* vel *Harridas*, appellatur iste rex Molossorum; qui Justino melius *Arubas*; quomodo Vossii iudicio apud

Frontinum labens rescripserim. Græcis promiscuè vocatur *Αἰβας*, & *Αἰρῦβας*: sæpè enim inferitur τὸ μ; ut Sybaris Symbaris, Thynias Thymnias, Senones Semnones; & sexcenta alia.

4. *Bello petitus*] Hoc verum: *Petitus* ineptum in P. qui & malè *Ardycillyrio* statim excusum habet.

5. *Molitus imbelles suorum*] Ne dubita cum Stevvechio legere, *amolitus*. Removisse enim *Harridas* videret *Δαρλέμυς*, qui per ætateni arma ferre non possent, reliquis insidias & subsecelas instituisse.

locis confragosis distribuit. Illyrii timentes, ne quæ Moloforum erant, ab Ætolis occuparentur, velut ad prædam festinantes, ordinibus neglectis, accelerare cœperunt: quos dissipatos, nihil tale expectantes, Arridas ex insidiis fudit, fugavitque.

XX. T. Labienus C. Cæsaris legatus, adversus Gallos, ante adventum Germanorum, quos auxilio his venturos sciebat, confingere cupiens, diffidentiam simulavit, positisque in diversâ ripâ castris, profectionem edixit in posterum diem. Galli credentes eum fugere, flumen quod medium erat, instituerunt transmittere. Labienus circumacto exercitu, inter ipsas superandi amnis difficultates eos cecidit.

XXI. Hannibal, cum explorasset negligenter castra Fulvii Romani ducis munita, ipsum præterea multa temerè audere, primâ luce cum densiores nebula præstarent obscuritatem, paucos milites munitio-^{rum} nostrarum vigilibus ostendit, quò Fulvius repentè movit exercitum, Hannibal 1 per diversam partem castra ejus occupavit: & ita in tergum Romanorum effusus, octo millia fortissimorum militum, cum ipso duce, trucidavit.

XXII. Idem Hannibal, cum inter Fabium Dictatorem & Minutium Magistrum equitum divisus esset exercitus, & Fabius occasionibus immineret, Minutius 2 pugnandi cupiditate flagraret, castra in campo, qui medius inter hostes erat, posuit: & cum partem peditum in confragosis rupibus celasset, ipse ad evocandum hostem misit, 3 qui proximum tumulum occuparent: ad quos opprimendos cum eduxisset copias Minutius, insidiatores ab Hannibale dispositi, subito

1. Per diversam partem] Adversam in Scriverii MSS.

2. Pugnandi cupiditate flagraret] Nepos Miltiade: Qua manus flagrabat tantâ pugnandi cupiditate, &c.

3. Qui proximum tumulum] Libri quidam, cumulum: ita P. è vs. xqs. Florus lib. III. cap. 10. Per invitos montium tumulos &c. nam cumulum vitio non caret, licet & alibi irreplevit.

bitò confurrexerunt, ¹ & delessent Minutii exercitum, nisi Fabius periclitantibus subvenisset.

XXIII. Idem Hannibal, cum ad Trebejam in conspectu haberet Sempronii Longi Cos. castra, medio annee interfluente sævissimâ hyeme Magonem & electos in insidiis posuit. Deinde Numidas equites, ad eliciendam Sempronii crudelitatem, ad equitare vallo ejus jussit: quibus præceperat, ut ad primum nostrum incursum per nota refugerent vada. Hos Consul & adortus temerè, & secutus, jejunum exercitum in maximo frigore transitu fluminis rigere fecit. Mox torpore & inediâ affectis Hannibal suum militem opposuit, ² quem ad id ignibus, oleoque & cibo foverat: nec defuit partibus Mago, quin terga hostium in hoc ordinatus cæderet.

XXIV. Idem Hannibal ad Thrasymenum, cum arcta quædam via in radices montis & campos patentes duceret, simulatâ fugâ per angustias ad patentia evasit, ibique castra posuit, ac nocte dispositis militibus, & per collem qui imminebat, & in lateribus angustiarum, primâ luce, nebulâ quoque adjunctus, aciem direxit. Flaminius velut fugientem insequens, cum angustias esset ingressus, non antè providit insidias, quàm simul à fronte, lateribus, tergo circumfusus, ³ ad interneccionem cum exercitu cæderetur.

XXV. Idem Hannibal, adversus Junium Dictatorem, nocte intempestâ sexcentis equitibus imperavit, ut in plures turmas segregati per vices, sine intermissione circa castra hostium se ostentarent. Ita totâ nocte Romanis in vallo statione, ac pluvîâ, quæ fortè continua fuerat, inquietatis confectisque, cum receptui signum jam Junius dedisset,

Han-

1. Et delessent] Hæc crebra sunt tam historicis, quàm Poëtis.

2. Quem ad id ignibus, oleoque & cibo foverat] Florus: Tunc calidissimi hostes frigidum & nivalem nocti diem, quum se ignibus prius,

oleoque fovissent (horribile dictu) homines à meridie & sole venientes, nostrâ nos hieme vicerunt.

3. Ad internec.] Aliàs MSS. interemptionem & interitionem. Hoc alii vocant, ad unum omnes interisse.

Hannibal suos ¹ requietos reduxit, & castra ejus invasit.

XXVI. Epaminondas Thebanus, in eundem modum, cum Lacedæmonii ² Athmon ³ vallo ducto Peloponneson tuerentur, paucorum operâ levis armaturæ, totâ nocte inquietavit hostem: ac deinde primâ luce vocatis suis, cum Lacedæmonii se recepissent, subitò universum exercitum quem quietum habuerat, admovit, & per ipsa munimenta destituta propugnatoribus irrupit.

XXVII. Japyges P. Licinio Procos. pagos quoque sub specie deditiois obtulerunt, qui recepti, & in postremâ acie collocati, terga Romanorum ceciderunt.

XXVIII. Japyges P. Licinio Procos. pagos quoque sub specie deditiois obtulerunt, qui recepti, & in postremâ acie collocati, terga Romanorum ceciderunt.

XXIX. Scipio Aphricanus, cum adversa haberet bina hostium castra, Syphacis & Carthagensium, statuit Syphacis,

1. *Requietos reduxit*] Scriverii MS. *eduxit*.

2. *Athmon*] Magnus Casaubonus ad Polyæni II. de Epaminondâ, mavult legere: *ad Isthmum*; quam conjecturam & Palmerio suo in mentem venisse, notat Stevvechius. Qui Polyænum sequuntur, ad *Onium* sive *Onion* legunt, inter quos etiam Scriverius. Nobis satis adridet in exaratis hactenus receptum lectionis, ad *Athmon*: quod nec Ortelio vidi displicuisse. Polyænus & Frontinus eandem historiam, hic ad Athmon, ille ad Onium, describunt, loca inter se vicina; in Atticâ nempe, circa Corinthum.

3. *Vallo ducto*] Valle, P. contra *χαράκωσι*. Sequitur: *Primâ luce vocatis suis*: Stevvechius, *evocatis*.

4. *Strictis minoribus*] Diodorus Siculus in Excerptis: *ἔχοντες τὸ πρὸ τῆς ἰκαρίας ἕξιν*. Ubi *ἕξιν* vocat, quæ tantum erant *μικρὰ ἕξινδια*. Hesychius: *Παροπήδιον, μικρὰ μίχραρον*, ubi forsitan *παροπήδιον* rescribendum. Cæterum hoc erat fide Punicâ *δολοφονεῖν*, de quâ re nos alibi ex professo. Exemplo sequenti non conveniunt Critici super *pagos*: quod in *paganos* mutavit Stevvechius; in *spathas* vel *sparos* Palmerius. Alterutrum sequatur qui volet; ego Scriverii conjecturam non rejecerim, *pan-*

cis, ubi multa incendiis alimenta erant, aggredi nocte, ignemque injicere, ut ex eâ re Numidas quidem ex suis castris trepidantes cæderet: Pœnos autem, quos certum erat ad succurrendum sociis procurfuros, insidiis dispositis exciperet: utrumque ex sententiâ cessit.

XXX. Mithridates à Lucullo virtute frequenter superatus, insidiis eum appetiit, Adathante quodam eminente viribus subornato, ut transfugeret: & fide pactâ hosti, facinus perpetraret: quod is strenuè quidem, sed sine eventu conatus est: receptus enim à Lucullo in gregem equitum, non sine tacitâ custodiâ habitus est: quia nec credi subito transfugæ, nec inhiberi reliquos oportebat. Cum deinde, frequentibus excursionibus, promptam & enixam operam exhiberet, fide acquisitâ, tempus elegit, quo missa principia quietem omnibus castrensibus dabant, prætoriumque secretius præstabant. Casus adjuvit Lucillum: nam qui ad vigilantem usque admitteretur, fatigatum nocturnis cogitationibus illo tempore quiescentem invenit. Cum deinde, tanquam nunciaturus aliquid subitum ac necessarium, intrare vellet, & pertinaciter à servis valetudini domini consulentibus excluderetur, veritus, ne suspectus esset, equis quos ante portam paratos habebat, ad Mithridatem resurgit irritus.

XXXI. Sertorius, in Hispaniâ, cum apud Lauronem oppidum vicina castra Pompeji castris haberet, & duæ tantummodo

eos restituentis. Pauci à Japygibus Licinio sub specie deditiois oblatis; qui recepti & in extremo collocati, terga Romanorum ceciderunt.

1. Fide pactâ] Stevvechius, *scilicet*. Deinceps in membranis meis *excursionibus*, ἐξουκλήσεων exhibetur.

2. Quo missa principia] Remissa Palmerius reposuit; quod & Ste-

vvechio probatur. Ipsi milites dicebantur *principia*, & quidem castrensi vocabulo; etsi etiam principes vocati, quorum officium erat *δεσποεὶν*. Ammianus libro XXI. *Præsentibus Iovianorum, Herculianorumque principibus & tribunis*: & alibi sæpius.

3. Quiescentem invenit] *Quiescentes*, P.

modo regiones essent, ex quibus pabulum peti posset, una in propinquo, altera longius sita, ea quæ in propinquo erat, subinde à levi armatura infestari, ulteriorem autem vertit ab ullo armato adiri, donec persuasit aduersariis, tutiorem esse quæ erat remotior: quam cum petiissent Pompejani, Octavium Græcimum cum decem cohortibus in motum Romanorum armatis, & decem Hispanorum levis armaturæ, & Tarquinium Priscum cum duobus millibus equitum ire jubet ad insidias tendendas pabulatoribus. Illi strenuè imperata faciunt: exploratâ enim locorum naturâ, in vicinâ silvâ nocte prædictas copias abscondunt, ita ut in primâ parte leves Hispanos, 1 aptissimos ad furta bellorum ponerent: paulo interius scutatos, in remotissimo equites, ne fremitu equorum cogitata proderentur, quiescere omnes silentio servato in horam tertiam diei jubet: cum deinde Pompejani 2 securi servatique pabulo de reditu cogitarent, & hi quoque, qui in statione fuerant, quiete invitati ad pabulum colligendum dilaberentur, emissi primum Hispani, 3 velocitate gentili in palantes effunduntur, & convulnerant confunduntque, nihil tale expectantes: prius deinde quàm resisti his inciperet, scutati erumpunt è saltu, & redeunt in ordinem consternunt, vertuntque: fugientibus equites immissi toto eo spacio quo redibatur in castra * persecuti cædun-

1. *Aptissimos ad furta bellorum*] Insidias. Sallustius: *Gens ad furta belli peridonea*. Et frustra sunt Viri docti, qui heic aliam explicationem comminiscuntur. A nostrâ non abhorrent Græci, qui suum κλοπή & κλέμμη pari modo usurpant: unde τῶν κλοπηῶν, & Homero κλοπιῶν μισθοί.

2. *Securi servatique*] Postrema vox variè suspecta est: aliis placuit, teste Stevvechio, legi, *securi, satirique*: aliis, *securi, onera-*

tique: rursus aliis, *securi, serenatique*. Quorum nullum nemo non verius esse dixerit, quàm illud, *servatique*.

3. *Velocitate gentili in palantes effunduntur*] Justinus de Hispanis lib. XLIV. *Velocitas genti pernix: inguies animus: plurimis milites ares equi, & arma, sanguine ipsorum cariora*. Cæterum *palantes* illud à Modii conjecturâ est; cum antea ineptè in libris legeretur, *in planis*, &c.

* *Perse-*

cæduntur: curatum quoque, ne quis effugeret, nam reliqui ducenti & quinquaginta i equites præmissi facile per compendia itinerum effusis habenis, antequam ad castra Pompeji perveniretur conversi, occurrerunt eis qui primi fugerant. Ad cuius rei sensum Pompejo immittente legionem cum Lælio in præsidium suorum, subducti in dextrum latus velut cesserunt equites, deinde & cum ita legionem hanc tergo infestarent, cum jam etiam à fronte qui pabulatores persecuti erant incurfarent, sic legio quoque inter duas acies hostium cum legato suo elisa est: ad cuius præsidium Pompejo totum educente exercitum, Sertorius quoque è collibus suos instructos ostendit, effecitque, ne Pompejo expediret: ita præter duplex damnum, eadem solertiâ illatum, spectatorem quoque eum cladis suorum continuit. Hoc primum prælium inter Sertorium & Pompejum fuit: decem millia hominum de Pompeji exercitu amissa, & omnia impedimenta, Livius auctor est.

XXXII. Pompejus, in Hispaniâ, dispositis antè, qui ex occulto aggredierentur, simulato metu, deduxit instantem hostem in loca infesta: deinde 2 ubi res poposcerunt, conversos & in fronte & utrisque lateribus ad interneccionem cecidit, capto etiam duce eorum Perpennâ.

XXXIII. Idem adversus Mithridatem, in Armeniâ, numero & genere equitum prævalentem, tria millia levis armaturæ, & quingentos equites nocte in valle sub virgultis, quæ inter bina castra erant, disposuit: primâ deinde luce in stationem hostium emisit equites ita firmatos, ut cum universus cum exercitu hostium equitatus prælium inisset, servatis

* *Persecuti caduntur*] Stevvechius, *cadunt*. Et ita nôster Parisinus.

1. *Equites præmissi facile per compendia itinerum, &c.*] Hoc magis probamus, quàm vulgarium quorundam, *emissi*. Compendia sunt breviores viz. Gloss. Philox. *com-*

pendiaria, ovsepta. Aliæ: *Σύλη & ὄδες, compendiaria*. Unde, *compendiosum iter*, apud Appulejum. Florus lib. III. bello Cimbrico: *Marius, mirâ statim velocitate occupatis compendiis, prævenit hostem.*

2. *Vbi res poposcerunt*] Perpernam, *popo-*

tis ordinibus paulatim cederent, donec spatium darent confurgendi à tergo, ob hoc dispositis: quod postquam ex sententiâ contigit, conversis qui terga dedisse videbantur, medium hostem trepidantem cecidit: ipsos etiam equos pedite cominus accedente confodit: eoque prælio fiduciam regi, ¹ quam in equestribus copiis habebat, detraxit.

XXXIV. ² M. Crassus, bello fugitivorum, ³ apud Cathenam bina castra cominus cum hostium castris vallavit: nocte deinde ⁴ commutatis copiis, manente prætorio in majoribus castris, ut fallerentur hostes, ipse omnes copias eduxit, & in radicibus prædicti montis constituit: divisoque equitatu præcepit L. Quintio partem Spartaco objiceret, pugnaque eum frustraretur: parte aliâ Gallos Germanosque ex factione ⁵ Casti & Gannici eliceret ad pugnam, & pugna simulatâ deduceret, ubi ipse aciem instruxerit. Quos cum barbari infecuti essent, equite recedente in cornua, subito acies Romana adaperata cum clamore concurrat. ⁶ Triginta quinque millia armatorum eo prælio interfecta cum ipsis ducibus Livius tradidit, receptas quinque Romanas aquilas, signa sex & viginti; multa spolia, inter quæ quinque fasces cum securibus.

XXXV. C. Cassius, in Syriâ adversus Parthos ducens aciem,

poposcunt, excusum fuit in meo P. Deinde scribe; *utrinque lateribus*, norante Stevvechio.

1. *Quam in equestribus*] Aliâs, *eampestribus*.

2. *M. Crassus*] *M. Licinius Crassus*. Vide hujus libri cap. IV. ex. 7. ubi eadem historia repetitur.

3. *Apud Cathenam*] Triplex lectio reperitur in diversis codicibus membranaceis: *Cathenam*, *Cathenam* & *Catennam*. Plutarchus videtur dicere in Rhegii peninsulâ factum,

4. *Commutatis copiis*] Nihil mutamus: libri quidam *communis*: exarati Scriveriani, *communicatis*: Utrumque sanè non placet. Aut *commutatis*, aut *combinatis* legendum; non, quod alii placuit *comminisci*, *comminatis*.

5. *Casti & Gannici*] Vide quæ capite præcedenti notamus: Sequitur paullò post; *ubi ipse aciem instruxerit*; sic ibi legendum; non, *nisi ipse &c.*

6. *Triginta quinque millia*] Legge Epitomam Livii lib. XC VII.

ciem, equitem offendit à fronte, cum à tergo peditem in confragoso loco occultasset; dein cedente equitatu & per nota se recipiente, in præparatas insidias perduxit exercitum Parthorum, & cecidit.

XXXVI. Ventidius, Parthos & Labienum alacres successibus victoriarum, dum suos ipse per simulationem metus continet, evocavit: & in loca iniqua deductos, aggressus per obreptionem, adeò debellavit, ut destituti Labieno provinciâ excederent Parthi.

XXXVII. Idem adversus Pharnastanis Parthos, cum ipse exiguum numerum militum haberet, illis autem fiduciam ex multitudine videret increfcere, ad latus castrorum octodecim cohortes in obscurâ valle posuit, equitatu post terga militum collocato: tum paucos admodum milites in hostem misit, qui ubi simulatâ fugâ hostem effusè sequentem, ultra locum insidiarum perduxère, coortâ à latere acie, præcipitatis in fugam his, Pharnastanem interfecit.

XXXVIII. C. Cæsar, 1 suis & Afranianis castris contrarias tenentibus planicies, cum utriusque partis plurimum interesset, colles proximos occupare, idque propter saxorum asperitatem esset difficile, 2 tanquam Ilerdam repetiturum, retro agmen ordinavit, faciente inopiâ fidem destinationi. Intra brevissimum deinde spatium, exiguo circuitu flexit repente ad montes occupandos. Quo visu perturbati Afraniani, velut captis castris, & ipsi effuso cursu eisdem montes petière: 3 quod futurum cum prædivinasset Cæsar, partim

1. *Suis & Afranianis*] Hoc loco ex libris quidam *Africanis*, e-diderunt; quam lectionem & in meo P. inveni. Malè: Nam ipsi Cæsari etiam *Afraniani* dicuntur, lib. I. Civ. & Frontino, *exercitus Afranii*. lib. I.

2. *Tanquam Ilerdam repetiturum*] Pro, *repetiturus*; ut in fine ejusdem exempli; *inordinatus est*

adortus, àvri & inordinatos, & alia. Frontinus, *Ilerdam repctere* dixit, pro quo Cæsar, *ad Ilerdam reverti*, Græcorum consuetudine, qui *περὶ Ἰοπέως ἐστὶν τῆς Ἰλέρδας* loquuntur. Infrâ *Ilergetum* vocat lib. IV. cap. 7.

3. *Quod futurum cum prædivinasset*] Perperam *prædestinasset* Ver. P. *Prædivinare* est de exitu divina-
re five

partim peditatu, quem præmiserat, partim à tergo submissis equitibus, inordinatos est adortus.

XXXIX. Antonius, apud Forum Gallorum, cum Pan-
sam Cos. adventare comperisset, insidiis per silvestria Æ-
milix viæ dispositis, agmen ejus exceptit, fuditque: & ipsum
eo vulnere affecit, quo intra paucos dies exanimaretur.

XL. Juba rex, ¹ in Africâ, bello civili, Curionis ani-
mum simulato regressu impulit in vanam alacritatem: cujus
spei vanitate deceptus Curio, dum tanquam fugientem Sa-
boram regium præfectum persequitur, devenit in patentes
campos, ubi Numidarum circumventus equitatu, perdito
exercitu, cecidit.

XLI. Melanthus dux Atheniensium, cum provocatus à
rege hostium Xantho Bœotio, descendisset ad pugnam, ut
primum cominus stetit; Iniquè (inquit) Xanthe, & contra
pactum facis; adversus solum enim cum altero processisti:
cumque admiratus ille, quisnam se comitaretur respexisset,
² aversum uno ictu confecit.

XLII. Iphicrates Atheniensis ad Cherronesum, cum
sciret Lacedæmoniorum ducem Anaxibium, exercitum pe-
destri itinere ducere, firmissimam manum militum eduxit è
navibus, & in insidiis collocavit: naves autem omnium,
tanquam onustas milite, palam transnavigare jussit: ita secu-
ros & nihil expectantes Lacedæmonios, ³ à tergo ingres-
sus itinere oppressit, fuditque.

XLIII. Liburni, cum vadosa loca obsedissent, capitri-
bus

re sive prudentiâ, sive conjecturâ:
nam & prudentia est quodammo-
do divinatio. Unde ajunt, prædi-
vinare sapientem; quia, qui verum
prædicat, divinus est.

1. *In Africâ*] Ita Modius ex
conjecturâ rescripsit, cum antea
esset, *in Africo bello*, aut, *in A-
phrica bello*. Totâ hac narratione

partim dissentit Cæsar lib. II. de
bello civili.

2. *Aversum*] Noster P. *adver-*
sum corruptè, *avri* & *avris* *capitibus*
Adversum aggredi dicimus, quum
eum à fronte invadimus: aversum
autem, quem à tergo adorimur.
Vide infra exempla.

3. *A tergo ingressus*] Steve-
chius,

bis tantum eminentibus, fidem fecerunt hosti alti maris, ac triremem, quæ eos persequeretur, 1 implicatam vado ceperunt.

XLIV. Alcibiades dux Atheniensium, in Helleponto 2 adversus Numidarum & Lacedæmoniorum ducem, cum amplum exercitum & plures naves haberet, nocte expositis in terram quibusdam militum suorum, parte quoque navium post quadam promontoria occulta, ipse cum paucis profectus, ita ut contemptu sui hostem invitaret, eundem insequentem fugit, donec 2 in preparatas insidias induceret: aversumque deinde, & egredientem in terram, per eos, quos ad hoc ipsum exposuerat, cecidit.

XLV. Idem, navali prælio decertaturus, constituit malos quosdam in promontorio; præcepitque his, quos ibi relinquebat, ut cum prælium commissum sensissent, panderent vela. Quo facto consequutus est, ut hostes aliam classem in auxilium supervenire ei arbitrati, verterentur.

XLVI. Memnon Rhodius, navali prælio, cum haberet ducentarum navium classem, & hostium naves elicere ad prælium vellet, ita ordinavit suos, ut paucarum navium 4 malos erigerent, easque primas agi juberent: hostes autem procul conspicati numerum arborum, & ex eo navium quoque conjectantes, obtulerunt se certamini, & à pluribus occupati superatique sunt.

XLVII. Tichonius, aggressus, non malè.

1. *Implicatam vado*] Subfidentem: Nam *fidere* proprie naves dicuntur, quæ in fundo fixæ hærent.

2. *Adversus Numidarum & Lacedæmoniorum ducem*] Ineptissima est hæc Frontini lectio. Quis enim unquam prodidit, Numidas Lacedæmoniiis opem tulisse? Nihil certius est, quam rescribendum esse; *adversus Mindarum, Lacedæmoniorum ducem, &c.*

XLVII. Tichonius, aggressus, non malè.

3. *In preparatas insidias induceret*] *Perduceret*, ex libris chirographis rescribendum; atque ita habuit Vet. P. Statim: *aversumque* cum Modio lege: vulgo *perperam, adversumque*.

4. *Malos erigerent*] *Scrivierius, erigere*: legitque periodum sequenti serie: *ita ordinavit suos, ut paucarum navium malos erigere, easque primas agi juberet; &c.*

XLVII. Timotheus dux Atheniensium, adversus Lacedæmonios navali acie decertaturus, cum instructa classis eorum ad pugnandum processisset, ex velocissimis navibus viginti præmisit, quæ omni arte varioque fluxu eluderent hostem, ¹ ut primum sensit, deinde minus agiliter moveri adversam partem progressos prælissatos faciliè superavit.

I. *Ut primum sensit &c.* Stevechius: deinde ut primum sensit minus agiliter adversam partem moveri; progressus, prælissatos faciliè superavit: & similia.

CAPUT VI.

De emittendo hoste, ne clausus prælium ex desperatione redintegret.

EXEMPLUM I.

GALLOS, eo prælio quod Camilli ductu gestum est, desiderantes navigia, quibus Tiberim transirent, ¹ Senatus censuit transvehendos, ² & com meatibus quoque persequendos. Eiusdem generis hominibus postea ³ per Pomptinum agrum fugientibus via data est, quæ Gallica appellatur.

II. ⁴ L. Martius eques Romanus, cui duobus Scipionibus occisis, exercitus imperium detulit, cum circumventi ab eo Pœni, ne inulti morerentur, acrius pugnarent, laxatis manipulis, & concessio fugæ spacio, dissipatos sine periculo fuorum trucidavit.

III. C. Cæsar Germanos inclusos, ex desperatione fortius pugnantes, emitti iussit, fugientesque aggressus est.

IV. Han-

I. **S**enatus censuit transvehendos] Ita scribere malim, quam transseundos, mendo veterum librorum.

2. *Et com meatibus quoque persequendos*] Παθητικῶς: ut infra: illi cum adventarent, persecuti: quod

elegantia est.

3. *Per Pomptinum agrum*] Promptinum, P. mendosè. Vide Livium libro septimo.

4. *L. Martius*] Aliàs, *Q. Martius*, teste Scrievio.

IV. Hannibal, 1 cum ad Thrasymenum 2 inclusi Romani acerrime pugnarent, deductis ordinibus fecit eis abeundi potestatem, euntesque sine suorum sanguine stravit.

V. Antigonus rex Macedonum Ætolis, qui in obsidionem ab eo compulsi, fame urgebantur, statuerantque eruptione facta commori, 3 viam fugæ dedit, atque ita infra-cto impetu eorum, 4 insecutos averfos cecidit.

VI. Agefilus Lacedæmonius, adversus Thebanos cum acie confligeret, intellexissetque, hostes locorum conditione clausos, ob desperationem fortius dimicare; laxatis suorum ordinibus, apertaque Thebanis ad evadendum via, rursus in abeuntes contraxit aciem, & sine jactura suorum cecidit averfos.

VII. Cn. Manlius Cos. cum ex acie reversus capta ab Hetruscis Romana castra invenisset, omnibus portis statione circumdatis, inclusos hostes in eam rabiem efferavit, ut ipse in prælio caderet. Quod ut animadverterunt legati ejus, ab una parte remota statione, exitum Hetruscis dederunt, & effusos persecuti, occurrente altero Consule Fabio, ceciderunt.

VIII. Themistocles victo Xerxe, volentes suos pontem rumpere prohibuit, 5 cum docuisset potius esse, cum expelli ex Europa, quam cogi ex desperatione pugnare. Idem misit ad eum, qui indicaret in quo periculo esset, * nisi fugam maturaret.

1. *Cum ad Thrasymenum*] In membranarum nostris malè, *Thrasymenum, &c.*

2. *Inclusi Romani*] Ita rescriptissimus doctissimorum judicio. Vulgò depravatè legitur, *inclusi Germani: vgl. àνιστοχάν.* Barthio videtur reducendum, *inclusi primarii: nullo negotio.*

3. *Viam fugæ dedit*] Libro IV. cap. 7. *Scipio Africanus dicere so-*

IX. *Pylitus est, hosti non solum dandam esse viam fugiendi, sed etiam munendam.* Hac voce monebant lectores populum magistratibus via decedere: DATE VIAM CONSULI.

4. *Insecutus averfos cecidit*] *Insecutus*, à *Stevvechio* est: *Vulgares, insecutos.*

5. *Cum docuisset, potius esse*] *Veteres, aptius esse*, cum P.

H * *Nisi*

IX. Pyrrhus Epirotarum rex, cum quandam civitatem cepisset, clausisque portis ex ultima necessitate fortiter dimicantes eos, qui inclusi erant, animadvertisset; locum illis ad fugam dedit.

X. Idem inter cetera præcepta imperatoria 1 memoriam tradidit, 2 non esse pertinaciter instandum hosti fugienti: non solum, ne fortius ex necessitate resisteret, sed ut postea quoque facilius acie cederet, 3 ratus non usque ad perniciem fugientibus 4 instaturos victores.

CAPUT

* *Nisi fugam maturaret*] Desumptum à Poëta, ut & alia. Suprà: *justit ceteros suffugere, & iter maturare.* Vide Macrobius lib. VI. cap. 8. Saturn. & A. Gellium; quorum explicationem non probat tamen Vir summus, A. Turnebus.

1. *Memoria tradidit*] P. *memoriter*: qui etiam *rd cetera*, reticet.

2. *Non esse pertinaciter instandum hosti fugienti*] Vide Lipsium lib. V. cap. 17. Politicorum.

3. *Ratus, non usque, &c.*] Prima vox à P. exulat.

4. *Instaturos victores*] Hæc vetus scriptura est, & planè, quantum judico, venusta. Nam, ut ex aliis

pluribus, ita & hoc loco apertè cognoscere est *ῥεῖον* Frontiniana, Veterum scriptorum elegantissimam æqualem. Plinius lib. XII. cap. 22. *Exstatura etiamnum duabus gemmis.* Seneca antiloquio I. *Controversiarum; ipsis quoque multum præstaturus videor, quibus oblivio imminet.* Martialis X. Epigramm.

Constatura fuit Megalensis purpura centum Millibus ———

Quintilianus lib. II. cap. 12. *Video quosdam in ipso statim lumine obstaculos mihi.* Et alia plura *ῥεῖον* sumi solita.

CAPUT VII.

De dissimulandis adversis.

EXEMPLUM I.

TULLUS Hostilius rex Romanorum, commisso adversus Vejentis prælio, cum Albani, deserto exercitu Romanorum, ¹ proximos peterent tumulos, eaque res turbasset nostrorum animos, clare pronuntiavit, jussu suo Albanos id fecisse, ut hostem circumveniret. Quæ res & terrorem Vejentibus, & Romanis fiduciam attulit; reinque inclinatam consilio restituit.

II. L. Sylla, cum præfectus ejus, comitante non exigua equitum manu, commisso jam prælio, ad hostes transfugisset, pronuntiavit jussu suo id factum; eaque ratione militum animos non tantum à confusione retraxit, sed quadam etiam spe utilitatis, quæ id consilium secutura esset, confirmavit.

III. Idem, cum auxiliares ejus missi ab ipso, circumventi ab hostibus, interfecti essent, verereturque, ne propter hoc damnum, universus trepidaret exercitus; pronuntiavit, auxiliares, qui ad defectionem conspirassent, consilio à se in loca iniqua deductos: ita manifestissimam cladem, ultionis simulatione velavit, & militum animos hac persuasione confirmavit.

IV. Scipio, cum Syphacis legati nuntiarent ei regis sui nomine, ne fiducia societatis ejus, ex Sicilia in Africam transfret, veritus ne confunderentur animi suorum abscissa peregrina societate, ² dimisit properè legatos, & famam diffudit tanquam ultro à Syphace accerferetur.

V. Q. Ser-

1. **P**roximos peterent tumulos] Cumulos, P. Lege supra notata.

2. Dimisit properè legatos] Hæc variè emendant viri *неприсланных*.

Habent veteres editiones: *dimisit per se legatos*. Modius partim ex illis, partim ex conjecturâ receptam scripturam posuit, *dimisit properè legatos*: cum antè in aliis legeretur,

V. Q. Sertorius, cum acie decertaret, barbarum, qui ei nunciaverat Herculejum periisse, pugione trajecit, ne & in aliorum id notitiam perferret, & ob hoc animi suorum infirmarentur.

VI. Alcibiades Atheniensis, cum ab Abydenis proelio urgeretur, subitoque magno cursu tristem advertisset adventare tabellarium, prohibuit palam dicere quid afferret. Deinde i secreto sciscitatus, à Pharnabazo regio præfecto, classem suam oppugnari, celatis & hostibus & militibus proelium finiit, ac protinus ad eripiendam classem ducto exercitu suis opem tulit.

VII. Hannibalem venientem in Italiam tria millia 2 Carpetanorum reliquerunt: quos ille extemplo, ne & cæteri moverentur, edixit à se esse dimissos, & insuper, in fidem ejus rei, paucos levissimæ operæ 3 domum remisit.

VIII. L. Lucullus, cum animadvertisset Macedonas equites, quos in auxilio habebat, subito consensu ad hostem transfugere, signa canere jussit, & turmas, quæ eos sequerentur, immisit: hostis committi proelium ratus, transfugientes telis excepit Macedones; qui cum viderent, neque recipi

tur, dimisit ire legatos; in aliis, ire relogatos; vel, per relogatos. Nobis placet Barthii conjectura, quæ est; *Dimisi risu legatos.* Suaviter ad regiam illam renunciationem subfuit, velut non magni faciens, quam tamen ante ambiverat. Regiam autem benevolentiam in se vultu adrisum compositio exercitui contestatus est. *Ire legatos* non tamen frustraneum est & absurdum.

1. *Secreto sciscitatus*] Veteres membrana, *decreto sciscitatus*, quibus hac quidem in parte non obsequimur. Sciscitari, est occulta magis, & secretiora rimari; & cognoscere velle: uti exponit Dona-

tus ad Eunuchum. Glossæ: φιλοπρόσης, sciscitator. Item: πολυπραγμων, sciscitor, percontor.

2. *Carpetanorum reliquerunt*] Ita lege: vulgò peperam excusum est, *carpentariorum.* Sed notandum, ita Veteres πὲρ relinquere solitos usurpari, pro deserere. Cui etiam responderet Græcorum κολολεπίη. Polyænus lib. I. Polydor. ἀνδρομαχὸν ἐπιμύειν ἀπὸ γαλιόσθι ὅτι σιμάζουσι τὴν κὴ κολολεπίησιν ἀπὸ γαλιόσθι.

3. *Domum remisit*] Scripti Scriveriani cum meo P. domos. Cap. XI. Et quia sibi opera eorum in presentia non esset necessaria, abirent domos.

recipi se ab adverfariis, & premi ab his, quos deferebant, necessario ad justum prælium conversi hostem invaserunt.

IX. Datames dux Persarum, ¹ adversus Authophradatem in Cappadocia, cum partem equitum suorum transfugere comperisset, ceteros omnes venire secum jussit, affectusque transfugas collaudavit, quod cum alacriter præcessissent, hortatusque est eos etiam, ut fortiter hostem adorientur: pudor transfugis attulit poenitentiam; & consilium suum (quia non putabant deprehensum) mutaverunt.

X. T. Quintius Capitolinus Cos. cedentibus Romanis ementitus est in altero cornu hostes fugatos, & ita confirmatis suis victoriam retulit.

XI. Cn. Manlius, adversus Hetruscos, vulnerato ² collega Fabio, qui finistrum cornu ducebat, & ob id parte cedente, quod etiam occisum crederent Consullem, cum turmis equitum occurrit, clamitans & collegam vivere, & se dextro cornu vicisse. Qua constantia redintegris animis suorum vicit.

XII. Marius adversus Cimbros & Teutonos, ³ cum metatores ejus per imprudentiam ita castris locum cepissent, ut sub potestate barbarorum esset aqua, flagrantibus eam suis,

1. *Adversus Autophradatem*] Variè nomen hoc conceptum in antiquis & vulgo editis; ut supra etiam notavimus. De strategemate vide Polyænum lib. VII.

2. *Collega Fabio*] Collegas vocabant, legitimæ cujusdam militiæ focios. Exinde collegium, τὰς ἐξομοιωτῶν exponitur in Vet. Glossario.

3. *Cum metatores ejus*] Metatores, in nostris schedis haud ignoro, quin absurdum sit, nec jure defendendam. *Commetari* dicebant ὑπερβαίνοντες, pro *commetiri*: & *metari*,

pro *metiri* solenne est eadem significatione. Unde *castra metari*, quod interpretantur Græci, Ἀγορεύειν καὶ κλέβει τὰς στρατηγίας: & ἑστρατηγῶν ἐπιτηδία καὶ ἐκ ἀποστεινῶν ἢ Ἀλεξείδιον. Qui præcedentes locum castris eligebant, & ad podium dimetiebantur loca, in quibus milites tentoria figerent; antiquis *metatores* vocabantur; posterioribus *mensores*, vel *antecessores*. Mauritius in libro de militiâ Romanâ: *Antecessores*, inquit, qui ante agmen eunt, & loca castris metandis idonea deligunt; & vias, quâ

suis, digito hostem ostendens, ¹ Illinc (inquit) petenda est. Quo instinctu affecutus est, ut protinus barbari tollerentur.

XIII. T. Labienus post Pharsalicam pugnam, cum victis partibus Dyrrhachium refugisset, miscuit vera falsis, & non celato exitu pugnae, aequatam partium fortunam, gravi vulnere Caesaris finxit: & hac assimulatione ² reliquis Pompejanarum partium fiduciam fecit.

XIV. M. Cato, cum Ambraciam, eo tempore, quo foecia naves ab Aetolis oppugnabantur, imprudens uno lembo appulisset, quanquam nihil secum praesidii haberet, coepit signum voce gestuque dare, quo videretur subsequentes suorum naves vocare: eaque asseveratione hostem terruit, tanquam plane appropinquarent, qui quasi e proximo citabantur. Aetoli, ne adventu Romanae classis opprimerentur, reliquerunt oppugnationem.

duci exercitus commodè possit, vident. Menses, qui loca castris metandis metiuntur.

1. *Illinc (inquit) petenda est*] Si per alios liceret, interrogationis notam libenter apponerem, hoc

modo: (*illinc inquit*) *petenda est?*

2. *Reliquis Pompejanarum*] Modius, *reliquis Pomp.* Non placet, *Reliqui*, pluribus in locis à Frontino sumuntur, *ἀντι τῶν ἀψιδίων.*

C A P U T VIII.

† *De constituenda per constantiam acie.*

EXEMPLUM I.

SERVIVS Tullius adolescens, praelio quo Tarquinius Strex, ¹ adversus Sabinos confligit, signiferis segnius dimicantibus, ² raptum signum in hostem misit, ³ cuius recipiendi

† Lemma capitis ex manuscriptis emendandum; in quibus *restituenda*, pro *constituenda*: meliori nota legitur.

1. *A* *Dversus Sabinos*] *Meliores* & antiquiores, *Gabi-*

nios: & ita exemplo decimo.

2. *Raptum signum in hostem misit*] In membranis, *emisit*. De signis in mediam hostium aciem projectis, ut magna vi repeterentur; à plurimis imperatoribus factitarum

factitarum

piendi gratia Romani ita ardentè pugnauerunt, ut & signum & victoriam retulerint.

II. Furius Agrippa Cos. cedente cornu, signum militare ereptum signifero, in hostes Hernicos & Æquos misit : quo factò ejus prælium restitutum est. Summa enim alacritate Romani ad recipiendum signum incubuerunt.

III. 1 T. Quintius Capitolinus Cos. signum in hostes Faliscos ejecit, militesque id repetere jussit.

IV. M. Furius Camillus Tribunus militum consulari potestate, cunctante exercitu, arreptam manu signiferum in hostes Volscos & Latinos traxit, cæteros puduit non sequi.

V. 2 Salvius Pelignus, bello Persico idem fecit.

VI. Q. Furius, averso exercitu, cum occurrisset, affirmavit non recepturum se in castra quemquam nisi victorem; reductisque in aciem suis, victoria potitus est.

VII. Scipio apud Numantiam, cum aversum suum videret exercitum, pronuntiavit sibi pro hoste futurum, quisquis in castra redisset.

VIII. 3 Servilius Priscus Dictator, cum signa legionum ferri in hostes Faliscos jussisset, signiferum cunctantem occidit imperavit, quo exemplo perterriti hostem invaserunt.

IX. Cossus Cornelius Magister equitum adversus Fidenates idem fecit.

X. Tar-

citatum legimus, apud Livium, Florum, Ammianum & alios.

1. T. Quintius Capitolinus] Eadem membranae per secundam vocalem, Capetolinus, exhibuerunt Græcorum more; qui Καπετωλινου scribunt, ut Diodorus & Eusebius.

2. Salvius Pelignus] Salinus Pelignus, in meo P.

3. Servilius Priscus] Vulgo perperam, Similius.

4. Cum signa legionum ferri in hostes Faliscos jussisset] Observa lo-

quendi modum, signa ferre, vel, inferre in hostes. Cæsar II. de bello Gallico: Reliquos cohortatus milites, signa inferre & manipulos laxare jussit. Livius non semel; & optimè ad exemplum quartum de Furio Camillo: Signiferum secum arreptum in hostes rapit, INFER MILES, clamitans, SIGNUM. Ubi manendum erat, imperabant signifero statuere signum. Inde formulæ: SIGNIFER STATUE SIGNUM. HIC OPTIME MA-

X. Tarquinius adversus Sabinos cunctantes equites, detractis frenis, concitatisque equis procurrere & 1 percurrere aciem jussit.

XI. M. Attilius Cos. bello Samnitico, ex acie refugientibus in castra militibus aciem suorum opposuit, affirmans secum & cum bonis civibus dimicaturos eos, nisi cum hostibus maluissent; ea ratione universos in aciem reduxit.

XII. L. Sylla, cedentibus jam legionibus exercitui Mithridatico, ductu Archelai, stricto gladio in primam aciem 2 procurrit, appellansque milites dixit; Si quis quæsisset, ubi Imperatorem reliquissent, responderent pugnantem in Bœotia: cujus rei pudore universi eum secuti sunt.

XIII. D. Julius, ad Mundam suis referentibus pedem, 3 equum suum abduci à conspectu suo jussit, & in primam aciem pedes profiliit: milites dum destituere Imperatorem erubescunt, redintegrarunt proelium.

XIV. Philippus, veritus ne impetum Scytharum sui non sustinerent, fidelissimos equitum à tergo posuit, præcepitque, ne quem commilitonum ex acie fugere paterentur, perseverantius abeuntes trucidarent. Qua denuntiatione cum effecisset, ut etiam 4 timidissimi mallent ab hostibus quam à suis interfici, victoriam acquisivit.

CAPUT

NEB' MUS. Plutarchus Camillo: *Καὶ τὸ φέροντα πρῶτον τὸ σημεῖον, μεγάλην φωνήν, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων, ἀντὶ τῶν ἰππῶν, καὶ τὸ σημεῖον ἦτορ καὶ δὴ καὶ ἐν ταύτῃ καὶ δειῶν καὶ ἰππῶν.*

1. *Percurrere aciem jussit*] In exarato, *perfundere*: pro quo malim, *perfindere*. Sed placet receptum. Vegetius libro tertio: *Si nimium fuerit acies attenuata, cito ab adversariis facta impressione per-*

curritur. Sic etiam meliores libri hoc loco legunt.

2. *Procurrit*] Ita repono consensu meliorum: Vulgò, *procurrit*: quod & antea notamus.

3. *Equum suum abduci*] *Illud suum*, mi fallor, hoc quidem in loco vehementer abundat; ideoque rejiciendum judicamus.

4. *Timidissimi mallent*] *P. timidi*. Statim, *acquisivit*, ἀρπαγῆν ἔργον in nostro MS.

CAPUT IX.

† De confirmandis reliquiis belli, si res prosperare cefferit.

EXEMPLUM I.

C. MARIUS, victis prælio 1 Teutonibus, reliquias eorum (quia nox circumvenerat) circumfodens, sublatiis subinde clamoribus, per paucos suorum territavit, infomnemque hostem detinuit; ex eo consecutus, ut postero die irrequietum facilius debellaret.

II. Claudius Nero, victis Pœnis, quos Hasdrubale duce in Italiam ex Hispania trajicientes exceperat, caput Hasdrubalis 2 in castra Hannibalis ejecit: quo factum est, ut & Hannibal luctu (nam frater occisus erat) & exercitus desperatione adventantis præsidii affligeretur.

III. L. Sylla his, qui Præneste obsidebantur, occisorum in prælio ducum capita hastis præfixa ostendit, atque ita obstinatorum pervicaciam fregit.

IV. Arminius dux Germanorum, capita eorum, quos occiderat, similiter præfixa, ad vallum hostium admoventi iussit.

V. Domitius Corbulo, cum Tigranocertam obsideret, & Armenii pertinaciter viderentur 3 toleraturi obsidionem, 4 in quendam ex Megistanis, quos ceperat, animadvertit, caput-

† Sic omnino legendum; quamquam dissensu scriptorum Scriverii, in quibus *conferendis*, inceptè pro *confirmandis*, legabatur.

1. Teutonibus] Teutonibus, non malè etiam P. Nam utroque modo dicuntur, Teutoni & Teutones: de quibus libro præcedenti diximus.

2. In castra Hannibalis ejecit] Vana est curiositas illorum, qui *injecit*, vel *conjecit*, conjiciunt. Ne pos Alcibiade: *his in ignem ejecit*, &c.

3. Toleraturi obsidionem] Tolerare obs. P.

4. In quendam ex Megistanis] Hunc non ignobilem barbarum vocat Tacitus lib. XIV. Annalium;

H 5 ad

caputque ejus balista excussum, intra munimenta hostium misit: id forte decidit in medium consilium, ¹ quod tum cum maxime habebant barbari, ad cujus conspectum velut ostento consternati ad deditionem festinaverunt.

VI. Hermocrates Syracusanus, ² superatis acie Atheniensibus, veritus, ne captivi, quorum ingentem manum in potestatem redegerat, parum diligenter custodirentur, quia eventus dimicationis in epulas, & securitatem compellere victores poterant, finxit proxima nocte equitatum hostilem venturum: qua expectatione affectus est, ut attentius vigiliæ agerentur.

VII. Idem, rebus prospere gestis, & ob id resolutis suis in nimiam securitatem, somnoque & mero pressis, in castra transfugam misit, qui præmoneret se fuga elapsum: dispositas enim ubique à Syracusanis insidias: quarum metu recepit aciem. (³ Illi cum adventarent, persecuti, in fossas deciderunt, & eo modo victi sunt.)

CA-

ad quem ex Frontino locum scriptoris illustrat Just. Lipsius.

1. *Quod tum cum maxime*] Sic meliores: Vulgo perperam, *cum maxime*. Libro tertio cap. II. & sacrificio tum cum maxime oppressit. Tum cum maxime, *δραματικῶς*. Cum maxime autem est *ἐπὶ μάχης*. Glossæ, *cum maxime, ἐπὶ μάχης*.

2. *Superatis acie Atheniensibus*] Ne dubita hoc modo cum Scriver-

tio legere, suffragantibus Veterum historiis. Nam malè *Carthaginensibus*, excusum in vulgò editis.

3. *Illi cum adventarent, persecuti, in fossas deciderunt, & eo modo victi sunt*] Sanè hæc verba de glossemate suspecta sunt, & aliunde videntur irreplisse. Nec enim ad Hermocratis factum pertinent; cujus duo ista exempla ne quidem capiti suo respondere, vidit accuratissimus Scriverius.

1. T. Didius

CAPUT X.

De adversis emendandis, si res durius cesserit.

EXEMPLUM I.

I T. DIDIUS, in Hispaniâ, cum acerrimo prælio conflixisset, quod nox diremerat, magno numero utrinque cæso, ² complura suorum corpora atrâ nocte sepelienda curavit. Hispani postero die ³ ad simile officium progressi, quia plures ex ipsorum numero, quàm ex Romanis cælos repererant, victos se esse secundum eam dinumerationem argumentati, ad condiciones Imperatoris descenderunt.

II. T. Martius eques Romanus, qui reliquis exercitus duorum Scipionum præfuit, cum in propinquo bina castra Pœnorum paucis millibus passuum distarent, cohortatus milites, proxima castra intempestâ nocte adortus est: & cum hostem victoriæ fiduciâ incompositum aggressus, ne nuntios quidem cladis reliquisset, brevissimo tempore militi ad requiem dato, eâdem nocte raptim famam rei gestæ prægressus, altera eorundem castra invasit. Ita bis simili usus eventu, deletis ubique Pœnis, ⁴ amissas populo Romano Hispanias restituit.

CAPUT

1. **T. Didius**] In argenteo denario. T. DIDI. IMP. descriptus est, quem Plutarchus vocat *σευτην*. Σευτήριος ἢ Κίμβρων ἢ Τούτων πόλεμον, ἐπιμφοδούς ὑπὸ Δρόσιου σευτηνῶν χιλιάρχου ἐπιβουλεύς.

2. *Complura suorum corpora*] id est, *cadavera*. Isidorus: *Corpus, quod non vivit*: & statim: *Corpus dicitur, aut quod post vitam mortuum est, aut sine vita est conditum.*

3. *Ad simile officium*] Τεπίφοδου

est supremum funeris officium: nam *officia* vocabant istud munus, quod in apparatu funerum mortuis debebant vivi. Hinc *officia humanitatis* vocat Arnobius, & *officiosa funera* Augustinus. Curtius: *apparatum funerum, quo Persæ suprema officia celebrarent* &c. Sed de his alibi plura.

4. *Amisfas P. R. Hispanias*] Vitiōsa quidem & inepta lectio est Vet. P. ubi, *Pepulorum*, pro *pop. R.* lectoribus obtruditur.

1. *Appa-*

CAPUT XI.

De dubiorum animis in fide retinendis.

EXEMPLUM I.

P. VALERIUS, Epidauri, timens oppidanorum perfidiam, quia parum præsidii habebat, gymnicos ludos procul ab urbe ¹ apparavit. Quo cum omnis ferè multitudo spectandi causâ exisset, clausit portas, nec in eas antea admisit Epidaurios, quàm obsides à principibus acciperet.

II. Cn. Pompejus, cum suspectos haberet ² Catinenses, & vereretur, ne præsidium non reciperent, petiit ab eis, ut agros interim apud se refici paterentur: fortissimis deinde, habitu languentium missis, civitatem occupavit continuitque.

III. Alexander, devictâ perdomitâque Thraciâ petens Asiam, veritus ne post ipsius discessum sumerent arma; & reges eorum, præfectosque, & omnes, quibus videbatur inesse cura detractæ libertatis, secum velut honoris causa traxit: ignobilibus autem relictis, plebejos præfecit: consecutus uti principes beneficiis ejus obstricti, nihil novare vellent: plebs verò ne posset quidem spoliata principibus.

IV. Antipater, conspecto priore Neciorum exercitu, qui audita morte Alexandri ad infestandum imperium ejus confluerant, dissimulans se scire quâ mente venissent, gratias

1. **A**pparavit] Libri variant, & quidam, *aperuit*, legunt; ut noster P. Sed meliores, *apparavit*. Cicero ad Quint. fratrem: *Ludos apparat magnificentissimos*, &c.

2. *Catinenses*] Modius hanc vocem ex Plinio restituit cap. sexto libro quarto. Nam vulgo malè *Causenses* vel *Chaucenses* editum memini.

3. *Reges eorum præfectosque* &c.] Quales isti Reges? Necessè est tales fuerint; quales Romanorum auspiciis & arbitrio regnarunt, stipendiarii, precarii & vix reges. In exercitu Alexandri, Pythagoram regem Cypriorum memorat Curtius lib. IV. cap. 3. & Arrianus in multitudinis numero, *Cypriorum reges*, dixit; quos Plinius alibi novem enumerat. Unde Procopius lib. I.

tias his egit, quod ad auxilium ferendum Alexandro adversus Lacedæmonios convenissent: adjecitque id se regi scripturum. Cæterum ipsos, quia sibi opera eorum in præsentia non esset necessaria, abirent domos, hortatus est: & hæc asseveratione periculum, quod ex novitate rerum imminebat, discussit.

V. Scipio Africanus, in Hispaniâ, cum inter captivas alias eximie formæ virgo, 2 & nobilis, ad eum perducta esset, omniumque oculos in se converteret, summâ custodia habitam 3 sponso nomine Luceio reddidit: insuperque aurum, quod parentes ejus redempturi captivam 4 domum Scipioni attulerant, eidem sponso 5 pro nuptiali munere dedit: qua multiplici magnificentia universa gens victa imperio populi Romani accessit.

VI. Alexandrum quoque Macedonem traditum est, eximie pulchritudinis virgini captivæ, 6 cum finitimæ gentis principii

lib. I. de bello Gothico tradit, Barbaros, duces suos, reges vocare.

1. In præsentia] Alias, in præsentia.

2. Et nobilis] Ita libri. In membris tamen, mollis. Inde mollities ἡ ἰσχυρία ὀψέσθαι. Non placet. Scribe meo judicio, & nubilus, &c. quod ex optimo altero MSS. nos primi nunc erimus. Aristanetus ep. II. 22. Tu solum visa cunctorum oculos rapis. Α' εἰπάσεις τὰ πρὸς τὸν ἀμύγῳ.

3. Sponso, nomine Lucejo] Sic emendandum ex Plutarcho. Vulgo perperam, Alicio vel Alitio.

4. Domum Scipioni] Domo Stevvechius, & nescio quis donum; Sed cur non domum Scipionis?

5. Pro nuptiali munere] Reliqui, nuptiali gratia, teste Modio. Sequitur: quâ multiplici magnifi-

centiâ, scribe, magnificentiâ, quod in quibusdam legitur.

6. Cum finitima gentis principii fuisset desponsata] Unum hoc, quod sciam, exemplum de Alexandro legitur apud Frontinum. Simile aliud à Curtio traditum, Alexandrum virgines regias excellentis formæ tam sanctè habuisse, quam si eodem quo ipse parente genitæ forent. Nec tamen suâ laude privandus est Cyprius, qui Pantheam pulcherrimam mulierem, marito servavit; auctore Xenophonte lib. V. παῖδ. Erant enim maximè religiosi veteres in desponsatis patendis: Symphosianus in historia Apollon. Tyrii: QUICUNQUE TARSIAM DEFLORAVIT, MEDIAM LIBRAM DABIT, POSTEA POPULO PATEBIT, AD SINGULOS SOLIDOS.

principi fuisset desponsata, summâ abstinentiâ ita pepercisse, ¹ ut illam ne aspexerit quidem. Quâ mox ad sponsum remissâ, universæ gentis, per hoc beneficium, animos conciliavit sibi.

VII. Imperator Cæsar Augustus (Germanicus,) eo bello, quo victis hostibus cognomen Germanici meruit, ² cum in finibus Ubiorum castella poneret, pro fructibus eorum locorum, quæ vallo comprehendebat, pretium solvi iussit: ³ atque eâ justitiæ famâ omnium fidem astrinxit.

1. *Ut illam ne aspexerit quidem*] Ἀλλ' ἐγὼ εἰ πύροισιν. Nam si in Perside nata fuit, *magnus oculorum dolor* Alexandro obvenit. Exstat de eadem re jocus apud Plutarchum in vita: οἷς εἰσὶν μετὰ τὴν ἀλγυθῆνες ὀμμάτων Περσίδες.

2. *Cum in finibus Ubiorum*] Ita Modius rescripsit, cum antea esset *Cubiorum*. Alias, *Galliarum*. O-

mnes Scriveriani MSS. *Cubiorum*, exaratum habent.

3. *Atque eâ justitiæ famâ*] Haud multo melius ex libris legas cum interpunctio, *atque eâ justitiâ, famâ omnium fidem astrinxit*. De jure vide virum summum, Hugonem Grotium lib. III. cap. 17. de jure belli & pacis.

C A P U T XII.

Quæ faciendæ sunt pro castris, si satis fiduciæ in presentibus copiis non habeamus.

EXEMPLUM I.

T QUINTIUS COS. cum Volsci castra ejus aggressuri forent, cohortem tantummodo in statione detinuit, reliquum exercitum ad quiescendum dimisit, æneatoribus præcepit, ut vallum insidentes equis circumirent, concinerentque. Quâ facie & simulatione cum & propullasset, & detinuisset per totam noctem hostes, ¹ ad lucis exortum fessos vigiliâ, repente factâ eruptione, facillè superavit.

II. Q. Sertorius, in Hispania, hostium equitatu maxime

1. *Ad lucis exortum*] Circa crepusculum matutinum. Gra-

ci dicunt ὁρῶν ἄρθρον, seu ὁρῶν ἀφύμνητον.

1. *Noctis*

mè impar, qui usque ad ipsas munitiones nimia fiducia succedebat, ¹ nocte scrobes aperuit, & ante eas aciem direxit: cum demum turmales secundum consuetudinem redire vel-
lent, pronunciavit ² comperisse insidias se ab hostibus dis-
positas: idcirco ne discederent à signis neue laxarent agmen.
³ Quod cum solvere ex disciplinâ fecisset, exceptus fortè ve-
ris insidiis, quia prædixerat, interritos milites habuit.

III. ⁴ Chares dux Atheniensium, cum expectaret auxi-
lia, & vereretur, ne interea contemptu præsentis paucitatis
hostes castra ejus oppugnarent, complures ex iis, quos ha-
bebat, per adversam partem nocte missos, jussit qua præci-
pue conspicui forent hostibus, redire in castra, & acceden-
tium novarum virium speciem præbere: atque ita ⁵ simu-
latis auxiliis tutatus est, donec instrueretur expectatis.

IV. Iphicrates Atheniensis, cum campestribus locis ca-
stra haberet, explorassetque Thraces ex collibus, per quos
unus erat descensus, nocte ad diripienda castra venturos,
clam duxit exercitum, * & in utroque viæ latere, per quam
transituri erant Thraces, distributum collocavit: hostem-
que decurrentem in castra, in quibus multi ignes per pau-
corum

1. *Noctē scrobes aperuit*] Sequor aliorum judicium: *noctē scrobes præruvit*. Præruvi & præfodi fecit scrobes munimentis, atque ita instructus milites tenuit, nuncium de insidiis se accepisse mentitus.

2. *Comperisse insidias se*] Ultima vox à MSS. abest, & sanè glossēma est.

3. *Quod cum solvere ex disciplina fecisset*] Puto cum Barthio re-
scribendum, *quod cum solenne ex disciplina fecisset*, optimâ divinatione. Non tamen video, quid præcedentia velint. Sanè ita instruxerat aciem ut propter scrobes noctu

apertas à numero superioribus equitibus tuta esset. Videtur unum exemplum excidisse, aut minimè huc pertinens immistum esse: diversa enim narrat clausulâ ab iis quæ initio expectantur.

4. *Chares*] Corruptè *Phares* in P. editum.

5. *Simulatis auxiliis tutatus est*] Scriverii membranæ, *tutus est*. In nostro P. legitur, *s. a. tutus esset*. Sed *tutus*, aut *tutatus* retinendum est, immisâ tamen vocalâ; *simulatis auxiliis sua tutatus est*: atque ita verum putamus. Sequitur, *instrueretur exerc.* ubi, malè *instruetur*

SEXTI JULII FRONTINI,
corum curam instituti, speciem manentis ibi multitudinis
servabant, à lateribus adortus oppressit.

structur in quibusdam vilioribus. | in, non agnoscunt scripti libri,
1. Et in utroque via latere] Tò | quos inspexit Scriverius.

C A P U T XIII.

De Effugiendo.

EXEMPLUM I.

GALLI, pugnaturi cum Attalo, aurum omne & argen-
tum 1 certis custodibus tradiderunt, quibus 2 si acie
fusi essent parceretur, quò facilius colligendâ prædâ hostem
impeditum effugerent.

II. Triphon Syriæ rex victus, per totum iter fugiens
3 pecuniam sparsit: 4 eaque sectantes Antiochi equites mo-
ratus, effugit.

III. Q. Sertorius pulsus acie à Q. Metello Pio, ne fugam
quidem sibi tutam arbitratus, milites dispersos abire iussit,
admonitos in quem locum vellet convenire.

IV. 5 Viriatus dux Lusitanorum copias nostras, loco-
rumque iniquitatem evasit eadem quâ Sertorius ratione,
sparso exercitu, deinde recolto.

V. Horatius Cocles, urgente Porfennæ exercitu, iussit
suos per pontem redire in urbem, eumque (6 ne casu se-
queretur

1. **C**ertis custodibus] Scribe,
Græcis custodibus.

2. Si acie fusi essent] Editum
fuit in prioribus, fugissent; unde
Modius fusi essent, pronâ corre-
ctione: & statim spargeretur, àvri
¶ parceretur; quod non adlubescit
doctissimo Barthio.

3. Pecuniam sparsit] In Plauti-
na Menæchmei. Nisi ferēs argen-
tum, frustra; me ducere non po-
tes. Apud Pindarum in Isth. Xev-

πῶ μεσονύκτιον ἰφονία δὲ χαρδία ἔ-
φίελατον βῆαν: pro quo Prudentius,
nummos serere dixit, eadem serē
tralatione lib. I. Symmach.

4. Eaque sectantes] Quidam,
eumque: item eique insectanda,
quod Modius arripit, & legit mox,
moratos.

5. Viriatus] Membranzæ cum
spiritu, Viriathus, O'vexab. Vi-
de supra.

6. (Ne casu sequeretur hostis)
Barthius

queretur hostis) intercideret. Quod dum efficitur, in capite ejus propugnator ipse insequentes detinuit. Audito denique fragore pontis abrupti, dejecit se in alveum: eumque non armis, sed vulneribus oneratus tranavit.

VI. Afranius, in Hispania ad Ilerdam, cum Cæsarem fugeret, instante eo castra posuit: cum idem Cæsar fecisset, & pabulatum suos dimisisset, ille signum repente itineri dedit.

VII. Antonius, cum ex Parthis sibi instantibus reciperet exercitum, & quoties primâ luce moveret, toties urgentibus barbarorum sagittis infestaretur, abeuntium agmen in quintam horam continuit; suisque fidem constantiorem fecit: quâ persuasione digressis inde Parthis, justum iter reliquo die sine interpellatione confecit.

VIII. Philippus, in Epiro victus, ne fugientem eum Romani premerent, inducias ad sepeliendum eos, qui cæsi erant, impetravit: & ob id remissioribus custodibus evasit.

ITXET

Barthius rescribendum retur, (ne hæc assequeretur hostis) &c. Dum enim pontem transirent, spatium dabant assequendi; interruptione vero intercipiebatur periculum.

1. Eumque non armis, sed vulneribus] Retineo istam ut germanam lectionem. Conjecerat olim idem Barthius, in armis & vulneribus. Modius, & armis & vulneribus; quorum neuter intellexit elegantiam, quam primum Stevvechius vidit, & alii postmodum ꝑ̄ ζεαυμπελκων πῆδες. Antiqui sæpius involvunt particulam, quæ subintellecta tamen emollit locutionem. Sic apud Sallustium Jugurthino: non enim regnum, sed fugam, exitum, & has omnes, quæ me premunt, miserias, cum animâ simul amisisti: hoc est, non enim solum regnum, &c. Tacitus III. Anna-

IX. P. Clau-

lium: nobilitatem sine probro actam, honori quam ignominia habendam ducebat: id est, magis honori. Et observamus ejusmodi hellenismum apud Thucyd. II. 18. τῆ δὲ δουρατὸς πικρῆς ἢ τῆ γλυκῆς ἐπιεργον]. Cui geminum est illud Nazianzeni: Οὐδὲν τὸ γὰρ τοῦ δαυματὸς ἢ φερῶν πικρῶν; & alia sexcenta.

2. Cum ex Parthis] Minora exemplaria, cum ex parte: & ita Parrificensis. Perperam: vide Appianum in Parthis, qui totam hanc rem fusè narrat.

3. Abeuntium agmen] Istud abeuntium, jubet abire Barthius; & post τὸ constantiorem, redire.

4. Reliquo die] Aliàs, alio vel alio die.

5. In Epiro victus] Exarati, verius: utrumque probum est. Ceterum non pugnat cum induciis,

IX. P. Claudius, navali prælio superatus à Pœnis, cum per hostium præsidia necesse haberet erumpere, reliquas viginti naves tanquam victrices jussit ornari: atque ita Pœnis existimantibus superiores fuisse acie nostros, terribilis excessit.

X. Pœni classe superati, quia instantem avertere Romanum studebant, simulaverunt in vada naves suas incidisse; hærentesque imitati, effecerunt ut victor eorum timens casum, spatium ad evadendum daret.

XI. Comminius Artebas, cum victus à D. Julio ex Gallia in Britanniam fugeret, & fortè ad Oceanum secuado ven-
to quidem, sed æstu recedente venisset, quamvis naves in siccis littoribus hærent, pandi nihilominus vela jussit. Quæ cum persequens eum Cæsar ex longinquo tumentia, & flatu plena vidisset, ratus prospero sibi eripi cursu, recessit.

SEXTI

occisos sepelire, & interstitium humanorum cadaverum impetrare; nisi quid specialius inveniret.

1. *Hærentesque imitati*] Adjectum margini fuit Cod. Modiani, à *ventisque nutari*: quæ verba & ipse pro genis agnoscit.

2. *Comminius*] Scriptum fuit in schedis nostris, *Commius A.* ex quo fecerim, *Comius*; atque ita à Cæ-

sare vocatur. Vix tamen *Comminius* rejecerim, nam & obscura minus in antiquitate Romana est familia *Cominia*, vel *Comminia*. Marmor Carpense prope Romam ad villam suburbanam. DIS. MANIBUS. L. COMINI. L. F. POLBASSI. SACRUM.

3. *Hærenti*] MSS. *habere*.

* Nec

D
CAP. I. De rebus in CAP. VI. De significatione praedicti
CAP. II. De rebus in CAP. VII. De rebus in CAP. VIII. De rebus in CAP. IX. De rebus in CAP. X. De rebus in CAP. XI. De rebus in CAP. XII. De rebus in CAP. XIII. De rebus in CAP. XIV. De rebus in CAP. XV. De rebus in CAP. XVI. De rebus in CAP. XVII. De rebus in CAP. XVIII. De rebus in CAP. XIX. De rebus in CAP. XX. De rebus in CAP. XXI. De rebus in CAP. XXII. De rebus in CAP. XXIII. De rebus in CAP. XXIV. De rebus in CAP. XXV. De rebus in CAP. XXVI. De rebus in CAP. XXVII. De rebus in CAP. XXVIII. De rebus in CAP. XXIX. De rebus in CAP. XXX. De rebus in CAP. XXXI. De rebus in CAP. XXXII. De rebus in CAP. XXXIII. De rebus in CAP. XXXIV. De rebus in CAP. XXXV. De rebus in CAP. XXXVI. De rebus in CAP. XXXVII. De rebus in CAP. XXXVIII. De rebus in CAP. XXXIX. De rebus in CAP. XL. De rebus in CAP. XLI. De rebus in CAP. XLII. De rebus in CAP. XLIII. De rebus in CAP. XLIV. De rebus in CAP. XLV. De rebus in CAP. XLVI. De rebus in CAP. XLVII. De rebus in CAP. XLVIII. De rebus in CAP. XLIX. De rebus in CAP. L. De rebus in CAP. LI. De rebus in CAP. LII. De rebus in CAP. LIII. De rebus in CAP. LIV. De rebus in CAP. LV. De rebus in CAP. LVI. De rebus in CAP. LVII. De rebus in CAP. LVIII. De rebus in CAP. LIX. De rebus in CAP. LX. De rebus in CAP. LXI. De rebus in CAP. LXII. De rebus in CAP. LXIII. De rebus in CAP. LXIV. De rebus in CAP. LXV. De rebus in CAP. LXVI. De rebus in CAP. LXVII. De rebus in CAP. LXVIII. De rebus in CAP. LXIX. De rebus in CAP. LXX. De rebus in CAP. LXXI. De rebus in CAP. LXXII. De rebus in CAP. LXXIII. De rebus in CAP. LXXIV. De rebus in CAP. LXXV. De rebus in CAP. LXXVI. De rebus in CAP. LXXVII. De rebus in CAP. LXXVIII. De rebus in CAP. LXXIX. De rebus in CAP. LXXX. De rebus in CAP. LXXXI. De rebus in CAP. LXXXII. De rebus in CAP. LXXXIII. De rebus in CAP. LXXXIV. De rebus in CAP. LXXXV. De rebus in CAP. LXXXVI. De rebus in CAP. LXXXVII. De rebus in CAP. LXXXVIII. De rebus in CAP. LXXXIX. De rebus in CAP. LXXXX. De rebus in CAP. LXXXXI. De rebus in CAP. LXXXXII. De rebus in CAP. LXXXXIII. De rebus in CAP. LXXXXIV. De rebus in CAP. LXXXXV. De rebus in CAP. LXXXXVI. De rebus in CAP. LXXXXVII. De rebus in CAP. LXXXXVIII. De rebus in CAP. LXXXXIX. De rebus in CAP. LXXXXX.

SEXTI
JULII PRONTINI
VIRI CONSULARIS,
IN
STRATEGEMATON
LIBRUM TERTIUM.

PRÆFATIUNCULA.

SI priores libri responderunt titulis suis, & lectorem hucusque cum attentione perduxerunt, edam nunc circa oppugnationes urbium defensionelque strategemata: * nec morabor ullâ prælocutione, prius traditurus, quæ oppugnandis urbibus usui sunt, tum quæ obsessos instruere possint: depositis autem operibus & machinamentis, quorum expletâ jam pridem inventione, nullam video ultra artium

* **N**ec morabor ullâ prælocutione] Melius prælocutione, ut in Scriverii membranæ exaratum legitur. Morari prælocutione est ἀπομύζω. Hefychius:

ἀναβάλλεται; ἀπομύζεται; quomodo legendum pridem sustinuerunt erudiri. Quintilianus VI. i. principia dicere, dixit ex lege Attica.

tium materiam; has circa expugnationem species strategematon fecimus:

LIBER

INDEX CAPITUM.

- CAP. I.** DE repentino impetu.
- CAP. II.** De fallendis iis qui obsidentur.
- CAP. III.** De eliciendis ad prodicionem.
- CAP. IV.** Per qua hostes ad inopiam redigantur.
- CAP. V.** Quemadmodum persuadeatur obsidionem (esse) permansuram.
- CAP. VI.** De destructione presidiorum hostium.
- CAP. VII.** De fluminum derivatione & vitiatione aquarum.
- CAP. VIII.** De injiciendo obsessis pavore.
- CAP. IX.** De irruptione ex diversa parte quam expectamus.
- CAP. X.** De insidiis, per quas eliciantur obsessi.
- CAP. XI.** De simulatione regressus.

Ex contrario circa tutelam obsessorum :

- CAP. XII.** De excitanda cura suorum.
- CAP. XIII.** De emitendo & recipiendo nuntio.
- CAP. XIV.** De introductionis auxilii, & comitibus succurrendis.
- CAP. XV.** Quemadmodum efficiatur, ut qui deerant abundare videantur.
- CAP. XVI.** Quae ratione proditoribus & transfugas occurratur.
- CAP. XVII.** De eruptionibus.
- CAP. XVIII.** De constantia obsessorum.

Quia in his rebus, quae ad tutelam obsessorum pertinent, nonnulla sunt, quae ad tutelam obsidentium non pertinent. Quae ad tutelam obsidentium pertinent, sunt, ut qui deerant abundare videantur, quae ad tutelam obsessorum non pertinent. Quae ad tutelam obsessorum pertinent, sunt, ut qui deerant abundare videantur, quae ad tutelam obsidentium non pertinent.

SEXT. JUL. FRONT. STRATEG.

LIBERTERTIUS,

CAPUT I.

De repentino impetu.

EXEMPLO I.

QUINTIUS COS. victis acie ¹ Æquis & Volscis, cum Antium oppidum expugnare statuisset, ² ad concionem vocato exercitu, exposuit quàm id necessarium & facile esset, si non differretur: eoque impetu, ³ quem exhortatio concitaverat, aggressus est urbem.

II. M. Cato animadvertit, in Hispania, potiri se quodam oppido posse, ⁴ si inopinantes invaderet: quadridui itaque iter biduo per confragosa ⁵ & deserta emensus, nihil tale metuentes oppressit hostes: victoribus deinde suis causam tam facilis eventus requirentibus, dixit: tum illos victoriam adeptos, cum quadridui iter ⁶ biduo arripuerunt.

CAPUT

1. **Æquis]** Equis, habent libri degeneres ac vilioris notæ.

2. *Ad concionem vocato exercitu]* Melius forte ex vestigiis scriptorum, *concione vocata, exercitui exposuit, &c.*

3. *Quem exhortatio]* MSS. quo exhortatos, &c.

4. *Si inopinantes]* Idem, *inopinatos.* Notavimus ad librum primum cap. I. nec juvat actum agere in persequendis *de rodolphijs.*

5. *Eadeserta emensus]* In MSS. Scriverii, *nifus.*

6. *Biduo arripuerunt]* Offendit Stevvechium geminatio caninæ literæ, & scriptum esse *arripuerunt* opinatur, quod valet ac *arripuerunt.* Nihilominus Barthius sinceram *gaq̄bū* contendit esse, *corripuerunt;* quod non vehementer improbo. *Corripere* gradum, viam; iter, spatium; soleant est apud omnes auctores. Virgilius lib. V. Æneidos:

Corripiunt spatium medium, foribusque propinquant:

Ubi bene Servius, raptim peragunt:

De fallendis iis qui obsidentur.

EXEMPLUM I.

DOMITIUS Calvinus, cum obsideret Lucam oppidum Ligurum, situ non tantum & operibus, verum etiam propugnatorum præstantiâ tutum, circuire muros frequenter omnibus copiis instituit, easdemque reducere in castra. Quâ consuetudine inductis ita oppidanis, ut crederent exercitationis id gratiâ facere Romanum, & ob hoc nil ab eo conatu caventibus, morem illum obambulandi in subitum direxit impetum, & occupatisque mœnibus expressit, ut seipfos dederent & oppidum.

II. C. Duillius Cos. subinde exercendo milites remigisque, consecutus est, ut secutis Carthaginensibus usque in id tempus innoxia consuetudinis, subito admotâ classe, murum occuparet.

III. Hannibal, in Italia, multas urbes cepit, cum Romanorum habitu quosdam suorum ex longo belli usu Latine quoque loquentes præmitteret.

IV. Arcades, Messeniorum castellum obsidentes, factis quibusdam armis 3 ad similitudinem hostilium, eo tempore quo successura alia præsidia his exploraverant, instructi eorum qui expectabantur ornatu, admissique per hunc erro-

rem,

I. **C**um obsideret Lucam] Perperam nonnulli, *Lucriam*; ut Parisiens. vel *Lueriam*, ut Modianus.

2. Occupatisq; mœnibus expressit] Ita rectè Modius: non, ut alias, *oppressit*.

3. Ad similitudinem hostilium] MSS. Scriverii, *hostium*. Nobis religio est vulgatum sollicitare. Deinceps errorem sumit, pro dolo

composito, ut etiam exemplo ultimo hujusdem capituli. Talis error Græcis est *περὶ τῆς πόλεως*, aut etiam *περὶ τῆς πόλεως*: unde *περὶ τῆς πόλεως* & *περὶ τῆς πόλεως*, molitione clandestina, sive proditorum ope urbem occupare. Thucyd. lib. IV. *ὡς ἴδοντο οἱ περὶ τῆς πόλεως, & δὴν ἐκείνην ἔειπεν οἱ τοῖς πόλεως*. Alia est *περὶ τῆς πόλεως*, apud Græcos pole-micos.

rem, ut focii, possessionem loci, & strage hostium adepti sunt.

V. Cimon dux Atheniensium, in Cariâ insidiatus cuidam civitati, religiosum incolis templum Dianæ, lucumque qui extra muros erat, noctu improvisus incendit: effusisque oppidanis ad opem adversus ignes ferendam, vacuum defensionibus cepit urbem.

VI. Alcibiades dux Atheniensium, cum civitatem Agrigentinarum egregiè munitam obsideret, petito ab eis consilio, diu tanquam de rebus ad commune pertinentibus differuit in theatro, ubi ex more Græcorum locus consultationi præbebatur; dumque consilii specie tenet multitudinem, Athenienses, quos ad id præparaverat, incustoditam urbem ceperunt.

VII. Epaminondas Thebanus, in Arcadiâ die festo ef-

1. *Strage hostium*] P. cum strage

2. *Agrigentinarum*] In eodem P. *Agrigentorum*: melius in optimis membranis, *Agragantinarum*: nam *Agragantum* hujus urbis nomen legitur apud antiquos; unde *Αγραγαντινός*, *Agragantinus*, vel *Agrigentinus*. Et in nummis argenteis hujus civitatis nomen occurrit, ΑΚΡΑΓΑΝΤΟΣ.

3. *Obsideret*] Fortassis legendum *desideraret*, vel tale aliquid; sed excutiantur historiæ.

4. *Differuit in theatro*] *Εν τῷ θεάτρῳ* ἔλεγεν, vel ἔφορῶν, ut Græci loquuntur: quale *μυσία* ἢ *μεγάλη πόλις* apud Arcadas. Nam Græcis & Græciensibus plerisque *theatrum* pro curiâ, foro, comitio fuit, in quo de rebus publicis discebant, vel ad commune pertinentibus. Justinus lib. XXII. Popu-

lum in theatrum vocari jubet: Tacitus historiis. *Theatrum ingressos, ubi illis consultare mos est.* Quod etiam ab Aufonio discimus, *Ludo septem Sapientum*, in Prologo.

Quid erubescis tu, rogare Romule,

Scenam quod introibunt tam clari viri?

Nobis pudendum est hoc, non tibi Atticis

Quibus theatrum curia præbet vicem:

Nostri negotiis sua loca sortitæ data,

Campus comitiis, ut conscriptis Curia.

Forum atque rostra separat jus civium.

Vna est Athenis, atque in omni Græcia

Ad consulendum publici sedes loci.

fusè 1 extra mœnia vagantibus hostium fœminis, plerosque ex militibus suis muliebri ornatu immiscuit: quâ simulatio-
ne illi intra portas 2 sub noctem recepti, ceperunt oppi-
dum, & suis aperuerunt.

VIII. Aristippus Lacedæmonius, festo die Tegeatarum, quo omnis multitudo, ad celebrandum Minervæ sacrum, urbe egressa erat, jumenta fœccis frumentariis paleâ refertis onusta Tegeam misit, agentibus ea militibus, qui negotia-
torum specie inobservati portas aperuerunt suis.

IX. 3 Antiochus, in Cappadociâ, ex castello Suendâ, quod obsidebat, jumenta frumentatum egressa interceptit; occisisque calonibus, eorundem vestitu milites suos, tan-
quam frumentum reportantes, submitit. Quo errore illi, custodibus deceptis, castellum intraverunt, admiseruntque milites Antiochi.

X. Thebani, 4 cum portum Sicyoniorum nullâ vi redi-
gere in potestatem suam possent, 5 navem ingentem arma-
tis compleverunt, expositâ super merce, ut negotiatorum
specie fallerent: ab eâ deinde parte murorum, quæ longissi-
mè remota erat, apparere paucos disposuerunt, 6 cum qui-
bus è nave quidam egressi inermes simulatâ rixâ, occurre-
runt:

1. *Extra mœnia vagantibus hostium fœminis*] Non probo Rubenii conjecturam, qui bacchantibus ex Polyeno legendum satagit. At ille fœminas eas bibisse *ἀπὸ τοῦ οἴνου*, usque ad ebrietatem, & mox exivisse *ἐν τῇ νύκτι* nocturnum sacrificium. Ceterum in his coarctamus Pomoeria Latinorum, si in narrando semper ad verbum transmatinos assequimur.

2. *Sub noctem recepti*] nocte Parisiensis.

3. *Antiochus*] Idem Antiochius: quod omnimodò damnamus: sta-

tim, Sueda & Sumeda, diversi manuscriptori, pro Suenda, exhibuerunt doctissimo Scriverio.

4. *Cum portum Sicyoniorum*] P. Sycioiorum: transpositis literis.

5. *Navem ingentem armatis compleverunt*] Locum habuit in mente Poëtae — *uterumque armato milite complent*. De Baravo milite Brêda in cespitum scaphâ recepto, recentior multo est memoria, quam ut scribi tanquam obli-
terata debeat.

6. *Cum quibus à nave*] Prior vocula facit ne Latine quidem loqui Frontinum: idcirco à doctis jam-

runt: Sycioniis ad dirimendum id iurgium advocatis, Thebanæ naves & portum vacantem & urbem occupaverunt.

XI. Thymarchus Ætolus, 1 occiso Charmade Ptolemæi regis præfecto, chlamyde interempti & galero 2 ad Macedonicum ornatus est habitum, per hunc errorem pro Charmade in Samniorum portum receptus occupavit.

iamdudum non eliminatam miramur.

1. Occiso Charmade] Aliàs *Carneade*, ex connexionione literarum. Et statim *Samniorum*, in Scriverii scriptis. P. *Saniorum*. Sic mutandum.

2. Ad Macedonicum ornatus est habitum] Id est, instar Charmadis Macedonis ornatus est. Solinus: *honore & pretio ad smaragdos vi-*

ret. τῆ πρῆ ἀεὶς σμαραγδῶδης. Sic *Grammaticus ad Scaurum*; *Rhetor ad Fabium*, & alia. *Ornatus ad habitum Macedonicum*, instar Macedonis armatus. Malè *armatus*, pro *ornatus* in Arceriano scriptum fuit. *Ornatus est enim armatus*; & ornamenta, sunt *arma*. Inde de gladiatore apud Senecam, *qui per ornamenta percussus est*. Supra notamus.

CAPUT III.

De eliciendis ad proditionem.

EXEMPLUM I.

I PAPHYRIUS Curfor Cos. apud Tarentum, Miloni, qui tum præsidio Epirotarum urbem obtinebat, salutem ipsi & popularibus, si per illum oppido portiretur, pollicitus est. Quibus præmiis ille corruptus, persuasit Tarentinis, ut se legatum ad Consulem mitterent: à quo plena promissa 2 ex pacto referens, in securitatem oppidanos resoluit; atque ita incustoditam urbem Curfori tradidit.

II. Marcellus, cum Syracusanum quendam Sosistratura ad proditionem sollicitasset, ex eo cognovit remissiores custodias fore die festo, quo 3 Epicides præbiturus esset vini

1. Paphyrius Curfor] Paphyrius, Parisiensis.

2. Ex pacto referens] καὶ συνθήκῃ: quod vehementer placet. Sta-

epu-
tim exemp. seq. M. Marcellus, in auctiore Pat.

3. Epicides] MS. *Ephicydes*. P. *Ephicides*. Deinceps venuste, præ-

epularumque copiam: insidiatus igitur hilaritati, & quæ eam sequebatur socordia, munimenta conscendit, vigilibusque caesis, aperuit exercitui Romano urbem nobilibus victoriis claram.

III. Tarquinius Superbus, cum Gabios in deditioem accipere non posset, filium suum Sextum Tarquinium caesum virgis ad hostem misit: is inculatâ patris sævitiâ persuasit Gabinis, ut odio suo adversus regem uterentur; & dux ad bellum electus tradidit patri Gabios.

IV. Cyrus Persarum rex, 1 suum comitem Zopyrum, exploratâ ejus fide, truncatâ de industriâ facie ad hostes dimisit: ille assentante injuriarum fide, creditus inimicissimus Cyro, cum hanc persuasionem adjuvaret, procurrendo propius quotiens acie decertaretur, & in eum tela dirigendo, commissam sibi Babyloniorum urbem tradidit Cyro.

V. 2 Philippus oppido Samiorum exclusus, 3 Apollonio præfecto eorum, ad proditioem corrupto, persuasit, ut plaustrum lapide quadrato oneratum, in ipso aditu portæ poneret: confestim deinde signo dato insecutus oppidanos, circa impedita portæ claustra, oppressit trepidantes.

VI. Hannibal apud Tarentum, quæ à præsidio Romano, duce Livio, tenebatur, 4 Eoneum quendam Tarentinum, quem

biturus esset, verbo rei familiaris

1. *Suum comitem Zopyrum*] Præambulum duarum vocum ab ævo sequiori intrusum mihi semper visum est, quibus descriptor aliquis ex sæculo suo *comitem* dignitatis titulo Zopyrum vocavit. Sic interpretes Apollonii Tyrii, scriptor ævi fortassis non multum inferioris, de Cassiodoriano piscatore: *Ego sum Apollonius Tyrius, cui dimidium tribuisti tribunarium, & donavit ei CC. sestertia argenti, & servos, & ancillas; & fecit eum comitem suum,*

usque dum vixit. De hoc autem facto vide Aristidem oration. 17. 7. *ἐπέεξευδόμενον.*

2. *Philippus oppido Samiorum*] *Seniorum* legitur in Vet. manuscripto. Puto melius: *Saniorum*, 7. *Σανίων.* Hoc verissimum est *ἐβι- νος à Sana.* Sed & *Σανίων* vocabantur oppidi hujus incolæ. Rectum igitur est *Seniorum & Saniorum*, non *Samiorum.*

3. *Apollonio præfecto*] P. *Apollonide.*

4. *Eoneum*] *Conem.* MSS. *Ni- conem.*

quem ad prodicionem sollicitaverat, ejusmodi fallaciâ instruxit, ut ille per causam venandi noctu procederet, quasi id per hostem interdiu non liceret: egresso ipsi apros subministrabant, quos ille tanquam ex capturâ Livio offerret; idque cum sapius factum esset, & ideo minus observaretur, quâdam nocte Hannibal, venatorum habitu, Pœnos comitibus ejus immiscuit: qui cum onusti venatione, quam ferebant, recepti essent à custodibus, protinus eos adorti occiderunt. Tunc fractâ portâ admissus cum exercitu Hannibal omnes Romanos interfecit, exceptis his qui in arcem profugerant.

VII. Lyfimachus rex Macedonum, cum Ephesios oppugnaret, & illi in auxilio haberent Mandronem Archipiratam, qui plerumque oneratas prædâ naves Ephesum appellebat, corrupto ei ad prodicionem, junxit fortissimos Macedonum, quos ille restrictis manibus pro captivis Ephesum introduceret: qui postea, raptis ex arce armis, urbem Lyfimacho tradiderunt.

I. *Mandronem*] *Mendronem*, | scribe, qui plurimum oneratas &c. quidam vilioris notæ. Deinceps† fide membranarum.

CAPUT IV.

Per que hostes ad inopiam redigantur.

EXEMPLUM I.

FABIUS Maximus vastatis Campanorum agris, ne quid eis ad fiduciam obsidionis superesset, recessit sementis tempore, ut frumentum quod reliquum habebant, in faciones conferrent: reversus deinde renata protrivit, & ad famem redactis potitus est.

II. Antigonus adversus Athenienses idem fecit.

III. Dionysius, multis urbibus captis, cum Rheginos aggre-

I. **R**enata protrivit] Aliàs, | prostravit.

aggredi vellet, qui copiis abundabant, simulavit pacem, petiitque ab eis, ut commeatus exercitui ipsius subministrarent: quod cum impetrasset, exhausto oppidanorum frumento, aggressus urbem alimentis destitutam superavit.

IV. Idem & adversus Himeræos fecisse dicitur.

V. Alexander oppugnaturus Leucadiam commeatibus abundantem, prius castella, quæ in confinio erant, cepit: omnesque ex his Leucadiam passus est confugere, ut alimenta inter multos celerius absumerentur.

VI. Phalaris Agrigentinus, cum quædam loca munitione tuta in Sicilia oppugnaret, simulato fœdere frumenta, quæ residua se habere dicebat, apud eos deposuit: deinde datâ operâ, ut tectorum camera, in quibus id conferebatur, rescissæ pluviam reciperent, fiduciâ conditi commeatus, proprio tritico abusus primo initio æstatis aggressus, inopia compulit ad deditiorem.

CA-

1. Alexander oppugnaturus] Legebatur hic vulgò, Q. Curtius, Alexander, tanquam ille hoc strategemate usus esset. Ridiculè; & rectè Modius fecit, qui cotrexit, ut etiam Scriverio visum.

2. Absumerentur] Scripti, consumerentur.

3. Agrigentinus] Agriganinus, P. ut ubique.

4. Frumenta, quæ residua] Non residua, ut in eodem libro. Apagè ἐπιπέσει, medicorum.

5. Tectorum camera] Scribo ex optimis membranis, tectororum. Tectoria, κωμαία, κωμαία. Fiebant enim

calce macerata, quæ facillimè nimbo laborarent. Aliàs tectorium est, τειχὸν κωμαία.

6. Conditi commeatus] Optimè, conditi commeatus fiduciam dixit, de δῶρον πορευθῆναι. In Hadriani vitâ: Laborabat praterea, ut condita militaria inspiceret: id est, annonam militarem in hórreis. Sed de conditis mentio est etiam in Cod. Theodof. Quare perperam ablditi, legendum jubet Scriverius.

7. Proprio tritico abusus] Propere, Stevvechius: qui & abuti interpretatur, consumere: elegantissimè.

8. Aggressus] P. aggressos: Sed hæc omnia ibidem corrupta leguntur.

i. Omnia

CAPIT V.

Quemadmodum persuadetur obsidionem esse
permanfuram.

EXEMPLUM I.

CLEARCHUS Lacedæmonius exploratum habens Thra-
cas & omnia victui necessaria in montes comportasse,
unâ quoque ope sustentari, quod crederent eum commea-
tus inopiâ recessurum: per id tempus, quo legatos eorum
venturos opinabatur, aliquem ex captivis in conspectu ius-
sit occidi, & membratim, tanquam alimenti causâ, in
contubernia distribui. Thracæ nihil non facturum perseve-
rantia causa eum credentes, qui tam detestabiles epulas su-
stinuisset experiri, in deditionem venerunt.

II. Tiberius Grachus, Lusitanis dicentibus, in decem
annos cibaria se habere, & ideo obsidionem non expaver-
scere, Undecimo, inquit, anno vos capiam. Quâ voce per-
territi Lusitani, quanquam instructi commeatibus, statim
se tradiderunt.

III. A. Torquato Græcam urbem oppugnanti, cum di-
ceretur, juventutem ibi studiosè jaculis & sagittis exerceri,
Pluris eam, inquit, propediem vendam.

Omnia victui necessaria Scri-
veriani, victu. δεχμαίνας.

2. Et membratim, tanquam a-
limenti causâ, in contubernia di-
stribui] Quidam, distribuit. Mem-
bratim; ut frustatim, dixit Apu-
lejus: Nacti prædam jacentem, mi-
serum illam adolescentem sic frustra-
tim disceperunt. IX. Melesiorum:
frustratim perperam legebatur, pro
frustatim. Glossæ; membratim &

Arnobius: membratim con-
jugem lancinatam: & alia.

3. Et ideo obsidionem] Obsidium,
lectio nostratum membranatum.
Glossæ: Obsidium, πολιορκία, ἡ ἐκ-
κλεισία. Florus lib. II. cap. 2. Re-
gulus jam ipsam bellis caput Cartha-
ginem urgebat obsidio. Quod so-
lenne est apud eundem auctorem.

4. Perterriti Lusitani] Præter-
riri; quidam librorum.

CAPUT VI.

De destructione praesidiorum hostium.

EXEMPLUM I.

SCIPIO Hannibale in Africam reverso, cum plura oppida, quæ ratio illi in potestatem redigenda dicebatur, firmis praesidiis diversa partis obtinerentur, subinde aliquam manum submittebat ad infestanda ea: novissime etiam, tanquam direpturus civitates, aderat; deinde simulato metu, refugio. Hannibal ratus veram esse ejus trepidationem, deductis undique praesidiis, tanquam de summa rerum dimicaturus, insequi coepit: ita consecutus Scipio, quod petierat, nudatas propugnatoribus urbes, per Masinissam & Numidas cepit.

II. P. Cornelius Scipio intellecta difficultate expugnandi Delminium, quia omnium concursu defendebatur, aggredi alia oppida coepit; & evocatis ad sua defendenda singulis, vacuum auxiliis Delminium cepit.

III. Pyrrhus Epirotarum rex, adversus Illyrios, cum civitatem, quæ caput gentis erat, redigere in potestatem suam vellet, ejus desperatione ceteras urbes petere coepit: consecutusque est, ut hostes fiducia velut satis munita turris ejus ad tutelam aliarum dilaberentur. Quo facto ipse rursus evocatis omnibus suis, vacuum eam defensoribus cepit.

IV. Cor-
DE summa rerum dimicaturus] Docuitur, perpetuam habuit P. Scribe, decertaturus: & sic saepe. Græci dicunt *κέρτα* & *πόλεμος* & *ἀκέρτατος*, venuste *κέρτα* τὸ ὄνα. *Delminium*] Variè scriptum est hujus oppidi nomen in veteribus libris, *Delminum*, *Delvinum*, *Delminium*, quorum nullum verius est, quam quod edidimus. *Defendebatur*] Hoc melius, quam *defendatur*. Deinde, *vacuum*, male abest à Ver. Paris. & incuria librætorum ommissa est, *vacuum eam defensoribus*] Scribe. *carvatum*.

IV. Cornelius Rufinus Cos. cum aliquanto tempore Crotonam oppidum frustra obsedisset, quod inexpugnabile faciebat assumpta 1 in præsidia Lucanorum manus, simulavit se cepto desistere: captivum deinde magno præmio sollicitatum, misit Crotonam, qui (tanquam ex custodiâ effugisset) persuasit discessisse Romanos: id verum Crotonenses arbitrati, dimisere auxilia, destitutique propugnatoribus, 2 inopinati, & invalidi capti sunt.

V. Mago dux Carthaginiensium, victo Cn. Pisone, & in quâdam turre circumsepto, suspicatus ventura ei subsidia, perfugam misit, qui persuaderet appropinquantibus, captum jam Pisone: quâ ratione deterritis eis, reliqua victoriæ consummavit.

VI. Alcibiades in Sicilia, cum Syracusanos capere vellet, 3 ex Catanensibus, apud quos tum exercitum continebat, quendam exploratæ solertiæ submisit Syracusanis: is in publicum consilium introductus, persuasit, infestissimos esse 4 Catanenses Atheniensibus, & si adjuvarentur à Syracusanis, futurum ut opprimerent eos, & Alcibiadem. Quâ re adducti Syracusani universis viribus Catanam perituri processerunt, relictâ ipsorum urbe: quam à tergo adortus Alcibiades desolatam, ut superaverat, afflixit.

VII. Cleonymus Atheniensis Trezenios, qui præsidio Craterum tenebant, aggressus, tela quædam (in quibus scriptum erat, venisse se * ad liberandam eorum Rempublicam) intra

1. In præsidia Lucanorum] In præsidium L. Veteres cum meo. P.

2. Inopinati & invalidi capti sunt] Inopinati invalida capti sunt. MSS. Unde Scriverius dubitat, num legendum sit; inopinati vi valida capti sunt. Indubitanter.

3. Ex Catanensibus] ex Atheniensibus: Patiens. & statim, ad Syracusanos, non Syracusanis;

utrumque male.

4. Catanenses] Idem, Cathenienfes: unde conjicere est mendosam scripturam præcedentem, facili errore degenerantem. Catania & Catina dicitur, unde idem Catanenses, & Cathenenses; nunquam Cathenienfes. Catinam etiam video excusum paulo post in eodem libro.

* Ad

intra muros jecit: & eodem tempore captivos quosdam conciliatos sibi remisit, qui Craterum detrectarent. Per hoc consilium seditione intestinâ apud obsessos conciliatâ, admoto exercitu potitus est civitate.

* *Ad liberandam eorum temp.*] ceptis, *conciata* pro *conciliata*, Scri-
Vulgo editi: *liberandum*. Dein- | veriani MSS.

CAPUT VII.

De fluminum derivatione, & † Vitiatione
aquarum.

EXEMPLUM I.

P. SERVILIUS, 1 Isauram oppidum, flumine ex quo hostes aquabantur averso, ad deditionem siti compulsi.

II. C. Cæsar in Galliâ 2 Cadurcorum civitatem amne cinctam, & fontibus abundantem, ad inopiam aquæ redigit, cum fontes cuniculis averisset, & fluminis usum per sagittarios arcuisset.

III. 3 L. Metellus, in Hispaniâ citeriore, 4 in castra hostium, humili loco posita, fluvium ex superiore parte immisit; & subita inundatione turbatos, per dispositos in hoc ipsum insidiatores, cecidit.

IV. Alexan-

† Hoc vitiatione, à certa conjectura est duorum doctissimorum virorum, Modii & Stevverehii: quod nemo non probabit; qui vitiatione, ad hanc materiam saltem curriculo consideret.

1. *Isauram oppidum*] Nulla in re Imagis ineptiunt librorum descriptores, quàm in urbium & populorum nominibus renovandis, que non secus atque Peliam recoquant. Inde *Sisauram* ab imperito correctore editum fuit; qui veteri Parisiensi præfuit. *Isaura* oppidum,

notius quàm ut ex auctoribus illustretur. *Alis* vocatur *Isaurus*, unde Publius Valerius *Isaurici* nomen adeptus est. Hæc & alia crebra sunt, ex conjunctione præcedentis literule degenerantia.

2. *Cadurcorum civitatem*] Ita ex ipso Cæsare legendum: Vulgo, *Caduceorum*, quo quid ineptius?

3. *L. Metellus*] MSS. Scriverii, ut aliâs, *Q. Metellus*.

4. *In castra hostium*] In præambulam, à vulgaribus nonnullis exulat.

IV. Alexander ꝛ apud Babylonem, quæ media flumine Euphrate dividebatur, fossam pariter & aggerem instituit, ut in usum ejus existimarent hostes ꝛ egeri terram, atque ita subito flumine averso, per alveum veterem (qui siccatus ingressum præbebat) urbem intravit.

V. Semiramis, adversus eosdem Babylonios eodem Euphrate averso, idem fecisse dicitur.

VI. Clifthenes ꝛ Sicyonius ductum aquarum ꝛ in oppidum Criseorum ferentem rupit: ꝛ mox affectis siti restituit ꝛ a-

1. Apud Babylonem] Babyloniam, P. Ptolemæus de Euphrate :

ὁ ἄξιός ἐστι τῆς βαβυλωνίων ἑσόνται, καὶ ἄξιός Σελδουκίας, ἀνὸς μέγιστον καλεῖται βασιλικὸν ποταμὸς. Pro sequentibus istis; quæ media flumine Euphrate dividebatur, legunt calamo exarati libri, quæ medio fluvio, &c. verius & sincerius, ut ex Ptolemæo patet. Deinceps, fossam pariter ꝛ aggerem instituit: Istam fossam Ptolemæus βασιλικὸν ποταμὸν vocat, & Polybius lib. V. τὸ βασιλικὸν διώρυγα: estque Arabum, Almelic, cujus meminit Nubiensis Geographus.

2. Egeri terram] Sic primum de conjecturâ Modius; cum vulgò esset, aggeri: quod melioribus non placuit. Optimo Stevvechio exinde aggerari reponere visum fuit; quod quidem cum non improbem, malim tamen aggregari, verissimâ emendatione. Vetus Onomasticum; aggrego: ἐπισυναγροῖς. Apul. IX. Mil. In rectum aggregata eumulum: nec planè damno Stevvechii conjecturam, τὸ aggerari, referentis: Curtius lib. IV. exhauriendas esse regiones, ut illud spavim aggeraretur: Gloss. ἐπισυ-

ἑσόνται: Conggero, congero, cumulo, &c.

3. Sicyonius] Sycionius. P. Quidam, Sycronius. Uterque male.

4. In oppidum Criseorum] Scriverius Crissorum: Sed Cyrrorum ex Polyeni VI. in Amphictiones, Ortelius. Nullo negotio. Criseorum enim vera scriptio est; nec opus mutatione; immo eadem urbs Crisa & Crissa. Vide Paulaniam in Phocicis. Stephanus Crisam vocat. Inde bellum Criseum in Justinî Prologo tertio; quo loco & Rurigerius Crisseum legendum affirmat, quod Κελοσάϊος sinus Straboni, idem esset ac Κοελδιανός.

5. Mox affectis siti] ita lege vulgo ineptè, affectus.

6. Aquam elleboro corruptam] Græcis medicorum filii σπασμαγδὲς vocatur istud ellebori genus, quo dejectiones olim moliebantur: Hesychio & Dioscoridi est ἀνπυρεμον. Theophrastus: εἰπερ οἱ οὐ Ἀνπύρεα καὶ πῆρε φασὶ τὸ καρεπὸν καλεῖσθαι. ἐκ τῆς σπασμαγδὲς τῆτον. Erat autem semen ellebori nigri, quo usus fuit in vitiatione Clifthenes Sicyonius; cujus vi alvus inferior diluitur. Immo ipsam

quam elleboro corruptam, qua usos profluvio ventris ¹ decipiens, cepit.

elleborum Plinius venenum vocat lib. X. cap. 27. de cornucibus scribens, quibus *veneni semen gratissimus cibus*. Isto veneno corrumpentur aquarum ductus, & vitiantur. Et exinde constat, herbarum seminumque naturam exactè nostrum intellexisse, quod & de mandragora constat, cui mediam vim inter venenum & soporem attribuit. Istud ellebori semen contusum commiscebatur aliis substantiis liquidis, & in fluvium infundebatur. Inde *corruptam* rectè dixit aquam elleboro fuisse; nam liquidorum mixtiones sunt *phlegmæ*.

Tacitus, ubi Germanorum *enixæ* *exonæ*, sive *veliam* describit; tandem adjungit, *ex hordeo aut frumento in quandam similitudinem vini corruptam fuisse*. Sic *diluta* dicebant corrupta: & *diuere elleborum*, Persius.

I. Decipiens, cepit] Suspectum illud *decipiens*, erat Freinshemio, & corruptionis manifestum, pro quo *deficientes*, idem melius substitui posse putat. Sic etiam Rubenius, ut & alteram suam opinionem addat: *profluvio ventris deinceps cepit*. Nihil tamen ego mutem.

C A P U T VIII.

De injiciendo obfessis pavore.

EXEMPLUM I.

PHILIPPUS, cum ¹ Trinassum castellum ² nulla vi capere posset, ³ terram ante ipsos muros aggressit, simulavitque agi cuniculum: ⁴ castellanique, quia subritos se existimarent, dederunt.

I. Trinassum] Vel, *Trinessum*: Turumque probum est. Quidam corruptè, *Teenassum*.

2. Nulla vi] Sic ex libris melioribus emendavit Stevvechius; cum antea malè, *nudà vi*, legeretur operarum culpa.

3. Terram ante ipsos muros aggressit] Hoc *aggressit*, non ignorant hoc loco Veteres editiones, quam superiore capite ejecerint.

II. Pelo-

Nec temerè quicquam mutandum; etsi Scriverius suum *egessit*, nonnulli, *ejecit*, protrudant: *ἀγέσσει* *ἔγέσσει*, voces sunt barbaro-Græcæ, quæ plurimis occasionem dedere, optimos auctores deformandi.

4. Castellanique, &c.] Postrema hæc indubiè turbata sunt. Scribe igitur: *Castellam, qui ita Subritos se existimarent, dederunt*.

II. Pelopidas Thebanus Magnetum duo oppida simul oppugnaturus, 1 non ita longo spatio distantia, quo tempore ad alterum eorum exercitum admovebat, præcepit, ut ex composito ab aliis castris 2 quatuor equites coronati, notabili alacritate velut victoriam annuntiantes, venirent: ad cujus simulationem curavit, ut silva, quæ in medio erat, incenderetur, præbitura speciem urbis ardentis: præterea quosdam captivorum eodem habitu jussit perducere. Qua affe-
 feveratione perterriti, qui obsidebantur, dum in parte jam se superatos existimarent.

III. Cyrus rex Perfarum, incluso Sardibus Crcæso, qua præruptus mons nullum aditum præstabat, ad mœnia malos exæquantem altitudinem jugi subrexit: quibus simulachra hominum armata perfici habitus imposuerat, noctuque eos monti admovit. Tum prima luce ex altera parte muros aggressus est, ubi orto jam Sole simulachra illa, armatorum habitum referentia, refulserunt. Oppidani captam urbem à tergo credentes, 3 & ob hoc in fugam dilapsi victoriam hostibus concesserunt.

<p>1. Non ita longo spatio] P. im- missâ vocalâ, non tam ita, &c. Statim, admonebat, pro admove- bat: Inepre.</p>	<p>2. Quatuor equites] Sex equites, Scriber. MSS. & post. eorum habitu. 3. Et ob hoc] Vulgo perperam, & hos, &c.</p>
--	---

CAPUT IX.

De irruptione ex diversa parte quam exspectamus.

EXEMPLUM I.

SCIPIO apud Carthaginem sub discessum æstus mariti-
 mi secutus Deum (ut dicebat) ducem, ad muros urbis
 accessit: & cedente stagno, 1 qua non expectabatur, irrupit.

II. Fa-

I. Qvâ non expectabatur, irru- | pectabatur, intravit: & similia &
 pit] Ut suprâ; quâ non ex- | lêqu Frontinianam.

que per saxa facilior foret, ¹ scutis gladiisque à tergo aptatis, hi Ligure duce ² & telis & clavis, quibus in ascensu nitentur, adjuti, cum ad posteriora & ob id vacua defensoribus castelli pervenissent, ³ concinere & tumultuari, ut præceptum erat, cœperunt: ad quod constitutum Marius constantius adhortatus suos, acrius instare castellanis cœpit: quos ab imbelli ⁴ multitudine suorum revocatos, tanquam capti à tergo essent, insecutus castellum cepit.

IV. ⁵ L. Cornelius Cos. complura Sardinia cepit oppida, dum firmissimas partes copiarum noctu exponit, quibus præcipiebat, ut delitescerent, opperirenturque tempus, ⁶ quod ipse nactus appelleret: occurrentibus deinde adventanti hostibus, & ab ipso per simulationem fugæ longius ad persequendum avocatis, illi in relictas ab eis urbes ⁷ impetum facerent.

V. Pericles Atheniensium dux, cum oppugnaret quandam civitatem magno consensu defendentium tutam, nocte ab ea parte murorum, ⁸ quæ mari adiacebat, classicum cani,

1. *Scutis, gladiisque*] P. *Scutis, armisque*: nihil movendum: *Super terga gladii & scuta*. Erant enim Numidicæ cituræ ex coriis oryichis, sive scuta Numidarum minorâ.

2. *Et telis, & clavis*] *Scriverrius loris* mavult *avri & telis*, ex vestigiis MSS.

3. *Concinere & tumultuari*] Quid illud in veteri libro, quod divisum editum, *concinere & tumultu agi? Tumultuari* puero patet legendum. Glossæ: *tumultuatur, ταραχῆν, ἰπυλλῆν. ταραχῆν* Græcis est clamor tumultuantium & concentus æneatorum.

4. *Multitudine suorum revocatos*] *Evocatos*, libri degeneres exhibuerunt.

5. *L. Cornelius*] *Scriverrii MSS. Cornelius Rufinus*; deinde in sequentibus aliâs *fortissimas*, legitur, pro *firmissimas*.

6. *Quod ipse nactus appelleret*] Sic omnino legendum. Vulgo est, *quo ipse noctu appelleret*: unde *Stevvechius interdum*, pro usu doli deponendum conjecit; nullo negotio.

7. *Impetum facerent*] Idem *Stevvechius, fecerunt*. Exempl. sequenti legit P. *Pericles Atheniensium*, omisso duce, quod elegantia est.

8. *Quæ mari adiacebat*] Non dissimulabo, veterum membranarum scripturam fuisse, *quæ mare adiacebat*; pro quo fortassè rescribendum foret: *quæ ad mare*

ni, clamoremque attolli jussit: hostes penetrari illac in oppidum rati, reliquerunt portas, per quas Pericles destitutas præsidio irrupit.

VI. Alcibiades dux Atheniensium, Cyzicum oppugnandi ejus causa nocte improvisus accessit; & diversa parte moenium cornicines canere jussit: sufficere propagationi murorum poterant ad id latus, à quo solo se tentari putabant, & cum confluerent, qua non obsistebatur, muros transcendit.

VII. Thrasybulus dux Milesiorum, ut portum Sicyoniorum occuparet, à terra subinde oppidanos tentavit: & illo quo lacefebantur conversis hostibus, classe inexpectata portum cepit.

VIII. Philippus in obsidione cujusdam maritimæ urbis, binas naves procul à conspectu contabulavit, & superstruxitque eis turres: aliis deinde turribus adortus à terra, domibus propugnatores * distinxit, turratas naves à mari applicuit, & qua non resistebatur, subiit muros.

IX. Pericles Peloponnesorum castellum oppugnaturus, in quod duo omnino erant accessus, alterum fossa interclusit, alterum munire instituit: castellani securiores ab altera parte facti, eam solam, quam muniri videbant, custodire cœperunt. Pericles, præparatis pontibus, injectisque super fossam, qua non cavebatur, subiit castellum.

X. Antio-

adfacebat; quod nemo puto rescripserit, qui antiquissimam cognovit; & Græcicam; Homerus Iliad. π. πδ. ἢ ἰδ' Ἀλκιβιάδην ὄντα: ἔργον ἰσχυρὸν: ubi ὄντα ἔργον ἰσχυρὸν, pro ὄντα ἔργον ἰσχυρὸν ἰσχυρὸν. Scriptor Latinus vitæ Timothei: omnesque eas gentes, quæ mare illud adiacent: & similia ἀρραϊζέσθαι.

1. *Cum confluerent*] Stevvechius præmissâ vocalâ, quò cum confluerent; vel, *cumque eo confluerent.*

2. *Quæ non obsistebatur*] Non novit auctoris ingenium, quisquis ineptè reposuit, *quæ non obsistebatur*; quod manifestò mendosum est.

3. *Sicyoniorum*] Quidam, *Sicyoniorum & Sicromiorum*, ut supra, pessimè.

4. *Superstruxitque eis turres*] Navibus turres imponebantur ad libram, tam ad proram quam puppim. Docet id Appianus in bell. civil.

X. Antiochus, adversus Ephesios, Rhodiis quos in auxilio habebat præcepit, ut nocte portum cum magno strepitu invaderent: ad quam partem omni multitudine cum tumultu decurrente, nudatis defensore reliquis munitionibus ipse aggressus, ex adverso civitatem cepit.

civil. *Kaj avayevs imi ...*
ngtate avayevs & ...
 Virgilius VIII. *Æn. Tanta mole viri*
turritis puppibus instant. Servius ad
 illud: *Hoc de historia traxit, nam*
Agrippina primus hoc genus turrium

invenit, ut de tabulatis subito eri-
gerentur, simul ac ventum esset in
prælium, turres hostibus improvisè.

i. *Distinxit] distringit, P. Hoc*
amat Rubenius, & divisè legit:
dum ibi propugnatores distringit.

CAPUT X.

De insidiis, per quas eliciantur obsessi.

EXEMPLUM I.

CATO in conspectu Lacetanorum, quos obsidebat, reliquos suorum submotis, Sueffanos quosdam ex auxiliariis, maxime imbelles, aggredi incenia jussit: hos cum facta irruptione Lacetani facile avertissent, & fugientes avide infecuti essent, illis, quas occultaverat, cohortibus oppidum cepit.

II. L. Scipio in Sardinia, cuiusdam civitatis per tumultum relicta oppugnatione quam instruxerat, speciem fugientis præstitit: infecutisque temere oppidanis, per eos, quos in proximo occultaverat, oppidum invasit.

III. Hannibal, cum obsideret civitatem Hymeram, castra sua capi de industria passus est, jussis recedere Pœnis,

I. *Facta irruptione] Eruptione,*
placuit Stevvechio: In fine
hujus exempli postrema in quibus-
dam male concepta sunt, hoc ni-
mirum modo: illis, quos occulta-
verat cohortis, oppidum cepit.

2. *Per tumultum relicta] Lege-*

res ex Parisino, si velles, parte mi-
litum relicta; nihil ego mutem:
Deinceps, infecutusque, vix sapit
nostro palato.

3. *Hymeram] P. Hymeram. In*
sequentibus retinco lectionem,
Hymeras, ita deceptis; ubi vulgo

tanquam prævaleret hostis. Quo eventu Hymeræis ita deceptis, ut gaudio impulsus relicta urbe procurrerent ad Punicum vallum, Hannibal vacuum urbem, per eos, quos in insidiis ad hanc ipsam occasionem posuerat, cepit.

IV. Idem, ut Saguntinos eliceret, rara acie ad muros accedens, ad primam eruptionem oppidanorum simulata fuga cessit, interpositoque exercitu ab oppido interclusos hostes à suis, in medio trucidavit.

V. Himilco Carthaginienſis, apud Agrigentum, juxta oppidum partem copiarum in insidiis posuit: præcepitque his, ut cum processissent oppidani, ligna humida incenderent, deinde cum reliqua parte exercitus luce ad eliciendos hostes progressus, simulata fuga persequentes oppidanos longius cedendo protraxit: insidiatores prope mœnia imperatum ignem acervis subjecerunt, unde obortum contemplati fumum Agrigentini, incensam civitatem suam existimaverunt: defendendæque ejus gratia, dum trepide reerunt, obviis eis qui insidiati juxta muros erant, & à tergo instantibus quos persecuti fuerant, in medio trucidati sunt.

VI. Viriatus, disposito per occulta milite, paucos misit, qui abigerent pecora Segobrigensium: ad quæ illi vindicanda, cum frequentes procurrisſent, simulantesque fugam prædatores persequerentur, deducti in insidias, caesique sunt.

VII. Scor-

conciſum, Hymeræa eis deceptis, &c.

1. Idem, ut Saguntinos eliceret] Optima sunt quæ ad hunc locum affert acutissimus Rubenius, dum defendendum conjicit, ut Segestanos eliceret, notam Sicilia gentem: & deinceps: Item Hannibal, ut Saguntinos eliceret, repetito Hannibalis nomine & alio exemplo interjecto, quod omisſum quasi superræcum à temporum hominumque parum gnaris.

2. Ignem acervis subjecerunt]

Vulgares, acerbum: Ineptissime. Acervi sunt δεινὴν ἔλαιον ὑγρὸν & χαλαρὸν; quibus ignem subijci jussit Himilco ad excitandum fumum.

3. Defendendæque ejus gratia] Ultimam vocem magna gratia excludit Arterianus manuscriptus.

4. Segobrigensium] Unius literæ mutatio variavit hoc loco P. Cod. lectiõnem, non depravavit; in quo Secobrigensium, excusum est; solenni diversitate, g pro e ut alias

VII. Scordisci equites, cum Heracleæ duarum partium præsidio præpositus esset Lucullus, pecora abigere simulantes, provocarunt eruptionem: fugam deinde mentiti, sequentem Lucullum in insidias deduxerunt, & octingentos cum eo milites occiderunt.

VIII. Chares dux Atheniensium, civitatem aggressurus littori appositam, post quædam promontoria occulte habita classe, è navibus velocissimam præter hostilia præsidia ire iussit: qua visa, cum omnia navigia, quæ pro custodia portus agebantur, ad persequendam evolassent, Chares in indefensum portum cum reliqua classe inVectus, etiam civitatem occupavit.

IX. Barca dux Pœnorum, in Sicilia Lilybæum nostris terra marique obsidentibus partem classis suæ procul armatam iussit ostendi: ad ejus conspectum cum evolassent nostri, ipse reliquis, quas in occulto tenuerat, navibus, Lilybæi portum occupavit.

aliàs degenerante. Sic *Segisama* & *Secisama*, ut *Segobriga* & *Secobriga*, quæ Straboni *Σεγεσίδα*; & alia sexcenta.

1. *Heraclea duarum partium*] *Veteta excusa; cum Eraclea Heraclearum p.* quod *ἑρμακώτης* dif-

cutiendum relinquo. 2. *Barca*] *Membranæ, Barcas*: Græcâ formâ. Porphyrius obiter emendandus *ἑρμακώτης*, II. ubi mendosè *Baldnas*, pro *Balgas*. Statim, *Lilibacum*, editum in P. pro *Lilybaum*.

CAPUT XI.

De simulatione regressus.

EXEMPLUM I.

PHORMION dux Atheniensium, cum depopulatus esset agros Chalcidensium, legatis eorum de ea re querentibus

1. *Phormion*] *Veteres Phormio* scribunt: nam à Græcis *ῥο* expellitur in illis, quæ in *av* desinunt, quum Latinam induunt formam: Vide Priscianum lib. I. Et

ita Parisiensis excusum habuit. 2. *De ea re querentibus*] *Idem, requirentibus*: quod heic nimis rotundum est.

rentibus benigne respondit: & nocte qua dimissurus illos erat, finxit literas sibi supervenisse civium suorum, propter quas redeundum haberet, ac paulum regressus dimisit legatos. his omnia tuta & abesse Phormionem renunciantibus, Chalcidenses spe & oblatæ humanitatis, & abducti exercitus, remissa urbis custodia, cum confestim Phormion revertisset, prohibere inexpectatam vim non potuerunt.

II. Agefilus dux Lacedæmoniorum, cum Phocenses obsideret, & intellexisset eos, qui tunc præsidio illis erant, jam gravari belli incommodo, paululum regressus tanquam ad alios actus, liberam occasionem recedendi his dedit: non multo post, milite reducto, destitutos Phocenses superavit.

III. Alcibiades, adversus Bysantios, qui se mœnibus continebant, infidias disposuit, & simulato regressu, incautos eos oppressit.

IV. Viriatus, cum tridui iter discedens confecisset, idem illum uno die remensus, securos Segobrigenses & sacrificio tum cum maxime occupatos oppressit.

V. Epaminondas, apud Mantinæam, cum Lacedæmonios in subsidium hosti venisse animadverteret, ratus posse Lacedæmonem occupari, si clam illo profectus esset, nocte crebros ignes fieri iussit, ut specie remanendi occultaret profectioem: sed à transfuga proditus, affecto exercitu Lacedæmoniorum, itinere quidem, quo Spartam petebat, destitit: idem tamen concilium convertit ad Mantinieneses; æque enim ignibus factis Lacedæmonios, quasi maneret, frustratus, per quadraginta millia passuum Mantinæam revertitur, eamque auxilio destitutam occupavit.

1. Et sacrificio tum cum maxime] Venuste: vide supra notata.
 2. Animadverteret] Animadverterisset, Scriverius.

3. Quo Spartam petebat] Hoc probo; reliqui male, portam petebat.

CA-

CAPUT XII.

† De excitanda cura suorum.

EXEMPLUM I.

I **ALCIBIADES** Atheniensis, civitate sua à Lacedæmoniiis obfessa, veritus 2 negligentiam vigilum, denunciavit his qui in stationibus erant, ut observarent lumen quod nocte ostensurus esset ex arce, & ad conspectum ejus ipsi quoque lumina attollerent: in quo munere qui cessasset, pœnam passurum. Dum solicite expectatur signum ducis, 3 pervigilatum ab omnibus, & suspectæ noctis periculum evitatum est.

II. Iphicrates dux Atheniensium, cum præsidio Corinthum teneret, & sub adventum hostium ipse 4 vigilias circumiret, vigilem quem dormientem viderat, transiit cus-

† Et hujus capituli rubrica mendose in vulgo editis concepta est; ubi perperam *exercitantia*, nobis obrulerunt imperiti correctores.

I. **Alcibiades Atheniensis**] Frustra sunt viri docti, qui hec aliam lectionem comminiscuntur, hoc nempe modo: *Alcibiades Athenis civitate sua*, quam & in Ver. P. excusam vidi, sed contra vulgaram Frontii scripturam; cui nihil tam solenne est, quam cujusque ducis strategema vel à patria vel imperio exordiri.

2. *Negligentiam vigilum*] *Vigilium*, in Scriverianis exaratum fuit: vide Sospitatum I. & Priscian. VII.

3. *Pervigilatum ab omnibus*] *Pervigilatum* cum augmento, ut exprimat vim vigilandi: nam *vigi-*

lære, *lære est*; *pervigilare* *græce*; ut canit Martialis. Vetus Glossarium: *Pervigilat*, *παννυχῆς*. *Pervigilatio*, *παννυχῆς*, & alterum: *παννυχῆς*, hoc *excubium*, *pervigilium*; quod de eroticis plerumque dicebant antiqui: Nam *pervigilium* à *πάλος* Veneri debebatur, *παννυχῆς* ἢ ἢ *ἄγρῶν* *ἀρετήν*. Unde antiquissimo Poëtæ Orpheo *Venus φιλὸπαννυχῆς* cognominata fuit.

4. *Vigilias circumiret*] *Vegetio* sunt *circatores* qui vigilias circum-eunt, quos *ronzier* hodiè dicimus: *Circare* est *ἀειροῦν*, *circuire*; inde *circitor* & *circator*. *Φεράειν* & *Φερίπειν* Græci dicebant. Inde *Latinum* præsum *fraxare*, obire, circumire vigilias. *Fraxatores*, *vigiles*, *ἰδρυμένοι*, & *ἀειπλοί*.

pidè: quod factum quibusdam, tanquam sævum increpan-
tibus, 1 Qualem inveni, inquit, talem reliqui.

III. Epaminondas Thebanus idem fecisse dicitur.

1. *Qualem inveni, inquit, ta-
lem reliqui*] Quidam libri, dimisi,
quod repugnat ipsi factò, sive po-
nius narrationi. Ipse vigil, quem
dormientem invenerat Iphicrates,
exemplò mucrone gladii ab eo
transfixus est, & exinde ab Iphi-
erate relictus: jacebat enim immo-
bilis, & quasi dormiens cadaver.

Tertullianus de anima: *Propone ti-
bi corpus &c. blandà quietis acces-
sione prostratum, immobile suu: qua-
le ante vitam jacuit, & quale post
vitam jacebit.* Cui parile est illud
in Simocatta epistolis: τὸ πνεῦμα
ἰδὲν τὸ ἀπέπνευτο, τοῖς τελευ-
ήσασιν ἡμῶν ἵππε τοῖς ζῶσιν ἀεμ-
διον.

CAPUT XIII.

De emittendo & recipiendo nuntio.

EXEMPLUM I.

ROMANI obsessi in Capitolio ad Camillum ab exilio
imploandum miserunt 1 Pontium Cominum, qui ut
stationes Gallorum falleret, per saxa Tarpeja dimissus, trans-
nato Tiberi, Vejos pervenit, & perpetrato legatione simili-
ter ad suos rediit.

II. Campani diligenter Romanis, à quibus obsessi erant,
custodias agentibus, quendam pro transfuga subornatum mi-
serunt, qui occultatam balteo epistolam, inventa 2 effugien-
di occasione, ad Pœnos pertulit.

III. 3 Venationi quoque & pecoribus quidam insuerunt
litteras, membranæ mandatas.

Pontium Cominum] Comi-
nium, in membranæ legitur
: Scriverii; Scribo Cominium. At-
que ita Livio vocatur, dum incu-
bens cortici, secundo Tiberi ad ur-
bem defertur.

2. *Effugiendi occasione*] Veres
hoc quidem in loco unâ voce am-
pliores sunt, *effugiendi causa oc-*

IV. 1 Ali-
cassione: vel, effugiendi causa occa-
sione: nullo operæ pretio.

3. *Venationi quoque*] Ita cum
Scriverio lege. Vulgo enim pepe-
ram est, *venatione*. Venatio *κυνή-
σιον* caro venando capta, sive fe-
rina ex venatu. Glossæ: *κυνή-
σιον*, venatio: at *κυνήσιον* *vena-
tus*, ipse venandi actus. Corn. Cel-
sus:

IV. 1 Aliqui & jumentum in adversam partem insulserunt; dum stationes transeunt.

V. 2 Nonnulli interiora vaginarum inscripserunt.

VI. L. Lucullus 3 Cyzicenos obsessos à Mithridate, ut certiores adventus sui faceret, cum præsidii hostium teneretur introitus urbis, qui unus & angustus ponte modico insulam continenti jungit, militem è suis sciolum nandi, & nauticæ artis peritum, jussit insidentem duobus inflatis utribus, literas insutas habentibus, quos ab inferiore parte duabus regulis inter se distantibus commiserat, ire septem millium passuum trajectum. Quod ita perite gregalis fecit ut cruribus 4 velut gubernaculis dimissis cursum dirigeret, &

procul

fus: Venatio, durique pisces, & ex domesticis animalibus assa caro maximè jurant. Frontinus supra cap.

III. lib. III. Qui cum onusti à venatione, quam ferebant, recepti essent à custodiibus. Inde Gallorum venation, τὸ ἀγρομεγίον. Aristot. VIII. cap. 5. de Histor. Animal. ἀγρομεγίον ἢ οἱ μονοπέτεροι τὸ λυκῶν μεγίον ἢ τὰ κωνήσια.

I. Aliqui & jumentum in adversam partem insulserunt] Quis non miretur hoc monstrum lectionis? Ora Parisiensis editionis, quæ Stevvechius olim usus fuit; habebat, *aversam partem insulserunt*: unde idem geminam lectionem conjecit; *aliqui & jumento in adversam partem insulserunt*. Vel hoc modo: *aliqui & jumento aversam partem insulserunt*: quorum alterutrum *ὡς ὀδὴ πᾶρεσσαν* amplexus est Modius. Jumento in partem aversam literas quandoque inflixisse, id est, per posticum commisisse, ait noster Frontinus, donec transissent stationes hostium: idem

innuit, quod proximè præmissum est, *pecoribus quidam insulserunt literas*. Nobis saltem tam felices esse non contigit, ut veriorem scripturam ex istis vestigiis cruceremus, quamvis de verissimâ etiamnum dubitamus.

2. Nonnulli interiora vaginarum inscripserunt] Ammianus: *In vagina internis figuris notarum membranam reperimus scriptam*. Vide sis quæ notat Porta Neapolitanæ de furtivis literarum notis lib. II. c. 21.

3. *Cyzicenos*] In P. *Cyryccenos*. *Cyzicenos*, in libris calamo exaratis. Error ex antiquâ scriptura, ubi tertium elementum Z pro X, usurpatum memini. In nummo Gordiani circumfertur hæc literarum formula: NEOKOPΩN KYZIKHNON.

4. *Velut gubernaculis dimissis*] Scribe cum Stevvechio, Scriverio; Salmasio, *demissis*: *Cruribus velut gubernaculis demissis*, in quibusdam malè legebatur, *cruribus velut gubernantis demissis*. Florus totum

procul visentes, qui in statione erant, 1 marinae speciei beluae deciperet.

VII. Hircius Cos. ad Decimum Brutum, qui Marinae ab Antonio obsidebatur, literas subinde misit plumbo scriptas, quibus ad brachium religatis, milites 2 Scultennam annem transnabant.

VIII. 3 Idem columbis (quas inclusas ante tenebris & fame affecerat) epistolas ad collum sera religabat, easque à propinquo inquantum poterat mœnibus loco emittebat: illae lucis cibique avidae, altissima aedificiorum petentes excipie-

tum hoc factum non militi Luculli, sed ipsi Lucullo attribuit; qui per medias hostium naves utre suspensus, & pedibus iter ad gubernans, videntibus procul quasi marina priftrix evaserat. *Gubernacula* autem sunt crurium gubernata, quibus iter ad gubernavit nandi sciolus, & velut εἰδὼ τοῖσι cursum direxit.

1. *Marina speciei beluae*] In aliis ineptum est, *marinâ speciei beluae*.

2. *Scultennam*] *Scutellam, Scultellam, Scultenam*; tot modis corruptum est hujus annis nomen in libris antiquioribus. De toto hoc capite videndus erit Æneas in commentario Poliorcetico cap. XXXI.

3. *Idem columbis*] Res antiquae originis, quae nec hodiè penitus obsolevit. In Oriente etiamnum instituuntur columbae ad iussa paratae, praesertim ad literas in longinqua terrarum deferendas. Videtur illud nobis Europaeis ultra captum credulitatis nostrae; sed tamen verissimum est, & cum veteribus usitatum; cujus exemplum Mutinense praeter Frontinum apud Plinium habes in columbâ ejusdem

Decimi Bruti. Pherocrates apud Athenæum lib. IX. cap. II.

Ἀπόπειραν ἀξίαν ἔχει τὸ εἰσπύρειον.

Nupertimum est, & superiori saeculo in obsidione Leidensi adhibuit, quod de Douza ludit ὁ γενομένης Dan. Heinsius, in Graeco carmine, cujus initium:

Τῆς Βαλγῶν ὅτε πᾶσαν Ἄγης ἐφοσῆεν Ἰσθμῶ.

In Veteri Jure Judaico, inter eos, qui μὴ αὐτοὶ (δενταὶ εἰς ἡγεγεῖαν, sive *instabiles* sunt; ponuntur etiam aleatores, & ii, qui columbas volare faciunt, מפרדי יונן

Hoc ita fiebat, sitque hodie: Quidam instituit columbam emissam ad se redire: ei rostrum moscho linunt; eam multae aliae columbae sequuntur. Est enim ea avis moschi appetentissima. Estque ars inter illas se blandiri & corrumpere alias, furtoque comitatores reverti, ut ait Plinius. Qui igitur hoc artificio alienas columbas furantur, meritò à dicendo testimonio repelluntur. Ejusmodi erat & Muham-

piebantur à Bruto, qui eo modo de omnibus rebus certior fiebat: utique postquam disposito quibusdam locis cibo columbas illuc devolare instituerat.

hammedis impuri Pseudoprophetae columba. Samaritani in suo Chronico Josuæ duci columbam administram adtribuunt, sed divinitus, ut ipsi ajunt, non autem humanis magisteriis edoctam. Sed quod heic officium columbæ præ-

fiterunt; idem ipsum de hirundinibus tradit Plinius; de cornicibus Regis Ægyptii Marthæ Ælianus; de passeribus alii: cujusmodi nos vidimus obsequentiores & paratiores ad iussa herilia, quàm ullus canis venaticus institui possit.

CAPUT XIV.

De introducendis auxiliis, & comitatibus suggerendis.

EXEMPLUM I.

BELLO civili, cum 1 Ategua urbs in Hispania Pompejanarum partium obsideretur, Maurus interrex, tanquam Cæsarianus Tribuni cornicularius 2 vigiles quosdam excitavit, è quibus aliquos evitans, constantia fallaciæ suæ per medias Cæsaris copias præsidium Pompeji 3 traduxit.

II. Hannibale obsidente 4 Casilinum, Romani farinam doliis secunda aqua Vulturni fluminis demittebant, ut ab obsessis exciperetur: quibus cum objecta per medium amnem

I. **A**tegua] *Aregua*, corruptè quidam à Modio inspecti. *Ategua* Plinio, Cæsari, Hirtio & Frontino. Dioni est *Ατρυα*.

2. *Vigiles quosdam excitavit*] *Stevvechius* legendum jubet, *excirvit*. Deinde notandum est, *cornicularium* Tribuni militaris ministrum fuisse: Vide *Asconium Pedianum* Verrinâ III. Inde *corniculum* vel *corniculo merere* dicebantur; qui donabantur corniculis. Est autem

cornicularius, qui corniculo tribuni militum præest; nomine de legionariâ militiâ desumpto.

3. *Traduxit*] *P. transduxit*; ut alibi, *transnavit*: *ὑπεναύω*.

4. *Casilinum*] Ille *P. Catilinum*, nullâ fide veterum Scriptorum. *Κατίνω* Græcis communiter, ac *Βασίλιω* corruptè apud Zonaram. *Casilinum* ductus fuit errore Hannibal, ibique conclusus; cum *Casilinum* cogitaret; sedendo tum temporis

cathena Hannibal obstitisset, nuces sparsere; quæ cum aqua ferente ad oppidum defluerent, eo comœatu sociorum necessitatem sustentaverunt.

III. Hircius Cos. Mutinensibus obsessis ab Antonio, salem, quo maxime indigebant, ꝛ cuppis conditum, per amnem Saniturnum intromisit.

IV. Idem pecora secunda aqua dimisit, quæ excepta sustentaverunt necessariorum inopiam.

poris ad Turrim Fracolifam Fabio Maximo. Deinde *Vulturni*, lege, ex Livio & cæteris; Vulgò perperam, *Vulturni*.

I. *Cuppis conditum, per amnem Saniturnum intromisit* Cupæ, Græcis *σάλη*, vasa sunt vinaria majora, quæ vulgò vegetes appellantur. In antiquo: *cybeis*. At *κυβείαι* sunt

πλοῖα τροφύλα, naves oneratoriæ instar tiremii. Hefychius: *κύππυ*, εἶδος τι νεός. Glossæ: *Cupa*, βῆτις μεγάλη, ἢ πνευ σαυλὸν καλῶσι. Deinde, *Saniturnum*: nam quod ex membranis exhuit Scriverius, *per amnem Samminicorum*; corruptum est.

C A P U T XV.

Quemadmodum efficiatur, ut que decerunt abundare videantur.

EXEMPLUM I.

ROMANI, cum à Gallis Capitolium obsideretur, in extrema jam fame ꝛ panem in hostem jactaverunt: consecutique, ut abundare comœatibus viderentur, obsidionem, donec Camillus subveniret, toleraverunt.

II. Athenienses, ad versus Lacedæmonios idem fecisse dicuntur.

III. Hi qui ab Hannibale Casilini obsidebantur, ad extremam famem pervenisse crediti, cum etiam herbas alimentis eorum Hannibal sæpe arato loco, qui erat inter castra ipsius & moenia, præriperet, semina in præparatum locum

I. *P*anem in hostem jactaverunt] in hostes, P. Inde Jupiter Pistor apud Romanos. Lege Ovidium in Fastis.

2. *Quis*

jecerunt: consecuti, ut habere viderentur, quo victum sustentarent usque ad satorum proventum.

IV. Reliqui ex Varianâ clade, cum obsiderentur, ¹ quia defici frumento videbantur, horrea totâ nocte circumduxerunt captivos: deinde præcis manibus dimiserunt: hi circumfidentibus suis persuaserunt, ne spem maturæ expugnationis reponerent in fame Romanorum, quibus alimentorum ingens copia superesset.

V. Thraces in arduo monte obsessi, in quem hostibus accessus non erat, collato viritim exiguo tritico, aut caseo paverunt pecora, & in hostium præsidia dimiserunt: quibus exceptis occisisque, ² cum frumenti vestigia in visceribus eorum apparuissent, opinatus hostis magnam vim tritici superesse eis, qui inde etiam pecora pascerent, recessit ab obsidione.

VI. ³ Thrasybulus dux Milesiorum, cum longa obsidione milites sui angerentur ab Aliatte, qui sperabat eos ad deditionem fame posse compelli, sub adventum legatorum Aliattis frumentum omne in forum compellere iussit: ⁴ & conviviis sub id tempus instructis per totam urbem epulas præstitit: atque ita persuasit hosti superesse ipsis copias, quibus diurnam sustinerent obsidionem.

C A =

1. Quia defici frumento videbantur, horrea tota nocte circumduxerunt, &c.] Lege & interpunge cum Stevvechio: horrea tota nocte circumduxerunt captivos: deinde præcis manibus dimiserunt: nam malè hæc omnia concepta erant in libris vilioris notæ.

2. Cum frumenti vestigia] Vestigia ἀντὶ τῶν σπυριών. Ut ex vestigiis feras hominesque, ita ex signis res ac veritatem deprehendimus. Hinc fit, ut signa pro vestigiis, & è converso vestigia pro signis

ponantur. Quintilianus V. Signum vocant σπυριών, quanquam id quidam indicium, quidam vestigium nominaverunt. Hesy chius: Ἰχνυδαιτήσιον. εἰ τὸ ἰχθυὸν ζῆτισησὶν πνῶ. Unde proverbio dicebant: nec vola nec vestigium, eum ne reliquum quidem superesset ullum signum, ulla nota. Varro ἐπιταφίῳ ἢ ἀπὸ τὰ φων & τὰ φῶν ῥηπῖπας.

3. Thrasybulus] Thrasybius, P.

4. Et conviviis sub id tempus instructis] Aliàs, instituit, teste Scriverio.

CAPUT XVI.

Quâ ratione proditoribus & transfugis occurratur.

EXEMPLUM I.

L. MARCELLUS cognito consilio Battei Nolani, qui corrumpere ad defectionem populares studebat, & Hannibali gratificabatur, quod illius beneficio curatus inter Cannenses saucius, & ex captivitate remissus ad suos erat, quia interficere eum (ne supplicio ejus reliquos concitaret Nolanos) non audebat, accersitum ad se allocutus est, dicens, fortissimum eum militem esse, quod antea ignorasset: hortatusque est, ut secum moraretur: & super verborum honorem, equo quoque donavit. Qua benignitate non illius tantum fidem, sed etiam popularium, qui ex illo pendebant, sibi obligavit.

II. Hamilcar dux Pœnorum, cum frequenter auxiliares Galli ad Romanos transirent, & jam ex consuetudine, ut focii exciperentur, sibi fidelissimos subornavit, ad simulandam transitionem, qui Romanos excipiendorum causa eorum progressos ceciderunt. Quæ solertia Hamilcari non tantum ad præsentem profuit successum, sed in posterum præstitit, ut Romanis veri quoque transfugæ forent suspecti.

III. Hanno Carthagenensium Imperator in Sicilia, cum comperisset Gallorum mercenariorum circiter quatuor milia conspirasse ad transfugiendum ad Romanos, quod aliquot mensium mercedes non receperant, animadvertere autem in eos non auderet, metu seditionis, promisit prolationis injuriam liberalitate pensaturum: quo nomine gratias agentibus Gallis, per tempus idoneum ² datis pollicitis, fideliffi-

r. **P**rogressos ceciderunt] Alii co- | 2. *Datis pollicitis*] Stevvechius,
dices, occiderunt. | ductis pollicitis. Deinde, curatorem,

delissimum dispensatorem ¹ ad Otacilium Cos. misit; qui tanquam rationibus interverfis transfugisset; nuntiavit, nocte proxima Gallorum quatuor millia, quæ prædatum forent missa, posse excipi. Otacilius nec statim creditit transfugæ, nec tamen rem spernendam ratus, disposuit in insidiis lectissimam manum suorum: ab ea Galli excepti, dupliciter Hannonis consilio satisfecerunt, & Romanos ceciderunt, & ipsi omnes interfecti sunt.

IV. Hannibal ² simili consilio se à transfugis ultus est. Nam cum aliquos ex militibus suis sciret transfugisse proxima nocte, nec ignoraret exploratores hostium in castris suis esse, palam pronunciavit, non debere transfugas vocari solertissimos milites, qui ipsius jussu ³ exierint ad excipienda hostium consilia: auditis quæ pronunciavit, retulerunt exploratores ad suos. Tum comprehensi à Romanis transfugæ, & amputatis manibus remissi sunt.

V. Diodorus, cum præsidio Amphipolim tueretur, & duo millia Thracum suspecta haberet, quæ videbantur urbem direptura, mentitus est paucas hostium naves proximo littori applicuisse, easque diripi posse. ⁴ Qua spe simulatos Thracas emisit, ac deinde clausis portis non recepit.

C A-

2 ¹ dispensatorem in vet. membran. Quod proculdubio expungendum.

1. Ad Otacilium COS.] MS. Otacilium. Perperam legitur Οκτακίλιος pro Οκτακίλιος, apud Polybium.

2. Simili consilio se à transfugis] Quidam, similiter à se transfugis, &c. Sequitur: transfugisse proximæ nocte: quæ ex superioribus

illis irrepere: nam in Vett. transfugisse, constanter exaratum fuit.

3. Exierint] P. exierunt. In fine exempli compressi, non comprehensi, eodem libro excusum.

4. Quæ spe simulatos] Stevetchius, simulatos: quod & in vulgaribus quibusdam fuit editum. Forte, Quæ spe simulata, legendum divinavit Scriverius. Utrumque ingeniosè.

CAPUT XVII.

De eruptionibus.

EXEMPLUM I.

ROMANI, qui in præsidio Panormitanorum erant, veniente ad obsidionem Hasdrubale, raros ex industria in muris posuerunt defensores: quorum paucitate contemptâ, cum incautus muris succederet Hasdrubal, eruptione factâ, ceciderunt eum.

II. Æmilius Paulus, universis Liguribus improvise adortis castra ejus, simulato timore militem diu continuit; deinde fatigato jam hoste, à quatuor portis eruptione factâ, stravit cepitque Ligures.

III. Velius Præfectus Romanorum, arcem Tarentinorum tenens, misit ad Hasdrubalem legatos, uti abire sibi incolumi liceret: eâ simulatione ad securitatem perductum hostem, eruptione factâ cecidit.

IV. Cn. Pompejus circumsessos ad Dyrrhachium non tantum obsidione liberavit suos, verum etiam post eruptionem, quam opportuno & loco & tempore fecerat, Cæsarem ad castellum, quod duplici munitione instructum erat, avidè irrumpentem, exterior ipse circumfusus corona obligavit, ut ille inter eos, quos obsidebat, & eos qui extra circumvenerant, medius, non leve periculum & detrimentum senserit.

V. Flavius Fimbria, in Asia, ² apud Hildinacum, adversum

1. **V**elius] Ita legunt: vulgò perperam, *Velus*. Puto tamen *Livius* legendum; nam hæc quidem gesta sunt, ut apparet, secundo bello Punico. Vide de illo Livio Livium Patavinum.

2. *Apud Hildinacum*] MSS. Scriverii, *Thidiacum*: unde fortassis

Rhindacum ille legendum conjicit. *Hildinacum* videtur loci nomen in Asia propria, modò sit sincera lectio: hujus enim vocis apud nullum alium memoria. Ex Plutarcho Lucullo & Appiani Mithridaticis *Brachis à latere Pitane* legendum videtur. Ita conjicit Ortelius.

sum filium Mithridatis, ¹ brachiis à latere ductis, deinde fossa in fronte percussa, quietum in vallo militem tenuit, donec hostilis equitatus intraret angustias munimentorum; tunc eruptione facta sex millia eorum cecidit.

VI. C. Cæsar in Gallia deletis ² ab Ambiorige Titurii Sabini & Cottæ legatorum copiis, cum à Q. Cicerone, qui & ipse oppugnabatur, certior factus, cum duabus legionibus adventaret, conversis hostibus metum simulavit, militesque in castris, ³ quæ ampliora solito industriâ fecerat, tenuit: Galli præsumpta jam victoria, velut ad prædam castrorum tendentes, fossas implere, & vallum detrahare cœperunt: ⁴ quâ re prælio aptatos, Cæsar emissio repente undique milite trucidavit.

VII. Titurius Sabinus, adversus Gallorum amplum exercitum continendo militem ⁵ juxta munimenta præstitit eis suspensionem metuentis: cujus augendæ causa per fugam misit, qui affirmaret exercitum Romanum in desperatione esse, * ac fugam cogitare. Barbari oblata victoriæ spe

¹ con-

1. *Brachiis à latere ductis*] Munitiones quæ castra jungebant ad implendum orbem circumvallationis, Latinis *brachia* dicebantur. Græci scriptores hujusmodi munitiones omnes, quæ in longum porriguntur, *πέδιλα κρούα* non brachia, aut *πέδιλα κρούα* vocant: & quum distinctius loquuntur, *Ἀγροφροσίδς*, & *Ἀγροφροσίδς*, ac *Ἀγροφροσίδς*. Posteriores Græci vocem Romanam usu fecerunt suam, & *βραχίονα* appellarunt.

2. *Ab Ambiorige*] *Ambuo* rege, in quibusdam libris queis imperiti scribæ præferunt. Qui Cæsaribus librum quintum bellorum Gallicorum legerit, tam portentosa ludibria non admisit.

3. *Quæ ampliora solito industriâ*] Stevvechius de conjecturâ, quæ *arctiora solito industriâ*. Optime secundum castrametationem. Cæsar: *Consedit, & quàm aquissimo loco potest, castra communit; atque hac etsi erant exigua per se vix hominum millium septem, præsertim nullis cum impedimentis, tamen angustius viarum quam maxime potest, contrahit, eo consilio, ut in summam contemptionem hostibus veniat.*

4. *Quâ re prælio aptatos*] Hoc probo: nec capto aliorum, *captato*.

5. *Juxta munimenta*] Scribe, *intra munimenta*, ex ipso quidem Cæsare, & conjecturâ Stevvechii.

1 concitati, lignis sarmentisque se oneraverunt, quibus fossas complerent: ingentique cursu castra nostra in colle posita petiverunt, unde in eos Titurius universas immisit copias, multisque Gallorum caësis plurimos in deditionem accepit.

VIII. Asculani 2 oppugnato oppidum Pompejo, cum paucos senes ægros in muris ostendissent, ob id securos Romanos eruptione facta fugaverunt.

IX. Numantini obsessi, ne pro vallo quidem instruxerunt aciem; adeoque se continuerunt, ut Popilio Lænati fiducia fieret, scalis oppidum aggrediendi. 3 Quo deinde suspicante insidias (quia ne tunc quidem obsistebatur) ac suos revocante, eruptione facta averfos, & descendentes adorti sunt.

C A -

Quomodo noster P. expressum habuit.

* *Ac fugam cogitare*] Puto legendum; *ac de fugâ cogitare.*

1. *Concitati*] Quidam, *excitati*: ut sæpius aliàs. De materiis; quibus fossæ complebantur, vide quæ diximus ad librum primum, cap. 5.

2. *Oppugnato oppidum Pompejo*] In exaratis, *oppugnaturi oppidum Pompeji.* in Par. *oppugnato oppidum Pompeji.* Utrumque incepte & contra historiam.

3. *Quo deinde suspicante*] *Demum*, hoc modo *avni* & *deinde*, non semel in Frontini libris MSS. occurrit.

* Hi

CAPUT XVIII.

De constantia obsessorum.

EXEMPLUM I.

ROMANI affidente incenibus Hannibale ostentanda fiducia gratia, supplementum exercitibus, quos in Hispania habebant, diversa porta miserunt.

II. Iidem agrum, in quo castra Hannibal habebat, defuncto forte domino, venalem ad id pretium licendo perduxerunt, quo is ager ante bellum venierat.

III. * Hi dum ab Hannibale obsiderentur, & ipsi obsiderent Capuam, decreverunt, ne nisi capta ea, revocaretur inde exercitus.

SEXTI

* **H**I dum ab Hannibale, &c.] *Iidem dum ab Hannibale obsiderentur, & ipsi obsidere Capuam decreverunt, & nisi capta ea, revocaverunt inde exercitus.*

S E X T I
J U L I I F R O N T I N I
V I R I C O N S U L A R I S,
I N S T R A T E G E M A T O N
L I B R U M Q U A R T U M,

P R Æ F A T I U N C U L A.

MULTA lectione conquisitis Strategematibus, & non exiguo scrupulo digestis, ut promissum trium librorum implerem, si modo implevi; 1 in hoc exhibebo ea, quæ parum apte descriptioni priorum ad speciem alligata subjici videbantur, & erant exempla potius 2 strategicon quam strategematicon. Quæ idcirco separavi, quia quamvis clara, diversæ tamen erant substantiæ: ne si quid fortè in aliqua ex his incidissent, 3 similitudine indoctè prætermittenda opinarentur: & sane velut residua expedienda sunt, in quo sicut antea, & ipse ordinem per species servare conabor.

I N D E X C A P I T U M.

CAP. I. **D**E disciplina.

CAP. II. **D**E effectu disciplina.

CAP. III. De continentia.

CAP. IV. De justitia.

CAP. V. De constantia.

CAP. VI. De affectu & moderatione.

CAP. VII. De variis consiliis.

L I -

1. **I**N hoc exhibebo ea] Præambulum in non comparat in antiquioribus editis.

2. Strategicon quam Strategematicon] Ita lege fide veterum librorum. In nonnullis perperam excusum; hæc erant exempla potius strategicon quam strategemata. No-

tavimus ad præloquium libri primi.

3. Similitudine indoctè prætermittenda] Habuit vetus iste P. indocti, qui sequentia periodi planè confundit incuriâ correctoris, legitque: & sana velut residua expediendi fuit, in quâ sicut antea & ipse ordinem per species servare conabor. Ineptè.

K. Corru.

SEXT. JUL. FRONT. STRATEG.

LIBER QUARTUS,

CAPUT I.

De Disciplina.

EXEMPLUM I.

R. SCIPIO ad Numantiam, ¹ corruptum superiorum ducum socordia exercitum correxerat, dimisso ingenti lixarum numero, ² redactis ad munus quotidiana exercitatione militibus; quibus cum frequens injungeret iter, portare complurium dierum cibaria imperavit, ita ut frigora & imbres pati, vada fluminum pedibus trajicere affluerent miles: exprobrante subinde Imperatore timiditatem & ignaviam, ³ frangente delicatioris usus ac parum necessaria

expe-

Corruptum superiorum ducum socordia exercitum] Nullius intererit, utrum hoc modo legas, an *secordia*, quod in exaratis primum suis reperit optimus librorum inspector Scriverius. Sunt enim *πυροδωμῶν* & idem denotantia. Deinde observare occurrit *τὸ corrigere*, quod eadem locutione in re simili utitur Eutropius lib. IV. cap. 7. *militem vitiosum & ignavum, exercendo magis quam puniendo sine ulla acerbitate correat.*

Nam & corrigere est exercere: quod apud Orof. lib. V. c. 7. occurrit: *Militem suum in castris, velut in scholis exercuit.* Jul. Firmicus lib. IV. c. 14. *Tunc enim infortunia, gravesque casus prosperis rursum actibus corriguntur; ἡγοροδομῶν.* Super exemplo etiam hoc & sequente videndus est Barthius, qui criticam crenam distingit, lib. XIV. cap. 9.

². Redactis ad munus] Nihil verius, quin ita legas. In aliis perperam; *redactis ad minus, &c.*

³. Frangente delicatioris usus ac parum

L s parum

expeditioni vasa. 1 Quod maxime nobiliter accidit C. Mevio Tribuno, cui dixisse traditur Scipio, Mihi paulisper, tibi & Reipublicæ 2 semper nequam eris.

II. Q. Metellus, bello Jugurthino, similiter lapsam militum disciplinam pari severitate restituit, cum insuper prohibuisset aliâ carne quàm 3 à se assâ elixâve milites uti.

III. Pyrrhus delectori suo fertur dixisse, 4 Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.

IV. 5 L. Flacco & C. Varrone Coss. milites primo jurejurandum

parum necessaria expeditioni vasa.]

Ita & lautioris fortunæ viatores edulia jumentis & vasibus illi usui destinatis imponebant. Basiliius Conc. de Jejunio. τὸς ὀδυνητοῦς ἢ τευφῶν ἢ χρονοφῶν ἢ ἀνασῶν τὸς δὲ ἀνασῶν ἀνασῶν.]

1. Quod maxime nobiliter] Quidam meliores, notabiliter, *νοτίμως*; ut Scriveriani MSS. Barthius tamen ex ingenio: Quod maxime intolerabiliter accidit C. Mevio Tribuno, cui dixisse traditur Scipio; Mevi, paulisper tibi, at Reipublica semper nequam eris.

2. Semper nequam eris] Pro vetero adfirmo, de quo adeo dubitatum est, ut ex lectione nihili, semper necessarius nequaquam eris; reponendum sit, & augendum; semper necessarius nequam eris. Postquam enim Mevio dixisset Scipio: mihi paulisper, sive ad tempus eris nequam, & exinde te exuam; continuo subjungit; Tibi & Reipublicæ semper necessarius nequam habebis: ut ex opposito melius innotescat sententia. Prima scriptura hæc fuit, quæ in membranæ adhuc superest; at postmodum vel corrupta vel diminuta.

3. A se assâ, elixâve] Duæ prior voculæ Scriverii sunt, quæ nupiam comparent in libris, aut exaratis. Deinde, *elixa* pro *elixa*, non puto antiquum; ut *quisus* & *nixus*, de quo supra. Sed *elixa* P. editi; quod manifestò mendosum est.

4. Tu grandes elige, &c.] Nam utilius est, fortes milites esse, quàm grandes: quippe non tam staturæ rationem habere convenit, quàm virium. Veget. I. cap. 5. & 6. Livii lib. XXXV. Pyrrhum ait *castrametari primum docuisse, ad hoc neminem elegantius loca cepisse, præsidia disposuisse*. Vide Plutarchum, & infra exempl. XIII.

5. L. Flacco & C. Varrone Coss.] Scrupulum mihi movet hæc nominum consularium designatio, quem ne librorum quidem auctoritas eximet. Sanè Livius, libro vigesimo secundo, quo acta illius anni recenser, quo jurejurando milites fieri cœpere, *L. Æmilius Paulum & Terentium Varronem Coss.* laudat in hæc verba: Milites tunc, quod nunquam antea factum erat, jurejurando à Tribunis militum adacti, jussu consulum conventuros, neque injussu abituros. Nam

rejurando facti sunt, ante enim ¹ sacramento tantummodo à tribunis rogabantur: ² ceterum ipsi inter se conjurabant se fugæ

ad eam diem nil præter sacramentum fuerat, & ubi ad decimatum aut centuriatum convenissent, suâ voluntate ipsi inter se equites decuriati, centuriati pedites conjurabant, sese fugæ atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi aut petendi, aut hostis ferendi, aut civis servandi causa. Sed videant eruditiores.

1. *Sacramento tantummodo à Tribunis rogabantur*] Magnum mysterium est rei Romanæ sacramentum militare: *ερασιματικὸς ὕρκος*, ὃς ἐστὶ τὸ *Ρωμαίων δόξης σπειρὴν μυστήριον*. De quo nos aliâ ex professo: nunc inviti minuta persequemur, & maximè cum festinamus. Obiter observa *τὸ rogari*, quod verbum militiæ sive sacramento communicantissimum: Apulejus: *Da nomen huic sanctæ militiæ, cuius jam olim etiam sacramento rogabaris*: & alia.

2. *Ceterum ipsi inter se conjurabant, se fugæ atque formidinis causa non abituros: neque ex ordine recessuros, nisi teli petendi ferendi vel hostis aut civis servandi causa*] Ita Frontini locum rectè conceperat ac ediderat doctissimus Satesberienfis libro sexto cap. VII. Polierat. cum audaculus à Dempstero reprehenderetur, ut qui non tantum *μημονιὴν ἀμύκτημιν* committeret, sed Liviana pro verbis Frontiniani obruderet. Norunt eruditiores (non autem qui per indi-

cem auctores legunt) nihil tam solenne esse apud nostrum Scriptorem, quam Livium verbotenus in strategemate descripsisse, quem plerumque ut auctorem adjungit, unde & sua hausit. Et nemo difficile dixerit, hoc quidem ex Tito Julium ad sequelam desumpsisse, nisi vehementer hæreat. Quare ex optimo antiquitatis magistro formulam ponam, ut cognoscant lectores, quanta fide à nostro sit exarata. Libro vigesimo secundo, de centuriatis peditibus: *Ἐκ conjurabant, sese fugæ atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis ferendi, aut civis servandi causa*. Primâ exceptione amplior est Livius Frontino, nec exstat in operibus ejus, quæ ad nos pervenerunt. Aliud tamen est *telum sumere*, aliud *petere*, quæ si confuderit in exarando noster, parum æquus fuit & imperitus. Uterque tradit conjurationem à militibus imitam fuisse ob geminam causam, fugæ & formidinis. Ingens fuga flagitium fuit, quod ob formidinem caperetur. Igitur lex militaris ignominiosè notabat τὸ *χωρῆσαι* *ἐν τῷ ἐν δὴ ποσὶ ἐν αἰτίῳ*, ut Suidas ait, qui vel quacunque de causâ pedem referret, aut directâ acie statione excederet, & ordinem corrumpere. At ista Suidæ verba, & dicti hujus *δοπομιῶν* mollienda videntur ex Polybio, libro sexto, ubi cum Livio & Frontino causam

fugæ atque formidinis causâ non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli petendi feriendive hostis aut civis servandi causâ.

V. Scipio

causam formidinis adjungit : *ἀντιπες εἰς ἐφεδρίαν ταχθέντες ΦΟΒΟΥ ΧΑΡΙΝ λίπῃσι ἢ δὲ δένει τιπῃ.* Exemplum parilis exceptionis habes in XXIII. Legum militarium Imp. Justiniani & Leonis: *Ἐὰν ἐν κερῶ ἡμιθυσίας παροχέως ἢ πολέμῳ ῥησται τῆσπι ANEY TINOΣ ὁ λόγος τῆ φωνεῶσ εἴπας.* Scriptor quidam anonymus : *εἶπε λιπῆν πῆσται τῆσ πῆξιν, ΠΛΗΓΩΝ ANEYΘEN H ΑΛΛΗΣ ΤΙΝΟΣ ΕΥΛΟΓΟΥ ΑΙΤΙΑΣ εἰς κεφαλῶ τιμαρῆται.* Sic cum flagitium tam ingens esset militiæ, directâ acie statione excessisse; quatuor tamen causæ erant, propter quas impunè licuit ordine excedere: hæ nempe, teli sumendi, teli petendi, hostis feriendi, civis servandi causâ. Si primam demas, jam æquè castigandus veniet iste Dempsterus, qui reliquas minus agnoscit à Frontino conscriptas: Aliud mihi videtur, & secus inducor ac credam, non exstare postrema in operibus strategici, quæ ad nos pervenerunt. Causam hostis feriendi juratam Plutarchus attingit in Marcello, cum Feretii Jovis origines discutit : *ἄλλοι δὲ ὡς τῶ πῆξιν ἔ πολέμῳ πλεονηὴν ζαζῆναι τ ἐνομο λέγασι. τῆ δὲ νῦν ἐν τῆσ μαπῆσ, παροχέως σιν ἀλλοίσι.* Hannibal apud Ennium laudante Cicerone pro Balbo:

Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginensis

Quisque ferit.

Sic melius editur, quàm *Quisquis erit.* Cæterum ita conjurabant voluntariè milites, cujus conjurationis formula deinde ad legitimam jurisjurandi actionem translata est. Vegetius libro secundo cap. quinto. *Iurant milites se omnia strenuè facturos, quæ præceperit Imperator, nunquam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Romanâ republicâ.* Primum Vegetii membrum simile videtur formulæ jurisjurandi Polybianæ: *H ΜΗΝ ΠΕΙΘΑΡΧΗΣ ΕΙΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΕΙΝ ΤΟ ΠΡΟΣΤΑΤΤΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΔΥΝΑΜΙΝ.* Præter hoc sacramentum invenio aliud, quod non absurdè voces fidelitatis & imperii concludit; sed non recordeor, an tempora Imperatorum præcesserit, nec ne. Poterat tum jurari in S. P. Q. R. nomen, ut postea in Principis. Arrianus sic nobis illud præformar. *H ΜΗΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΝ ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΗΝ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΝ.* M. Antonius in funebri Oratione apud Appianum recitavit verbatim atque ex charta sacramentum, quod N. Julio juraverant: *H ΜΗΝ ΦΥΛΑΣΕΙΝ ΚΑΙΣΑΡΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΩΜΑ, ΠΑΝΤΙ ΣΘΕΝΕΙ ΠΑΝΤΑΣ, Η ΕΙ ΤΙΣ ΕΠΙΒΟΥΛΕΥΣΕΙΗΝ ΕΖΩΛΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟΥΣ ΜΗ ΑΜΥΝΑΝΤΑΣ ΑΥΤΩ.*

Suet-

V. Scipio Africanus, cum ornatum scutum elegantius cuiusdam vidisset, dixit non se mirari, quod tanta cura ornasset, in quo plus præsidii quam in gladio haberet.

VI. Philippus, cum primum exercitum constitueret, vehiculorum usum omnibus interdixit, equitibus non amplius quam singulos calones habere permisit: peditibus autem denis singulos, ¹ qui molas & funes ferrent in æstiva exeuntibus, triginta dierum farinam ² collo portare imperavit.

VII. C. Marius; recidendorum impedimentorum gratia,

Suetonius Cajo cap. XV. subjungit hanc clausulam, NEQUE ME LIBEROSQUE MEOS CARIORES HABEBO QUAM CAIUM ET SORORES EIUS. Sed jam nimii sumus: nunc ad ordinem redeo.

1. *Qui molas & funes ferrent in æstiva, &c.* Fallitur alibi vir doctus, immo gravissimè hallucinatur; qui calones istos opinatur fuisse *τὸς μολαρχαί φερονταί*. Ita Græci vocabant, qui ex diurnis quæstibus sibi victum parabant, quales bajuli & gerones Romanorum. Notum porò est, digniores ut Tribunos & Centuriones servos suos aut calones habuisse in castris, non item gregarios milites. Philippus peditibus denis singulos permisit, qui vicem præstarent jumentorum, nempe gregariis militibus ad usum communem, ut molas & funes & tentoria, & siquid tale ferrent. Olim enim moris erat tam in militaribus quam aliis expeditionibus instrumenta viæ secum deferre: cujus rei passim exempla sunt in veterum monumentis. Has sarcinas, quæ *στωματὶ δέγμα* Græcis vocantur, Senecæ *sagma*, unus a-

liquis validus servus *ἀναφόρος* sine ærumnulis religatas gerebat: plurimum enim operâ in eam rem uti mollis & delicati nimis habebatur. Æschines exinde Demostheni vitio vertisse legitur, quod eum legatum duo servi sequerentur cum duabus sarcinis. Videbatur enim hominis esse nimis mollis & effœminati tot rebus ad corporis cultum pertinentibus servos onerare. Atque hoc ipsum in Romanis notat Seneca primo naturalium quæstionum: *Ad eò omnia indiscretæ sunt perverissimis artibus, ut, quicquid mundus muliebris vocatur, sarcina viriles sint; minus dico, etiam militares;* & Suetonius aliquot locis. Tales servos *ἀγκυλάους* Græci vocabant, quorum meminit Hesychius: *Ἀγκυλάου, ὁ νεώτερος πῆξ, ἡερόπαι ἢ ὁ πῆξ τὸ σῶμα*. At diversi *στωμαφόροι*, de quibus nos supra libro II. capite primo plura notamus.

2. *Collo portare imperavit*] *Portari*, Patinus: ut exemplo VIII. *ordinari aciem*, pro ordinare.

3. *Recidendorum impedimentorum gratia*] Hoc, vel geminum Græcorum *στωματῶν* non intellexit,

tia, quibus maxime exercitus agmen oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos aptata 1 furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset: unde & proverbium tractum est, Muli Mariani.

VIII. Theagenes Atheniensis, cum exercitum Megaram duceret, petentibus ordines respondit, ibi se daturum, deinde clam equites præmisit, eosque hostium specie impetum in socios retorquere iussit: quo facto 2 quos tum habebat, tanquam ad hostium occursum præparentur, permisit ita ordinare aciem, ut quo quis voluisset loco consisteret, & cum inertissimus quisque retro se dedisset, strenui autem in fronte profuissent, ut quemque invenerat stantem, ita ad ordines militiæ provexit.

IX. Lylander Lacedæmonius, 3 egressum via quendam castigabat: cui dicenti 4 ad nullius rei rapinam se ab agmine recessisse, respondit, ne speciem quidem rapturi præbeas volo.

X. Antigonus, cum suum filium divertisse audisset in ejus domum, cui tres filiæ insignes specie essent, Audio, inquit,

xit, quisquis rescripsit, *rejiciendum*: quod alibi offendimus. Ineptè. Solennis locutio occurrit apud Senecam lib. III. natural. quæstionum, *occupationes reciduntur*, &c. Plutarchus Catone majore: *Καὶ ὁθεὶς ὅτι τὴν πολυτέλειαν.*

1. *Furcis imposuit*] Quas appellabant *arummulas*. Ἀρομύλα, *arummina* in Glossis. Festus: *arummulas* Plautus refert *furcillas*, quibus religatas sarcinas viatores gerebant. quarum usum quia C. Marius retulit, muli *Mariani* postea appellabantur.

2. *Quos tum habebat*] Posset etiam, *quos secum habebat*. Ita lege cum Stevvechio.

3. *Egressum via quendam castigabat*] Ob ἀποστῆναι. Infra: *Appius Claudius ex his qui loco cesserant; decimum quemque militem sorte ductum, fuste percussit*. Si miles Romanus erat, vitibus; si extraneus, fustibus cedebatur. Meminit J Ctus in l. 3. π. de Re militari.

4. *Ad nullius rei rapinam se ab agmine recessisse*] Ad hoc sacramento milites etiam adigebantur; Agellius ex Cincio de Re Militari libro tertio: **FURTUM NON FACIES DOLO MALO SOLUS NEQUE CUM PLURIBUS**. Sequentia maxime faciunt ad illustrationem.

quit, fili; ⁊ anguste habitare te, pluribus dominis domum possidentibus, hospitium laxius ⁊ accipe: jussuque commigrare edixit, ne quis minor quinquaginta annos natus, hospitio matrisfamilias uteretur.

XI. Q. Metellus Cos. quamvis nulla lege impediretur, quin 3 filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamen eum in ordine merere.

XII. P. Rutilius Cos. cum secundum leges in contubernio suo filium posset habere, in legione militem fecit.

XIII. 4 T. Scaurus filium, quod in saltu Tridentino loco hostibus cesserat, in conspectum suum venire vetuit: adolescens verecundia ignominia pressus, mortem sibi conscivit. Castra antiquitus Romani, ceteraque gentes passim per corpora cohortium velut mapalia constituere soliti erant, cum solos urbium muros nosset antiquitas. Pyrrhus Epirotarum rex, primus totum exercitum sub eodem vallo continere instituit. Romani deinde victo eo 5 in campis

Ar-

1. *Anguste habitare te*] Parifinus, *anguste* quod esse non potest ob *laxius hospitium*. Sed in membris *habere, reperi*, quod quamvis *habitare* explicari possit, ut apud Afranium citante Nonio; & alios antiquarios; tamen habere nolui, & habeat qui velit. Nobis vulgatum verbum non obstat. Est autem lepidus sensus & amphibolicus, qui forte τὰς σκῆτας εἰς ἀφροδίτην respicit. Nam *habitare* est verbum eroticum. Petronius: *Hic, inquit, debes habitare*. Ita & *degere* usurpabant, & *hospitium*.

2. *Accipe*] *Accipere*. P. Istud accipe.

3. *Filium contubernalem*] Statim: *cum secundum leges in contubernio suo filium posset habere*, &c.

Glossa: *Contubernium*, σκωτάσιον, σκωτάσιον, σύντονον στρατιωτῶν. In fine lege: *in ordine merere*, ubi, *in ordinem habere*, in vulgum vulgatum est.

4. *T. Scaurus*] Quidam *Marci* pronomē Scauro anteponunt, ut P.

5. *In campis Arufinis*] Optimae membranæ *Arosinis*, nullâ varietate. Florus lib. I. cap. XVIII. *Lucania suprema pugna sub Arosinis, quos vocant campis*. Ubi frustra *Taurasinos campos* comminiscuntur imperiti scribe. Vult Frontinus hoc loco, Romanos omnem hanc castrametationis scientiam accepisse à Pyrrho Græco: Græci castra formabant ad loci situm, cum Romani formarent locum castris, εἰ μὴ ἀνόμειλλον ἂν τὰς καὶ ἐξ ἀνομιλλῆται.

Arufinis, i circa urbem Beneventum castris ejus potiti, & arudinatione notata paulatim ad hanc usque metationem, quæ nunc effecta est, pervenerunt.

XIV. P. Nafica in hybernis, quamvis classis usus non esset necessarius, ne tamen desidia miles corrumpetur, aut per otii licentiam fociis injuriam inferret, naves ædificare instituit.

XV. M. Cato memoriæ tradidit, in furto comprehensis inter commilitones 2 dextras esse præcisas: 3 aut si lentius animadvertere voluissent in principes, sanguinem missum.

XVI. Clearchus dux Lacedæmoniorum exercitui dicebat, Imperatorem potius quam hostem metui debere: significans eos, qui in prælio dubiam mortem timuissent, certum, si deseruissent, manere supplicium.

XVII. Ap-

1. *Circa urbem Beneventum*] Præstat ad Græcorum historiam refugere, quàm exponi ludibrio correctorum, ajunt viri *κερικώτατοι*, quorum animis hoc loco hæret persuasio legendum esse, ut edidimus. Non inficior à Plutarcho *Beneventum* in Pyrrhi vita nominati urbem istam: tamen non satis concoquo veterum scripturam *Statuentum* vel *Fatuentum*. Cum autem Florus Lucaniæ esse campos scribat, quomodo iidem potuerint esse circa *Beneventum*, non video. Stephanus nescio quam *Beneventum* in Campania ponit, quam scribi per *δ* perhibet *βεβένδον*, cujus ἀντικὸν *βεβένδου*, & aliud esse à *βεβέντον*: Ridiculè. Nam *βεβέντος* & *βεβένδης* planè idem. Ut *βενήσιον* & *βενδήσιον* dupliciter scribebant, *ἢ τῶν τε ἢ τοιαῦτα*. Nobis tamen jam beatoribus licuit, ut *Beneventum* eruditissimo-

rum virorum Salmastii & Ortelii testimonio reponeremus.

2. *Dextras esse præcisas*] Id genus pœnæ irrogatum creberrimè militibus non solum ob furtum, sed & alia flagitia. Lege Valerium Maximum & Ammianum. Livius libro XXXV. *Cum transfugis novis mulcati virgis, manibusque præcisas, Capuam rediguntur*: quo in loco mulcati legendum.

3. *Aut si lentius animadvertere voluissent in principes*] Nescio unde P. Codicis orta læctio, quæ habet: *aut ut simile ejus animadvertere noluisse*. Nisi quod manifestè falsam pronuntiare licet. Fuit, qui abjectis primum verbis in antetiore periodo, *inter commilitones*, reliqua sic legeret & interstringeret: *aut si lenius animadvertere voluissent, in principibus sanguinem missum*; ut principia sint locus in medio *αὐτῶν τε ἢ τῶν τε* *εἰς τὸ πρῶτον* *τῶν*

XVII. Appii Claudi sententia, Senatus eos, qui à Pyrho rege Epirotarum capti, & postea remissi erant, equites ad peditem redegit, pedites ad levem armaturam, ¹ omnibus extra vallum jussis tendere, donec bina hostium spolia singuli referrent.

XVIII. Otacilius Crassus Cos. eos, qui ab Hannibale sub jugum missi redierant, tendere extra vallum jussit, ut immuniti assuescerent periculis, & adversus hostem ² audentiores fierent.

XIX. P. Cornelio Nasica, Decimo Junio Coss. qui exercitum deseruerant damnati, virgis cæsi publice venerunt.

XX. Domitius Corbulo in Armenia, duas alas & tres cohortes, quæ ad castellum initio hostibus cesserant, extra vallum jussit tendere, donec assiduo labore & prosperis excursionibus redimerent ignominiam.

XXI. Aurelius Cotta Cos. cum ad opus equites necessitate cogente jussisset accedere, eorumque pars detrectasset imperium, questus apud Censores, effecit, ³ ut notarentur. A Patribus deinde obtinuit, ne eis præterita æra procederent.

XXII. Tribuni quoque plebis de eadem re ad populum pertulerunt, omniumque consensu stabilita disciplina est.

XXIII. Q. Mē-

de'ois, ut ait Polyænus: quomodo apud Tacitum sæpiusculè sumi videmus. Lib. I. hist. *in ipsis principii stuprum ausa*: & alibi, quod in isto castrorum loco & aperta venâ hanc animadversionem exercuerint. Aliter Stevvechius unâ voculâ mutatâ, *at si lenius*, &c. ex opposito: Nolumus augurari, quia sine commento sumus aliorum.

1. *Omnibus extra vallum jussis tendere*] Hic duplex occurrit animadversio; primo mutatio militiæ;

deinde aliud pœnæ militaris genus antiquum: Tacitus & alii veterum sæpius meminere.

2. *Audentiores*] Veteres legunt *audaciores*, ut Parisinus. Exemplo sequente idem Codex rursus vitio laborans, malè habuit, *damnato virgis cæsi publicè venerunt*. In præcedentibus expungit *exercitum* Stevvechius.

3. *Vt notarentur*] Ita lego, vulgò *vocarentur*. Sed & variant distinctionem, *ut notarentur à Patribus*.

M *tribus*

XXVI. 1 L. Piso Titium Præfectum cohortis, quod loco fugitivis cesserat, 2 cincto togæ præciso, soluta tunica, nudis pedibus in principiis quotidie stare, dum vigiles venirent, iussit, conviviisque & balneo abstinere.

XXVII. Sylla cohortem & centuriones, 3 quorum stationem hostis perruperat, 4 galeatos & discinctos perstare in principiis iussit.

XXVIII. Domitius Corbulo in Armenia, Æmilio Rufo Præfecto equitum, quia hostibus cesserat, & parum instructam armis alam habebat, vestimenta per hictorem scindi, eidemque, ut erat scædato habitu, perstare in principiis, donec mitterentur, imperavit.

XXIX. Attilius Regulus, cum ex Samnio in Lucernam transgrediretur, exercitusque ejus obviis hostibus aversus esset,

hortibus, qua signum amiserant, hordeum dari iussit. Inde apud Plinium lib. XIII. cap. septimo gladiatores hordearii memorantur, quod antiquitus isto frumento victitarent.

1. L. Piso Titium Præfectum] Vovela auctori fuit P. L. Piso cum Titium &c. cujus hoc quidem in loco nullum hospitium.

2. Cincto togæ præciso] In veteribus nostris membranarum scribitur cinctu, quod æquè probum est, licet minus usitatum. Vetus Onomasticum, Cinctus, Ἰσζωμεα. Glossarium, Ἰσμεα, cinctum. Ergo eadem cinctus & cinctum. In alio Glossario succinctum exponitur Ἰσζωμεα, quod est cinctum togæ, vel pectorale. In antiquo fragmento de Limitibus à doctiss. Scriverio ex MSS. edito: Limites appellati sunt transversi à limo, id est antiquo verbo transversi: à quo dicunt

Poëta limos oculos, item limum cinctum, quod purpuram transversam habeat, item limina ostiorum. Porro notandum occurrit, quod inter leviores animadversiones veterum fuerunt & ἰδεα & εἰσὸς ἀπυοι. Suetonius Augusto: ut stare per totum diem juberet ante Prætorium: id est, in principiis. Plutarchus in Antonio, κλισίας ἀπυοι πρὸς τὴν λακίσεα non dissimiliter dixit.

3. Quorum stationem] Stationes; P.

4. Galeatos & discinctos] Nihil verius Stevvechii conjectura, discalceatos & discinctos. Hoc innuunt superiora prioris exempli, cincto togæ præciso, nudis pedibus &c. Suetonius Nerone: Proderit in publicum, sine cinctu & discalceatus. Ubi & cinctus eodem genere occurrit. Plutarchus discinctos vocat ἀζώτες, Polyænus λεσιζώτες.

esset, opposita cohorte, ¹ iussit fugientes pro defecto-
ribus cadi.

XXX. Cotta Co s. in Sicilia, in Valerium Nobilem Tri-
bunum militum ex gente Valeria virgine animadvertit.

XXXI. Idem P. Aurelium sanguine sibi junctum, quem
obsidioni Lipararum ipse ad auspicia repetenda Messanam
transiturus praefecerat, ² cum agger incensus, & capta ca-
stra essent, virgis caesum in numerum gregalium peditum re-
ferri, & muneribus fungi iussit.

XXXII. ³ Fulvius Flaccus Censor Fulvium fratrem suum,
quia legionem, in qua Tribunus militum erat, injussu Con-
sulis demiserat, a Senatu movit.

XXXIII. M. Cato ⁴ ab hostili littore, in quo per ali-
quot dies manserat, cum tradito profectionis signo classem
solvisset, & relictus e militibus quidam alta voce & gestu
expostularet, uti tolleretur, circumacta ad littus universa
classe comprehensum supplicio affici iussit; & quem occi-
suri per ignominiam hostes fuerant, exemplo potius im-
pendit.

XXXIV. Appius Claudius ex his, qui loco cesserant, de-
cimam quemque militem, sorte ductum, ⁵ fuste percussit.

XXXV. ¹ Fa-

^{1.} *Iussit fugientes pro defecto-
ribus cadi*] In Scriverii MSS. *deserori-
bus. P. iussit fugientibus, &c.* om-
nino vitiosè.

^{2.} *Cum agger incensus*] Non du-
bitem ita legendum quanquam dis-
sensu chirographorum, in quibus *in-
cessus* exaratum legitur. Exemplo
XXXVII. *Cum agger ab hostibus
incensus esset*, ubi in iisdem libris
inceusus.

^{3.} *Fulvius Flaccus Censor*] Istum
Flaccum *consulem* quidam Codi-
ces fecerunt, ut P. nos *Censorem*
non amovebimus.

^{4.} *Ab hostili littore*] *In hostili
littore*, nonnulli libri. Sequitur:
cum tradito profectionis signo, &c.
ita lege; nam & P. *tardato*, qui &
relicta in sequentibus pro *relictus*
habet, & tota ferme periodo cor-
ruptus est. Apud Xenophontem
libro VI. *&c.* pari modo triremium
Praefectos, quos secum ducere co-
gitabat, monet Iphicrates, non esse
quod de poena conquerantur, si si-
gno dato naves non conscendissent.

^{5.} *Fuste percussit*] *Percutere* in
decimatione est *φορσεν*, inde *per-
cussio*.

XXXV. Fabius Rullus Cos. ex duabus legionibus, quæ loco cesserant, sorte ductos in conspectu militum securi percussit.

XXXVI. Aquirius ternos ex centuriis, quorum statio ab hoste perrupta erat, securi percussit.

XXXVII. M. Antonius, cum agger ab hostibus incensus esset, ex his qui in opere fuerant, duarum cohortium militem decimavit, & in singulos ex his centuriones animadvertit, legatum cum ignominia demisit, reliquis ex legione ordeum dari iussit.

XXXVIII. In legionem, quæ Regium oppidum in iussu ducis diruerat, animadversum est, ita ut quatuor milia tradita custodiæ necarentur. Præterea Senatusconsulto cautum est, ne quem ex iis sepelire vel lugere fas esset.

XXXIX. L. Papyrius Cursor Dictator Fabium Rutilium, Magistrum equitum, quod adversus edictum ejus, quamvis prospere, pugnaverat, virgis poposcit cæsum, securi percussurus: nec contentioni aut precibus militum concessit animadversionem, eumque profugientem Romam persecutus est: * nec ibi quidem remisso prius supplicii metu, quam ad genua ejus, & Fabius cum patre provolveretur, ac pariter Senatus ac populus rogarent.

XL. Man-

cussores, Phœcis. Tacitus III. Annalium: *decimum quemque ignominiosa cohortis sorte ductos fuisse necat:* id est, percutit. Fiebat autem decimatio adhibita sorte. Inde Græcorum *δενγιδέω*. Polybius dixit, *ὡς δηνγιδέω ἀρεαὶ ἐν τῶνδε*: qui decimationem copiosè tractat libro octavo. Cæterum hoc genus animadversionis ab Appio Claudio nonnulli primum editum putant. Vide Livium libro secundo.

1. *Fabius Rullus*] *Rutilius* in MSS. vocatur iste Consul: aliis *Rutilianus*.

2. *In iussu ducis diruerat*] Scribe diripuerat, ex certâ nostrâ conjecturâ. Deinde adscribam Valerii Maximi verba, in quibus tota hæc narratio fere comprehensa est. Milites qui Regium injusto bello occupaverant, mortuoque duce Jubellio, M. Cæsum scribam ejus sua sponte imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac M. Fulvio Flacco Trib. Pleb. denuntiante, ne in cives Romanos adversus morem majorum animadverteret, nihilominus propositum exsecutus est. Cæteram quò minore cum invidia

XL. Manlius, cui Imperioso postea cognomen fuit, filium, quod is contra edictum patris cum hoste pugnauerat, quamvis victorem in conspectu exercitus virgis casum securi percussit.

XLI. Manlius filius, exercitu pro se ⁊ aduersus patrem seditionem parante, negavit tanti esse quenquam, ut propter illum disciplina corrumperetur; & obtinuit, ut ipsum puniri paterentur.

XLII. Q. Fabius Maximus transfugarum dexteras præcidit.

XLIII. 2 C. Curio Cos. bello Dardanico, circa Dirrachium, cum ex quinque legionibus una, seditione facta, militiam detrectasset, securamque se temeritatem ducis in expeditionem asperam & insidiosam negasset, quatuor legiones eduxit armatas, & consistere omnibus, detectis armis velut in acie, iussit: post hæc seditiosam legionem inermem procedere, discinctamque in conspectu armati exercitus, stramenta coëgit fecare; postero autem die similiter fossam discinctos milites facere: 3 nullisque precibus legionis ab eo impetrari potuit, ne signa ejus submitteret, 4 nomenque

id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis caesos, secuti percuti iussit, eorumque corpora sepulturæ mandari, mortemque lugeri vetuit.

* *Nec ibi quidem remisso*] Veteres exarati, quos Scriuerius insperxit, remissionem, legebant. Quæ lectio postmodum in excudendo P. obtinuit. Certè si ita legas, quicquam periodo deerit, quod sensu eruditorum inculcandum.

1. *Aduersus patrem seditionem parante*] Vulgo inferciant virgis prioribus uoculis: nullo sensu. Puto tamen, quod errori causam præbuit, extremo exemplo scriptum:

Et obtinuit, ut ipsum virgis puniri paterentur. Illa conjectura non leuiter mihi placet.

2. *C. Curio COS.*] Sic optimi libri doctorum operâ correcti. Viliiores ineptè habebant, *M. Curio COS.*

3. *Nullisque precibus legionis ab eo impetrari*] Quid si ex membranis relinbas: *nullisque precibus legio ab eo impetrare?* Ita sanè non ineleganter teste Scriuerio antea exaratum fuit.

4. *Nomenque aboleret*] *Aboleret & aboleret* eadem notione in plurimis libris. Sed *aboleretur* exhibuerunt eidem Scriuerio MSS. in quibus

menque aboleret, milites autem in supplementum ceterarum legionum distribueret.

XLIV. Q. Fulvio, Appio Claudio Coss. milites ex pugna Cannensi in Siciliam à Senatu relegati postulaverant à Cos. M. Marcello, ut in prælium ducerentur: ille Senatuum consuluit: Senatus negavit sibi placere committi his Rempublicam, quam deseruissent: Marcello tamen permittit facere quod videretur, dum ne quis eorum munere vacaret, neve donaretur, neve quod præmium ferret, aut in Italiam reportaretur, dum Pœni in ea fuissent.

XLV. M. Sa-

queis alio planè modo concepta ut priora, ita sequentia: *nomenque aboleretur, milites autem in supplementum ceterarum legionum distribuerentur.*

1. *Neve quod præmium ferret, aut in Italiam reportaretur*] Scripti: *neve quod præmium ferrent, aut in Italiam reportarent.* Et ita perperam Scriverianus. Livius eadem historia & animadvertione libro XXXIII. *Qui ex fuga Cannensi essent, in Siciliam eos traduci, atque ibi militare, donec in Italia bellum esset, placuit.* Quo respexit libro XXV. cum ait: *Cannensis reliquias cladis, is exercitus erat relegatus in Siciliam, sicut ante dictum est, ne ante Pœnici belli finem in Italiam reportaretur.* Libro XXVI. *Facinus indignum esse, Cannensem exercitum, quod ex acie fugerit, in Siciliam deportatum, ne prius inde dimittatur, quàm hostis ex Italia decesserit.* Plutarchus Marcello: $\tau\epsilon\ \delta\ \phi\upsilon\gamma\eta\ \alpha\epsilon\iota\tau\upsilon\omega\mu\epsilon\theta\epsilon\upsilon\sigma\alpha\iota\ \tau\omicron\ \omega\lambda\eta\theta\epsilon\ \epsilon\iota\varsigma\ \Sigma\iota\kappa\epsilon\lambda\iota\alpha\upsilon\ \delta\pi\omicron\sigma\epsilon\iota\lambda\alpha\varsigma,\ \text{I}\tau\alpha\lambda\iota\alpha\varsigma\ \mu\grave{\alpha}\ \delta\alpha\pi\alpha\epsilon\upsilon\alpha\upsilon\theta\epsilon\upsilon\sigma\alpha\iota,\ \epsilon\omega\varsigma\ \pi\omicron\lambda\epsilon\iota\mu\epsilon\theta\epsilon\ \sigma\epsilon\ \sigma\epsilon\gamma\epsilon\varsigma\ \text{A}\nu\iota\tau\iota\alpha\upsilon.$ Quin etiam cum

præ his Cannensis cladis reliquiis Marcellus Senatum per literas deprecatus esset, petiissetque, ut eorum sibi operâ ad expugnationem Syracusarum uti liceret, decrevisse Senatum Livius lib. XXV. tradit: *militibus, qui ad Cannas commilitones suos deseruissent, Senatui nihil videri rempubl. committendam esse. Si M. Claudio Proconsuli aliter videretur, faceret, quod è republicâ fideque suâ duceret: dum ne quis eorum munere vacaret, neve dono militari virtutis ergo donaretur, neve in Italiam reportaretur, donec hostis intra Italiam esset.* Inde vides optimam lectionem quam Frontino dedimus, dissenso manu scriptorum. Nec aliter habet Valerius Maximus, qui prope ad verbum lib. II. cap. II. Senatum rescriptis narrat, indignos esse, qui in castra reciperentur. Ceterum se ei permittere, ut faceret, quod republica expedire iudicasset, dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militis donaretur, aut in Italiam, donec hostes in eâ essent, accederet. Plutarchus ubi supra: $\epsilon\iota$

XLV. M. Salinator Consularis damnatus est à populo, quod prædam non æqualiter dividerat militibus.

XLII. Cum ab Luguribus in prælio Q. Petilius Cos. interfectus esset, decrevit Senatus, uti ea legio, in cujus acie Cos. erat occisus, tota infrequens referretur, stipendium 1 ei annum non daretur, æraque rescinderentur,

πιήσοις νόμου ἢ βελή μηδὲν εἰς δημοσίᾳ πράγματι δεῖσθαι Παιονίαις ἀνδρώπων ἀνάδραον. Εἰ δὲ βέλτεται χεῖρα δὲ Μίερα δὲ ἀντοῖς ἰσως, μηδὲν ἢ ἐπ' ἀνδρεία νομιζομένων σφύρων. τὸ γερῶν τυχεῖν ἰσὶ ἀεχον-
τθ.

1. *Ei annum non daretur, æraque rescinderentur*] De sinceritate huius lectionis noli dubitare, quamquam diversè hæc omnia concepta sunt in aliorum exemplaribus vetustis: Valetius Maximus lib. VII. neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit; id est, rescindi, vel resignari, ut inquit Festus. Inde *ære diruti* vocabantur, hodie quassati. Varro: *Stipendium appellatur, quod as militi semestre,*

aut annum dabatur. Cui datum non sit propter ignominiam, ære dirutus est. Aufonius in Centon. Præf. *Procedere mihi inter frequentes stipendium jubebis; sin aliter, ære dirutum facies. Bene inter frequentes; nam qui infrequens, patiebatur hanc pœnam. Infrequens, ait Festus, appellatur miles, qui abest, absitque à signis.* Cornificius ad Herennium lib. IV. *Prætereo, quod militia te infrequentem tradidisti, &c.* Apage igitur lectionem nihili: *numeroque rescinderentur, vel reciderentur.* Sanè aut, ut edidimus, legendum; aut levi mutatione ex optimis Scriverii membranis: *stipendium ei non daretur, annua æra rescinderentur.*

C A P U T II.

De effectu disciplina.

EXEMPLUM I.

BRUTI & Cassii exercitus, memoria proditum est, bello civili, cum una per Macedoniam iter facerent, priorque Brutus ad fluvium, in quo pontem jungi oportebat, pervenisset, 1 Cassii tamen exercitum & in efficiendo ponte,

1. *Cassii tamen exercitum*] Libri chirographi: *Cassiam tandem cum exercitu.* In fine P. e-

didit: *prestarent Cassiani Brutianos, ut apud Poëtam: vel magnum præstat Achillem.*

te, & in transitu maturando præcessisse. Qui vigor disciplinæ effecit, ne non solum in operibus, verum etiam in summa belli præstarent Cassiani Brutianis.

II. C. Marius, cum facultatem eligendi exercitus haberet, ex duobus, qui sub Rutilio, & qui sub Metello, ac postea sub se ipso meruerant, ¹ Rutilianum quendam minorem, ² qui certioris disciplinæ arbitratur, ³ præoptavit.

III. Domitius Corbulo, duabus legionibus & paucissimis auxiliis, ⁴ disciplina correctâ, Parthos sustinuit.

IV. Alexander Macedo ⁵ quadraginta millibus hominum, jam inde à Philippo patre disciplinæ affluens, orbem

1. *Rutilianum quendam minorem*] Legit hunc exercitum ad bellum Cimbricum C. Marius in secundo consulatu. Erat autem Rutilianus ille exercitus P. Rutilii Rufi, qui præcedenti anno cum Cn. Mallio Consul fuerat, & metu Cimbrorum Italiæ irruptionem minantem juventutem sacramento adigere, novasque legiones scribere iussus erat, quibuscum hosti occurreret. Mediam vocem varîe docti emendant. Stevvechius; *quæquam minorem*. Barthius, *quædam minorem*; & explicat suppressa parte, *quædam parte minorem*; quod difficulter fero.

2. *Qui certioris disciplina arbitratur*] Augetur literulâ lectio vet. P. *quia certioris disciplina arbitratur*. In veteri libro Gronoviano: *qui acerbiore*; unde legit: *quia certioris. Arbitratur πᾶντινός*. Cælius apud Priscianum: *ex scriptis eorum, qui veri arbitrantur*; hoc est, *σοδομὸς βάνοντιν*. Similiter Gellius lib. I. cap. decimo tertio: *arbitrata quæstio*; quod non

intellexit Barthius, qui de glossemate vocem suspicit.

3. *Præoptavit*] *Punctavit* quid sit, quod alias hoc loco legitur, nondum ab authoribus didici. Hoc scio, punctis signorum inscribi solitos tyrones dilectos; item quod à Vegetio traditum libro secundo cap. quinto, *victuris* (ita lege: vulgo pessimè *puncturis*, ex quo ad oram Codicis mei *mansuris* annotârat Sixtus Arcerius) *in cute punctis milites scriptos, & matriculis insertos jurare solitos*: Sed, quod exponere non nemo nifus, an exinde *puncturis* sit, ineptè dixerim. Ex *præoptavit, optavit* (ut habent quædam veteres scripturæ) *pontavit*, denique *punctavit* librarii reddidère: ut apud Justinum ex *nuncios fecere pontios*. Ita Batavorum Lugduno ad me transcripsit incomparabilis Gronovius.

4. *Disciplina correctâ*] P. *correcta*. Lege: *& paucissimis auxiliis disciplina correctis*.

5. *Quadraginta millibus hominum*] In eodem libro malè *millia*

hem terrarum aggressus, innumeras hostium copias vicit.

V. Cyrus, bello adversus Persas, quatuordecim millibus armatorum immensas difficultates superavit.

VI. Epaminondas dux Thebanorum, quatuor millibus hominum, ex quibus quadringenti tantum equites erant, Lacedæmoniorum exercitum viginti quatuor millium perditum, equitum mille sexcentorum vicit.

VII. A quatuordecim millibus Græcorum, qui numerus in auxiliis Cyri adversus Artaxerxem fuit, centum milia barbarorum ¹ prælio superata sunt.

VIII. ² Eadem Græcorum quatuordecim milia, prælio amissis ducibus, reditus sui cura uni ex corpore suo Xenophonti Atheniensi demandata, ³ per iniqua & incognita loca, incolumia reversa sunt.

IX. Xerxes à trecentis Lacedæmoniorum ad Termopylas vexatus, cum vix eos confecisset, hoc se deceptum ajebat, quod multos quidem homines haberet, viros autem disciplinæ tenaces nullos.

typis editum. *Orbem terrarum vocat rēo oīs d' l'w.* Super copiis Alexandri non consentiunt auctores. Vide Plutarchum in Alexandro & Arrianum libro primo.

1. *Prælio superata sunt* Superati, libri Scriveriani, delentque vocem *prælio* ut supervacaneam.

2. *Eadem Græcorum quatuordecim milia* Mendosè P. exhibuit eodem G. q. millibus. Deinde; *reditus sui cura uni ex corpore suorum*: quod scripti retinent.

3. *Per iniqua & incognita loca* Aliàs, *ignota loca*.

C A P U T III.

De continentia.

EXEMPLUM I.

M. CATONEM vino eodem, quo remiges, ¹ contentum fuisse traditur.

I. **C**ontentum fuisse traditur | in vilioribus esse; quod emendarunt Hoc sequor: sed habetur | operæ. Præcedentiã jam verè sonant,

II. Fa-

II. Fabricius, cum Cyneas legatus Epirotarum grande pondus auri dono ei daret; non accepto eo, dixit; Malle se habentibus id imperare, quam habere.

III. Attilius Regulus, cum summis rebus præfuisse, adeo pauper fuit, ut se, conjugem, liberosque toleraret a gello, qui colebatur per unum villicum; cujus audita morte, scripsit Senatui de successore, destitutis rebus obitu servi necessariam esse præsentiam suam.

IV. Cn. Scipio post res prospere gestas in Hispania, in summa paupertate decessit, ne ea quidem relicta pecunia, quæ sufficeret in dotem filiarum, quas ob inopiam publice dotavit Senatus.

V. Idem præstiterunt Athenienses 2 filiis Aristidis, post amplissimarum rerum administrationem, 3 in maxima paupertate defuncti.

VI. 1 Epa-

nant, vino eodem, quo remiges, &c. ubi antea *vino eodem* præve legebatur. Plutarchus cum vinum in prætura & consulatu idem, quod operas, bibisse tradit. Plinius lib. XIV. 12. *Cato cum in Hispaniam navigaret, unde cum triumpho rediit; non aliud, inquit, vinum bibi quam remiges.* Locus mutulus apud Festum ita forte restitendus: *Navitæ quod habebant vinum atque oleum, usus tantum eo sum. Perperam egisse, supposuit in Frontino Rubenius.*

1. *Quæ sufficeret in dotem filiarum* Quis heic assentiretur fidei manu criptorum? Omnino ita re-
 Eum est quod edidimus, *in dotem filiarum:* pro quo exarati, *in dotem feminarum:* nisi fœminas hoc loco accipias, ut in nostro jure, sub queis & virgo viripotens continetur. Ita placet: & fidem facit Va-

lerius Maximus, qui filiam Scipionis, adultæ ætatis jam fu sse perhibet, cum à Senatu constitutâ dote nuptum daretur.

2. *Filiis Aristidis*] Pro filiabus A. *ἄριστιδος*. Plautus Stichus: *Ego introibo, & gratulor vestrum adventum filius.* h. e. *filiabus.* Varro II. de Re Rustica: *Sed ex his equis, &c. equabus. Et Diis, pro Deabus: Idem lib. III. Ut his Diis Heliconæ atque Olympum attribuerunt homines.* Æchines de Aristide oratione Ctesiphontis: *ἔτι τῶν ἀριστιδῶν τῶν θυγατέρων ἐξεδόξαν ὁ δῆμος.* Vide etiam Plutarchum.

3. *In maxima paupertate*] Aliàs, in summa. Apulejus apologia: *eadem est paupertas apud Græcos in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.*

1. Epa-

VI. Epaminondas dux Thebanorum tantæ abstinentiæ fuit, ut in suppellectili ejus præter ahenum & veru unicum nihil inveniretur.

VII. Hannibal surgere de nocte solitus, ante noctem non quiescebat, crepusculo demum 2 ad cœnam vacabat: 3 neque amplius quam duobus lectis discumbebatur apud eum.

VIII. Idem, cum sub Hasdrubale Imperatore militaret, plerumque super nudam humum, 4 sagulo tectus, somnos capiebat.

IX. Æmilianum Scipionem traditur in itinere cum amicis ambulantem, accepto pane, vesci solitum.

X. Idem

1. Epaminondas] Vulgo Epaminondas; malè, Græcis enim Ἐπαιμῶνδης. Confer Athenæum libro X. Διτρησ. & Ælianum V. Πικυλ.

2. Ad cœnam vacabat] Vocabat, enim manifestæ mendæ est, ut aliis jam observatum; qua quidem in parte membranæ tanto deterioris sunt excusis.

3. Neque amplius quam duobus lectis discumbebatur apud eum] Sed qualibus lectis? Puto castrensibus, quos segestria veteres vocabant, quibus in castris utebantur. Varro de vita Pop. Romani: Hoc, quod injicitur, toral dicitur; lecticam qui involuebant, segestria appellabant. De segestri Lucilius:

Perula, si queris, canteriu', servitæ, segestre,

Vtilior mihi quam sapiens. ---

Erat autem teges, quæ primo ex segetibus, deinde ex pellibus confecta fuit. De pellibus testatur Plautus apud Porphyriorem, qui dixerit de anu dormituriante: anus

hac in pellis periculum protenditur.

Valerius Maximus ait Catonem hocdinis pellibus usum fuisse pro stragulis, tanquam nihil mutasset de prisca frugalitate. Certè τεγασρον pelles significat. In glossis veterum: segestre, διφθέρη, διφθέρη παλαιοίς. Sed διφθέρη παλαιοίς, pellis est nautica, δέρας. Glossarium: Se-gestre, τεγασρον, τεγασδέρημον: fortasse τεγασδέρημον, vel potius τεγασδέρημον legendum, vetus pellis, ut τεγασδέρημον, τεγασδέρημον; unde dormio Latinorum; nam dormionem veteres lectum vocabant. Idem cubas Sabinâ linguâ dicebant lectos & lecticas militares, quæ Græcis γεγασδονάδες. Inde apud Euripidem Rhefo: λείπε γεγασδόνες φυλλοστρώτους. Nos aliàs plura observamus.

4. Sagulo tectus] Stragulo tectus, in Parisiensi. Immo stragulum, sagulum. Papias: Sagulum, stragulum vel coopertorium. Scholiastes Aristophanis: σάβη τὸ ὄπισθεν, ἢ πινουρία ἢ πινουρία. Glossæ veteres

X. ¹ Idem & de Alexandro Macedone dicitur.

XI. Masinissam, nonagesimum ætatis annum agentem, meridie ante tabernaculum stantem, vel ambulantem capere solitum cibos legimus.

XII. ² M. Curius, cum victis ab eo Sabinis, ex Senatusconsulto ampliaretur ei modus agri, ³ quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit: malum civem dicens, cui non esset id, quod ceteris, fatis.

XIII. Universi quoque exercitus notabilis sæpe fuit continentia, sicuti ejus, qui sub M. Scauro meruit. Namque memoriæ tradidit Scaurus, pomiferam arborem, ⁴ quam
in

veteres: *stragulum, μεσηριον, & ἄσπερον*. Sed non legerunt Livium, qui sacculo reponunt *ἀγρί* & *ἀσπερον*. Multi sæpe militari sagulo opertum (Hannibalem) humi jacentem inter custodias stationesque militum conspexerunt. Sic fatigato humus cubile fuit, & cibus quem occuparat, satiavit.

1. *Idem & de Alexandro Macedone dicitur*] Unde regina Carix Ada fercula exquisita confecta ad eum aliquando mittente: *meliores, inquit, obsoniorum structores habeo, ad prandium antelucanam expeditionem, ad cenam frugale prandium*; Plutarcho auctore in apothegmatis. Quæ tamen continentia postea nimis soluta est deliciis.

2. *M. Curius*] Aliàs ineptè, *C. Curius*: ut supra quoque notamus.

3. *Quem consummati milites*] Hic consummatos milites emeritos accipiunt: at doctissimus Turnebus, cui soli debetur hujus loci expositio, eos intelligit, qui in assignatione agrorum multi, ut ver-

bi gratia, viceni aut triceni, in singulas centurias agri, id est, in ducena jugera contribuuntur & conferuntur, & in unam summam colliguntur: ut ex ea agrorum modo pro portione accipiant: videlicet, dena singuli, aut plura aut pauciora jugera. Nam Senatus, quantum multis militibus in unam summam collectis, dari Curio voluerat, verbi gratia, unam centuriam, qui non tamen plus acceperat, quam quantum singulis gregariisque assignabatur: non est enim novum consummare accipi pro in summam colligere: quod eo, quod subjeciam Vitruvii testimonio patebit lib. I. cap. I. *Per arithmeticon, inquit, sumptus adificiorum consummantur, mensurarum rationes explicantur*: id est, in assem colligitur summa sumptus & edificationis.

4. *Quam in pede castrorum fuerat complexa metatio*] Id est, in limite, vel pedatura castrorum, ut agrimensores loquuntur. Infra de Colonia: *sed & numero pedatura limi-*

in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam.

XIV. Auspiciis Imperatoris Cæsaris Domitiani Augusti, Germanico bello, 1 quod Julius Civilis in Gallia moverat, Lingonum opulentissima civitas, quæ ad Civilem desciverat, cum adveniente exercitu Cæsaris populationem timeret, quod 2 contra expectationem inviolata, nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium redacta septuaginta millia armatorum 3 ei tradidit.

XV. L. Mummius, qui Corintho capta non Italiam solum, sed etiam provinciam tabulis statuisque exornavit, adco nihil ex tantis manubiis 4 in suum convertit, ut filiam ejus inopem Senatus ex publico 5 dotaverit.

C A -

limites sunt constitui. Innocentius : pedatura pergens per limites. De Limitibus : Limitis pedatura extenditur à pedibus centum & ducentis quinquaginta, usque in duo millia quadringenta. Græci pari modo suum ποδῶν pro limite usurpant : Herodotus Urania : τὸ δὲ Δωρικὸν χῆρος ποδῶν στήνός τεύτη καλεῖται. id est, Dorica regionis tenuis limes. Nam ποδῶν idem quod πῆς, & εἰσεῖ ποδῶν, quem ἀπὸ πῶδα vocavit Euripides. Latini utris pediculum dixere. Aristophanis Interpres : Ἀργελαφοί, τὸ μελιωτῆς πόδες, & τὴ ποδῶναις καλεῖται. Alio modo pedem montis dicebant Dionys. Perieg. — καὶ τῶν ποδῶν ζαφῆς πόδους ἴδης.

1. Quod Julius Civilis] Sic ducis nomen est apud Plutarchum ἐ-

ρονικῶν, & Tacitum I. Historiarum, qui tamen alibi *Claudium* vocat, ut rectè memini.

2. Contra expectationem] Nonnulli libri, *præter spem*: deinde; in obsequium, schedæ Scriverii.

3. Ei tradidit] In iisdem, tribus diversis membranis, constanter exaratum, *Mihi tradidit*: & in margine adjunctum, **NOTA TEM-PUS AUCTORIS.**

4. In suum convertit] Id est, in rem suam, ut explicat Cicero lib. I. Officiorum. *Si in suam rem aliena convertant*, quomodo & *invertere*, solenne. Idem superius occurrit: quare damno reliquorum scripturam, *in usum suum convertit.*

5. Dotaverit. P. dotaverunt.

CAPUT IV.

De Iustitia.

EXEMPLUM I.

CAMILLO Faliscos obsidenti ludimagister liberos Faliscorum, tanquam ambulandi causa ¹ extra murum eductos, tradidit, dicens ² repetendis eis obsidibus necessario civitatem imperata facturam. Camillus non solum sprevit perfidiam, sed & restrictis post terga manibus magistrum virgis agendum ad parentes tradidit pueris: Adeptusque est beneficio victoriam, quam fraude non concupierat. Nam Falisci ob hanc iustitiam sponte ei se dederunt.

II. Ad Fabricium ducem Romanorum ³ medicus Pyrrhi Epirotarum regis pervenit, pollicitusque est daturum se Pyrrho venenum, si merces sibi, in qua * operæ pretium foret, constitueretur: quo facinore Fabricius egere victoriam suam non arbitratus, regi medicum detexit: atque ea fide

I. **E**Xtra murum eductos] Quidam scripti *deductos*. Sed est, cur malim, *eductos*. Certe liberos illos ex urbe obsessa eduxit ludimagister ille, & eosdem etiam in castra Romana ad imperatorem adduxit, sive, ut loquitur Livius, perduxit. Varus lib. II. Excellentium, eam historiam sic narrabat his versiculis:

*Tum litterator creditos
Ludo Faliscum liberos,
Causatus in campi patens,
Extraque muros ducere,
Spatrando paulatim trahit
Hostilis ad valli latus.*

Duxit igitur eos primum ex urbe,

hoc est, ut Varus & Frontinus loquuntur, extra muros eduxit; aut, velut est apud Livium lib. V. ante urbem produxit, deinde paulatim trahendo, ad vallum usque Romanum perduxit vel adduxit.

2. *Repetendis eis obsidibus*] Lege conjectura aliorum, *retentis*.

3. *Medicus Pyrrhi*] Timochares Ambraciensis, non saluti regis sui sed exitio quaesitus. Hippocrates in præceptionibus de medico loquens: *σώζων, & ἀποκταίνων* (scribo *ἀποκταίνων*) φρον. At longè variant auctores in historię circumstantiis. Lege, quæ Gellius lib. III. cap. 9. ex Quadrigrario & Valerio adduxit.

* Opera

fide meruit, ut ad appetendam amicitiam Romanorum compelleret Pyrrhum.

* *Opera pretium foret*] Aliàs, | *petendam* verbo principe pro com-
esset, teste Scriverio, & statim | posito.

C A P U T V.

De Constantia.

EXEMPLUM I.

C. N. POMPEIUS minantibus direpturos pecuniam militibus, quæ in triumpho ferretur, Servilio & Glau-
 cia cohortantibus ut divideret eam, ne seditio fieret, affirmavit non triumphaturum se, sed potius moriturum, quam licentiæ militum succumberet: castigatisque oratione gravi laureatos fasces objecit, ut ab illorum inciperent direptione; eaque invidia ¹ redegit eos ad modestiam.

II. C. Cæsar ² seditione in tumultu civilium armorum, ac tum maxime tumentibus animis, legionem totam exau-
 ctoravit, ³ ducibus seditionis securi percussis: mox eos, quos ⁴ exau-
 ctoraverat, ignominiam deprecantes restituit, & optimos milites habuit.

III. Postumius Consularis cohortatus suos, cum inter-
 rogatus esset à militibus, quid imperaret, dixit, ut se imi-
 tarentur: & arrepto signo hostes primus invasit; quem secuti, victoriam adepti sunt.

IV. I. L. Mar-

I. **R** *Edegit eos*] Si scriptorum fidem sequamur, heic reponendum esset *recepit*, cuius verbi vim cum sequentibus ægrè conjunxero.

2. *Seditione in tumultu*] Visum Stevvechio primam vocem eliminare, quasi *πυρροδυναμια* sint *seditio* & *tumultus*. Quod sequatur qui volet, nos intactum relinquimus. At in exaratis aliter hæc con-

cepta sunt, hoc nimirum modo: *C. Cæsar in tumultu civilium seditione armorum* (quidam *armatorum*) *acta, maxime tum tumentibus animis, &c.*

3. *Ducibus [seditionis]*] P. editio non agnoscit hic *seditionis*, quod melius, salvo iudicio, quam antea potest abesse.

4. *Exau-ctoraverat*] Idem, *ex-
 auctoravit*, quod non melius.

I. L. Mar-

IV. 1 L. Marcellus, cum in manus Gallorum imprudens incidisset, circumspiciendæ regionis, qua evaderet, caussa, 2 equum in orbem flexit: deinde cum omnia esse infesta vidisset, 3 precatus Deos in medios hostes irrupit; quibus inopinata audacia percussis, ducem quoque eorum trucidavit, atque ubi 4 spes salutis vix superfuerat, inde opima restulit spolia.

V. L. Paulus, amisso ad Cannas exercitu, offerente equum Lentulo, quo fugeret, superesse cladi (quanquam non per ipsum contractæ) noluit, sed in eo saxo, cui se vulneratus acclinaverat, perfedit, donec ab hostibus oppresus confoderetur.

VI. Varro collega ejus vel majore constantia post eandem cladem vixit, gratiæque ei à Senatu & populo actæ sunt, 5 quod non desperasset de Republica. Non autem vitæ

1. L. Marcellus] Scripti, *Cl. Marcellus*, teste Scriverio.

2. Equum in orbem flexit] Quidam *flectit*, non tam bene. Sed hæc in exarato nostro affecta legébantur, ad hunc nempe modum: *equum enormem flectit*. Facilis mutatio ex germanâ lectione & antiqûâ, quæ est, *in orbem flexit*, quod Græcis *ἀεὶ μὲν ἔῳ ἵππον ἐν ὄρει*. *ἰπποῦς* meta flexus est, & circulus. Poëtæ *gyrium* vocant, pro quo *goerum* invenio in codice meo Aulioniano; quod *ἰπποῦς ὄρειον*. Orbis est meta curricula, seu rotundi flexus figura. Valer. Flaccus libro III. — *brevis in laevos piger angitur orbes*, id est, tardè convertitur & circumagitur in gyros laevos breviores, quæ doctorum & habilium equorum ars est. Hinc *venire in orbe*, *ὄρειον ἵππων* de cominus pugnantibus: Quod allusum

est ad Græcorum proverbium, *ἵππος ἐν ὄρει μὲν*.

3. Precatus Deos] Quid si *deprecatus*? Ita MSS. quos evolvit Scriverius. Sequentia à Poëta sunt, ut multa alia; *medios irrupit in hostes*. Quare damno lectionem quorundam nihili, quæ est *perrupit*. Nam *perrumpere aciem* dicimus, at *irrumperere hostes*, vel *in hostes*. Supra lib. II. cap. octavo. *Tarquinius adversus Sabinos cunctantes equites, detractis frenis, concitatisque equis procurrere*. Et *perrumpere aciem jussit*.

4. Spes salutis] Hoc tene; quidam *saluti*. Istud dignum elegantia: Supra: *Vnam spem salutis haberet, si flumen liberasset*. Staiim *opima spolia*, lege cum optimo Stevvechio.

5. Quod non desperasset de republica] Ita libri nostri meliores. U-

vita cupiditate, sed Reipublicæ amore, se superfuisse reliquo ætatis suæ tempore approbavit. ¹ Nam & barbam capillumque submisit, & postea nunquam recubans cibum cepit, ² honoribusque, cum ei deferrentur à populo, renunciavit, dicens felicioribus Magistratibus Reipublicæ opus esse.

VII. ³ Sempronius Tuditanus & C. Octavius Tribunus militum, omnibus fuis ad Cannas, ⁴ cum in minoribus castris circumfederentur, suaserunt commilitonibus, ut stringerent gladios, & per hostium præsidia erumperent secum: id sibi esse animi, ⁵ etiam si nemini ad erumpendum audacia fuisset, affirmantes. De cunctantibus duodecim omnino equitibus vel peditibus, qui comitari sustinuerant, repertis, incolumes Canusium pervenerunt.

VIII. C. Fontejus Crassus, in Hispania, cum tribus millibus hominum prædatum profectus, locoque iniquo circumventus ab Hasdrubale, ad primos tantum ordines relato

nus P. excludit voculam, legitque; quod non desperasset republica.

1. Nam & barbam capillumque submisit] Inspecti Scriverio non agnoscunt conjunctionem causalem. Deinde promisit inveno in nonnullis editis, quod si jure damnem, injuria fiet Frontino, & optimis auctoribus. Tacitus II. Annalium: donec crinem barbamque promitteret. Livius VII. Veste obsoleta, capillo & barbâ promissis, preferens vultu habituque insignem ignominia accepta memoriam. Nam promittere, est τὸ μίσθωσις ἀπέχειν, ad magnitudinem nutrire, ut exponit Nonius.

2. Honoribusque] Melius ex libris chirographis, honoribus quoque; quod magis ἀποκρίνω.

3. Sempronius Tuditanus & C.

Octavius Tribunus militum] Suspicatur Rubenius olim scriptum fuisse: Tuditanus & leg. Octavâ Tribunus militum. Sed nihil demutat præter Tribuni militum.

4. Cum in minoribus castris circumfederentur] Habent quidam codices, cum in minoribus circumfederentur, ut P. Sed tum scribendum foret, cum à minoribus, &c. quod non placet.

5. Etiam si nemini ad erumpendum audacia fuisset, affirmantes] Probo doctissimi viri conatum, qui postremam vocem vulgò ignoratam ex fide membranarum suarum postliminio restituit. Nam priora aliâs apertè mutila legebantur, in quibus etiam puto rectius exhiberi posse, etiamsi pro etiam si, quod mirè volo, ut illud: D.C. omnino equi-

lato consilio, incipiente nocte, (quo tempore minime expectabatur) per stationes hostium erupit.

IX. P. Decius Tribunus militum, bello Samnitico, Cornelio Cossio Cos. iniquis locis deprehensus ab hostibus, suavit, ut ad occupandum collem, qui in propinquo erat, modicam manum mitteret, seque ducem iis, qui mittebantur, obtulit: ¹ avocatus in diversa hostis emisit Consulem. Decium autem cinxit, obseditque: illas quoque angustias, nocte eruptione facta, cum eluctatus esset Decius, incolomis cum militibus Consuli accessit.

X. Idem fecit sub Attilio Calatino Cos. is cujus varie traditur nomen. Alii Laberium, nonnulli Q. Cæditium, plurimi Calpurnium Flammam vocitatum scripserunt. Hic cum demissum in eam vallem videret exercitum, cujus latera omnia superiora hostis infederat, depoposcit, & accepit à Consule trecentos milites; quos hortatus, ut virtute suâ exercitum servarent, in mediam vallem decurrit: ad opprimendos eos undique descendit hostis, longoque & aspero proelio retentus, occasionem Consuli ad extrahendum exercitum dedit.

XI. C. Cæsar adversus Germanos & regem Ariovistum pugnaturus, ² confusis suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die operâ, nisi decimæ legionis, usurum: quo affectus est, ut & decimani tanquam præcipuæ fortitudinis testimonio concitarentur, & cæteri pudore, ne penes alios gloria virtutis esset.

XII. Lacedæmonius quidam nobilis, Philippo denunciante multis se prohibiturum, nisi civitas sibi traderetur: Num, inquit, & pro patria mori nos prohibebit?

XIII. Leo-

quitibus; nam illud duodecim suppositum est librariorum. Vide Livium, qui sexcentos comites habet numero, qui se animoso huic Tribuno dederunt.

1. Avocatus in diversa hostis]

P. advocatus; & statim, pro emisit, quidam dimisit.

2. Confusis suorum animis] Vide lib. I. cap. undecimo notata: nam hæc quidem exempla repetita sunt.

XIII. Leonidas Lacedæmonius, cum dicerentur Persæ sagittarum multitudine 1 nubes esse facturi, fertur dixisse, Melius in umbrâ propugnabimus.

XIV. 2 Cælius Prætor Urbanus, cum ei jus dicenti picus in capite infedisset, & aruspices respondissent, dimissâ ave, hostium victoriam fore; necatâ, populum Romanum superiorem, ac Cælium cum familiâ periturum, 3 avem occidit: quâ occisâ, nostro exercitu vincente, ipse cum quatuordecim Cælii ex eâdem familiâ in prælio est occisus. Hunc quidam non Cælium, sed Lælium fuisse, & Lælios, non Cælios periisse credunt.

XV. P. Decius primo pater, postea filius * in Magistra-
tu

1. *Nubes esse facturi*] In modum grandinis atque nimborum densa tela misluri. P. Diaconus XII. *nudati pedites sagittarum nubibus obruti*. Alibi: *milites nostri multitudine sagittariorum (lege sagittarum) saepe delati sunt*. Sic *tempestas telorum* apud Virgilium XII. divini operis: & summâ elegantia quidam veterum pro morte dixit *ὁ νεφέλο μέλαινε νέφος*. Sic *nubes cognorum*: & apud Homerum, *νεφέλοσσι νεφέλων*.

2. *Cælius*] Ineptè L. Elius, in libro Patifienfè. Quod indubiè ex appendice isto ortum à Frontino huic exemplo annexo, ubi & *Lælios* & *Cælios* quibusdam in hac narratione memoratos perhibet. Exeinde L. Elius fecit aliquis corrector ignarus, cum aut *Lælius* aut *Cælius* reponendum esset. Sequentia lege, *cum ei jus dicenti*, ubi vulgò τὸ *jus* omittunt imperiti scribæ, & à prætorè urbano derogant, qui fortitioni judicum & subfortitioni præerat, hoc est, per sortem

& fortuitum eventum designabat ex decuriis & ordinibus eos, qui quoquo tempore judicarent, illorum nomina in albo suo describerat.

3. *Avem occidit*] Hanc lectionem quis extruderit ex ingenio, non temerè dixerim; cujus ne quidem vestigia restant in omnibus calamo exaratis codicibus. Illud non ignoro tamen, quod in membranis & veteribus excusis exhibitum fuit, *non dubitavit dare pecuniam*, δὲ πάλαιος ἄγος scriptum esse, licet non Frontinus scripserit, sed rescripserint correctores. Ex antiquâ lectione dubitare occurrit Scriverio, *non dubitavit dare picum neci*, quod si non verissimum, saltem jucundius ac vero propius est isti vulgato. Locus, si conjecturâ sanari potest: *non dubitavit dare pecuniam*, depravatus est ex antiquo: *non dubitavit avem perimere*. Ita incomparabili Gronovio visum est, ut ad me transcripsit.

tu se pro Republica devoverunt, admissisque in hostem equis, adepti victoriam patriæ contulerunt.

XVI. P. Crassus, cum bellum adversus Aristonicum in Asiâ gerens inter Æliam & Myrinam in hostium copias incidisset, vivusque adduceretur, execratus in Consule Romano captivitatem, virgâ, quâ ad equum erat usus, Thraci (à quo tenebatur) oculum eruit, atque ab eo per dolorem concitato transverberatus, dedecus servitutis, ut voluerat, effugit.

XVII. M. Cato Censorii filius, in acie decedente, equo prolapsus, cum se recollegisset, animadvertissetque gladium excidisse vaginâ, veritus ignominiam rediit in hostem: ex eoque, aliquot vulneribus recuperato demum gladio reversus est ad suos.

XVIII. 2 Petilini, à Pœnis obsessi, parentes & liberos propter inopiam ejecerunt: ipsi coriis madefactis, & igne siccatis, foliisque arborum & omni genere animalium vitam trahentes undecim menses, obsidionem toleraverunt.

XIX. 3 Hispani Arabricenses omnia eadem passi sunt, nec oppidum Herculejo tradiderunt.

XX. Cassilini, obsidente Hannibale, tantam inopiam perpeffi sunt, 4 ut centum denariis murem vœnisse, proditum

* In Magistratu] Ita lege. P. in Magistratibus.

1. Cum se recollegisset] Ultima vox de glossemate mihi suspecta est. Quare lego præeuntibus optimis membanis, cum animadvertisset gladium &c.

2. Petilini] MS. Petellini. Istud transmarinum est, hoc Romanum; Πενήλοι Athenæo vocantur. Libro XII. Deinosoph. de hac ipsa fame & constantia: Πενήλοι ἢ τηρήσαντες τὴν πᾶσιν ῥωμαίοις ἐπισημαίνοντες τὴν ἀνάγκην τῶν πολεμίων. Atque ita fortasse legendum monet Stevvechius: quantum

πάντα μὲν τὰ καὶ τὴν πόλιν δένδρων τὰς φλοιὰς καὶ τὰς ἀπικύας ἀπέθευον ἀνάλωσε. &c.

3. Hispani Arabricenses] Sic omnino recta est librorum Frontini scriptura. Vulgo pravè editum, Hispani cum Fabrescense; Forte cum Scriverio, Hispani Consaburenses. Vi de Plinium.

4. Ut centum denariis murem vœnisse] Strabo, Plinius, Valerius Maximus ampliant & addunt ad eam summam alterum tantum. ducentio denariis. Atque ita fortasse legendum monet Stevvechius: quantum

ditum memoriae sit, ejusque venditorem fame periisse, emptorem autem vixisse: fidem tamen servare Romanis perseveraverunt.

XXI. Cyzicum cum oppugnaret Mithridates, captivos ejus urbis produxit, ostenditque obsessis, arbitratus futurum, ¹ ut miseratione suorum compelleret ad deditionem oppidanos: at illi cohortati ad patiendum fortiter mortem captivos, servare Romanis fidem perseveraverunt.

XXII. ² Segobrigenses, cum à Viriato liberi & conjuges caderentur, praoptaverunt spectare supplicia pignorum suorum, quam à Romanis deficere.

XXIII. Numantini, ne se dederent, fame mori praefixis foribus domuum suarum maluerunt.

C A

quam *ducentis* Frontinum scripsisse, Colerus intempestive sedulus ad Valerium producat. At quorsum sollicitanda lectio, cum de pretio quidem rei gesta scriptores inter se discordent? Ipse Plinius diligentissimus alioquin indagator harum memoriarum, ducentos solummodo nummos habet, quos nisi pro denariis agnoscas, ne Valeriana quidem sibi fides constat. In Strabone noli cum doctioribus ambigere, quin rescribendum sit *μυδος* pro *μεδμυς*, quod & ipsius quidem *παρορραμυς* constanter agnoscimus: *επι η Γαμυς Κω (Ιλιων) ιερουτα επι το Ουαλταργου πατριμυς ου η πολιου κηδου Γεανησιων ανδρες με κη φ ποτες αμαζονη Α νιβαν επι ποτετην ανταγον, ως δ' υπο λιμεν Διουσιων δεαρχμων προσηντη μεδμυς, ο εδω πολλυς απιησων, ενατη η ο πιαδου.* Nec enim

rei venditae nomen Geographus tacuisset, expressa ejus mensura, quae *Διαρχων δεαρχμων* ex aliis colligitur.

1. *Vt miseratione suorum*] Hoc magè probem, quam quod scriptum relictum fuit, *sociorum*. Statim, *paciendum*, in membranais.

2. *Segobrigenses*] Soli Scriverio quicquid est hujus emendationis debetur, cum libri degeneres exhiberent, *Aeginenses cum à Viatoris*, quod cum obscurum foret Stevvechio, extemplò suum Palmerium consuluit, qui vitiosam scripturam suà divinatione magis contaminavit, reponendo, *cum à Boeotius liberi*, &c. Certo certius est, legendum *Segobrigenses*, aut *Segobrienses, cum à Viriato*, &c. Perperam, *cum ab Aetolis*, supponit Palmerius.

CAPUT VI.

† De affectu & moderatione.

EXEMPLUM I.

Q. FABIVS hortante filio, ut locum idoneum paucorum jacturâ caperet, Visne, inquit, tu ex illis paucis esse?

II. Xenophon, cum equo veheretur, & pedites jugum quoddam occupare jussisset, 1 unum ex eis obmurmurantem, quod diceret, faciliè tam laboriosa sedentem imperare, desiliit, & gregalem equo imposuit, 2 cursuque ipse pedestri ad destinatum jugum contendens pervenit; cujus facti ruborem cum perpeti miles non posset, irridentibus commilitonibus sponte descendit: Xenophontem vix universi perpulerunt, ut conscenderet equum, & laborem suum in necessaria duci munera reservaret.

III. Alexander, cum hyeme duceret exercitum, residens ad ignem recognoscere prætereuntes copias cœpit, cumque conspexisset quendam propè exanimatum frigore, confidere loco suo jussit: dixitque ei, Si in Persis natus esses, 3 in regiâ sellâ resedisse tibi capitale foret, in Macedoniâ nato conceditur.

IV. D, Au-

† Lemma Vet. Par. DE EFFECTU. Et puero patet legendum DE AFFECTU, *περὶ ἐλέου*.

I. **U**Num ex eis obmurmurante] Suspicio vestigium veræ lectionis: uno ex eis obmurmurante, ac dicente, &c.

2. *Cursuque ipse pedestri*] In antiquis membranis nostris, *curruque*. Quis non miretur *ἀντιλογίαν*. Omnino *cursuque* reponendum: id est *curriculò δρομικίως*. Hesychius: *Ἐπιδρομικῶν περὶ ἐλέου*, (lego aut

περὶ ἐλέου, aut *μηδὲ περὶ ἐλέου*) καὶ *ἀπὸ τοῦ*. Helladius: *Ἐγγίλων* (de servis loquitur) *ἔδωκεν ἀπόστασιν, καὶ Πιστῶν, ἔδωκεν Δρομικίως*. Est autem *cursu pedestri* nimis rotundum & absolutum. Sequitur: *contendens pervenit*, pro quo scripti, *contendit, pervenit*, quod esse non potest, nisi alterutrum ejicias.

3. *In regiâ sellâ resedisse*] Scripti, *resedere*. Regia sella Persarum, est *χρυσὸς ἵππικὸν βασιλέως*. Curtius eadem narratione: *Illis enim* (Per-

IV. D. Augustus Vespasianus, cum quendam adolescentem honestè natum militiæ inhabilem, angustiarum rei familiaris causâ ¹ deductum ad longiorem ordinem rescisset, censu constituto, honestâ missione exauctoravit.

sis) *in sella regis consedissee capitale foret; tibi saluti fuit.* | dam libri, *eductum*, vel *edoctum*; & deinde, *rejecisset*, aut *rescisset*.
 1. *Deductum ad longiorem*] Qui- | pro *rescisset*.

CAPUT VII,

De variis consiliis.

EXEMPLUM I.

CÆSAR dicebat, idem esse sibi consilium adversus hostem, quod plerisque medicis contra vitia corporum, ¹ fame potius quàm ferro superandi.

II. Domitius Corbulo ² dolabrâ, id est, operibus hostem vincendum esse dicebat.

III. L. Paullus Imperatorem senem moribus dicebat esse oportere, significans moderatiora sequenda consilia.

IV. Scipio Africanus fertur dixisse, cum eum parum quidam pugnacem dicerent, Imperatorem me mater, non bellatorem peperit.

V. C. Marius Teutono provocanti eum & postulanti ut prodiret, respondit, Si cupidus mortis esset, laqueo eum vitam posse finire: ³ cumque demonstraret ei gladiatorem

1. *Fame potius quàm ferro superandi*] Vegetius: *Fames intrinsecus pugnat, & vincit sapius quàm ferrum.*

2. *Dolabrâ, id est operibus*] Meminit Lipsius lib. V. cap. 13. Polit. Juvenalis lib. III. *Si lentus pigra muniret castra dolabra.* Erat instrumentum forma ad instar securis, sed unicâ & simplici acie, parte al-

terâ in mucronem acuminata, quæ serviebat maximè muris diruendis, ut securis vallo & lignis cædendis. Eo sensu Corbulo dicebat, *Hostem dolabra vincendum esse*, id est, opere & munitionibus.

3. *Cumque demonstraret*] Nihil ambigo legendum, *cum dein monstraret*, &c.

1 contemptæ staturæ 2 & propè exactæ ætatis, dixitque, Si cum superasset, 3 cum victore congressurum.

VI. Q. Sertorius, quod experimento didicerat, imparem se universo Romanorum exercitui, ut barbaros quoque inconsultè pugnam deposcentes doceret, adductis in conspectum duobus equis eorum prævalido alteri, alteri admodum exili, duos admovit juvenes similiter affectos, robustum & gracilem: robustiori imperavit, equi exilis universam caudam abrumpere: gracili autem, valentioris per singulos pilos vellere: cumque gracili successisset quod imperatum erat, validissimus cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur, Jam, inquit Sertorius, 4 naturam Romanarum cohortium per hoc vobis exemplum ostendi milites: insuperabiles sunt universas aggredienti; eos lacerabit & carpet qui per partes attentaverit.

VII. Valerius Levinus Cos. cum intra castra sua exploratorem hostium deprehendisset, magnamque copiarum suarum fiduciam haberet, circumduci eum jussit; terrendique hostis causâ, exercitus suos visendos speculatoribus eorum, quoties voluissent, patere.

VIII. Cælius Primpilaris, qui in Germaniâ, post Varianam

1. *Contemptæ staturæ*] Id est, exilis & brevis staturæ. Nam *statura* est proceritas commoda, & militaris. Glossæ: *Statura*, ἀνάστημα, μέγεθος σώματος, μήκος ἄλλιας. Hoc notione dignum. Infra: *qui velocissimi videbantur, & mediocri statura erant*: id est, militaris; ex. 29. Obiter monebimus in Macrobio legendum libro III. Saturnal. cap. 3. joco Ciceronis: Idem, cum Lentulum suum exigua statura hominem longo gladio accinctum vidisset: Vulgo malè lectum: *exigua natura*. Aliter sensus & sequela jubent; subjicit e-

nim Cicero: *Quis generum meum ad gladium alligavit*. Nam contemptæ vel exiguæ staturæ pusiones gladiis alligantur, mediocriis armantur.

2. *Et propè exactæ ætatis*] Deceperitæ. Suetonius de illustribus Grammaticis: *Verrius Flaccus decessit ætatis exactæ sub Tiberio*.

3. *Cum victore congressurum*] P. Victoria: satis importunè.

4. *Naturam Romanarum cohortium*] Romanarum virium. P. nos hoc exemplum supra tractavimus.

5. *Post Varianam cladem*] Nihil notius *clade Varianâ* apud o-

rianam cladem obsessis nostris pro ducē fuit, veritus, ne barbari ligna, quæ congesta erant, vallo admoverent, & castra ejus incenderent, simulatâ lignorum inopiâ, missis undique, qui ea furarentur, effecit, ut Germani universos truncos amolirentur.

IX. Cn. Scipio, bello navali, amphoras pice & tedâ plenas in hostium classē jaculatus est, quarum jactus & pondere foret noxius, 1 &, diffundendo quæ continuerant, alimentum præstaret incendio.

X. Hannibal Regi Antiocho monstravit, ut in hostium classē 2 vascula jacularetur viperis plena, quarum metu perterriti milites à dimicatione & nauticis ministeriis impedirentur.

XI. Idem fecit jam cedente classe sua Prusias.

XII. M. Porcius impetu classē hostium cum transfiliisset, deturbatis ex eâ Pœnis, eorumque armis & insignibus inter suos distributis, multas naves hostium, quos sociali habitu fefellerat, merisit.

XIII. Athenienses, cum subinde à Lacedæmoniis infestarentur, diebus festis, quos sacros Minervæ extra urbem celebrabant, 3 omnem quidem colentium imitationem expresserunt, armis tantum veste celatis: peractō ritu suo, non statim Athenas reversi, sed protenus inde raptim actō Lacedæmonem versus agmine, eo tempore quo minime timebantur, agrum hostium, quibus subinde prædæ fuerant, ultro depopulati sunt.

XIV. Caf-

annes penè historicos. Quare damno vulgatam lectionem depravatam, post *Valerianam cladem*: quomodo P. exhibuit.

1. Et, diffundendo quæ continuerant, alimentum præstaret incendio] Illud *Es*. Stevvechianum est: vulgo *ut*, mox idem *præstet*, vulgati *præstarent*: scribe cum Scriverio,

præstaret.

2. Vascula jacularetur] MSS. *jacularentur*. Vide quæ notabamus ad Nepotis Hannibalem. Deinde, quæ re perterriti, pro *quarum meū*, in iisdem exaratis.

3. Omnem quidem colentium] In uno manuscripto, *omnium*; in aliis Scriverianis, *hominum*.

XIV. Cassius onerarias naves, ¹ non magni ad alia usus, accensas opportuno vento in classem hostium misit, & incendio eam consumpsit.

XV. M. Livius, fuso Hasdrubale, hortantibus eum quibusdam, ut hostem ad interneccionem persequeretur, respondit: Aliqui & supersint, qui de victoriâ nostrâ hostibus nuntient.

XVI. Scipio Aphricanus dicere solitus est, hosti non solum dandam esse ² viam fugiendi, sed etiam muniendam.

XVII. ³ Pericles Atheniensis affirmavit incolumes futuros hostes, si deponerent ferrum: ⁴ ejusque obsecutos conditionibus, universos, qui in sagulis ferreas fibulas habuissent, interfici iussit.

XVIII. Hasdrubal ⁵ subigendorum Numidarum causâ ingressus fines eorum, resistere parentibus affirmavit ad capiendos se venisse elephantos; quibus ferax est Numidia: ut hoc permitterent, ⁶ poscentibus securitatem promisit, & ex eâ persuasione avocatos adortus sub leges redegit.

XIX. Alcetas Lacedæmonius, ut Thebanorum comitatum facilius ex inopinato aggrediretur, in occulto paratis navibus, tanquam unam omnino haberet triremem, vici-

1. Non magni ad alia usus] Hoc fero præ lectione P. non magni ad alios usus.

2. Viam fugiendi, sed etiam muniendam] Ita meliores. Patrisinus: Viam ad fugiendum, sed etiam muniendum; quod non assequor. Alibi supra notavimus. Est autem dictum ex veteri formulâ: DATE VIAM CONSULI. Plautus Curculione, Actu II. Sc. 3. Date viam mihi noti atque ignoti. Plutarchus in Gracchis: Δότε τὸ πῶν ἀποδείξαις ἡγοῦντο ποδίσται.

3. Pericles] MSS. Paches. At verum hujus Atheniensis nomen Pericles.

4. Ejusque obsecutos conditionibus] Alii libri, obsecuris: quibus obsequi non placet.

5. Subigendorum Numidarum] Di boni! quàm curiosa lectio est quorundam interpolatorum & literatorum; subigens dolum Numidarum: Sed quonam tum hospitio sequens istud causa excipietur? Non video. Adeo facile fuit ex vocibus aliquid immutasse; at connexionem earum appropriasse, difficile.

6. Poscentibus securitatem promisit] Male faciunt auctori, qui mediam vocem delendam censent.

Statim

vicibus in eâ remigem exercebat: quodam deinde tempore omnes naves in Thebanos transnavigantes immisit, & com meatibus eorum potitus est.

XX. Ptolemæus adversus Perdiccam exercitu prævalentem ipse invalidus, omne pecudum genus, religatis ad tergum quæ traherent carpentis, agendum per paucos curavit equites: ipse prægressus cum copiis, quas habebat, effecit, ut ¹ pulvis, quem pecora excitaverant; speciem magni sequentis exercitus moveret, cujus expectatione terrium vicit hostem.

XXI. ² Myronides Atheniensis adversus Thebanos equitatu prævalentes pugnaturus, in campis suos edocuit, manentibus esse spem aliquam salutis, cedentibus autem perniciosissimum: quâ ratione confirmatis militibus, victoriam consecutus est.

XXII. L. Pinarus in Siciliâ præsidio Ennæ præpositus claves portarum, quas penes se habebat, reposcentibus Magistratibus Ennensium, quod suspectos eos, tanquam transitionem ad Pœnum pararent, habebat, petit unius noctis ad deliberationem spacium; indicataque militibus fraude Græcorum, cum præcepisset, ut parati posteriâ die signum expectarent, primâ luce assistentibus militibus redditurum se claves dixit, si idem ³ omnes Ennenses censuissent: ob eam causam universâ multitudine convocatâ in theatrum, & idem flagitante, manifestâ deficiendi voluntate, signo militibus dato universos Ennenses cecidit.

XXIII. Iphicrates dux Atheniensium, classem suam hostili

Statim *avocatos* omninò rectum est: vulgò *advocatos*.

1. *Pulvis, quem pecora excitaverant*] Non puto à Frontino scriptum esse *quam*, sed à descriptore rescriptum, quod in nostris membranis reperi: *pulvis, quam pecora excitaverant*. At video antiquis

codem genere *pulvis* usurpatum. Ennius: *lanque fere pulvis ad cœlum vasta videtur*. Vide Charisium I.

2. *Myronides*] Ita omnino lege. Vulgo perperam *Myrodines*.

3. *Omnes Ennenses censuissent*] Scripti *Scriveriani, consuluissent*.

stili habitu instruxit, & ad eos, quos suspectos habebat in-
vectus, cum effuso studio exciperetur, deprehensâ eorum
perfidia, oppidum diripuit.

XXIV. ¹ Tiberius Gracchus, cum edixisset futurum, ² ut
ex volonum numero fortibus libertatem daret, ignavos
3 crucibus affigeret, & quatuor millia ex his, qui segnius
pugnauerant, metu pœnæ in quendam munitum collem
coissent, misit qui eis dicerent, totum sibi exercitum volo-
num vicisse videri, ⁴ quod hostes fugissent: & sic eos, &
suâ fide, & ipsorum metu exolutos recepit.

XXV. Hannibal post proelium, quo ingentem cladem
ad Thrasymenum Romani acceperunt, cum sex millia ho-
stium, interpositâ pactione, in potestatem suam redegisset,
socios Latini nominis, benigne in civitates suas dimisit,
dictitans se Italix liberandæ causâ bellum gerere; eorum-
que operâ aliquot populos in deditionem accepit.

XXVI. Mago cum Locri obsiderentur à Crispino, clas-
sis nostræ præfecto, diffudit ad Romana castra rumore,
Hannibalem cæso Marcello ad liberandos obsidione Lo-
cros venire; clam deinde equites emissos iussit à monti-
bus, qui in conspectu erant, se ostendere: quo facto effe-
cit,

1. Tiberius Gracchus] Libri vi-
liores ineptè Tigræus. Error ex ig-
norantia veteris scripturæ. T. I.
GRACHUS.

2. Ut ex volonum numero] Per-
peram exaratum invenio *bolonum*,
in nostro chirographo: nisi ex pris-
câ scibendi formâ sit *bolonum* pro
volonum, ut *bolona* pro *volona*,
b pro *v*, ut aliâs degenerante. Pla-
cet tamen receptum *volonum*; ut
statim in eodem libro: *totum sibi*
exercitum volonum vicisse videri:
ubi melius *fecisse* reposueris. Græ-
ci *ἑλκυσίους* appellabant, *volones*
Latini, vix puto *bolones*. Nam *vo-*

lones à *volō*, ut *colones* à *colō* Sal-
lustio, pro clientibus qui magna-
tes colunt: Et *accendones* Tertul-
liano, *ἀνδοπεδοφει* seu *lanistæ*, qui
pugnæ ardorem incendunt inter
μνομαχίας, id est gladiatores. Qui
Livium legerit, de optimâ *volonum*
scripturâ non dubitabit.

3. Crucibus affigeret] Quidam
afficeret. At tum legendum, *cruci-*
atibus afficeret: quod membra-
næ Scriverio exhibuerunt.

4. Quod hostes fugissent] Ha-
beant sibi literam Græcam, quam
tertiam Latinam ex ultima voce
protulerunt aliqui correctorum.

Nobis

cit, ut Crispinus Hannibalem adesse ratus conscenderet na-
ves, ac fugeret.

XXVII. Scipio Æmilianus, ad Numantiam, omnibus
non cohortibus tantum, sed centuriis sagitarios & fundito-
res interposuit.

XXVIII. Pelopidas Thebanus, cum à Theffalis in fu-
gam versus, flumen 1 in quo tumultuarium fecerat pon-
tem 2 liberasset, ne sequentibus hostibus idem transitus ma-
neret, novissimo agmini præcepit, incenderent pontem.

XXIX. Romani, cum Campanis equitibus nullo mo-
do

Nobis nihil videbitur mutandum.

1. In quo tumultuarium fecerat
pontem] Nihil ineptius istâ lectio-
ne, quam ad oram nostri P. ad-
scripsit quisquis fuit imperitorum :
in quo tumultu varium fecerat
pontem, quæ ab omnibus Frontini
libris abfuit. Opera tumultuaria
vocantur *ῥεῖθρα*, & oppo-
nuntur legitimis, quæ secundum
disciplinam militarem fiunt. Ita ap-
ud Livium ; *tumultuaria manus*,
subitaria legiones, *subitarii milites*,
duxque tumultuarius legitur ; qui
ex occasione urgente non ordine
militari comparantur. Vegetio *fos-
sa legitima* opponitur *tumultuaria*,
ἢ τῆ ῥεῖθρα. Et Græcis *ῥεῖθρα* na-
vis est, quæ subito & tumultuariè
fit, ἢ δι' ὀλίγῃ συμπαρείσει. Sui-
das : *ῥεῖθρα, ἢ ἐν τῶν παροχρησάντων*,
ἢ ἐκίχῃσι πεπαιρηῆν ναύς. Theo-
phylactus Simocatt. lib. VIII. *πῶς*
λεγεῖσθαι ῥεῖθρας σὺρράσαντες, ὁμο-
θυμῶν ἢ πολεμῶν διενέξουσιν. Vide
Ulpianum l. i. §. 6. ff. de exercit.
action. Sic *tumultuaria castella* i-
dem Vegetius dixit, & *tumultua-
rii milites* occurrunt apud Livium
& Hirtium.

2. Liberasset] Optimam expo-
sitionem hujus loci à doctissimo
Scriveterio conceptam non pigra-
bor adscribere. Ita autem ille Lib. I.
cap. 5. exemplo 3. ad hæc verba :
*Vnam spem salutis haberet si flumen
liberasset*, dixi Stevvechium lege-
re, *si flumen superasset*, correctio-
ne non admodum necessaria. Si-
militer & abstinendæ ab hoc loco
manus criticæ : nec legendum cum
Stevvechio *superasset*. Volo, in-
quam, facta tectaque maneat vul-
gata lectio. Quid sit *flumen libe-
rare* duobus his locis fatetur se ne-
scire Stevvechius : quare emenda-
bat, *flumen superasset*. Probem, si
non membranarum optimas, sal-
tem ullos adstipulatores haberet li-
bros scriptos ; sed nullos habet. Sa-
nè non meos tres, non Palatinos :
in quibus omnibus disertim exara-
tum est, *liberasset*. Nec aliter le-
gitur exemplo 13. cap. 4. lib. I. ubi
Philippus nullo prohibente *angustias
freti liberavit*. Qui locus sefellit
Stevvechium, aliàs debuisset & il-
le subire ferreum examen : dixisset
legendum, *angustias freti supera-
vit*. Malo exemplo, & ad instar im-
peri-

do pares essent, ¹ Q. Navius Centurio in exercitu, Fulvii Flacci, Procos. excogitavit, ut delectos ex toto exercitu, qui velocissimi videbantur, & mediocris staturæ erant ² parvulis non amplis, & galericulis gladiisque, ac septenis singulos hastis quaternorum circiter pedum armare, eosque adjunctos equitibus ³ juberet usque ad mœnia provehi: deinde ibi positis nostris equitibus incipere inter hostium equitatum præliari; quo facto vehementer & ipsi Campani afflicti sunt, & maximè equi eorum; quibus turbatis pro-na nostris victoria fuit.

XXX. P. Scipio in Lydiâ, cum die ac nocte imbre continuo vexatum exercitum Antiochi videret; nec homines tantum aut equos deficere, verum arcus quoque madentibus nervis inhabiles factos, exhortatus est fratrem, ut postero, quamvis religioso die, committeretur prælium: quam sententiam secuta victoria est.

XXXI. Catonem vastantem Hispaniam, legati Hergetum, qui sociorum populus erat, adierunt oraveruntque auxilia: ille ne aut abnegato adiutorio socios alienaret, aut diducto exercitu vires minueret, tertiam partem militum cibaria parare, & naves ascendere jussit, dato præcepto, ⁴ ut causati

ventos, peritorum librariorum sciolorumque, qui quod in veterum libris non statim percepere, flagitiosè corruperant: quod illi emendare vocabant. Sic Hyginus in Mythologicis etiam *liberare flumen*, pro transire dixit, cap. ducentesimo quinquagesimo septimo: *Qui cum duceretur, vix tandem Mærus liberato flumine, consequitur carnificem.*

1. Q. Navius Centurio] In aliis: Q. Nonius. Deinde in sequentibus r̄ ut delet Stevvechius.

2. Parmulis non amplis & galericulis, gladiisque] Quidam libri:

Spathulis (vel spatulis) non amplis, & galiculis, gladiisque: ingenti errore. Rursus alii parvulis pro parvulis. Sed parvulis omnino recta scriptura est. V. Glossarium: Parmula; ἀρμῆς ἰστανῆς. Index vocum militarium, qui fere Lexicis adjunctus: πάρμησον, parmula; & πάρμησις, parmularius.

3. Juberet usque ad mœnia] Stevvechius juberet. Statim deimpositis, in libris Scriverianis.

4. Ut causati ventos] Τὸς ἐπιπέως ἀπὸ φαιδῶν ἰστανῶν. Quare damno lectionem nihili, vet. P. ut causati ventos. Causari enim est tueri ac defen-

ventos, retro redirent: præcedens interim adventantis auxilii rumor, ut Iltergetum excitavit animos, ita hostium consilia discussit.

XXXII. C. Cæsar, cum in partibus Pompejanis magna equitum Romanorum esset manus, ¹ eaque armorum scientia milites conficeret, ² ora oculosque eorum gladiis peti iussit, ³ & sic adversam faciem cedere coëgit.

XXXIII. ⁴ Vaccei, cum à Sempronio Graccho collatis signis urgerentur, universas copias cinxere plaustris, quæ impleverant fortissimis viris, muliebri veste tectis. Sempronium quoque, tanquam adversus fœminas, audentius ad obsidendo hostes confurgentem, hi qui in plaustris erant aggressi, fugaverunt.

XXXIV. ⁵ Eumenes Cardianus ex successoribus Alexandri, in castello quodam clausus, ⁶ quo exercere equos non poterat, certis quotidie horis ita suspendebat, ut posterioribus pedibus innixi, prioribus allevatis, cum natura-

lem defendere se caussis prætexendis.

1. *Eaque armorum scientia milites conficeret*] Locus est à Rurgerio ex parte emendatus, quem non intelligere se confitetur Barthius. Interim rescribendum conjectavit, *eaque formarum scientia milites conficeret*. Rubenius: *suique armorum scientia militis consideret*. Quod sequatur qui volet, nobis vulgata satisfacit.

2. *Ora oculosque eorum gladiis peti iussit*] Qui de glossemate suspiciunt, & hæc verba non à Frontino profecta censent, graviter hallucinantur. Deinde notandum venit τὸ *peti*, quod gladiatorium est. Vegetius libro I. *nunc quasi caput & faciem peteret, nunc lateribus minaretur*, quæ verba videntur aliquomodo nostris convenire. Ser-

vius: *Petitiones proprie dicimus impetus gladiatorum.*

3. *Et sic adversam faciem cedere*] Stevvechius: *aversa facie cedere*; quod non se probat mihi. Quidam *adversam aciem*, unde *aversa acie*, Scriverius. Nihil mutandum; nam vulgatum confirmat Lucani versus lib. 7. *Adversosq; jubet ferro contundere vultus*. Vide etiam Plutarchum in Cæsare, & Appianum.

4. *Vaccei*] Nonnulli codices, Locri. Erita P.

5. *Eumenes Cardianus*] Sic omnino restituendum. Vulgo *perperam*, *Sardianus* vel *Sardinianus*. Auctor scholiorum in Aristophanis *Aves*: *Καροῖα ποῦλος Σεγαῖος, ἧς εἰ ποῦλιται Καροῦνοι.*

6. *Quo exercere equos*] *Quum*, scripti libri.

lem assistendi appetunt consuetudinem, 1 ad sudorem undique crura iactarent.

XXXV. M. Cato, pollicentibus barbaris duces itinerum, & insuper præsidium, si magna summa eis promitteretur, non dubitavit polliceri: quia aut victoribus ex spoliis hostilibus poterat dare 2 aut interfectis exsolvebatur promissio.

XXXVI. Q. Maximus transfugere ad hostes volentem Statilium, 4 nobilem claræ operæ equitem, vocari ad se iussit: eique excusavit, quod, invidiâ commilitonum, virtutes illius ad id tempus ignorasset: tum donato ei equo, pecuniam insuper largitus, obtinuit, ut quem ex conscientia trepidum accerserat, latum dimitteret, & ex dubio in reliquum non minus fidentem; quàm fortem haberet equitem.

XXXVII. Philippus, cum audisset Pythiam quendam s bonum pugnatorem, alienatum sibi, quòd tres filias inops vix aleret, nec à rege adjuvaretur, monentibus quibusdam

uti

1. Ad sudorem undique crura iactarent] Non adlubescit aliorum codicum lectio; ad sudorem undique crura iactarent.

2. Aut interfectis exsolvebatur] Scribe ex optimis membranis: aut victis exsolvebatur promissio, optimâ oppositione. Et ita legit P. qui medius fuit inter bonû & iniquum.

3. Q. Maximus] Maximius, absurdè legitur in aliis editionibus.

4. Nobilem clara opera equitem] Pro clara operâ. Est de *ἄξιον ἔργον*. Vellejus Pat. I. *Lycurgus disciplina convenientissima Vir.*

5. Bonum pugnatorem, alienatum sibi] P. alienato. Bonus puginator est fortis. Lucilius in Satyris: *Calvus Palantini quidam Vir nobilis boni bello. Lego: Vir non boni bello; non fortis; sed imbellis.*

Idem Lucilius, cuius reliquias laudamus, ut è naufragio tabellas:

Cum Pacidiano componitur optimi multo

Post homines natos gladiator qui fuit unus.

Juvenalis: *Esto bonus miles, tutor bonus. — Bonus ergo fortis, & contra fortis, bonus. Festus: Fortis, bonus & frugi, sive validus.*

Sed fortis restituit Vir Illuster ex XII. Tabulis: SANATIBUS. IDEM. QUOD. FORCTIBUS. IDUS. ESTO. id est, bonis, & qui non defecerant à Pop. Romano. Ita melior apud Horatium: *Tydidis melior patre: & optimus apud Sallustium Jugurthino: Optimus quisque cadere aut sauciari.* Greci eodem modo suum ἀγαθός & ἀεικλής usurpant.

uti eum caveret: Quid, si inquit, partem ægram corporis haberem, absunderem potius, quàm curarem? deinde familiariter secretò elicitum Pythiam, acceptâ difficultate necessitatum domesticarum, pecuniâ instruxit: ac meliorem fidioremque habuit, quàm habuerat, antequam offenderet.

XXXVIII. T. Quintius Crispinus, post infaustam adversus Pœnos dimicationem, quâ collegam Marcellum amiserat, cum comperisset potitum annulo interfecti Hannibalem, litteras circa municipia 1 totius Italiæ demisit, ne crederent epistolis, si quæ Marcelli annulo obsignatæ perferrentur: monitione consecutus est, ut Salapia, & aliæ urbes frustra Hannibalis dolis tentarentur.

XXXIX. Post Cannensem cladem, perculsis ita Romanorum animis, ut pars magna reliquiarum nobilissimis auctoribus deserendæ Italiæ iniret consilium, P. Scipio 2 adolescens admodum, impetu facto, in eo ipso in quotalia agitabantur, cœtu pronuntiavit, manu se suâ interfecturum, nisi qui jurasset, non esse sibi mentem destituentæ Reipublicæ: cumque ipse se primus religione tali obligasset, stricto gladio mortem uni ex proximis minatus, 3 nisi acciperet sacramentum, illum metu, ceteros etiam exemplo cœgit ad jurandum.

XL. Volscorum castra cum prope à virgultis silvæque posita essent, Camillus ea omnia, quæ conceptum ignem, usque

1. Totius Italia demisit] *Misit*, in Scriverianis.

2. Adolescens admodum] Quidam concisim, *adolescens ad modum*. Malè. Tacit. lib. IV. Annal. de L. Antonino: *Hunc admodum adolescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in civitatem Masiliensium*. Curtius *admodum juvenem* dixit VII. Justinus *admodum puerum*, & *parvulum*.

3. Nisi acciperes sacramentum] Sacramentum pro juramento. Apoposidè Vet. Glossarium, *Sacramentum*; *ἄρκυς* & *σφραγισμός*. Item *Sacramentum*: *ἄρκυς*. Onomasticum Græco-latinum. *σφραγισμός*, *militia*, *sacramentum*. Ita colligo ex sequentibus: *illum metu, ceteros etiam exemplo cœgit ad jurandum*: nam jurantes sese obligabant, idque cum quadam religione. Frontinus :

usque in vallum perferre poterant, incendit, & sic adversarios exiit castris.

XLi. P. Crassus bello sociali, eodem modo prope cum copiis omnibus interceptus est.

XLII. Q. Metellus in Hispaniâ castra moturus, cum in agmine milites continerent se intra castra, Hermocrates detentos eos, postero die habilioribus jam suis tradidit, bellumque confecit.

XLIII. Miltiades, cum ingentem Perfarum multitudinem apud Marathonem fudisset, Athenienses circa gratulationem morantes, compulit, ut festinaerent ad opem urbem ferendam, quam classis Perfarum petebat: cumque præcurrisset, impleissetque mœnia armatis, Perse rati ingentem esse numerum Atheniensium, & alio milite apud Marathonem pugnatum, alium pro muris suis opponi, circumactis exemplo navibus Asiam repetierunt.

XLIV. Pisistratus Atheniensis, cum exceperat Megarensium classem, quâ illi ad Eleusin noctu applicuerant, ut operatas Cereris sacro scœminas Atheniensium raperent, magnâque editâ cæde eorum ultus esset suos, eadem quæ ceperat navigia Atheniensi milite complevit, quibus-

tinus: Cumque ipse se primus religione tali obligasset, ubi malim, religioni. Religio enim est jusjurandum: ut apud Ciceronem pro Fontejo, religio jurisjurandi.

1. Apud Marathonem] Scriveriani MSS. Marathonis: & sic proximè infra. Nepos Miltiade: ac suas copias in campum Marathonis deduxerunt. Sic Babylona, Lacedæmona dicebant, & alia.

2. Ut operatas Cereris sacro scœminas] Operari sacro Cereris est *μυστήριον*, Tertulliano instituerunt: unde *μυστήριον*, & *μεγάλα μυστήρια*, Cereris sacra Eleusinia in eadem nar-

ratione apud Justinum. Qui Cereri operabantur, in castro Cereris esse dicebantur. Festus: *minuitur populo ludibus, cum in castro Cereris constitit*. In castro Cereris esse, est τὸ ἀγροῦν Δήμητι. Et nota, quod ait Frontinus, noctu applicuerunt: nam ἐλευσίνια semper nocte celebrabantur, quæ sequebantur τῶν εἰρηδῶν Βονδρομίων; statim post occasum solis, plenilunio. Alia erant Θεῖς *Μυστήρια*, τῶν μυστήριων ἑὸς Δήμητιος, ut ait Hesychius. Quæ duo mysteria scriptores antiqui passim confundunt.

dam matronis 1 habitu captivarum in conspectu locatis : quâ facie decepti Megarenenses, tanquam suis, & cum successu renavigantibus effusi obvii, inermesque, rursus oppressi sunt.

XLV. 2 Cimon dux Atheniensium, victâ classe Persarum apud insulam Cypron, milites suos captivis armis induit, & iisdem barbarorum navibus ad hostem navigavit in Pamphyliam apud flumen Eurymedonta. 3 Persæ, quia & navigia & habitum superstantium agnoscerent, nihil caverrunt: subito itaque oppressi, eodem die & navali & pedestri proelio victi sunt.

1. *Habitu captivarum*] P. captivorum; mox legendum, & cum successu renavigantibus; ubi quidam, *successura navigantibus*. In fine, *compressi sunt* in Scriverianis.

2. *Cimon*] Ita restitutum ducis

nomen ab optimo Scriverio, cum antea *Conon* legeretur.

3. *Persæ, quia*] Vulgo *persequi*, quod absurdum est, & *apud eos*. Nunc reliqua persequemur, & maxime cum festinamus.

NOMINA
EORUM, QUORUM
STRATEGEMATA
A FRONTINO

RECENSENTUR.

A.

Æ gyptii.	Pag. 96
Æmilius Paulus.	18. 22.
84. 164	
Afranius.	129
Agathocles.	62
Agefilaus.	23. 48. 51. 54. 58. 113.
154	
Agrippa Furius.	116
Alcetas.	203
Alcibiades.	111. 116. 135. 143. 150.
154. 155	
Alexander.	20. 25. 44. 57. 83. 97.
101. 124. 125. 140. 145. 185. 189. 199	
Antigonus.	113. 139. 174
Antiochus.	136. 151
Antipater.	124
M. Antonius.	44. 79. 110. 129. 181
Appius Claudius.	177. 180
Aquirius.	181
Arabes.	100
Arabricenfes.	197
Arcades.	134
Archidamus.	55
Aristides.	187
Aristippus.	136
Arminius.	119
Arridas Rex.	101
Artaxerxes.	77
Asculani.	166
Atheas Scythæ.	94
Athenienfes.	21. 160. 187. 202
M. Attilius.	120
Authophrades Perfes.	24

B.

B arca Pœnus.	153
Boji.	42
Brafidas.	38
Brutus.	184
Byzantii.	20

C.

Q. Cæditius.	34. 195
Cælii varii.	196. 201
Calpurnius.	195
Calvinus Domitius.	134
M. Camillus Furius.	93. 119. 191. 210
Campani.	156
Carthaginienfes.	17. 18. 43
Casilini.	160. 197
Cassii varii.	108. 184. 203
Catonæ varii.	7. 18. 118. 133. 151.
176. 180. 186. 197. 207. 209	
Chabrias.	27. 63
Chares.	127. 153
Cimon.	135. 212
Civitates à Rom. ad Pœnos defe-	
cturæ.	46
Claudii varii.	13. 26. 78. 130
Cleandridas.	79
Clearchus.	141. 176
Cleomenes.	74
Cleonymus.	143
Clifthenes.	145
Comminius Arrebas.	130
Corbulo Domitius.	121. 177. 179.
185. 200	

O 3 Corio

Coriolanus.	45
L. Cornélius.	149
Cossus Cornelius.	119
Cotta.	177. 180
Craſſi varii.	15. 91. 93. 108. 197. 211
Crcæſus.	29. 92
M. Curius.	45. 71. 189
C. Curio.	182
Cyrus.	58. 138. 147. 186
Cyziceni.	198

D.

D Atames, Perſa.	117
Darius.	39
Decii varii.	34. 195. 196
T. Didius.	46. 123
Diodorus.	163
Dionyſius.	47. 139. 140
Domitianus Imp.	12. 22. 86. 126.
190	
C. Duillius.	30. 134

E.

E Paminondas.	54. 57. 60. 61.
74. 104. 135. 154. 156. 186. 188	
Erythræorum victores.	100
Eumenes.	208

F.

F Abii varii.	16. 20. 45. 52. 54.
58. 68. 95. 139. 148. 182. 199.	
Fabricius.	187. 191
Faliſci.	93
Fidenates.	94
L. Flaccus.	170
Flamma Calpurnius.	35
Flavius Fimbria.	164
Fontejus Craſſus.	33. 194
Fulvii varii.	40. 41. 52. 97. 180
Furii varii.	14. 34. 119

G.

G Alli.	128
Gaſtron Spartanus.	79
Gelo.	58
Glabrio Attilius.	89
Gracchi varii.	60. 95. 100. 141. 205
Græci auxiliares Cyri.	186

H.

H Amilcar.	162
Hannibal.	39. 43. 45. 73. 78.
79. 99. 102. 103. 104. 113. 116.	
134. 138. 151. 152. 163. 188. 202.	
205	
Hanno.	39. 162
Haſdrubales varii.	19. 20. 37. 203
Herculejus.	31
Hermocrates.	122
Himilco.	8. 152
Hircius.	158. 160
Hiſpani.	93
Horatius Cocles.	128

I.

I Apiges.	104
Iberi.	74
Innides aruſpex.	57
Iphicrates.	24. 39. 41. 66. 67. 110.
127. 155. 204	
Iuba Rex.	110
Iugurtha.	69. 92
C. Iulius Cæſar.	10. 20. 31. 47. 49.
53. 59. 69. 70. 72. 83. 85. 109.	
112. 120. 144. 165. 192. 195. 200.	
208	

L.

L Aberius.	34. 191
T. Labienus.	102. 118
Lacc-	

Lacedæmonii. 54. 69. 74. 195
 C. Lælius. 8
 Leonidas. 196
 Leotychidas. 54
 Leptenes. 98
 Levinius Valerius. 92. 201
 Liburni. 110
 Ligures. 39
 M. Livius Salinator. 78. 184. 203
 L. Lucullus. 69. 72. 105. 116.

157
 Q. Lutatius Catulus. 28
 Lyfander. 31. 71. 174
 Lyfimachus. 32. 139

M.

Mago Pœnus. 143. 205
 Maharbal. 98
 Manlii varii. 48. 52. 113. 117. 182
 Marcelli varii. 92. 137. 162. 183.
 193

C. Marius. 18. 56. 73. 90. 117. 121.
 148. 173. 185. 200.

Martius Eq. Rom. 112. 123
 Massilienfes. 44
 Maurus interrex. 159
 Melanthus. 110
 Memnon Rhodius. 101. 111
 Metelli varii. 15. 42. 47. 65. 77.
 95. 144. 170. 175. 178. 211

Miltiades. 211
 L. Minutius Ruffus. 35. 89
 Mithridates. 12. 105
 L. Mummius. 190
 Myronides. 92. 204

N.

Nævius. 207
 N. Nicostratus. 23
 Numantini. 166. 198

O.

Ocravius trib. mil. 194
 Otacilius Crassus. 177

P.

L. P. Apirius Cursor. 88. 137. 181
 L. Paullus. 193. 200
 Pelopidas. 28. 147. 206
 Pericles. 32. 55. 62. 149. 150. 203
 Permenes. 76
 Petilini. 197
 Phalaris. 140
 Philippus Rex. 24. 26. 68. 76. 120.
 129. 138. 146. 150. 173. 209

Phormion. 153
 L. Pinarius. 204
 Pisistratus. 211
 L. Piso. 179
 Cn. Pompejus. 25. 29. 49. 65. 69.
 72. 79. 107. 124. 164. 192.
 Pontius Cominus. 156
 M. Porcius. 202
 A. Postumius. 55. 66. 192
 Prusias Rex. 202
 Ptolemæus Rex. 204
 Pyrrhus. 85. 93. 114. 142. 170

Q.

T. Q. Uintius Crispinus Capito-
 lin. 117. 119. 126. 133. 210

R.

R. Egulus Atilius. 179. 187
 Rhodii. 44
 Romanorum Senatus, Trib. pleb.
 Populus, Milites, Legati. 46.
 112. 156. 159. 160. 164. 167. 177.
 178

Romulus.	95	120. 138	
Cot. Rufinus.	143. 149	Theagenes.	174
Rullus Fabius.	181	Thebani.	136
Rutilii varii.	88. 175	Themistocles.	14. 21. 75. 113
		Thracæ.	161
S.		Thraſybulus.	150. 161
S alvius Pelignus.	119	Thymarchus.	137
T. Scaurus.	175	Tiberius.	70
Scipiones varii.	15. 21. 47. 59. 65.	Timotheus.	62. 112
	75. 77. 79. 104. 115. 119. 125. 142.	Tifamenes.	19
	147. 151. 169. 173. 187. 188. 200.	Titurius Sabinus.	165
	202. 203. 206. 207. 210	A. Torquatus.	141
Scordisci equites.	153	Triphon Syrus.	128
Scorylo Dacus.	51	Tullus Hostilius.	115
Serobrigenses.	198		
Semiramis.	145	V.	
Sempronius Tuditanus.	194	V Accæi.	208
Q. Sertorius.	28. 50. 51. 57. 60. 78.	P. Valerius.	124. 178
	105. 116. 126. 128. 201.	Varianæ cladis reliquiæ.	161
Servilius Priscus.	119. 144	C. Varro.	170. 193
Servius Tullius.	118	Veientes.	94
Socii Rom. bello sociali.	93	Velius Præfectus.	164
Spartacus.	37. 38. 44	Ventidius.	10. 73. 109
Sulpicii varii.	61. 90.	Verginius Cos.	68
L. Sylla.	36. 49. 56. 58. 81. 115. 120.	Vespasianus.	71. 200
	121. 179.	Viriatius.	97. 128. 152. 154
T.		X.	
T Amiris Regina.	96	X Antippus.	74. 78
Tarquinienses.	93	Xenophon.	26. 199
Tarquinius Superbus.	9	Xerxes.	186

SEXTI JULII FRONTINI
STRATEGEMATUM

FINIS.